

HOOFSTUK 3

'n TEORETIESE BESKOUIING VAN DIE GRONDBEGINSELS VAN VOORDEELTOEREKENING

3.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk word 'n ondersoek na die algemene teoretiese onderbou van voordeeltorekening onderneem. In hierdie verband word voordeeltorekening elementologies ondersoek.¹ Die wisselwerking tussen voordeeltorekening en sekere aktuele skadevergoedingsvraagstukke word ook van naderby ontleed. Daar word gepoog om voordeeltorekening op 'n vaste teoretiese grondslag te plaas waarvandaan die voordele dan prakties ten aansien van toerekenbaarheid beoordeel kan word.

3.2 Voordeeltorekening en die beginsel van volledige skadevergoeding

Die dominante beginsel van die skadevergoedingsreg is in volledige skadeloosstelling geleë.² Hoofregter Rumpff stel dit dan ook in *Dippenaar v Shield Insurance Co Ltd*³ soos volg:

“On the one hand a plaintiff who has suffered damage through a delict should, in law, be fully compensated for his loss. On the other hand the law does not require the person who committed the delict to compensate the plaintiff for more than his loss.”

Die doel van skadevergoeding is om agterna so volledig as wat geld daartoe in staat

---

¹ Hierdie elemente vorm as geheel deel van die voordeeltorekeningsleer. Alhoewel die omskrywing van 'n voordeel en voordeeltorekening ook in hierdie hfst tuishoort, is reeds aandag in hfst 1 daaraan bestee. Sien onderskeidelik par 1.7.2 en 1.7.3 vir 'n omskrywing van hierdie begrippe.

² Van der Walt *Sommeskadeleer* 285 dui aan dat skadevergoeding primêr beoog om *a*/die eiser se skade so volledig as moontlik te vergoed. Skadevergoeding is nie primêr op regshandhawing gerig nie. Sien ook par 3.12 in hierdie verband.

³ 1979 (2) SA 904 (A) 915A-B.

is die eiser vir sy gelede en toekomstige verlies te vergoed. Skadevergoeding het dus 'n terugwerkende en toekomstige element. Die toekomstige element bestaan daarin dat die eiser nou reeds vir toekomstige skade vergoed word, alhoewel die intrede daarvan nog nie as 'n geldbedrag gerealiseer het nie. Teen hierdie agtergrond vind die beginsels van voordeeltorekening werking.

Die vernaamste punt van kritiek teen die gedagte van nie-toerekening van voordele word juis in die bestaan van die dominante beginsel van ons reg gevind. Deur voordele nie toe te reken nie kan die posisie geskep word dat 'n eiser as gevolg van 'n onregmatige daad meer skadevergoeding as sy werklike verlies ontvang. Die beginsels van voordeeltorekening in die wye sin is oënskynlik in konflik met die beginsel van volledige skadeloosstelling.⁴ Die rede is daarin geleë dat die hedendaagse deliktereg, met uitsondering van skuldoorsake gebaseer op die *actio iniuriarum*, nie 'n strafkarakter openbaar nie en gevolglik afkerend teenoor gedagtes

---

⁴ Voordeelafwysing het (gewoonlik) die resultaat dat die eiser in 'n beter vermoënsposisie geplaas word. Die gevolg hiervan is dat die eiser meer vergoeding as die werklike omvang van sy skade ontvang. Daar moet in gedagte gehou word dat die bron wat die voordeel verskaf gewoonlik 'n ander party is, as wat die skadevergoeding betaal en daarom moet daarteen gewaak word om daarna te verwys as sou die eiser meer skadevergoeding ontvang as sy werklike skade. Die kollaterale bron verskaf immers nie skadevergoeding nie.

82

van moontlike oorkompensasie staan.⁵

---

⁵ In *Santam Versekeringsmaatskappy v Byleveldt* 1973 (2) SA 146 (A) 171H word selfs sover gegaan om aan te dui dat nie-toerekening “punitive” kan wees. Sien ook Koch *Reduced Utility* 179 wat afkerend oor gedagtes van moontlike oorkompensasie staan.

Die primêre uitgangspunt is en bly die Aquiliese beginsels. Hierdie beginsels vereis dat die eiser so volledig as moontlik skadeloos gestel moet word. Inhoudelik hiertoe hoef die verweerder nie die eiser te vergoed dat die eiser meer as die omvang van sy skade ontvang nie. Die skadevergoedingsmaatstaf vereis van die verweerder om die negatiewe waarde van die eiser se vermoë soos dit na die pleging van die delik daar uitsien en die waarde van die vermoë soos dit sou wees indien die delik nooit gepleeg was nie, goed te maak.⁶ In die proses van berekening van skadevergoeding gebeur dit soms dat die eiser vanuit ander bronne voordele ontvang, welke voordele 'n invloed op die uiteindelijke skadevergoedingsbedrag kan uitoefen.⁷ Dit is hierdie vermoënsregtelike voordele vanuit ander bronne as die verweerder, wat druk op die Aquiliese beginsels plaas. Dat 'n bepaalde wisselwerking tussen die beginsel ten aansien van volledige vergoeding en voordeeltoerekening bestaan, is duidelik, maar die aard en die omvang van hierdie onderlinge wisselwerking is egter onseker.

Die basiese vraag sentreer om die gedagte waarom alle voordele nie net summier teen die vergoedingsaanspraak verreken moet word nie. Hierdeur sou die gevare van oorkompensasie summier besweer word. Die rede vir nie-verrekening van sommige voordele word gewoonlik op openbare beleid gegrond.⁸ Hiervolgens sou openbare beleid vereis dat sommige voordele nie verreken word nie. Openbare beleid was nie van meet af aan as kriterium vir toerekening van voordele aangewend nie. In die Suid-Afrikaanse reg het 'n progressie vanaf 'n aanvanklike kousaliteitsnorm tot openbare beleidsnorm plaasgevind. Openbare beleid vorm 'n onlosmaaklike deel van die kriteria in die ontwikkeling van 'n voordeeltoerekeningsleer in die proses van berekening van skadevergoeding. Die toepassing van die vereistes van openbare beleid kan 'n oënskynlike oor- of ondervergoeding teweegbring. Hierdie oor- of

---

⁶ *Union Government v Warneke* 1911 AD 657 665; *Dippenaar v Shield Insurance Co Ltd* 1979 (2) SA 904 (A) 915; Reinecke 1976 TSAR 1-2; Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 27.

⁷ Die primêre gedagte betreffende voordeeltoerekening moet wees om versoening tussen hierdie oënskynlik botsende belange te bewerkstellig.

⁸ Sien onderskeidelik par 1.7.8 en par 3.4 vir 'n bespreking van openbare beleid en ook par 1.7.9 ten aansien van redelikheid, billikheid en regverdigheid. Die kriteria gebaseer op openbare beleid is egter nie 'n omvattende en alles verantwoordbare kriterium nie. Daar is ander voordele soos skadeversekeringsvoordele wat op ander gronde van toerekening uitgesluit word.

ondervergoeding kan geregverdig word weens die redelikeids-, billikeids- en regverdigheidselemente inherent tot openbare beleidsnorme.

Wat hierna volg, het ten doel om die onderlinge wisselwerking tussen die vereiste van volledige skadevergoeding en voordeeltorekening op 'n vaste teoretiese grondslag te plaas ten einde inhoud aan die voordeeltorekeningsleer te kan gee.

3.3 Die grondslag van voordeeltorekening

Die grondslag van voordeeltorekening kan in 'n verskeidenheid van teorieë gevind word.⁹ Eerstens kan die grondslag in volledige skadevergoeding geleë wees.¹⁰ Hiervolgens word toerekening van voordele geregverdig ten einde die benadeelde in so 'n posisie te plaas dat sy skade so volledig as moontlik en in die mate waartoe geld daartoe in staat is, vergoed word.¹¹ Voordeeltorekening vind plaas ten einde die benadeelde nie in 'n beter posisie na ontvangs van die skadevergoeding te plaas as die posisie wat sou geheers het indien die delik nie gepleeg sou gewees het nie. Die beginsel van volledige skadevergoeding hou in dat oor- en ondervergoeding vermy moet word. Voordele word toegereken ten einde enige oorvergoeding te voorkom en die eiser vir sy werklike verlies te vergoed. Op hierdie basis dien voordeeltorekening dan as grondslag tot die beginsel van volledige skade-vergoeding.

Myns insiens kan teoretiese en praktiese besware teen hierdie verklaring as grondslag van voordeeltorekening geopper word. Teoreties hou hierdie grondslag in dat voordeeltorekening as deel van die proses van skadeberekening geklassifiseer word. 'n Fyn onderskeid moet deurentyd in hierdie verband gehand-haaf word. Eng gesien, is voordeeltorekening nie deel van die berekening van skade nie maar deel van die berekening van skadevergoeding.¹² Hierdie grondslag bring mee dat

---

⁹ Hierdie teorieë is nie almal regsteories aanvaarbaar nie maar word nie te min in die lig van die teoretiese bestaanbaarheid daarvan bespreek. Sien in die algemeen Bloembergen *Schadevergoeding* 315-317 en Bolt *Voordeeltorekening* 10-11 188-189.

¹⁰ Bolt *Voordeeltorekening* 10.

¹¹ Hierdie oorweging is in elk geval die hoofoorweging van die skadevergoedingsreg.

¹² Daar is reeds in par 1.7.1 betoog dat skade 'n afname in die nuttigheid van 'n belang

voordeeltoerekening sy afsonderlike identiteit verloor en as deel van die vraag na skade hanteer word. Op hierdie basis is volledige skadevergoeding as grondslag van voordeeltoerekening verkeerd en moet as sodanig verwerp word.

---

verteenvoerdig. Hiermee het voordeeltoerekening niks te make nie. Sien ook par 3.5 ten aansien van 'n bespreking van die verskillende voordeelgroepe en die onderskeid tussen egte (selfstandige) en nie-egte voordeeltoerekeningsvoordele.

Hierdie grondslag se praktiese gebreke is ondermeer daarin te vind dat dit nie voldoende verklaring vir die nie-toerekening van sommige voordele bied nie. Voordele soos *ex gratia*¹³ en sommeversekeringsvoordele¹⁴ kan in hierdie verband geopper word. Die beginsel van volledige skadevergoeding as algemene grondslag van voordeeltorekening slaag onder andere nie op die basis dat dit nie verteenwoordigend tot alle voordele toegepas kan word nie. Hierdie grondslag kan nie die “oorkompensasie” wat die nie-toerekening van sommige voordele tot gevolg het, verklaar nie. Die uitsonderings in die praktyk bring mee dat die benadeelde *de facto* in 'n beter vermoënsposisie is na pleging van die delik as daarvoor. Die uitsonderings skep wat hierdie grondslag betref dus 'n anomalie. Die praktiese toepassing van voordeeltorekening in die hedendaagse reg negeer hierdie grondslag as basis vir voordeeltorekening.

Tweedens kan die grondslag van voordeeltorekening in beginsels van ongeregverdigde verryking geleë wees.¹⁵ Dit sou inhou dat die benadeelde weens die ontvangs en die nie-toerekening van die voordeel ongeregverdig verryk sou word, welke verryking dan ten koste van die delikpleger plaasvind.¹⁶

---

¹³ Dit is wel korrek dat *ex gratia*-voordele *per se* verklaar kan word, maar die verklaring daarvan ingevolge die uitsondering daarvan tot die beginsel van volledige skadevergoeding kan nie voldoende verklaar word nie.

¹⁴ Sommeversekeringsvoordele word ook van toerekening weens beginsels wat verwyderd van gedagtes van volledige skadevergoeding staan, uitgesluit. Sien par 5.3.3 vir 'n bespreking van die beginsels in hierdie verband.

¹⁵ Bolt *Schadevergoeding* art 100 par 3; Van Woudenberg Hamstra *Toerekening* 40 42; Bloembergen *Schadevergoeding* 316; Bolt *Voordeeltorekening* 10-11.

¹⁶ Bloembergen *Schadevergoeding* 317; Van Woudenberg Hamstra *Toerekening* 40.

Ongeregverdigde verryking as algemene grondslag gaan ook mank aan gebreke. Die vernaamste gebreke is geleë in die vereiste dat die benadeelde verryk en die delikpleger verarm moet wees en in die vereiste dat die verryking ongeregtig moet wees.¹⁷ Die vereiste van verryking en verarming vereis 'n bepaalde juridies relevante verband tussen die verryking en die verarming. Hierdie juridies relevante verband word daarin uitgedruk dat die benadeelde verryk moet wees en dat die delikpleger verarm moet wees en dat die verryking uit die verarming moet voortvloei. Aan hierdie vereiste word nie voldoen nie aangesien die voordeel wat oënskynlik die verryking veroorsaak van 'n kollaterale bron afkomstig is en nie van die delikpleger nie. Die delikpleger kan ook nie argumenteer dat hy verarm is deurdat 'n derde 'n voordeel aan die benadeelde laat toekom het nie. Net so kan hy ook nie argumenteer dat sy verarming daarin bestaan dat hy nou die benadeelde se veroorsaakte skade moet betaal nie.

Hierbenewens word vereis dat die verryking ongeregtig moet wees.¹⁸ Dit is verder ook onduidelik waarom sommige voordele wat 'n benadeelde ontvang geregtig¹⁹ en ander ongeregtig²⁰ sou wees. Dit gebeur dikwels dat 'n voordeel vanuit 'n kontrak met derdes voortspruit. Die nie-inagneming van 'n voordeel wat die benadeelde uit 'n dienskontrak met 'n derde ontvang, kan nouliks deur die beginsels van verryking verklaar word. In die geval waar die werkgewer ook die delikpleger is, is dit moeilik om in te sien op welke basis 'n voordeel wat vanuit 'n dienskontrak voortvloei ongeregtig sou wees. Die voordeel is tog immers kontraktueel tussen

---

¹⁷ Vgl *Nortje v Pool* NO 1966 (3) SA 96 (A). Sien ook De Vos *Verryking* 328-329 339 353 ten aansien van die vereistes van verrykingsaanspreeklikheid in die algemeen.

¹⁸ Sien *Nortje v Pool* NO 1966 (3) SA 96 (A) in die algemeen ten aansien van die vereistes van verryking en meer spesifiek die meerderheidsuitspraak van ar Botha op 132B-C en 133E ten op sigte van die vereistes van “ongeregtig” en “ten koste”. Sien ook die minderheidsuitspraak van ar Rumpff op 119G-H ten aansien van die “ongeregtig” en “ten koste” vereistes.

¹⁹ 'n Geregtigde voordeel mag dalk *ex gratia*- en ook versekeringsvoordele wees aangesien daar nie aan die “ten koste”-komponent teenoor die delikpleger voldoen word nie. Hierdie voordele sal waarskynlik ook nie *sine causa* wees nie.

²⁰ Ongeregtigde voordele mag dalk dié wees waar die delikpleger self 'n onverskuldige voordeel aan die eiser laat toekom.

beide partye beding. In so 'n geval is daar nie sprake van 'n voordeel wat 'n ongegronde vermoënsverskuiwing ten koste van die delikpleger tot gevolg sou hê nie. Daar sal moeilik ingevolge die geykte voordele aan die “verarming”, “ten koste” en die “ongeregverdigheid van die verryking” vereistes voldoen kan word. Hierdie teorie as 'n moontlike grondslag vir voordeeltorekening slaag dus ook nie.²¹

---

²¹ Verryking bied ook geen aanvaarbare en konsekwente verklaring vir die inagneming of die nie-inagneming van voordele nie.

Die derde moontlike grondslag vir voordeeltorekening is in die beginsel van openbare beleid met elemente van redelikheid, billikheid en regverdigheid te vind.²² Hiervolgens word voordeeltorekening aan die hand van normatiewe aspekte verklaar.²³ Hierdie normatiewe beginsels inkorporeer klaarblyklik die vorige twee grondslae. Redelikheid, billikheid en regverdigheid omsluit die gedagte van volledige skadevergoeding sowel as die gedagte van verryking. Die grondslag van volledige skadevergoeding word daarin weerspieël dat redelikheid, billikheid en regverdigheid ook volledige skadevergoeding in ag genome die omstandighede van die spesifieke geval ten doel stel. Verryking vind weerklank in redelikheid, billikheid en regverdigheid tot die mate dat die benadeelde in sommige situasies voordele kan kumuleer en in ander gevalle nie. Verryking word nie *per se* toegelaat nie maar wel as resultaat weens die nie-torekening van sekere voordele op grond van redelikheid, billikheid en regverdigheid. In hierdie verband is daar nie werklik van verryking sprake nie, aangesien verryking vereis dat iemand verarm moet wees en dat die verarming ongeregtig moet plaasvind. Dit is eerder 'n geval dat die kumulering van die voordeel deur die eiser as 'n oënskynlike verryking gesien of ervaar kan word.

---

²² Soms word na hierdie grondslag verwys as sou dit op openbare beleid gebaseer wees. Sien ook Bolt *Voordeeltorekening* 11; Van Woudenberg Hamstra *Torekening* 54; Bloembergen *Schadevergoeding* 317.

²³ Waarde-oordele speel 'n belangrike rol in die beoordeling van toerekenbaarheid van voordele. Van der Walt 1980 *THRHR* 5 stel dit soos volg: "Só gestel, is die voordeel-torekeningsvraag nou eenmaal nie 'n bloot rekenkundige vraag nie maar een wat ook, en veral, behorens-elemente bevat."

Redelikheid, billikheid en regverdigheid spruit uit die gedagte voort dat die gevolge van 'n onregmatige daad nie tot slegs nadelige gevolge verdeel word nie maar juis in totaliteit beoordeel word.²⁴ Hierdie norme vereis dat die benadeelde nie slegs op die nadelige gevolge van die skadestigtende gebeurtenis kan steun nie.²⁵ Die voordelige sowel as die nadelige gevolge word in totaliteit beoordeel en vandaar word die voordelige gevolge aan 'n verdere toets ten aansien van die toerekenbaarheid daarvan onderwerp.²⁶ Redelikheid, billikheid en regverdigheid onder die vaandel van openbare beleid word algemeen deur juriste as die korrekte grondslag van voordeeltorekening aanvaar.²⁷ Daar kan wel aangevoer word dat hierdie grondslag regonsekerheid tot gevolg kan hê deurdat dit in bepaalde gevalle onseker kan wees wat as redelik, billik en regverdig gesien moet word.²⁸ Myns insiens is hierdie grondslag egter die enigste teorie wat 'n diversiteit van voordele in moderne omstandighede kan akkommodeer.²⁹

3.4 Voordeeltorekening en openbare beleid³⁰

²⁴ Vgl ook Bloembergen *Schadevergoeding* 317 en Bolt *Voordeeltorekening* 189.

²⁵ Sien *Dippenaar v Shield Insurance Co Ltd* 1979 (2) SA 902 (A) 920E-G waar hr Rumpff aandui dat die eiser nie net op die monetêre waarde van verdienvermoë ingevolge die kontrak kan steun nie maar dat alle ander voordele ingevolge die kontrak ook daarmee saam oorweeg moet word.

²⁶ *Sandown Park (Pty) Ltd v Hunter Your Wine & Spirit Merchant (Pty) Ltd* 1985 (1) SA 248 (T) 253B-C.

²⁷ Bloembergen *Schadevergoeding* 180 321; Van der Walt 1980 *THRHR* 5; Davel *Afhanklikes* 124; Reinecke 1988 *De Jure* 227; Bolt *Voordeeltorekening* 189; Visser en Potgieter *Schadevergoedingsreg* 210-211; Erasmus en Gauntlett *Damages LAWSA Vol 7* 43-44.

²⁸ Die meeste voordele is al geïdentifiseer en daar is reeds ten aansien van hierdie voordele norme of beginsels neergelê waaraan nuwe voordele getoets kan word om enige onsekerheid uit die weg te ruim. Andersyds is daar ook algemene reëls wat toegepas kan word om nuwe voordele aan te toets ten aansien van moontlike toerekening daarvan. Sien ook par 3.19 ten aansien van die reëls van voordeeltorekening.

²⁹ Alle voordele kan binne die kader van openbare beleid gebaseer op oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid hanteer en verklaar word.

³⁰ Daar is reeds in par 1.7.8 daarop gewys dat openbare beleid gesien moet word as 'n oorkoepelende normatiewe term wat oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid omvat. Daar word nie nou weer aan die begripsomsyding van openbare beleid aandag gegee nie.

3.4.1 Inleiding

Die aard en inhoud van openbare beleid as grondslag moet nou van naderby ondersoek word ten einde vas te stel of enige grondbeginsels hieromtrent geïdentifiseer of afgelei kan word.³¹ Voordeeltorekening kan aan die hand van oorwegings van kousaliteit³² en 'n maatstaf gebaseer op openbare beleid hanteer word. Hiermee word bedoel dat norme soos vervat in redelikheid, billikheid en regverdigheid in die maatstaf van openbare beleid gelees moet word. Na hierdie maatstaf kan ook as die redelikeidsmaatstaf verwys word.³³ Daar kan wel geargumenteer word dat regsbeleid ook in hierdie maatstaf ingesluit behoort te wees. Myns insiens is 'n maatstaf waarin regsbeleid geïnkorporeer is, nie meer uitsluitlik normatief van aard nie en behoort daarom nie deel te vorm van 'n maatstaf wat normatief van aard is nie. Sou dit wel die geval wees, word nie met 'n enkele maatstaf te doen gekry nie maar met 'n tweeledige maatstaf. So 'n maatstaf sal meebring dat een been daarvan op normatiewe oorwegings en die ander been op regsbeginsele gebaseer word en gevolglik word die toepassing van die redelikeidsmaatstaf vertroebel. Redelikheid, billikheid en regverdigheid is aanspreeklikeidsbegrensingsnorme terwyl regsbeleid regsbeginsele of -reëls verteenwoordig.

Soos reeds daarop gewys, is redelikheid, billikheid en regverdigheid vae konsepte wat tot 'n bepaalde milieu verbind moet word ten einde as werkbare norme te kan dien.³⁴ Die milieu waartoe die begrippe verbind word, is uit die aard van die saak die terrein van voordeeltorekening. Daarmee saam is ook daarop gewys dat hierdie begrippe nie 'n eksakte betekenis gegee behoort te word nie, aangesien hierdie

---

³¹ In hierdie gedeelte word openbare beleid soos dit deur oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid verteenwoordig word in die kader van voordeeltorekening ondersoek en bespreek. Sien ook par 1.7.8 en 1.7.9 in hierdie verband.

³² Sien par 3.18 vir 'n bespeking van voordeeltorekening en die vereiste kousaliteitsmaatstaf.

³³ Die redelikeidsmaatstaf is dieselfde maatstaf as die van openbare beleid met oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid. Die redelikeidsmaatstaf is 'n blote gerieflikeidsbenaming.

³⁴ Sien par 1.7.9 in hierdie verband.

begrippe normatief van aard is en teen die agtergrond van die omstandighede van elke geval beoordeel moet word.³⁵

Redelikheid, billikheid en regverdigheid is 'n oorkoepelende beoordelingsmaatstaf. Hiermee word bedoel dat die maatstaf 'n enkele maatstaf is, welke maatstaf deur drie normatiewe oorwegings te wete redelikheid, billikheid en regverdigheid begrens word. Hierdie oorwegings verteenwoordig dus nie elkeen 'n afsonderlike en eiesoortige beoordelingsmaatstaf nie. Daar hoef nie ten opsigte van elkeen van die drie normatiewe elemente 'n afsonderlike oordeel gevel te word nie. Die beoordelingsmaatstaf vereis slegs 'n enkele en holistiese oordeel deur die beoordelaar.

---

³⁵

Sien par 1.7.9 in hierdie verband.

Die vraag kan nou gevra word watter faktore 'n rol speel in wat as redelik, billik en regverdig beskou moet word. Die vraag kan eenvoudiger gestel word deur te vra wat beteken redelikheid, billikheid en regverdigheid. Weens die diversiteit van die soorte voordele en die diversiteit van die aard van voordele is dit nie moontlik om 'n alles omvattende lys van toepaslike faktore ter beoordeling van wat redelik, billik en regverdig is, op te stel nie. Die oorhoofse gedagte is om die aard (karakter) van die voordeel te bepaal en dan in ag genome die aard daarvan te beoordeel of dit redelik, billik en regverdig is om die voordeel toe te reken al dan nie. Die oorweging van wat redelik, billik en regverdig is, kan dus nie geskied alvorens die aard van die voordeel nie bepaal is nie. In die bepaling van die aard van die voordeel is daar weer verskeie ander faktore wat 'n rol kan speel. Die vernaamste faktore in hierdie verband is:³⁶

- (a) die bron van die voordeel;
- (b) die bedoeling van die voordeel; en
- (c) die tydstip van die ontstaan van die voordeel.

Myns insiens verteenwoordig hierdie faktore die basiese faktore wat die beoordelaar behoort te oorweeg in die beoordeling van redelikheid, billikheid en regverdigheid. Dat hierdie faktore teen 'n bepaalde milieu oorweeg moet word, spreek van self. Hierdie milieu vereis dat kennis geneem moet word van 'n drieledige verhouding bestaande uit:³⁷

- (a) die eiser en die verweerder;
- (b) die eiser en die kollaterale bron; en

---

³⁶ Sien par 3.20 vir 'n bespreking van hierdie faktore. Sien ook hfst 5 ten aan sien van die bespreking van die verskillende soorte voordele in die lig van hierdie faktore en die gevolgtrekkings na v die faktore. Vgl ook Cooper 1971 *CBR* 533; Mukheibir 2002 *Obiter* 330; Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 242-245.

³⁷ Sien onderskeidelik par 3.4.2, 3.4.3 en 3.4.4 vir 'n bespreking van hierdie verhoudings.

(c) die verweerder en die kollaterale bron.

Die kern van voordeeltorekening draai om hierdie drie verhoudings met die logiese uitvloeisel dat redelikheid, billikheid en regverdigheid sentraal tot hierdie verhoudings beoordeel en toegepas moet word. Die redelikhedsmatstaf moet so hanteer en toegepas word dat 'n optimale werking tussen hierdie drie verhoudings verkry word in ag genome die skadevergoedingsbeginsels. Die primêre beginsel wat na gevolg behoort te word, is die gedagte van volledige skadevergoeding. In die strewe na volledige skadevergoeding kan die toepassing van die vereistes van redelikheid, billikheid en regverdigheid meebring dat in bepaalde omstandighede oorvergoeding plaasvind.³⁸ Hierdie oorvergoeding word juis geregverdig weens die toepassing van die maatstaf van redelikheid, billikheid en regverdigheid teenoor die eiser, verweerder en die kollaterale bron. In die toepassing van hierdie maatstaf sal gedagtes van verryking in bepaalde omstandighede ook 'n rol speel.³⁹ Openbare

---

³⁸ Die toerekening van 'n voordeel beteken nie noodwendig dat 'n eiser ondervergoed is nie. Die nie-toerekening van die voordeel beteken eweneens ook nie dat die eiser nou oorvergoed is nie. Sien bv *Mutual & Federal Insurance Co v Swanepoel* 1988 (2) SA 1 (A) 12C-D waar die hof bevind dat nie gesê kan word dat die eiser oorvergoed is waar die pensioenvoordeel nie tot die eis vir pyn en lyding toegereken word nie.

³⁹ So kan bv die nie-toerekening van 'n reeds ontvangde salaris teen 'n eis vir verlies van inkomste tot verryking aanleiding gee. Sien o a *Van Heerden v African Guarantee & Indemnity Co Ltd* 1951 (3) SA 730 (K) 732D-G waar die hof die vergoeding wat die eiser tydens afwesigheid van die werk ontvang het, wel teen die eis vir salaris toereken aangesien die vergoeding ongestoord as salaris ontvang is. Geen verryking het dus plaasgevind nie.

beleid as maatstaf, met sy verskyningsvorme van redelikheid, billikheid en regverdigheid, moet nooit so uitgelê word dat dit met die beginsel van volledige skadevergoeding in konflik staan nie.⁴⁰

---

⁴⁰

Daar moet dus gepoog word om ondervergoeding te vermy. Dit kan kwalik geargumenteer word dat redelikheid, billikheid en regverdigheid ondervergoeding toelaat. Oorvergoeding kan toegelaat word aangesien die maatstaf van redelikheid, billikheid en regverdigheid soepel genoeg is om dit in sekere gevalle wel toe te laat.

In *Santam Versekeringsmaatskappy Bpk v Byleveldt*⁴¹ word deur hoofregter Rumpff aangedui dat die wesenlike vraagstuk is, wat in belang van die gemeenskap moet geld. Geen aanduiding word egter deur die hoofregter gegee van wat die aard van die gemeenskapsbelang is en wat as riglyn vir die vasstelling daarvan moet dien nie. Myns insiens moet openbare beleid gesien word as dat dit die belang van die gemeenskap insluit. Die gemeenskapsbelang vereis niks meer as dat beginsels onderliggend aan redelikheid, billikheid en regverdigheid in die beoordeling van die voordeel toegepas moet word nie. Hiervolgens vind toerekening van voordele plaas vir sover dit redelik, billik en regverdig is om so te doen.

Verskeie faktore kan in die beoordeling en in die toepassing van die norme van redelikheid, billikheid en regverdigheid 'n rol speel, waarvan die gemeenskapsbelang dan ook 'n relevante faktor is.⁴² Opsommend kan aangedui word dat die volgende faktore in hierdie beoordeling relevant is:

- (a) die bron van die voordeel;
- (b) die bedoeling van die voordeel;
- (c) die tydstip van die ontstaan van die voordeel;
- (d) die eiser;
- (e) die verweerder;
- (f) die kollaterale bron; en
- (g) die gemeenskap.

Vervolgens word 'n ondersoek na sommige⁴³ van hierdie faktore teen die agtergrond van die bestaan van die drieledige verhouding gedoen. Daar word nie nou op die spesifieke kenmerke van elke voordeel ingegaan nie maar op die basiese kenmerke en

---

⁴¹ 1973 (2) SA 146 (A) 153B-C.

⁴² Sien ook Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 242-245 vir 'n uiteensetting van sekere relevante faktore en beginsels.

⁴³ Van die faktore soos die bron en die bedoeling van die voordeel word o a in par 3.20 bespreek. Die tydstip van die bestaan en die tydstip van die ontstaan van die voordeel word in par 3.7.2 en 3.7.4 onderskeidelik bespreek. Van hierdie faktore word ook ten aansien van die spesifieke voordele in hfst 5 bespreek. Slegs faktore (d)-(g) word nou verder ondersoek.

verwagtinge van die verhoudings gefokus.⁴⁴

3.4.2 Die verhouding tussen die eiser en die verweerder

---

⁴⁴ Elke voordeel besit sy eie afsonderlike kenmerke waaraan die voordeel beoordeel kan word. In hfst 5 word die spesifieke aard en kenmerke van verskeie voordele ondersoek.

Hierdie verhouding kan as die primêre verhouding van die drie verhoudings aangedui word. In hierdie geval word met 'n direkte verhouding te doen gekry, aangesien beide die partye direk in die hoedanigheid as eiser en verweerder voor die hof is. In hierdie verhouding speel die skadevergoedingsbeginsels 'n sentrale en beslissende rol. Die vertrekpunt is dat die verweerder die eiser so volledig as moontlik vir sy skade moet vergoed. In hierdie verband verlang die eiser van die verweerder dat hy in die posisie geplaas word asof die onregmatige daad nooit gepleeg was nie. Die verweerder verlang daarenteen dat die eiser nie in 'n beter vermoënsposisie geplaas word nadat skadevergoeding betaal is, as waarin die eiser sou wees as die skadestigtende gebeurtenis nie plaasgevind het nie.⁴⁵ Die toepassing van die beoordelingsmaatstaf van redelikheid, billikheid en regverdigheid kan meebring dat die ewewigsposisie wat tussen die eiser en die verweerder behoort te heers, na gelang van die aard van die voordeel, na die eiser of die verweerder kan swaai. In hierdie verband verlang die eiser as primêre oorweging dat hy nie ondergekompenseer word nie. Die verweerder verlang as primêre oorweging dat die eiser nie oorgekompenseer word nie, of indien oorkompensasie wel plaasvind dit nie ten koste van hom geskied nie.

Teen die bovermelde agtergrond is dit nodig om sekere teorieë ten aansien van hierdie verhouding te ondersoek. Hierdie teorieë is reeds in hoofstuk twee bespreek

⁴⁵

Dit kan ook anders gestel word deur aan te dui dat die verweerder verlang dat die eiser nie oorgekompenseer moet word nie. Die nie-toerekening van voordele sou dan tot oorkompensasie aanleiding gee. Solomon *Law of Torts* 428 stel dit soos volg: "... fairness is best achieved by avoiding both undercompensation and overcompensation."

maar dit is tog sinvol om kortliks weer daarna te verwys teen die agtergrond van die verhouding tussen die eiser en die verweerder en in die lig van oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid.

Die eerste teorie is die sogenaamde strafteorie.⁴⁶ Hiervolgens is die argument dat die verweerder as aanvulling tot die beginsels van die deliktereg nie die voordeel behoort te kry nie, aangesien die verweerder die skade veroorsaak het en eintlik vir sy optrede gestraf behoort te word.⁴⁷ Dit sou inhou dat die eiser die voordeel kan kumuleer deurdat toerekening nie plaasvind nie. Dat hierdie siening onaanvaarbaar is, hoef nouliks betoog te word. In die eerste instansie is dit bekende reg dat die deliktereg nie enige strafkarakter in die vergoeding van vermoënskade openbaar nie.⁴⁸ 'n Verdere argument wat hierdie teorie onaantreklik maak, is dat die verweerder nie altyd die dader is nie en gevolglik word die werklike dader nie deur die nie-toerekening van die voordeel gestraf nie. So gebeur dit dikwels dat 'n maatskappy⁴⁹

---

⁴⁶ Fleming *Encyclopedia* 7-8; Van der Walt 1980 *THRHR* 23-24. Sien ook in die algemeen *Browning v War Office* [1962] 3 ALL ER 1089 en veral op 1093G. Sien verder par 2.3.1.3 ten aansien van kumulاسie.

⁴⁷ Fleming *Encyclopedia* 7-8.

⁴⁸ Dit is wel so dat die *actio iniuriarum* nog 'n strafkarakter openbaar. Die *actio legis Aquilia* openbaar egter nie enige strafkarakter nie. Sien ook Fleming *Encyclopedia* 7; Erasmus 1975 *THRHR* 271; Claasen en Oelofse 1979 *De Rebus* 59; Van der Walt 1980 *THRHR* 23-24.

⁴⁹ In die praktyk word bv die Padongelukfonds ingevolge die Padongelukfondswet 56 van 1996 gedagvaar waar die bestuurder van 'n motorvoertuig nalatig bestuur het.

of staatsinstelling⁵⁰ gedagvaar word, instede van die dader, weens beginsels van middellike aanspreeklikheid. So 'n standpunt hou nie rekening met die feit dat die werklike dader in baie gevalle nie die skadevergoeding betaal nie. Die derde argument teen hierdie teorie bestaan daarin dat die nie-toerekening van die voordeel nie die nodige effek sal hê dat lede van die gemeenskap in die toekoms versigtiger gaan optrede nie. 'n Vierde argument teen hierdie teorie is dat daar geen *nexus* tussen die strafgedagte en die aard van die spesifieke voordeel is nie. Die strafteorie hou gevolglik nie water nie en kan verwerp word.

---

⁵⁰ So kan bv die Minister ampshalwe weens middellike aanspreeklikheid van sy werknemers gedagvaar word. Sien bv die bekende saak van *Minister van Polisie v Ewels* 1975 (3) SA 590 (A) waar die Minister gedagvaar is weens die late van sy werknemers. Die werklike dader is in hierdie *scenario* nie voor die hof nie.

Die tweede teorie is dat indien daar 'n meevaller is, die meevaller die slagoffer behoort toe te kom, aangesien die verontregte party die slagoffer is en daarom die meevaller verdien.⁵¹ Hierdie argument toon ook tekens van 'n strafelement. Die verweerder word in werklikheid deur die nie-toerekening van die voordeel gestraf. Myns insiens kan oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid nouliks steun vir hierdie siening bied. Hierdie argument het ook geen *nexus* met die aard van die voordeel nie maar steun op die verkeerde standpunt dat 'n eiser se belange in die vergoeding van skade voorkeur teenoor die van die dader moet kry. Redelikheid, billikheid en regverdigheid vereis juis dat beide die eiser en die verweerder se belange onpartydig in die toekenning van skadevergoeding gedien word.

Die derde teorie bestaan daarin dat skadevergoeding nooit die eiser regtig ten volle vergoed nie en om hierdie rede behoort die eiser die voordeel te kan kumuleer.⁵² Hierdie teorie veronderstel dat die skadevergoedingsproses sekere inherente gebreke het en dat hierdie gebreke deur kumulاسie ondervang kan word. Wat hierdie teorie in wese impliseer, is dat die verweerder vir die gebreke van die skadevergoedingsproses moet instaan. So 'n standpunt is teen die agtergrond van redelikheid, billikheid en regverdigheid nie verdedigbaar nie. Die korrekte benadering sou wees om eerder die gebreke in die skadevergoedingsproses te herstel as om

---

⁵¹ Fleming *Encyclopedia* 8. Sien ook par 2.3.1.3. in hierdie verband.

⁵² Fleming *Encyclopedia* 8. Cooper 1971 *CBR* 517 met verwysing na nie-vermoënskade stel dit soos volg: "An argument ... has been voiced in America in support of their 'collateral source rule' and in favour of double recovery. It asserts that double recovery should be allowed because legal compensation does not fully compensate." Sien ook Pauw 1979 *TSAR* 258.

langs hierdie weg die eiser ten koste van die verweerder te wil bevoordeel. As verdere argument het hierdie teorie eweneens ook geen *nexus* met die aard van die voordeel nie. Hierdie teorie is dan om hierdie redes ook nie geslaagd nie.

Die gemeenskapsbelang is ook 'n faktor in hierdie verhouding en die belang van die gemeenskap moet primêr gesien word as dat dit om 'n finansiële belang draai. Die primêre verhouding is tog immers tussen die eiser en die verweerder en hierdie verhouding kan wel 'n invloed op die gemeenskap in die breë hê. Voordele wat toegereken word, mag byvoorbeeld werkgewers noodsaak om dienskontrakte anders te formuleer ten einde hul werknemers te bevoordeel.⁵³ Die vraag na die toerekening van byvoorbeeld werkloosheidsversekering is eweneens ook 'n finansiële las wat relevant kan wees as deel van die gemeenskapsbelang aangesien werkgewers tot die werkloosheidsversekeringsfonds bydra en sodoende 'n algemene belang in die toerekening van werkloosheidsversekering het. Sou werkloosheidsversekering byvoorbeeld nie toegereken word nie kan die gevoel ontstaan dat die werkgewers as deel van die gemeenskap die eiser vergoed, in stede daarvan dat hierdie las deur die verweerder gedra word.⁵⁴ Versekeringskontrakte en die gepaardgaande premies het ook finansiële implikasies wat deur premieheffing tot die breë gemeenskap deurwerk.⁵⁵ Wat in die belang van die gemeenskap moet geld, sal van geval tot geval beoordeel moet word na gelang van die aard van die verskillende voordele. Daar kan waarskynlik geargumenteer word dat die gemeenskap vereis dat die vergoedingsverplichting teenoor die eiser nie eventueel na hom afgewentel word nie. Dit kan ook anders gestel word deur dat die gemeenskap vereis dat die dader die nodige vergoeding moet betaal aangesien sy optrede die skade veroorsaak het.

---

⁵³ Die toerekening van mediese voordele wat kontraktueel verskaf word, mag werkgewers noodsaak om anders te kontrakteer ten einde te verhoed dat die delikpleger die uiteindelijke bevoordeelde word. In hierdie verband wys Koch *Utility* 182 daarop dat groot instellings wel 'n kontraktuele verhaalsreg as deel van die kontraktuele voorwaardes kan inbou.

⁵⁴ In *Santam Versekeringsmaatskappy Bpk v Byleveldt* 1973 (2) SA 146 (A) 152E dui die hof aan: "Per slot van rekening eis die *Lex Aquilia* in hierdie verband vergoeding deur die delikpleger en nie deur iemand anders nie."

⁵⁵ Koch *Utility* 181 wys daarop dat finansiële instellings wel die koste van eise vanaf kliënte, belastingbetalers of polishouers verhaal.

Die volgende algemene grondbeginsels behoort teen die agtergrond van redelikheid, billikheid en regverdigheid in die verhouding tussen die eiser en die verweerder toegepas te word.⁵⁶

- (a) die eiser moet volledig skadeloos gestel word;
- (b) die verweerder is primêr vir die betaling van skadevergoeding verantwoordelik;
- (c) verryking van die eiser moet vermy word;
- (d) ondervergoeding van die eiser moet vermy word;
- (e) oorkompensasie van die eiser moet vermy word, tensy oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid dit toelaat; en
- (f) die gemeenskapsbelang moet nie onnodig of onbillik verswaar word nie.

3.4.3 Die verhouding tussen die eiser en die kollaterale bron

---

⁵⁶ Sien ook Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 242-246 wat die volgende relevante faktore soos die aard van die voordeel, waardebeplanning, rede en basis vir die voordeel, die bron daarvan, die bedoeling, finansiering van die voordeel, kousaliteit, relevansie van die voordeel, die aard van die skade, die dader en sekere basiese oorwegings vermeld.

Hierdie verhouding is meer problematies. Die voordeel is vanaf die kollaterale bron afkomstig en gevolglik is 'n bepaalde verhouding tussen die eiser en die kollaterale bron as gevolg van die ontvangs van die voordeel of die belofte daarvan reeds gevestig.⁵⁷ Die reeds bestaande verhouding moet ontleed en aan die hand van sekere faktore beoordeel word. Die beoordeling is belangrik ten einde aan die redelikheidsmaatstaf gevolg te kan gee. Die volgende algemene faktore is onder andere in die ontleding van die aard en inhoud van hierdie verhouding relevant:

- (a) die aard van die voordeel;⁵⁸
- (b) die bron en die befondsing van die voordeel;⁵⁹
- (c) die tydstip van ontstaan, verskaffing en ontvangs van die voordeel;⁶⁰
- (d) die bedoeling van die kollaterale bron in die verskaffing van die voordeel;
- (e) die bedoeling van die eiser in die ontvangs van die voordeel; en

---

⁵⁷ Hierdie verhouding kan o a van 'n kontraktuele aard soos bv in die geval van werkgewersvoordele wees. Die eiser kan egter ook weens statutêre werking op voordele soos bv werkloosheidsversekering geregtig wees.

⁵⁸ Hierdie faktor word nie hier verder bespreek nie. Sien par 3.5 vir 'n vollediger bespreking van die aard van die voordeel.

⁵⁹ Alhoewel daar in hfst 5 verdere aandag aan die individuele voordele en die bron van elke voordeel gegee word, word sekere aspekte van hierdie faktor wel hier bespreek.

⁶⁰ Hierdie faktor word hier van verdere bespreking uitgesluit, aangesien hierdie faktore in par 3.7 e v volledig bespreek word.

(f) die moontlike terugbetaling van die voordeel.

Die hoofmotief in die beoordeling van die gemelde elemente is om die karakter van die voordeel vas te stel ten einde die beoordelaar in staat te stel om die redelikeidsmaatstaf teen die agtergrond van oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid te kan toepas. In hierdie verband word sommige van hierdie faktore vervolgens in meer detail ondersoek.⁶¹

---

⁶¹ Faktore (a) en (d)-(f) word verder ondersoek.

Die voordeel kan van verskeie bronne soos onder andere van privaat persone, korporatiewe entiteite, werkgewers, statutêre fondse of die staat in die algemeen afkomstig wees. Nie alle voordele is dan ook noodwendig van 'n kollaterale bron afkomstig nie. So is belasting en inflasie wat myns insiens as kwantifiseringsvoordele⁶² aangemerkt kan word, nie van 'n kollaterale bron afkomstig nie. Dieselfde kan ook van skadebeperkende voordele gesê word.⁶³ Die bron van die voordeel is 'n belangrike element om die aard van die verhouding tussen die eiser en die kollaterale bron te kan bepaal en is ook relevant om die toerekenbaarheid van die voordeel te kan beoordeel.

Hiermee saam is die befondsingsbron van die voordeel ook van belang. So kan die voordeel onder andere uit privaat of openbare fondse betaal of verskaf word. Daar kan soos in die geval van versekering vir die voordeel betaal word of andersyds kan vir die voordeel, soos in die geval van pensioen of salaris, gewerk word. Die befondsing van die voordeel kan ook deur die heffing van statutêre premies van die publiek verhaal word.⁶⁴ Die aard van die bron van befondsing is dus ook as

---

⁶² Sien par 3.5 vir 'n bespreking van hierdie soort voordele. Hierdie voordele is algemene objektiewe faktore wat relevant tot die skadeberekenningsproses is.

⁶³ Die eiser is gewoonlik die bron van hierdie soort voordele. Sien par 3.14 vir 'n bespreking van skadebeperkende voordele.

⁶⁴ Soos bv werkloosheidsversekering en maatskaplike bystandstoelae. Vgl onderskeidelik par 5.11.2 en 5.11.6 in hierdie verband.

beoordelingselement ten aansien van die toepassing van die redelikhedsmaatstaf relevant.

Die motief of die bedoeling ten aansien van die verskaffing van voordele kan uit die aard van die saak na gelang van die aard van die kollaterale bron verskil.⁶⁵ Dit is ook vanuit hierdie verhouding waarvan die bedoeling van die eiser en die bedoeling van die kollaterale bron in onderskeidelik die ontvangs en die verskaffing van die voordeel afgelei moet word. Die bedoeling van die kollaterale bron ten aansien van die verskaffing van die voordeel moet geïdentifiseer en getipeer word, aangesien hierdie bedoeling 'n belangrike faktor in die klassifikasie van voordele vorm. Die kollaterale bron het gewoonlik ten doel om die benadeelde weens die bestaan van die skadestigtende gebeurtenis om die een of ander rede te hulp te kom of te bevoordeel. Hierdie hulp of bevoordeling kan onder andere op een of meer van die volgende gronde gebaseer wees:

- (a) op oorwegings van welwillendheid;
- (b) op oorwegings van kompensasie;
- (c) dat die voordeel as 'n *solatium* moet dien;
- (d) weens die bestaan van 'n statutêre plig; en
- (e) weens die bestaan van 'n kontraktuele plig.

Insgelyks moet die bedoeling van die eiser ten aansien van die ontvangs van die voordeel ook in ag geneem word. Die bedoeling van die eiser kan eweneens uit die bogemelde gronde afgelei word.⁶⁶

Die gemeenskapsbelang, wat ook in hierdie verhouding relevant is, bestaan waarskynlik daarin dat die voordeel, welke voordeel dalk van openbare fondse afkomstig is, tot voordeel van die eiser aangewend moet word. Sou die voordeel na

---

⁶⁵ So kan die rede waarom statutêre voordele verskaf word van die rede waarom bv werkgewersvoordele verskaf word, verskil.

⁶⁶ Die bedoeling van die eiser ten aansien van die ontvangs van die voordeel is in die praktyk gewoonlik dieselfde as die van die kollaterale bron ten aansien van die verskaffing van die voordeel. Prakties behoort die eiser gedurende die verhoor getuienis van sy bedoeling ten aansien van die ontvangs van die voordeel te lewer.

die verweerder gekanaliseer word, mag dit tot 'n algemene negatiewe gevoel van betrokkenheid deur die gemeenskap aanleiding gee. Hierdie resultaat behoort juis vermy te word en deur die beoordelaar in gepaste gevalle in ag geneem te word.

Daar kan wel geargumenteer word dat die kollaterale bron in sommige gevalle 'n terugbetaling van die gelewerde voordeel sou wou hê. Dit behoort veral die posisie te wees waar die eiser volledig deur die verweerder skadeloos gestel is, en die voordeel van toerekening uitgesluit was. Sou die voordeel wel terugbetaalbaar wees, behoort die argument te slaag dat daar van meet af aan geen voordeel vir doeleindes van voordeeltorekening was nie.⁶⁷ Indien die voordeel uit die skadevergoeding weens 'n suksesvolle verhaling terugbetaal moet word, behoort hierdie inligting voor die hof geplaas te word, aangesien daar in hierdie omstandighede ook nie van 'n voordeel ter sprake behoort te wees nie. In die beoordeling van die verhouding tussen die eiser en die kollaterale bron is dit in die lig van redelikheid, billikheid en regverdigheid nodig dat kennis van die moontlikheid van terugbetaling van die voordeel waar toepaslik, geneem word.

Hoe die wisselwerking prakties ten aansien van die onderskeie faktore toepassing vind, word in hoofstuk vyf in die ondersoek na die spesifieke voordele bespreek.

3.4.4 Die verhouding tussen die verweerder en die kollaterale bron

Indien die verhouding tussen die delikpleger en die kollaterale bron ondersoek word, blyk die volgende aspekte relevant te wees. Die delikpleger wil die voordeel vanaf die kollatrale bron in sy guns kanaliseer ten einde die omvang van sy aanspreeklikheid teenoor die eiser te verminder. Die verweerder sal probeer aandui dat die voordeel 'n kousale gevolg van sy eie optrede is en weens oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid toegereken behoort te word. Die kollaterale bron is gewoonlik nie 'n

---

⁶⁷ Dit gebeur soms in die praktyk dat die eiser en die kollaterale bron 'n ooreenkoms tot terugbetaling van die voordeel sluit ingevolge waarvan die voordeel terugbetaalbaar is in die geval van 'n suksesvolle verhaling van volledige skadevergoeding vanaf die verweerder. Sien o a *Allen v Waters & Co* [1935] 1 KB 200; *Dennis v London Passenger Transport Board* [1948] 1 All ER 779; *Schneider v Eisovitch* [1960] 1 All ER 169; *Zysset v Santam Ltd* 1996 (1) SA 259 (K) 282D-E.

party tot die hofgeding nie en het derhalwe ook nie *locus standi* nie. Sy belange kan dus normaalweg nie direk aangehoor en beskerm word nie.⁶⁸ Die bedoeling van die kollaterale bron is relevant aangesien dit een van die hoofelemente van kategorisering van voordele is. Juis om hierdie rede behoort die bedoeling van die kollaterale bron ten aansien van die verskaffing van die voordeel ondersoek te word en sover moontlik moet daaraan uiting gegee word. Hierdie bedoeling is nie altyd voor die hand liggend nie, aangesien die kollaterale bron nie aangehoor word nie en in baie gevalle word die voordeel vanuit 'n reeds vooraf ooreengekome kontrak verleen. Die bedoeling word in die praktyk gewoonlik *ex post facto* op grond van die beskikbare getuienis afgelei en daarna aan die kollaterale bron toegedig.

---

⁶⁸ Somtyds gebeur dit dat die kollaterale bron ook die delikpleger is soos bv in die geval van 'n werkgewer wat nalatig was en sekere voordele aan die werknemer laat toekom het en nou toerekening daarvan eis. In hierdie *scenario* is die sg kollaterale bron wel voor die hof.

Daar is reeds aangedui dat die bedoeling van die kollaterale bron gewoonlik is om die eiser op 'n manier te hulp te kom of te bevoordeel.⁶⁹ Die toepassing van oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid bring mee dat nie alle bedoelings vrywaring teen toerekening bied nie. Indien die bedoeling byvoorbeeld blyk te wees dat die voordeel as kompensasie of as substituuat vir die skade moet dien, mag toerekening van die voordeel gepas wees ten einde oorkompensasie te vermy.⁷⁰

Die bedoeling van die verweerder is gewoonlik nie relevant nie, aangesien die voordeel nie van hom afkomstig is nie. Sou dit wel die geval wees, moet die bedoeling van die verweerder wel ondersoek word om die aard daarvan vas te stel.⁷¹

Die verhouding tussen die dader en die eiser is 'n direkte verhouding, waarin die eiser van die verweerder verlang om die skade goed te maak. In hierdie proses moet die belange van die kollaterale bron figureer. Die Suid-Afrikaanse reg ken nie 'n meganisme waarvolgens op 'n direkte wyse kennis geneem kan word van die belange

---

⁶⁹ Sien par 3.4.3 in hierdie verband.

⁷⁰ In *Mutual en Federal Insurance Co Ltd v Swanepoel* 1988 (2) SA 1 (A) 11G dui die appèlhof aan dat 'n kompensasiebedoeling wel 'n relevante faktor ter oorweging van voordeeltorekening is. Reinecke 1988 *De Jure* 231-232 voer aan dat 'n voordeel wat as 'n algehele of gedeeltelike substituuat vir skade dien, wel toegereken moet word.

⁷¹ Waar 'n verweerder 'n eiser nalatiglik raakry en die verweerder tydens opname in die hospitaal die opname en mediese koste betaal, kan tog beswaarlik geargumenteer word dat hierdie "voordele" nie toegereken moet word nie. Die bedoeling van die verweerder is sekerlik om sy aanspreeklikheid *vis-à-vis* die eiser te verminder.

van die kollaterale bron nie.⁷² Die gevolg hiervan is dat die belange van die kollaterale bron die risiko loop om te verdwyn. Prakties word die kollaterale bron se belange bloot denkbeeldig deur die beoordelaar van die feite in berekening gebring, in welke geval dit gewoonlik die voorsittende beampte wat die hofgeding aanhoor, sal wees.

---

⁷² Die kollaterale bron is as 'n reël nie voor die hof nie en gevolglik kan sy belange nie direk aangehoor word nie. 'n Sessie of subrogasie kan meebring dat die kollaterale bron wel voor die hof is en sodoende aangehoor kan word.

Dit is waarskynlik korrek om te aanvaar dat die kollaterale bron se belange ook daarin bestaan om in gepaste gevalle teenoor die verweerder 'n verhaalsreg te kan uitoefen om die waarde van die voordeel te verhaal. Dit is gemeensaak dat geen algemene gemeenregtelike verhaalsreg ten gunste van die kollaterale bron bestaan nie.⁷³ Enige verhaalsreg in hierdie verband sal dus statutêr geskep moet word.

3.4.5 Gevolgtrekking

Die norme van redelikheid, billikheid en regverdigheid moet vanuit hierdie drieledige verhouding, inhoud en betekenis gegee word. Wat in belang van die gemeenskap moet geld, staan ook sentraal tot hierdie verhoudings. In sommige gevalle mag die kollaterale bron se belange ook die gemeenskap se belange verteenwoordig.⁷⁴ Argumente ten gunste van al drie die partye, waarom die een se belange bo 'n ander

---

⁷³ Daar kan wel aangevoer word dat subrogasie as 'n verhaalsreg beskou kan word. Subrogasie is egter tot skadeversekering beperk en is daarom nie 'n algemene verhaalsreg nie. Skadeversekering gee in elk geval nie tot die voordeeltorekeningsvraagstuk aanleiding nie. Sien par 5.3.2 vir 'n bespreking van skadeversekering.

⁷⁴ Dit sal bv die geval wees waar die kollaterale bron 'n statutêre liggaam is wat sy befondsing van publieke deelname of bydraes verkry. Sien par 5.11.6 ten aansien van 'n bespreking van die Wet op Maatskaplike Bystand 59 van 1992.

voorkeur sou verdien, kan gevoer word.⁷⁵ Daar moet juis gepoog word om eerder 'n ewewig tussen die oënskynlike botsende belange te vind.⁷⁶ Hierdie ewewig word wel in die breë bereik, deurdat toerekening in sommige gevalle toegelaat word en in ander gevalle nie. Die ewewig word ook bereik deur in sommige gevalle 'n subrogasiereg⁷⁷ of 'n verhaalsreg⁷⁸ teen die delikpleger te verleen.

---

⁷⁵ Sien bv die argumente in par 2.3.1.3 wat aangevoer word waarom kumulاسie toegelaat behoort te word. Sien ook hier teenoor die argumente in par 2.3.1.5 waarom die voordeel toegereken behoort te word.

⁷⁶ Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 245 dui aan dat die beginsels op 'n gebalanseerde wyse toegepas moet word.

⁷⁷ In geval van skadeversekering bestaan 'n subrogasiereg teen die delikpleger ten gunste van die versekeraar wat moontlik as 'n kollaterale bron beskou kan word. Sien par 5.3.2 in hierdie verband.

⁷⁸ Die Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes 130 van 1993 verleen 'n statutêre verhaalsreg teen die dader. Sien art 36(1)(b) van die wet.

Die aard van die voordele verskil onderling en daarom is dit bykans onmoontlik om grondbeginsels waaraan alle voordele getoets kan word, daar te stel. Vier basiese of standaard faktore kan geïdentifiseer word, wat as relevant in die beoordeling van redelikheid, billikheid en regverdigheid beskou kan word.⁷⁹ Hierdie faktore is:

- (a) die aard van die voordeel;
- (b) die bron van die voordeel;
- (c) die bedoeling van die bewerker en die bedoeling van die ontvanger van die voordeel; en
- (d) die tydstip van die ontstaan van die voordeel.

Hierbenewens kan ses addisionele faktore aangedui word wat ook in die beoordeling van redelikheid, billikheid en regverdigheid nuttig kan wees om die karakter van die voordeel vas te stel. Hierdie faktore is:

- (a) die bron van die befondsing van die voordeel;
- (b) oorwegings van welwillendheid;
- (c) oorwegings van kompensasie;
- (d) of die voordeel as 'n *solatium* moet dien;
- (e) of die voordeel voortspruit weens 'n statutêre plig; en
- (f) of die voordeel voortspruit weens 'n kontraktuele plig.

Hierdie addisionele faktore vertoon reeds 'n verband met die basiese faktore tot die mate dat die addisionele faktore op 'n manier 'n uitvloeisel van die basiese faktore verteenwoordig. Daar word nie nou op 'n ontleding van die faktore ingegaan nie, aangesien dit in die bespreking van die verskillende voordele gedoen word.⁸⁰

---

⁷⁹ Openbare beleid is 'n toerekeningsmaatstaf. Feitelike kousaliteit vorm nie deel van hierdie toerekeningsmaatstaf nie, aangesien feitelike kousaliteit reeds moet vasstaan alvorens openbare beleid as toerekeningsmaatstaf ter sprake kan kom.

⁸⁰ Sien hfst 5 vir 'n ontleding van die verskillende soorte voordele.

3.5 Die aard van die voordeel

In hoofstuk een is 'n voordeel omskryf as 'n gunstige newewerking, as gevolg van 'n skadestigtende of 'n voordeelstigtende gebeurtenis, wat die benadeelde se vermoë vermeerder of meebring dat dit nie verder verminder nie.⁸¹ In 'n ondersoek na die aard van die voordeel is dit nodig om 'n tweeledige onderskeid te handhaaf. Die aard van die voordeel kan eendersyds in die vermoënsregtelikheid⁸² en andersyds in die onderliggende ontstaansbron⁸³ daarvan geleë wees. In laasgenoemde geval speel die vermoënsregtelike aard van die voordeel nie 'n deurslaggewende rol nie, aangesien aanvaar kan word dat die aard van die voordeel 'n vermoënsregtelike

---

⁸¹ Sien par 1.7.2 in hierdie verband.

⁸² Daar is in par 1.7.2 reeds betoog dat 'n voordeel 'n vermoëns- of 'n nie-vermoënsvoordeel kan wees. Daar is ook betoog dat die rol wat nie-vermoënsvoordele in die kader van voordeeltorekening speel taamlik gering is en vir doeleindes van hierdie proefskrif nie verder ondersoek word nie. Met hierdie standpunt word hier volstaan.

⁸³ Die verskillende soorte voordele het verskillende ontstaansbronne. Die ontstaansbron verwys na die bron waarvandaan die voordeel sy oorsprong het. So kan die ontstaansbron 'n dienskontrak of welwillendheid wees. Die diversiteit en die aard van die ontstaansbronne word in hfst 5 volledig behandel.

voordeel is. In hierdie geval gaan die aard oor die bepaling van die karakter van die voordeel waarby onder andere elemente soos die ontstaansbron in die beoordeling van die aard van die voordeel 'n rol speel. Die ontstaansbronne van voordele word in hoofstuk vyf verder ondersoek. Wat hierna volg, is 'n bespreking van die vermoënsregtelike aard van 'n voordeel.

Indien eenmaal aanvaar word dat daar 'n bepaalde verhouding tussen die vermoë en 'n voordeel bestaan⁸⁴ en die vermoë in geld uitgedruk moet word, spreek dit vanself dat die voordeel ook in geld beskryf moet word. 'n Voordeel staan vir doeleindes van die skadevergoedingsreg altyd in geldelike verhouding tot die vermoë.⁸⁵ Vermoënsregtelikheid vereis dat die voordeel in geld waardeerbaar moet wees.⁸⁶ Die waardeerbaarheid hoef nie onmiddellik vasstelbaar te wees nie. Die waardeerbaarheid moet net objektief moontlik wees. Praktiese probleme wat ten nouste met waardebeepaling saamhang, kan ontstaan indien nie-vermoënsregtelike voordele verreken word. Hoeveel waarde kan gegee word aan byvoorbeeld 'n apologie wat weens 'n eis gebaseer op eerkrenking gegee word.⁸⁷ 'n Ander voorbeeld is waar die eiseres op grond van mediese nalatigheid die dokter dagvaar aangesien 'n sterilisasie nalatig uitgevoer is en die eiseres daarna geboorte skenk.⁸⁸ 'n Nie-vermoënsvoordeel sou waarskynlik daarin kan bestaan dat die eiseres die genot en liefde van die kind ervaar. Die vraag ontstaan nou of die genot en liefde wat die eiseres uit die teenwoordigheid van die kind ervaar as 'n voordeel teen die

---

⁸⁴ Welke verhouding daarin bestaan dat die voordeel die vermoë moet vermeerder. Die onsekerheid is nie in die bestaan van die verhouding geleë nie, maar in die aard daarvan.

⁸⁵ Aangesien die skadevergoeding in 'n geldwaarde uitgedruk word, volg dit logies dat die voordeel indien dit tot die skadevergoeding verreken staan te word ook in 'n geldwaarde uitgedruk moet word.

⁸⁶ Hierteenoor kan wel geargumenteer word dat nie-vermoënsvoordele wel in geld waardeerbaar is. Alhoewel nie-vermoënsvoordele nie direk in geld uitgedruk kan word nie is dit wel moontlik om 'n waarde daarop te kan plaas. M i vereis openbare beleid dat hierdie tipe voordele nie teen die skadevergoeding verreken word nie. Sien par 3.15 vir 'n bespreking van voordeeltorekening en nie-vermoënsvoordele.

⁸⁷ Daar is reeds betoog dat apologie nie 'n voordeel vir doeleindes van voordeeltorekening is nie. Sien par 3.15 in hierdie verband.

⁸⁸ Vgl bv die feite in *Administrator, Natal v Edouard* 1990 (3) SA 581 (A).

onderhoudsaanspraak verreken kan word. Die argument kan wel gevoer word dat die genot en liefde wat die eiseres ervaar as 'n gunstige newewerking van die skadestigtende gebeurtenis beskou moet word.⁸⁹ Myns insiens behoort verrekening van die nie-vermoënsvoordeel nie plaas te vind nie. Die rede hiervoor is tweeledig. Eerstens moet soort met soort vergelyk word. Die vermoënsregtelike aard van die onderhoudsaanspraak en die nie-vermoënsregtelike aard van die genot en liefde verskil en toerekening behoort nie plaas te vind nie.⁹⁰ Die argument kan ook anders ingeklee word deur aan te voer dat die nie-toerekening van die genot en liefde nie tot oorkompensasie van die eiseres sal aanleiding gee nie.⁹¹ Tweedens kan daar op grond van die maatstaf van openbare beleid geargumenteer word dat hierdie tipe nie-vermoënsvoordeel op grond van redelikheid, billikheid en regverdigheid tans nie-verrekenbare voordele is nie. Die waardeerbaarheid van 'n voordeel in geld bring dus mee dat die voordeel teen skadevergoeding verreken kan word. Vervolgens word tot 'n breedvoeriger ontleding van die voordelebegrip oorgegaan.

Die voordelebegrip het sekere elemente. Uit 'n analise van hierdie begrip kan twee hoofelemente, te wete 'n element van vermeerdering en 'n element van 'n objek wat vermeerder, onderskei word.⁹² Die objek wat vermeerder is uiteraard die belanghebbende se vermoë. Indien die element van vermeerdering van nader beskou word, blyk dit dat drie verdere subelemente hiertoe onderskei kan word.⁹³ Die eerste is 'n kousale element. Die tweede en derde is onderskeidelik 'n vergelykings- en 'n hipotetiese element.

---

⁸⁹ Vir doeleindes van hierdie geval kan aanvaar word dat die eiseres wel genot en liefde weens die teenwoordigheid van die kind ervaar.

⁹⁰ Sien die bespreking van die argument dat soort met soort vergelyk moet word in par 3.15.

⁹¹ Sien o a die argument in *Mutual & Federal Insurance Co Ltd v Swanepoel* 1988 (2) SA 1 (A) 12C waar die appèlafdeling bevind het dat 'n pensioen wat in die aard van 'n *solatium* is, nie tot oorkompensasie aanleiding gee nie.

⁹² 'n Basiese veronderstelling is dat die vermoë tot 'n persoon gekoppel kan word. Sien ook Bloembergen *Schadevergoeding* 14-15 en Bloembergen *Monografieën* 54-57 ten opsigte van die elemente van die skadebegrip.

⁹³ Sien in die algemeen Bloembergen *Schadevergoeding* 14-18, *Monografieën* 54-57; Reinecke 1976 *TSAR* 26-35; Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 26-27 ten opsigte van die elemente van die skadebegrip. Die elemente van die skadebegrip het wel sekere raakpunte met die elemente van die voordelebegrip.

Die kousale element behels dat die voordeel die gevolg van 'n identifiseerbare gebeurtenis moet wees. Indien die voordeelstigtende gebeurtenis nie geïdentifiseer kan word nie, kan die ontstaansbron van die voordeel nie bepaal word nie en gevolglik kan die aard van die voordeel ook nie bepaal word nie. Die voordeelstigtende en die skadestigtende gebeurtenis is nie noodwendig dieselfde gebeurtenis nie en moet in toepaslike gevalle van mekaar geskei word.⁹⁴ In die geval van byvoorbeeld pseudovooredele is daar geen voordeelstigtende gebeurtenis nie maar slegs 'n skadestigtende gebeurtenis.

---

⁹⁴

So vereis welwillendheidsvooredele 'n voordeelstigtende gebeurtenis terwyl die voordelige effek van inflasie as uitvloeisel van 'n skadestigtende gebeurtenis geen voordeelstigtende gebeurtenis vereis nie. Die voordeelstigtende gebeurtenis in die geval van welwillendheidsvooredele is die *besluit* om die voordeel te verleen. Dit kan ook die verandering in die bedoeling waarom 'n voordeel gegee word, insluit. Sien in die algemeen *Santam Versekeringsmaatskappy Bpk v Byleveldt* 1973 (2) SA 146 (A) ten aansien van die verandering in die omstandighede en die bedoeling waarom 'n voordeel gelever kan word.

Hierdie gebeurtenis kan in aard 'n sekere of onsekere gebeurtenis wees. Sommige skrywers stel as vereiste vir skade dat laasgenoemde deur 'n onsekere gebeurtenis veroorsaak moes gewees het.⁹⁵ Reinecke stel dit soos volg:⁹⁶

“Skade is dus nie iets wat sommer uit die lug val nie, maar dis daardie gevolg(e) van die plaasvind van 'n gebeurtenis waardeur die juridiese vermoë verminder word. Slegs gebeurtenisse van die onsekere tipe kwalifiseer vir hierdie doel. Vermoënsvermindering as gevolg van “gebeurtenisse” wat seker gaan plaasvind soos slytasie, dood, verbruik van lewensmiddele, ensovoorts, is dus terminologies nie skade nie.”

Hierdie vereiste van onsekerheid wat Reinecke stel, is myns insiens onnodig. Bloembergen daarenteen dui weer aan dat skade deur 'n bepaalde of sekere gebeurtenis veroorsaak moes gewees het. Sy siening in hierdie verband verwoord hy

---

⁹⁵ Reinecke 1976 *TSAR* 34 asook Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 26 vn 8 29 stel die vereiste dat skade die gevolg van 'n onsekere gebeurtenis moet wees. Indien die gebeurtenis 'n sekere gebeurtenis sou wees, spruit dit uit 'n willekeurige handeling voort. Lg skrywers stel dit soos volg: “Skade kan nie bloot omskryf word as 'n bepaalde statiese toestand nie aangesien net gebeurtenisse van 'n onsekere tipe ... nadeel wat die reg as skade aanvaar, kan veroorsaak. Die klem val hier op onsekere gebeurtenisse ... ”

⁹⁶ 1976 *TSAR* 34.

120

soos volg:⁹⁷

“Schade is een *causaal* begrip. Daarmede bedoel ik, dat de schade niet te omschrijven is zonder uitdrukkelijk of stilzwijgend in de omschrijving op te nemen, dat zij door een bepaalde gebeurtenis veroorzaakt is. Schade is altijd het gevolg van een zekere gebeurtenis; het is een - nadelige - verandering, die er zonder invloed van die gebeurtenis niet zou zijn geweest.”

---

⁹⁷

Bloembergen *Schadevergoeding* 14. Sien ook Bloembergen *Monografieën* 55.

Die afleiding hieruit is dat Bloembergen eintlik hiermee bedoel dat die gebeurtenis 'n identifiseerbare gebeurtenis moet wees. Sou die afleiding wel korrek wees, is Bloembergen se standpunt aanvaarbaar. Dit wil in elk geval voorkom of die standpunt van Reinecke met die van Bloembergen in konflik is. Dit is myns insiens irrelevant of skade deur 'n sekere of onsekere gebeurtenis plaasvind. Skade moet ten minste deur 'n identifiseerbare gebeurtenis plaasvind. Skade is konkreet en gevolglik is die sekerheid of onsekerheid van die gebeurtenis nie van belang nie. Dit is in elk geval moeilik om in te sien waarom skade aldus Reinecke deur 'n onsekere gebeurtenis moet ontstaan.⁹⁸ Selfs al sou die onsekerheid verwys na die plaasvind of die tydstip van die skadestigtende gebeurtenis verleen dit nie enige helderheid ten aansien van die verhaalbaarheid daarvan nie. Daar moet gewaak word teen die opneem van 'n handelings- of 'n onregmatigheidselement in die skadeberip.⁹⁹ Na analogie hiervan is

---

⁹⁸ Skade kan ewe goed opsetlik veroorsaak word, met die gevolg dat daar nie onsekerheid aan die skadestigtende gebeurtenis gekoppel word nie. Indien die dader aan die eiser sou kommunikeer dat hy die eiser skade gaan berokken en dit dan ook summier doen, is daar geen onsekere gebeurtenis nie. 'n Ander voorbeeld is waar 'n man op versoek van sy vrou baie teensinnig 'n buitegebou op sy woonerf afbreek aangesien die gebou sy vrou se uitsig op die swembad versper. Hierdeur veroorsaak hy vir homself skade aangesien 'n vermoënsvermindering deur die afbreek van die gebou intree. 'n Beplande voordeel wat 'n eiser ontvang, is ook weens 'n sekere gebeurtenis.

⁹⁹ Slytasie aan 'n motorvoertuig is immers 'n sekere gebeurtenis wat tog skade verteenwoordig. Hierdie skade is normaalweg net nie regtens van iemand verhaalbaar nie.

dit myns insiens ook irrelevant of 'n voordeel deur 'n sekere of onsekere gebeurtenis ontstaan en geld hierdie vereiste van onsekerheid soos Reinecke ten aansien van skade vereis, nie ten aansien van 'n voordeel nie. Logieserwys volg dit dat ook in die geval van 'n voordeel dit nie in te sien is hoe die voordeel die gevolg van 'n onsekere gebeurtenis kan of moet wees nie.¹⁰⁰ Die vereiste is egter steeds dat die skadestigtende gebeurtenis 'n gunstige newewerking tot gevolg moet hê.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ Die voordeel mag bestaan uit 'n kontraktuele salaris wat desondanks die skadestigtende gebeurtenis (delik) ongestoord aan die benadeelde betaal word. Hierdie voordeel kon vooraf beding gewees het en ontstaan nie weens die skadestigtende gebeurtenis nie maar weens 'n voordeelstigtende gebeurtenis.

¹⁰¹ Dit is meestal die skadestigtende gebeurtenis en die gevolglike nadeel daaruit soos in die geval van bv skadeversekering wat 'n vereiste vir ontvangs van die voordeel is. Die voordele is gewoonlik reeds vooraf beding maar vereis 'n bepaalde gebeurtenis om deur die eiser ontvang te kan word. Tot hierdie mate is daar wel onsekerheid oor die *plaasvind* van die gebeurtenis. Sien in die algemeen par 5.3.2 vir 'n bespreking van skadeversekering.

Die vergelykingselement behels dat daar 'n verbetering of 'n vermeerdering moet wees.¹⁰² Die vermeerdering bestaan in die vergroting van die vermoë weens die bestaan van die voordeel. Dit is nie 'n vereiste dat die vermoë inderdaad moet vergroot nie. Dit is genoegsaam dat die bestaan van die voordeel verhoed dat die vermoë nie verminder of verder verminder nie. Daar sal telkens dus 'n vergelyking tussen twee posisies gemaak moet word.¹⁰³ Bloembergen argumenteer dat skade op verskeie maniere vasgestel kan word.¹⁰⁴ Net so kan die voordeel ook op verskeie maniere vasgestel word.¹⁰⁵ Die basiese vergelykings sal moet bestaan tussen wat was en wat is¹⁰⁶ of van wat nou is met wat sou kon wees. Hierdie laasgenoemde vergelyking maak vir toekomstige voordele voorsiening. Die toets ten aansien van die bepaling van die bestaan van 'n voordeel soos byvoorbeeld die moontlike hertroue van 'n huweliksparty gaan tog in die praktyk anders as die toets ten aansien van die bestaan van inflasie of 'n welwillendheidsvoordeel wees. Die feit dat geen ooglopende vermoënsvermeerdering waarneembaar is nie, beteken nie dat geen vermeerdering inderdaad plaasgevind het nie of dat geen voordeel voorhande is nie. So gaan die effek van byvoorbeeld inflasie as gunstige newewerking nie ooglopend waarneembaar wees nie. 'n Vergelyking van meerdere toestande of posisies ten einde die vermeerdering te bepaal, is dus essensieel.¹⁰⁷

---

¹⁰² Die vergelykingselement in hierdie verband vereis nie 'n toets om die omvang van die voordeel te bepaal nie maar slegs 'n konkreetheid of daar 'n vermeerdering was. Hiermee word nie meteens op die sommeskadeleer teruggeval nie. Sien par 3.9 en 3. 10 ten aansien van voordeeltorekening en die somme- en die konkrete skadeleer onderskeidelik.

¹⁰³ Sien die bespreking van die aard van die vergelyking wat gemaak moet word soos verder in hierdie uiteensetting bespreek word ten aansien van elk van die klasse voordele. Vgl ook par 3.7 in die algemeen vir 'n vollediger bespreking van die tydstip van beoordeling van die voordeel en par 3.8 ten aansien van die toets vir die bestaan van 'n voordeel.

¹⁰⁴ *Schadevergoeding* 16-17. Hy gebruik die voorbeeld van die emmer waarvan die water gedeeltelik uitgeloop het. Hierdie verlies kan op verskeie metodes bepaal word, waarvan elkeen van die metodes dieselfde resultaat lewer. Die eerste metode is om te vergelyk wat was met wat nou is. Die tweede manier is om die emmer weer te vul tot die vlak wat dit was en die aanvulling te meet. Toegepas op skade, kan skade bv gemeet word aan die vergelyking wat sonder die onregmatige daad sou gewees het met wat nou is of wat nodig is om die toestand te herstel soos bv herstelkoste.

¹⁰⁵ Sien par 3.8 vir 'n bespreking van voordeeltorekening en die toets vir die bestaan van 'n voordeel.

¹⁰⁶ Op hierdie basis word o a vir pseudovooredele getoets. Dit sou geen verskil maak of wat is met wat was vergelyk word nie.

¹⁰⁷ Die vergelyking kan bv tot gevolg hê dat die feit van vermeerdering en daarmee saam ook die

---

omvang van die vermeerdering vasgestel word. Sien par 3.8 vir 'n bespreking van die toets vir die bestaan van 'n voordeel.

Die hipotetiese element bestaan daarin dat 'n vergelyking getref moet word van hoe die posisie sou wees indien die voordeelstigende gebeurtenis¹⁰⁸ nie sou bestaan het nie. 'n Vergelyking word getref van wat die posisie nou, na die skadestigende of voordeelstigende gebeurtenis is, teenoor wat dit sou gewees het as die gebeurtenis of die voordeel nie bestaan het nie. 'n Vereiste vir die vergelyking is dat die voordeel reeds geïdentifiseer en in geld uitgedruk moet wees. Dit is nie 'n vereiste dat die hipotetiese posisie van die werklike posisie moet verskil nie. Indien daar geen toekomstige voordeel is nie, is die werklike en die hipotetiese posisie dieselfde.

Die objek ter sprake is die vermoë. Die voordeel slaan dus op die vermeerdering van die vermoë of die vermeerdering van 'n bepaalde bestanddeel van die vermoë. Indien die vermoë nie as gevolg van die voordeel vermeerder nie, is geen voordeel vir doeleindes van voordeeltorekening ter sprake nie.¹⁰⁹ Dit kan ook gebeur dat 'n voordeel wel bestaan en 'n vermoënsvermeerdering tot gevolg het, maar vir doeleindes van voordeeltorekening irrelevant is.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ Daar moet in gedagte gehou word dat die skadestigende gebeurtenis ook die voordeel kan laat ontstaan. Sien bv pseudovooredele en die bespreking daarvan verder aan in hierdie gedeelte.

¹⁰⁹ Gedagtig daaraan dat dit genoegsaam is dat die bestaan van die voordeel die vermoë nie verminder of verder verminder nie. Die verminderingsvereiste is nodig om bv vir die nie-aangaan van uitgawes voorsiening te maak. 'n Voordeel kan aanwesig wees deurdat 'n verlamde eiser as gevolg van die skadestigende gebeurtenis nie meer sekere uitgawes soos bv vervoerkoste na sy werk toe en terug hoef aan te gaan nie. Die besparing van die uitgawe veroorsaak dat die vermoë nie met die omvang daarvan verder verminder nie.

¹¹⁰ Dit sal o a die geval wees waar die voordeel nie aan die vereiste kousaliteitsmaatstaf voldoen

Die omskrywing van 'n voordeel bevat geen aanduiding op watter stadium die voordeel aanwesig moet wees nie. Die tydstip wanneer die vermoë vermeerder moet wees, is enige stadium nadat skade ingetree het. Die vermeerdering of die verwagte vermeerdering van die vermoë moet ten minste op die tydstip van die verhoor bestaan, aangesien die verhoor die laaste stadium is wanneer van die bestaan van gunstige newewerkinge (voordele) kennis geneem kan word.¹¹¹

---

nie. Sien ook die bespreking van kollaterale voordele verder aan in hierdie gedeelte.

¹¹¹ Sien par 3.6, 3.7 en 3.8 onderskeidelik ten aansien van toekomstige voordele, die tydstip van beoordeling van 'n voordeel en die toets vir die bestaan van 'n voordeel.

'n Gunstige newewerking is enige tipe voordelige newewerking, welke newewerking tot 'n vermeerdering van die vermoë moet aanleiding gee. Nie-vermoënsregtelike newewerkinge word hiervan uitgesluit. Dit gee in elk geval nie tot 'n vermeerdering van die vermoë aanleiding nie. Die gunstige newewerking kan verskeie vorme aanneem. Dit kan onder andere uit geld, goedere of dienste¹¹² bestaan. Dit sluit ook 'n besparing van uitgawes of die vermindering of tot niet gaan van verpligtinge in.¹¹³ Die voordeel kan ook die gunstige uitwerking van kwantifiseringsfaktore soos inflasie insluit. Visser en Potgieter¹¹⁴ het gelyk waar hulle ook voordele in die bestaan van kontraktuele vorderingsregte en die beskikbaarheid van 'n ander aksie onderskei, gedagtig daaraan dat 'n realiseerbare vermoënsverbetering in die bestaan van die voordeel vereis word. Die bestaan van 'n reg is nie noodwendig 'n voordeel nie maar die suksesvolle uitoefening van 'n reg kan 'n voordeel verteenwoordig.¹¹⁵ Die voordeel

---

¹¹² *Klingman v Lowell* 1913 WLD 186. Sien ook par 5.2.2 ten aansien van dienste wat gelewer word.

¹¹³ Byvoorbeeld huisvesting of inkomstebelasting wat nie meer betaal hoef te word nie.

¹¹⁴ *Skadevergoedingsreg* 242-245.

¹¹⁵ Waar 'n werknemer 'n reg tot mediese voordele ingevolge sy dienskontrak teenoor 'n werkgewer het en dit blyk dat die werkgewer totaal insolvent is, is die reg immers waardeloos

128

kan ook uit verwerfde regte soos byvoorbeeld toekomstige pensioen bestaan. Hierdie regte moet egter 'n objektiewe vermoënswaarde besit en in geld waardeerbaar wees.

---

en kan dit nie as 'n voordeel geklassifiseer word nie. Die bestaan van die reg bring in hierdie geval geen gunstige vermoënsregtelike newewerking na vore nie.

Die aard van die voordeel maak 'n bepaalde klassifikasie daarvan moontlik. Daar is al tevore pogings aangewend om voordele te klassifiseer. So maak James¹¹⁶ op die basis van geldelike voordele 'n onderskeid tussen voordele in goedere of dienste en voordele weens sosiale wetgewing. Koch¹¹⁷ daarenteen onderskei drie klasse kollaterale voordele te wete versekerings-, welwillendheids- en “pigeonholed”-¹¹⁸ voordele. Alhoewel hierdie klassifikasies nuttig is, is die teoretiese en praktiese waarde daarvan betreklik min. In die klassifikasie van voordele speel verskeie aspekte soos die aard, die bron, die bedoeling en die tydstop van die ontstaan van die voordeel 'n kardinale rol. Myns insiens is die volgende klassifikasie van basiese voordeelgroepe, waartoe die reeds geïdentifiseerde voordeelklasse toegedeel kan word, te onderskei:

- * *Pseudovooredele*:¹¹⁹ Dit is daardie inherente oorblywende vermoëns waarde wat 'n vermoënsobjek of -reg na inbreukmaking daarop, besit.
- * *Kwantifiseringsvooredele*:¹²⁰ Dit is faktore wat reeds by die skade en die kwantifiseringsproses daarvan ter bepaling van die voorlopige skadevergoedingsbedrag in ag geneem word. Hierdie faktore kan gunstig of nadelig wees. Die gunstige faktore kan as kwantifiseringsvooredele aangemerkt word.¹²¹

---

¹¹⁶ *Law of Torts* 440. Hierdie klassifikasie berus op die aard van die voordele.

¹¹⁷ *Utility* 179. Hierdie is eerder 'n gerieflikheidsgroepering na aanleiding van die nietoerekenbaarheid van die voordele as 'n teoretiese groepering.

¹¹⁸ Wat Koch presies met “pigeonholed” voordele bedoel, is onseker. Hyself verduidelik nie wat onder die term verstaan moet word nie. Miskien vorm die balans van die kollaterale voordeelklasse gesamentlik en afsonderlik die sg “pigeonholed”-vooredele.

¹¹⁹ Sien Bolt *Voordeelstoerekening* 6 wat na hierdie soort voordele as “pseudo-voordelen” verwys. Aangesien hierdie voordele nie egte voordele is nie, word die begrip “pseudo” hiervoor gebruik. Voorbeelde hiervan is die waarde van die wrak van 'n onekonomiese herstelbare voertuig en die waarde van die karkas van 'n dooie perd.

¹²⁰ Voorbeelde hiervan is inflasie, besparing van uitgawes en inkomstebelasting wat nie meer betaal hoef te word nie.

¹²¹ Hiermee word nie te kenne gegee dat die nadelige faktore nie in die bepaling van skadevergoeding relevant is nie. Die teendeel is eerder waar. Die nadelige faktore is net nie vir doeleindes van hierdie proefskrif relevant nie en word dus buite beskouing gelaat.

130

- * *Aanpassingsvoordele*:¹²² Na die vasstelling van die voorlopige skadevergoedingsbedrag moet sekere aanpassings tot hierdie bedrag gedoen word. Hierdie aanpassingsproses verteenwoordig die tweede stadium in die skadevergoedingsproses. Voordele wat in hierdie aanpassingsproses tot die skadevergoeding toegereken word, is aanpassingsvoordele. Sou die moontlike voordeel nie verreken word nie is dit 'n kollaterale voordeel

---

¹²² Vrygewigheidsbetalings, pensioenontvangstes en sommeversekeringsvoordele dien as voorbeelde hiervan.

- * *Skadebeperkingsvoordele*.¹²³ Dit is al daardie voordele wat na die skade-stigtinge gebeurtenis weens die optrede van die eiser ontstaan of die geldwaarde van 'n optrede deur die eiser wat verhoed dat die nadeel vergroot.

- * *Kollaterale voordele*: Dit is al daardie voordele wat na oorweging van 'n moontlike toerekening daarvan nie tot die skadevergoeding toegereken word nie.¹²⁴ Hierdie voordele is in wese 'n *ex post facto* benaming vir al daardie voordele wat nie toegereken word nie. Hierdie voordele word nie verder bespreek nie, aangesien hierdie voordele die blote gevolg van die beoordelingsproses is en nie vir doeleindes van die voordeeltoerekeningsleer werklik relevant is nie.

Al die reeds geïdentifiseerde voordele soos dit in die regspraak voorkom, kan tot hierdie basiese klassifikasie toegedeel word. Die klassifikasie van 'n voordeel tot een van hierdie kategorieë het die gevolg dat op 'n bepaalde wyse met die toerekenbaarheid van die voordeel gehandel kan word. Die aard van die verskillende groepe voordele moet steeds onderskei en gehandhaaf word.¹²⁵ Hierdie onderskeid moet aan die hand van die aard van die voordeel gedoen word. Hierdie bovermelde onderskeie voordeelgroepe word hieronder breedvoeriger bespreek.

---

¹²³ Voorbeelde hiervan is waar die benadeelde 'n nuwe kontrak op beter voorwaardes as die vorige sluit en ook waar die benadeelde die karkas van 'n dooie perd inderdaad verkoop. Die werklike verkoop van die perd stel 'n skadebeperkingsvoordeel daar, inteenstelling met die geval waar die eiser die perd moes verkoop het, maar nalaat om so te doen. In hierdie laasgenoemde geval is die waarde van die perd 'n pseudovoordeel.

¹²⁴ Nie-toerekening kan o a weens die afwesigheid van die vereiste kousaliteitsmaatstaf wees of deurdat openbare beleid vereis dat die voordeel nie toegereken behoort te word nie.

¹²⁵ Sien par 1.7.2 in hierdie verband.

Pseudovooredele vir doeleindes van voordeeltorekening is daardie resterende waarde van die vermoensobjek of -reg na inbreukmaking daarop. Die aard van hierdie voordeel is in die inherente oorblywende waarde van die objek of die reg self geleë. Indien die objek of die reg totaal uitgewis word, kan daar nie enige sprake van 'n pseudovooredeel wees nie.¹²⁶ Hierdie resterende waarde is geen selfstandige toerekenbare voordeel nie, aangesien die resterende waarde deel van die oorspronklike waarde van die objek of die reg vorm. Voor die skadestigtende gebeurtenis was die waarde van die objek of die reg in elk geval deel van die totale vermoë van die benadeelde. Voordeeltorekening kan nie werking vind indien die voordeel voor die onregmatige daad gepleeg is, reeds ongekwalifiseerd tot die vermoë van die benadeelde behoort het nie. Die begrip pseudovooredeel dui reeds aan dat die voordeel inderdaad geen selfstandige voordeel is nie. Die resterende waarde vereis slegs dat 'n berekening gemaak moet word van die werklike verlies. Indien van die korrekte skadeberekenningsmetode gebruik gemaak word, is daar nie sprake van 'n afsonderlike en selfstandige voordeel nie. Pseudovooredele skep 'n skadeberekenningsprobleem en nie 'n voordeeltorekeningsprobleem nie. Hierdie beweerde voordele het geen vermoënsvermeerdering tot gevolg nie en kan daarom nie as egte voordeeltorekeningsvooredele aangemerkt word nie. Dit word wel as 'n newewerking van die skadestigtende gebeurtenis beskou, welke newewerking as 'n positiewe newewerking van die skadestigtende gebeurtenis aangemerkt kan word.¹²⁷

---

¹²⁶ 'n Resterende waarde is 'n vereiste vir die bestaan van 'n pseudovooredeel.

¹²⁷ Per definisie kan pseudovooredele dus nie as vooredele aangemerkt word nie, aangesien geen vermoënsvermeerdering daaruit voortvloei nie. Alternatiewelik veroorsaak die bestaan van hierdie vooredele ook nie dat die vermoë verder verminder nie. Na die skadestigtende gebeurtenis bly die vermoënsposisie staties. Hierdie vooredele bly steeds deel van die vraag na skade. Hiermee word nie aangevoer dat hierdie vooredele nie deel van die voordeeltorekeningsvraag is nie. Die teendeel is eerder waar.

Kwantifiseringsvoordele is myns insiens ook geen selfstandige toerekenbare voordele nie. Kwantifiseringsvoordele is *faktore* wat die uiteindelijke skadevergoedingsbedrag beïnvloed. Hierdie faktore is algemeen objektief-bestaande (skade) faktore en nie noodwendig aan 'n spesifieke onregmatige daad gekoppel nie.¹²⁸ Kwantifiseringsvoordele is skadeberekenningsfaktore of -voordele en nie suiwer toerekenbare voordele nie. Hierdie voordele is nodig om in berekening gebring te word ten einde die werklike en akkurate verlies te bereken. Hierdie faktore het 'n invloed op die vraag na die berekening van die omvang van die skade en is dus nie 'n suiwer voordeeltorekeningsprobleem nie. Dit is wel korrek dat van die faktore as gunstige newewerkinge van die skadestigtende gebeurtenis aangedui kan word.¹²⁹ Die onderskeidende aspek teenoor ander voordele is daarin te vind dat hierdie faktore voor die plaasvind van die skadestigtende gebeurtenis al objektief aan algemene vereistes gemeet kan word om die invloed van die faktore te kan bepaal.¹³⁰ Hierdie faktore is nie vir elke geval in dieselfde mate toepaslik nie. Die sekerheid van die intrede van die faktore hang van die plaasvind van die skadestigtende gebeurtenis en die spesifieke omstandighede van die geval af. Elke onregmatige daad kan objektief vir die aanwesigheid van hierdie faktore getoets word, ten einde die toepaslikheid daarvan op die berekening van die skadevergoeding te bepaal.

Aanpassingsvoordele is nie skadeberekenningsfaktore nie maar selfstandige toerekenbare voordele. Geen suiwer skadeberekenningsproses word hier gevolg nie maar 'n spesifieke besluit na aanleiding van die toerekenbaarheid van die spesifieke voordeel moet geneem word. Die voordeel is gewoonlik reeds deur die partye geïdentifiseer maar die besluit betreffende die toerekenbaarheid daarvan moet nog

---

¹²⁸ Dit is wel waar dat sommige delikte die tendens vertoon dat sekere kwantifiseringsfaktore meer geneig is om by hierdie delikte aanwesig te wees as by ander. So is die toepaslikheid van inflasie feitlik altyd in die berekening van verlies aan onderhoud van die broodwinner aanwesig. Net so is die besparing van inkomstebelasting ook dikwels in die berekening van verlies aan toekomstige inkomste teenwoordig.

¹²⁹ So kan die geleentheid van 'n hertroue en die besparing van uitgawes wel as gunstige newewerkinge van die skadestigtende gebeurtenis gesien word. Die hertroue kan dalk eerder as 'n voordeelstigtende gebeurtenis gesien word.

¹³⁰ Die invloed van inflasie, inkomstebelasting en die kans op hertroue kan statisties bereken en op 'n gegewe situasie toegepas word.

geneem word. Aanpassingsvoordele word van kwantifiseringsvoordele onderskei deurdat laasgenoemde algemeen bestaande faktore is en eersgenoemde nie. Aanpassingsvoordele betrek nie die vraag na skade nie maar behels 'n normatiewe oordeel na gelang van die maatstaf van openbare beleid soos verteenwoordig deur redelikheid, billikheid en regverdigheid. Hierdie voordele word ook op 'n ander stadium in die berekeningsproses as kwantifiseringsvoordele verreken. Aanpassingsvoordele word nadat die voorlopige skadevergoedingsbedrag bepaal is, verreken, terwyl kwantifiseringsvoordele in die proses ter bepaling van die voorlopige skadevergoedingsbedrag verreken word. Hierdie voordele is altyd verrekenbaar.

Dit is soms nodig weens die bestaan van 'n skadebeperkingspelig dat die reg van 'n benadeelde vereis om op 'n sekere wyse weens die inbreukmaking tot die objek of reg op te tree. Aan hierdie optrede kan 'n sekere geldwaarde of voordeel gekoppel word.¹³¹ Dit is hierdie waarde of voordeel wat as skadebeperkende voordele aangedui kan word.¹³² Hierdie voordele is by tye moeilik om te onderskei deurdat dit soms oënskynlik deel van die bepaling van skade vorm en soms suiwer toerekenbare

---

¹³¹ Die vermoënsregtelike waarde wat aan die optrede gekoppel word, sal o a deur die aard van die skade en die aard en die omvang van die optrede bepaal word.

¹³² Sien par 3.14 vir 'n vollediger bespreking van die verband tussen voordeeltorekening en die ontstaan van skadebeperkingsvoordele.

voordele is.¹³³ In laasgenoemde geval speel openbare beleid as beoordelingsmaatstaf 'n rol. 'n Waarde-oordeel sal telkens oor die aard van die optrede gevel moet word ten einde oor die toerekenbaarheid van die gunstige newewerking te kan besluit.

---

¹³³

Sien in hierdie verband par 6.6 en 6.7 onderskeidelik vir 'n bespreking van die skadeberekingsmaatstaf en skadebeperkende optrede.

Laastens is dit nodig om aan te dui of die voordeelbegrip as 'n juridiese of 'n feitelike begrip gesien moet word. Myns insiens in dit raadsaam om kortliks eers die posisie ten aansien van die skadebegrip te ondersoek. Bloembergen¹³⁴ sien die skadebegrip as 'n juridiese en ook as 'n normatiewe begrip. Die rede waarom hy skade as 'n juridiese begrip sien, is daarin te vind dat skade in die *Burgerlijk Wetboek* gebruik word.¹³⁵ Reinecke¹³⁶ sien skade ook as 'n juridiese en normatiewe begrip. Visser en Potgieter¹³⁷ dui aan dat skade uit onder andere 'n belange- en 'n normatiewe element bestaan. Hierdie standpunte blyk waarskynlik korrek te wees. Na analogie van die bovermelde sienings sou dit logies volg dat die voordeelbegrip ook 'n juridiese begrip behoort te wees. Nie alle gunstige newewerkinge word as toerekenbare voordele aangemerkt nie. Openbare beleid bring byvoorbeeld mee dat welwillendheidsvoordele desondanks dit 'n vermoënsvermeerdering tot gevolg het, van toerekening uitgesluit word. Deurdat daar in die beoordelingsproses 'n waarde-oordeel gevel word ten einde te kan besluit oor die toerekening van die voordeel, bring dit mee dat die voordeelbegrip ook 'n normatiewe element bevat en gevolglik word 'n juridiese voordeelbegrip ondersteun. Die daadwerklike vermeerdering van die vermoë weens die skade- of voordeelstigende gebeurtenis is wel konkreet (feitelik) maar hierdie feit moet nie met die begripsoms skrywing van 'n voordeel verwar word nie.

3.6 Voordeeltorekening en toekomstige voordele

Dat voordele ook in die toekoms kan ontstaan of in die toekoms ontvang kan word, benodig nouliks 'n betoog. So kan onder andere toekomstige kontraktuele mediese voordele vir 'n eiser uit sy dienskontrak voortspruit.¹³⁸ Die vraag na die toereken-

---

¹³⁴ *Schadevergoeding* 11-12 en ook *Monografieën* 53.

¹³⁵ *Schadevergoeding* 11-12. Hy stel dit op 11 soos volg: "Schade is inderdaad een juridisch begrip, zoals tenslotte ieder begrip, dat in de wet voorkomt en dat geïnterpreteerd moet worden, een juridisch begrip is."

¹³⁶ 1976 *TSAR* 32.

¹³⁷ *Skadevergoedingsreg* 26. Die afleiding kan waarskynlik hieruit gemaak word dat die skrywers ook 'n juridiese skadebegrip ondersteun.

¹³⁸ In *Gehring v Unie Nasionaal Suid-Britse Versekeringsmaatskappy Bpk* 1983 (2) SA 266 (K) is die eiser beseer en ingevolge sy dienskontrak op mediese voordele geregtig. Die eiser se besering was van so 'n aard dat hy in die toekoms mediese behandeling sou moes ondergaan,

baarheid van die toekomstige voordele vorm dus ook deel van die voordeeltorekeningsvraagstuk. Net soos toekomstige skade in die bepaling van skadevergoeding relevant is, is toekomstige voordele ook in die bepaling van skadevergoeding relevant.

---

welke mediese koste deur die uitoefening van 'n diskresie deur die werkgewer betaal sou kon word.

Na analogie van die hantering van toekomstige skade sou verwag kon word dat toekomstige voordele ook teen skadevergoeding verreken moet word. In die praktyk is dit egter nie altyd die geval nie. 'n Voordeel wat reeds ten tye van die verhoor as 'n moontlikheid bestaan en waarvan die toekomstige voortsetting afhanklik gestel word van die diskresie van 'n derde, word soms deur die howe van toerekening uitgesluit.¹³⁹ Die rede vir die nie-toerekening is die onsekerheid wat aan die voortsetting van die voordeel kleef.¹⁴⁰ Die rede hiervoor is moontlik daarin te vind dat sou die howe wel toekomstige voordele op 'n waarskynlikheidsbasis in ag neem, dit tot gevolg kan hê dat die benadeelde nie volledig skadeloos gestel word nie, indien

---

¹³⁹ In *Gehring v Unie Nasionaal Suid-Britse Versekeringsmaatskappy Bpk* 1983 (2) SA 266 (K) 273G word die moontlike ontvangs van toekomstige siekverlofvoordele nie toegereken nie. In *Indrani v African Guarantee & Indemnity Co Ltd* 1968 (4) SA 606 (D) 609-610 word toekomstige statutêre toelaes ook nie toegereken nie, aangesien dit onseker is of die toelaes wel ontvang gaan word.

¹⁴⁰ Die diskresie-uitoefening mag in die toekoms om die een of ander rede dalk nie meer ten gunste van die ontvanger daarvan uitgeoefen word nie.

die voordele nie realiseer nie of gestop word.¹⁴¹ Dit kan dalk ook wees dat daar nie aan die bewyslas betreffende die bestaan en realisering van toekomstige voordele voldoen is nie. Die korrektheid van hierdie benadering word nou verder ondersoek.

---

¹⁴¹ Volledige skadevergoeding beteken dat die benadeelde volgens die toepaslike skadevergoedingsbeginsels vergoed moet word. Hierdie maatstawwe bring noodwendig mee, weens die feit dat skade nie staties is nie, dat skade nie altyd volledig vergoed kan word nie. Dit is juis weens die onsekerheid wat die toekoms oplewer, dat op sekere projeksies gewerk word.

Die moontlike realisering van voordele kan van graad verskil.¹⁴² Die vraag ontstaan of voordele wat as 'n verwagting bestaan, toerekenbaar is. Reinecke¹⁴³ is van mening dat sodanige prospektiewe¹⁴⁴ voordele, nie toerekenbare voordele is nie. Soos reeds gestel, is dit 'n vereiste dat die voordeel reël moet wees.¹⁴⁵ Die vraag is egter watter betekenis aan reël verleen moet word. Myns insiens sluit dit voordele in waarvan die bestaan op 'n oorwig van waarskynlikheid bewys kan word. Die laaste stadium vir die bewys van toekomstige voordele is op 'n stadium voor uitspraak. Hiermee is die probleem nie finaal opgelos nie. Die moontlikheid bestaan dat die voordeel dalk nie realiseer nie en om hierdie rede moet 'n gebeurlikheidsfaktor nog toegepas word.¹⁴⁶ Indien 'n toekomstige voordeel met die nodige graad van waarskynlikheid bewys word, kan die voordeel vir voordeeltorekening in die wye sin relevant wees.¹⁴⁷ Hierdie gedagte word in 'n mate deur die regspraak genegeer deurdat toekomstige voordele van toerekening uitgesluit word.¹⁴⁸

---

¹⁴² Sommige voordele kan tot die mate realiseer dat die toekomstige voordele as 'n reg aangemerkt kan word, terwyl ander voordele slegs as 'n waarskynlikheid bestaan, in welke geval die graad van waarskynlikheid ondersoek moet word. Voordele wat gerealiseer het tot die mate dat dit as 'n reg aangemerkt kan word, is wel vir voordeeltorekening relevant. Voordele wat as 'n waarskynlikheid bestaan, is wel ook vir toerekening relevant mits die graad van waarskynlikheid voldoende is. Die omstandighede van die geval sal bepalend wees. Sien in die algemeen Steynberg *Gebeurlikhede* 51 e v vir 'n bespreking van die bewysbaarheid van gebeurlikhede. Sien op 59 e v 'n bespreking van die verskil tussen waarskynlikhede en moontlikhede. Hierdie onderskeid is ook in geval van toekomstige voordele relevant. Steynberg 2007 *De Jure* 36-37 onderskei ook tussen gebeurlikheids-toekennings en -aanpassings. Hierdie onderskeid is m i ook in geval van toekomstige voordele relevant.

¹⁴³ 1988 *De Jure* 231. Hy stel as vereiste dat die voordeel reeds 'n werklikheid moet wees om vir toerekening in aanmerking te kan kom. Hierdie vereiste is m i te streng. So word die moontlike hertroue van 'n huweliksparty wel deur die positiewe reg verreken, selfs al is die partye nie ten tye van die verhoor daadwerklik getroud nie.

¹⁴⁴ Reinecke gebruik die term "prospektief" wat m i die ekwivalent van toekomstige voordele is en die terme kan as sinonieme gesien word.

¹⁴⁵ Sien par 1.7.2 en 3.5 in hierdie verband.

¹⁴⁶ Dit beteken dat die volle voordeel nie teen die skadevergoeding verreken word nie maar slegs 'n bepaalde persentasie van die waarde van die voordeel.

¹⁴⁷ Dit sal bv die geval wees waar die benadeelde eers die pensioen of ander voordeel in die toekoms sal ontvang. Die ontvangs van die voordeel word om die een of ander rede uitgestel. Die voordeel mag selfs maandeliks oor 'n paar jaar versprei wees.

¹⁴⁸ *Indrani v African Guarantee & Indemnity Co Ltd* 1968 (4) SA 606 (D) 609-610; *Gehring v Unie Nasionaal Suid-Britse Versekeringsmaatskappy Bpk* 1983 (2) SA 266 (K) 273G.

Die doel van skadevergoeding is om die benadeelde, vir sover geld daartoe instaat is, so volledig as moontlik te vergoed vir die nadeel wat gely is.¹⁴⁹ Hiermee word bedoel dat die eiser 'n geldelike ekwivalent gegee word, welke bedrag ten doel het om die eiser vir sy skade terugwerkend en vir die toekoms so volledig as moontlik te vergoed.¹⁵⁰ Ten einde hierdie doel te bereik, is dit juis nodig dat kennis van die bestaan van toekomstige voordele geneem word. Volledige skadevergoeding¹⁵¹ vereis, waar nodig, dat toekomstige voordele verreken moet word. Indien toekomstige skade nie te verwyderd is om vergoed te word nie, is toekomstige voordele sekerlik ook nie te verwyderd om toegereken te word nie.¹⁵² Myns insiens is daar nie logiese gronde waarom toekomstige voordele in beginsel van toerekening uitgesluit behoort te word nie.¹⁵³

---

¹⁴⁹ Sien par 3.2 ten aansien van die doel van skadevergoeding.

¹⁵⁰ Vgl Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 176; Van der Walt *Sommeskadeleer* 8 157.

¹⁵¹ Met "volledige" skadevergoeding word bedoel dat die eiser nie onder- of oorgekompenseer moet word nie en dat kennis geneem moet word in die bepaling van die geldelike ekwivalent van die volle omvang van die eiser se skade.

¹⁵² In hierdie *scenario* is die beginsels onderliggend aan die hantering van skade en voordele in ooreenstemming.

¹⁵³ So het die hof m i verkeerdelik in *Indrani v African Guarantee and Indemnity Insurance Co Ltd* 1968 (4) SA 606 (D) nie die moontlike toekomstige voordele verreken nie. Die eiseres het toelaes ingevolge die Kinderwet 33 van 1960 van die relevante Minister ontvang. Die voortsetting van die toekomstige toelaes blyk onseker te wees, juis vanweë die betaling van skadevergoeding. Die hof se siening, ten aansien van nie-verrekening, kan moontlik verklaar word op die basis dat die realisering en die voortsetting van die toelaes te onseker was en

Dit is ook nodig vir doeleindes van toekomstige voordele om tussen die verskillende voordeelgroepe te onderskei.¹⁵⁴ Toekomstige voordele het die kenmerkende eienskap, aangesien dit nog nie gerealiseer het nie, dat die eksakte definiëring¹⁵⁵ wat vir toerekening nodig is, ontbreek. Die vereiste van definieerbaarheid vereis dat die voordeel ten minste in geld waardeerbaar moet wees. 'n Toekomstige voordeel moet dus vir doeleindes van voordeeltorekening 'n inherente geldwaarde besit.

'n Voordeel wat eers in die toekoms sal ontstaan, moet gekategoriseer word ten einde te bepaal in welke van die geïdentifiseerde groepe die voordeel tuishoort.¹⁵⁶ Aangesien die toerekening van voordele nie gelyksoortig behandel word nie, is kategorisering daarvan nodig. Teen hierdie agtergrond word tot 'n bespreking van toekomstige voordele ten aansien van die spesifieke voordeelgroepe oorgegaan.

Pseudovooredele word as deel van die vraag na skade hanteer. In die ondersoek na die omvang van die skade word die waarde van die objek of die reg voor die delik met die waarde daarvan na die delik vergelyk. Die verskil tussen hierdie twee waardes verteenwoordig die omvang van die skade. Pseudovooredele word dus altyd teen die

---

¹⁵⁴ Hierdie onderskeid is nodig aangesien die verskillende klasse voordele nie in die toerekening daarvan gelyksoortig hanteer word nie.

¹⁵⁵ Hiermee word bedoel dat die voordeel nog nie 'n bepaalde en vasgestelde geldelike waarde het nie.

¹⁵⁶ Daar kan moontlik aangevoer word, aangesien die voordeel eers in die toekoms sal ontstaan, dat kategorisering daarvan nie moontlik is nie. In die praktyk is die identifisering van die voordeel gewoonlik nie die probleem nie. Die partye is meestal bewus van die moontlike realisering van die voordeel. Die toerekenbaarheid is eerder die probleem. Die aard van die voordeel sal op die stadium van die verhoor reeds bewys moet word om die toekomstigheid daarvan te kan bepaal.

waarde van die objek of die reg voor inbreukmaking verreken. Die rede vir toerekening word in die aard van die voordeel gevind. Pseudovooredele kan gevolglik nie toekomstige voordele wees nie, aangesien pseudovooredele die resterende waarde van die objek of die reg verteenwoordig. Die resterende waarde is altyd in die objek of die reg inbegrepe en bly dus deurentyd deel van die eiser se vermoë. Die omvang van die resterende waarde van die objek of die reg kan wel onseker wees, welke onsekerheid met 'n waardebeplating uit die weggeruim kan word.

Toekomstige kwantifiseringsvooredele is insgelyks vooredele wat na gelang van die aard van die voordeel toegereken behoort te word. Daar is reeds betoog dat kwantifiseringsvooredele nie selfstandige vooredeletoerekeningsvooredele is nie maar algemeen bestaande faktore wat *quantum* kan beïnvloed.¹⁵⁷ Kwantifiseringsvooredele soos toekomstige inkomstebelasting en inflasie is juis faktore wat weens die aard daarvan 'n toekomstige element besit en wel deeglik 'n invloed op die omvang van die skadevergoeding kan hê.¹⁵⁸ Dit is nie 'n vereiste dat die voordeel reeds moes gerealiseer het alvorens dit in ag geneem word nie. Voordele van hierdie aard word gewoonlik op 'n persentasie basis tot die skadevergoeding verreken.

Toekomstige aanpassingsvooredele word eweneens nie *per se* van toerekening uitgesluit nie. Die graad na die waarskynlike ontvangs van die voordele moet ondersoek word. Sou die toekomstige ontvangs of bestaan van hierdie vooredele op 'n oorwig van waarskynlikheid bewys word, moet hierdie vooredele vir toerekening oorweeg word. Die moontlikheid bestaan dat hierdie vooredele dalk nie in die toekoms realiseer nie en daarom moet 'n gebeurlikheidsfaktor van 'n bepaalde persentasie ook oorweeg word.¹⁵⁹ Dit moet uit die aard van die saak vasstaan dat hierdie vooredele wel

---

¹⁵⁷   Sien in die algemeen par 3.5 in hierdie verband.

¹⁵⁸   Inkomstebelasting is op gelede sowel as toekomstige inkomste van toepassing. Inflasie betrek ook 'n toekomstige element deurdat daar in die berekening van die invloed van inflasie vir die toekomstige effek daarvan voorsiening gemaak word.

¹⁵⁹   Sien in die algemeen Steynberg *Gebeurlikhede* 24 41-73 ten aansien van 'n omskrywing van gebeurlikhede en die algemene maatstaf van bewys, en die bewys van gebeurlikhede in die deliktereg. Volgens Steynberg *Gebeurlikhede* 311 het 'n hof 'n diskresie om te kan besluit welke berekeningsmetode in die omstandighede van elke saak gepas sal wees. Die metode of wyse van verrekening van toekomstige vooredele word nie verder ondersoek nie.

toerekenbare voordele verteenwoordig. Die toerekening van toekomstige aanpassingsvoordele is wel met die gedagte van volledige skadevergoeding versoenbaar op die basis dat volledige skadevergoeding vereis dat kennis van toekomstige voordele geneem moet word in die strewe na volledige skadevergoeding.

Toekomstige skadebeperkende voordele behoort as algemene reël wel teen die nadelige gevolge van die skadestigtende gebeurtenis verreken te word. In die algemeen word hierdie benadering wel deur die regspraak gevolg.¹⁶⁰ Die toerekening geskied mits aan al die ander vereistes van skadebeperkende voordele voldoen is. Toerekening moet geskied selfs al het die voordeel nog nie gerealiseer nie, mits die voordeel in ooreenstemming met 'n gepaste gebeurlikheidsfaktor verreken word.

Uitgesonderd die prospektiewe aard van toekomstige voordele, besit hierdie voordele dieselfde eienskappe as reeds gerealiseerde voordele. Die enigste verskil is dat toekomstige voordele nog nie 'n reeds gerealiseerde geldwaarde het nie, aangesien die voordeel nog nie konkreet is nie. Toekomstige voordele moet dus ook vermoënsregtelik van aard wees. Toekomstige voordele in die aard van 'n *solatium* word weens die inherente aard van 'n *solatium* van toerekening uitgesluit.¹⁶¹ Hierdie uitsluiting word dus nie op die toekomstigheid van die voordeel gebaseer nie.¹⁶²

---

¹⁶⁰ Indien die eiser weens skadebeperkende optrede by 'n ander diensbetrekking aanvaar of huurkontrak weens die dader se kontrakbreuk sluit, word die toekomstige salaris of huurpremies wel teen die skadevergoeding verreken. Sien in die algemeen Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 262- 268 en Kerr *Contract* 762-768 en die gesag soos deur die skrywers aangehaal.

¹⁶¹ Sien par 3.15 vir 'n bespreking van voordeeltorekening en nie-vermoënskade.

¹⁶² Dit moet in gedagte gehou word dat die voordeel uit 'n suiwer diens kan bestaan wat as 'n *solatium* aangemerkt kan word. Dit kan egter ook uit 'n monetêre bedrag bestaan, waarvan die

Die graad van waarskynlikheid van toekomstige voordele word aan dieselfde vereistes as dié van toekomstige skade onderwerp. Dieselfde toepassingskriteria wat vir toekomstige skade vereis word, word dus ook vir toekomstige voordele vereis.

Die vasstelling van toekomstige voordele word bemoeilik aangesien 'n vermoënsposisie binne 'n ander vermoënsposisie vasgestel moet word. Daarmee saam moet ook vasgestel word of die verandering in die vermoënsposisies die gevolg van die skade- of voordeelstigende gebeurtenis is. Hierdie stelling kan in opvolgende fases verduidelik word. Eerstens moet daar vir die bestaan van skade getoets word. Die skade word deur 'n vergelykingsproses vasgestel en indien gevind word dat skade bestaan, moet verder getoets word of die skade die gevolg van die skadestigende gebeurtenis is. Hierna moet weer deur 'n verdere vergelykingproses vasgestel word of 'n voordeel bestaan.¹⁶³ Indien 'n voordeel wel voorhande is, moet nou weer getoets word of die voordeel die gevolg van die skade- of 'n voordeelstigende gebeurtenis is. In beide hierdie vergelykingsprosesse moet 'n rekenkundige resultaat verkry word. Hierdie resultaat moet dan weer met die hipotetiese vermoënsposisie vergelyk word wat na die skadestigende gebeurtenis sou voortduur. Indien 'n verbetering van die eiser se vermoënsposisie na die skadestigende gebeurtenis teenoor die hipotetiese vermoënsposisie ingetree het, bestaan 'n (toekomstige) voordeel.

Die resultaat word onseker gemaak deurdat skade en voordele nie noodwendig as 'n afgeslote geheel intree nie. Die teoretiese resultaat van hierdie vergelykingsprosesse is op sy beste taamlik onakkuraat. Die akkuraatheid van die resultaat kan met die beginsels van 'n konkrete voordeelbegrip verbeter word. Indien die voordeel reeds vooraf geïdentifiseer is, word 'n meer akkurate resultaat verkry. Die probleem is dat al die vergelykingsprosesse ten aansien van skade en voordele, nou verweef is met die toetse ten aansien van kousaliteit. Die beoordelaar se vermoë om hierdie toetse afsonderlik en korrek toe te pas, word veral in die lig daarvan dat die eiser se vermoë nie staties is nie myns insiens oorlaai.

Die vasstelling van toekomstige voordele vind myns insiens plaas deur van 'n vergelykingsmetode gebruik te maak. Die huidige vermoënsposisie, na die skadestigende gebeurtenis word vergelyk met die hipotetiese verloop van die vermoënsposisie nadat die skadestigende gebeurtenis plaasgevind het. Enige

---

¹⁶³ So dikwels as wat skade bestaan, moet daar ook vir die bestaan van voordele getoets word. Sien par 3.7.2 vir 'n bespreking vir die tydstop van die toets vir die bestaan van 'n voordeel. Vgl ook par 3.8 ten aansien van 'n bespreking hoe vir voordele getoets word.

verbetering van die vermoënsposisie verteenwoordig 'n voordeel. Die hipotetiese been maak vir toekomstige voordele voorsiening.

Toekomstige voordele kan omskryf word as daardie voordele wat, op die tydstip van beoordeling van voordeeltorekening nog nie feitelik as 'n geldbedrag (voordeel) gerealiseer het nie. In ander woorde gestel, is toekomstige voordele daardie voordele wat tydens die vasstelling van die finale skadevergoedingsbedrag nog nie feitelik tot die eiser se vermoë of vermoënsverwagting gerealiseer het nie.¹⁶⁴ Dit blyk dat daar dan geen goeie rede is waarom 'n voordeel nie 'n toekomstige voordeel kan insluit en aan toerekening onderworpe kan wees nie. Reinecke¹⁶⁵ voer aan dat 'n prospektiewe voordeel nie vir voordeeltorekening vatbaar behoort te wees nie. Hierdie siening word nie ondersteun nie. Reinecke maak myns insiens nie 'n genoegsame onderskeid tussen die bestaan van die feit van die moontlikheid van 'n voordeel in die toekoms en die inhoudswaarde wat aan daardie feit toegeken moet word nie. 'n Prospektiewe voordeel is niks anders as 'n toekomstige voordeel met 'n onsekere geldwaarde nie. Die voordeel moet tog 'n bepaalde geldwaarde hê anders is

---

¹⁶⁴ Die reg kon natuurlik die eiser reeds toegeval het en dus langs hierdie weg ook tot die eiser se vermoë behoort.

¹⁶⁵ 1988 *De Jure* 231. Hy stel dit soos volg: "Die tweede vereiste wat vir voordeeltorekening behoort te geld, is dat die beweerde voordeel 'n werklike en nie maar net 'n prospektiewe voordeel moet wees nie." Reinecke voer verder aan dat die eiser teenoor die verweerder rekenskap verskuldig is, sodra die vooruitsig op die voordeel 'n werklikheid word. Hierdie werkswyse bring praktiese probleme ten aansien van die tydstip van toerekening en die graad van die vooruitsig wat vereis word. Die tydstip van die realisering van die voordeel vind nie noodwendig op dieselfde stadium plaas as wat die beoordeling ten aansien van skade of voordeeltorekening plaasvind nie. Sou die voordeel eers na die beoordelingsproses realiseer, mag dit in elk geval te laat wees om die voordeel dan teen die skadevergoeding te wil verreken.

voordeeltoerekening nie moontlik nie.

3.7 Die tydstip van beoordeling van die voordeel

3.7.1 Inleiding

Dit spreek vanself dat die beoordeling van 'n voordeel slegs kan plaasvind indien die voordeel reeds geïdentifiseer is.¹⁶⁶ Ten einde die voordeel te beoordeel,¹⁶⁷ behoort daar deurentyd 'n opvolgende fase onderskeid gehandhaaf te word. Eerstens moet die tydstip onderskei word wanneer vir die bestaan van die voordeel getoets word. Die tweede onderskeid bestaan in die tydstip van toerekening van die voordeel. Derdens moet die tydstip van ontstaan van die voordeel onderskei word. Opvolgend word die tydstip vir beoordeling van die omvang van die voordeel onderskei. Laastens moet die tydstip vir die beoordeling van toekomstige voordele onderskei word. Die onderskeie fases word hieronder vollediger bespreek. Hierdie onderskeid is nodig om aan die breë toerekeningsproses sistematiek en betekenis te gee.

3.7.2 Tydstip vir die toets vir die bestaan van 'n voordeel

Hierdie tydstip is van belang om vas te stel of 'n voordeel voorhande is en indien wel word die normale proses van voordeellooterekening met die bepaling van die klas waartoe die voordeel behoort, voortgesit.¹⁶⁸ Die relevansie van hierdie tydstip is daarin te vind dat daar op 'n stadium wel vir die bestaan van 'n voordeel getoets moet word en in wese gaan dit hier eintlik om 'n voordeel identifiseringsstadium. Die tydstip wanneer vir die bestaan van 'n voordeel getoets word, is uit die aard van die saak eers op 'n tydstip na die plaasvind van die skadestigtende gebeurtenis en laastens op

---

¹⁶⁶ Dit behels dat reeds vooraf vir die bestaan van die voordeel getoets is. Die identifisering kan uit gelede sowel as toekomstige voordele bestaan.

¹⁶⁷ Primêr behels dit in hierdie geval die identifisering, klassifisering en toerekening van die voordeel.

¹⁶⁸ Die tydstip van bestaan van die voordeel moet deeglik van die tydstip van die ontstaan daarvan onderskei word. Die bestaan van die voordeel hang nou saam met die identifisering van die voordeel, terwyl die ontstaan van die voordeel verweef is met die vraag na kousaliteit en die toerekening daarvan. Sien par 3.7.4 ten aansien van die tydstip van ontstaan van die voordeel.

150

'n tydstip voor die vasstelling van die finale skadevergoedingsbedrag.

Die toets vir die bestaan van voordele is 'n vereiste so dikwels as wat skade teenwoordig is. Die proses van toetsing vir voordele is nie 'n afsonderlike en unieke proses vir elke tipe voordeel nie. Die beginsel is dat vir voordele in die algemeen getoets word en na gelang van die klassifikasie daarvan tot een van die bestaande kategorieë, word daar verskillend met die tydstip van toerekening gehandel.¹⁶⁹

---

¹⁶⁹

Daar kan nie vooraf vir 'n bepaalde klas voordele getoets word, as die voordeel nog nie geïdentifiseer is nie. Indien daar 'n toets geïdentifiseer is vir elke soort voordeel kon vooraf vir die bestaan van 'n bepaalde klas voordeel getoets word. Dit is egter nie die geval nie. Gewoonlik word op 'n empiriese wyse te werk gegaan om 'n voordeel te identifiseer.

Sodra (die feit van) skade vasgestel is, kan die omvang van die skade bepaal word.¹⁷⁰ In die proses ter bepaling van die omvang van die skade en die skadevergoeding sal getoets moet word vir die bestaan van 'n voordeel.¹⁷¹ Sodra die bestaan van die voordeel bevestig is, sal 'n ondersoek na die aard van die voordeel onderneem moet word ten einde die klassifikasie van die voordeel te bepaal. Die klassifikasie van die voordeel sal bepaal op welke tydstip die voordeel vir beoordeling tot die globale skadevergoedingsproses relevant is. Die toets vir die bestaan van 'n voordeel is dus 'n primêre stap in die voordeeltorekeningsproses. Die tydstip waarop vir die bestaan van voordele getoets word verskil na aanleiding van die onderskeie voordeलगroepe. Die onderskeie groepe word vervolgens individueel bespreek.

---

¹⁷⁰ In par 3.10 word betoog vir die aanvaarding van 'n konkrete skadeleer wat 'n duideliker onderskeid tussen die feit van skade, skadevergoeding en die toepassing van voordeeltorekening handhaaf.

¹⁷¹ Sommige voordele soos pseudovoordede is met die vraag na skade verweef en ander met die skadeberekenningsmaatstaf. Ander voordele is weer met die aanpassing van die skadevergoedingsbedrag verweef.

Die aard van die inbreukmaking, asook die aard van die objek of die reg waarop inbreuk gemaak word, bring somtyds mee dat pseudovooredele outomaties daarmee saam bestaan. Die bestaan van pseudovooredele volg in tyd direk na die afloop van die skadestigtende gebeurtenis.¹⁷² Die voordeel is dus eers identifiseerbaar na die skadestigtende gebeurtenis. Weens die aard van pseudovooredele word op dieselfde tydstip as wat vir die omvang van skade getoets word ook inherent vir die bestaan van pseudovooredele getoets. Hieruit volg dat die aard van die inbreukmaking en gevolglik die aard van die skade die moontlike bestaan van pseudovooredele bepaal. Die tydstip om vir die bestaan van 'n pseudovooredeel te toets, val dus saam met die tydstip van beoordeling van die omvang van die skade.¹⁷³ In die proses om die omvang van die skade te bepaal, sal die pseudovooredeel ook geïdentifiseer word, aangesien die resterende waarde die pseudovooredeel verteenwoordig. In wese word geen afsonderlike toets vir die bestaan van pseudovooredele gedoen nie.

Daar word nie in die praktyk soseer vir die bestaan van kwantifiseringsvooredele getoets nie. Die rede hiervoor is taamlik voor-die-hand-liggend aangesien kwantifiseringsvooredele nie selfstandige toerekenbare vooredele is nie maar algemene objektiewe faktore welke faktore as skadekwantifiseringsvooredele aangemerkt kan word. Soos tevore aangetoon, is hierdie faktore voor die skadestigtende gebeurtenis reeds teenwoordig om aan algemene objektiewe vereistes getoets te kan word.¹⁷⁴ Die tydstip om vir die bestaan van hierdie vooredele te toets, is dus op 'n stadium na die identifisering van die bestaan en die aard van die skade en op die stadium wat die omvang van die skade bepaal word. Hierdie vooredele is skadeberekenningsfaktore en is deel van die bepaling van skade. Hierdie vooredele het 'n direkte invloed op die

---

¹⁷² Meer teoreties moet daar eerder na die bestaan as die ontstaan van pseudovooredele verwys word, aangesien die objek of die reg tot die objek reeds tot die vermoënshebbende se vermoë, voor die plaasvind van die skadestigtende gebeurtenis, behoort het. Dit is bloot die waarde van die reg of die objek wat afgeneem (verminder) het.

¹⁷³ 'n "Common sense" of empiriese benadering sal reeds vooraf 'n aanduiding gee watter tipe voordeel voorhande is. Dit sal meebring dat dit dikwels onnodig sal wees om 'n afsonderlike ondersoek na die bestaan van die voordeel te onderneem. 'n Feitelike beoordeling van die inbreukmaking en die gevolge daarvan kan reeds 'n aanduiding van die bestaan van pseudovooredele gee. So het 'n motorvoertuig wat in 'n botsing was 'n sigbare resterende markwaarde en bestaan 'n pseudovooredeel dus bloot op grond van 'n feitelike (sigbare) waarneembaarheid.

¹⁷⁴ Sien par 3.5 vir 'n bespreking van die aard van hierdie vooredele.

omvang van die skade en die gevolglike skadevergoeding, maar nie op die aard van die skade nie. Die laaste stadium van die toets vir die bestaan van kwantifiseringsvoordele vind plaas tydens die vasstelling van die voorlopige skadevergoedingsbedrag. Die toetsingsproses is niks anders as die toepassing van die normale skadevergoedingsbeginsels betreffende die berekening van die skadevergoedingsbedrag nie. Die feit van skade en die bepaling van die omvang daarvan, waartoe kwantifiseringsvoordele 'n rol speel, kan afsonderlik bestaan en beoordeel word.

Die tydstip om vir die bestaan van aanpassingsvoordele te toets, vind plaas op 'n tydstip nadat vir die bestaan van skade getoets is en die skade gekwantifiseer is tot 'n voorlopige skadevergoedingsbedrag. Indien die voordeel tot die klas van aanpassingsvoordele behoort, kan die skade en die omvang daarvan afsonderlik van aanpassingsvoordele bereken word. Die skadevergoedingsbedrag word eers bepaal, waarna die skadevergoedingsbedrag deur die aanpassingsvoordeel aangepas kan word. Die vraag omtrent die moontlike aanpassing van die voorlopige skadevergoedingsbedrag met die aanpassingsvoordeel kan dus afsonderlik oorweeg word. Die voorlopige skadevergoedingsbedrag moet bepaal word, waarna die aanpassingsvoordele toegereken kan word. Die toets vir die bestaan van skadebeperkingsvoordele vind plaas nadat (die feit van) skade vasgestel is. Gedurende die stadium wat vir die omvang van skade getoets word, word ook vir die bestaan van moontlike skadebeperkingsvoordele getoets. Skadebeperkingsvoordele het 'n invloed op die uiteindelijke omvang van die skade deurdat skadebeperkingsvoordele die omvang van die skade kan verminder.¹⁷⁵

Dit moet in gedagte gehou word dat daar nie in die praktyk vir 'n spesifieke voordeel of voordeelklas getoets word nie maar in die algemeen vir die bestaan van voordele.¹⁷⁶ Voordele wat geïdentifiseer word weens die toetsingsproses moet wel gekategoriseer word. Kategorisering maak dit moontlik om met die voordeel

---

¹⁷⁵ Sien par 4.2.9 en par 6.6 vir 'n bespreking van skadebeperkingsvoordele.

¹⁷⁶ Hiermee word nie te kenne gegee dat dit onmoontlik is om vir 'n spesifieke voordeelklas te toets nie. Dit is net nie die praktyk nie. Die beoordelaar kan wel vir die individuele voordeelgroepe toets deur 'n afsonderlike ondersoek na elkeen van die geïdentifiseerde voordeelklasse te onderneem.

154

ooreenkomstig die aard van die klas waartoe dit behoort te handel en op hierdie manier vorm dit deel van die skadevergoedingsproses en meer spesifiek deel van die voordeeltorekeningsproses.

3.7.3 Tydstip van toerekening van die voordeel¹⁷⁷

---

¹⁷⁷ Na die tydstip van toerekening kan ook verwys word as die stadium van toerekening.

Die proses van bepaling van skadevergoeding bestaan uit verskeie stadia.¹⁷⁸ As algemene reël is voordeeltorekening van toepassing in die tweede stadium van die berekeningsproses van die bepaling van skadevergoeding.¹⁷⁹ In hierdie stadium van die berekeningsproses moet die voordeel beoordeel word ten einde oor die toerekenbaarheid daarvan te besluit.¹⁸⁰ Prakties gesproke, sal dit gedurende die uitspraak van die verhoor wees.¹⁸¹ Eers na die identifisering en die klassifikasie van die voordeel kan toerekening van die voordeel oorweeg word. Die klassifikasie van die voordeel bepaal die tydstip van toerekening daarvan. Inflasie word byvoorbeeld op 'n ander tydstip of stadium as 'n welwillendheidsvoordeel toegereken. Die tydstip van toerekening is dus 'n resultaat na aanleiding van die klassifikasie van die voordeel.

In geval van pseudovooredele sal die voordeel reeds op die tydstip waarop vir skade en die omvang daarvan getoets word vir beoordeling ten aansien van toerekening relevant wees. Geen afsonderlike voordeeltorekening vind plaas nie. Die voordeel vorm deel van die skadevraag en word as sodanig deur die vraag na skade verswelg en verkry geen selfstandige status as sou dit 'n "voordeel" verteenwoordig nie.

Die tydstip vir die beoordeling van die toerekening van kwantifiseringsvooredele vind plaas nadat die skade reeds geïdentifiseer is, maar voor die vasstelling van 'n finale skadevergoedingsbedrag. Die toerekening vind plaas op die tydstip en in die proses wanneer die voorlopige skadevergoedingsbedrag bereken word. Kwantifiseringsvooredele word verreken om die voorlopige skadevergoedingsbedrag daar te stel.

Die tydstip van toerekening van aanpassingsvooredele vind plaas op 'n stadium nadat die voorlopige skadevergoedingsbedrag bereken is. Hierdie voorlopige bedrag moet

---

¹⁷⁸ Sien par 1.1 vir 'n uiteensetting van die stadia.

¹⁷⁹ Onderhewig daaraan dat die aard van die voordeel in ag geneem word. So word pseudovooredele as deel van die vraag na skade gesien en nie as deel van die voordeeltorekeningsvraag nie.

¹⁸⁰ Uitsluitend pseudovooredele.

¹⁸¹ Die teoretiese tydstip van toerekening handel met die verloop van die skadebepalingsproses en die toerekeningsfase van vooredele in hierdie proses. Die praktiese tydstip van toerekening is nie werklik vir die voordeeltorekeningsproses relevant nie.

nou juis met die aanpassingsvoordeel aangesuiwer word, indien dit toerekening vereis. Die tydstip van toerekening van hierdie voordele is duidelik van die vraag na skade geskei. In wese word 'n afsonderlike voordeeltorekeningsproses in die groter skadevergoedingsproses toegepas.

Die tydstip van toerekening van skadebeperkende voordele is eweneens op 'n stadium na die vasstelling van die voorlopige skadevergoedingsbedrag. Hierdie voordele vorm nie deel van die vraag na die berekening van die omvang van die skade nie, maar is egte toerekenbare voordele. Die tydstip van toerekening hiervan word derhalwe as 'n afsonderlike proses ter bepaling van die finale skadevergoedingsbedrag gedoen. Die tydstip van toerekening kan wel afsonderlik van die vraag na skade gedoen word.

3.7.4 Tydstip van ontstaan van die voordeel

Die tydstip van ontstaan van 'n voordeel is onder andere vir doeleindes van kousaliteit van belang ten einde die klassifikasie van die voordeel moontlik te maak.¹⁸² Die ontstaan van 'n voordeel moet van die bestaan daarvan onderskei word. Laasgenoemde handel oor die feitelike aanwesigheid van 'n voordeel, al dan nie. Eersgenoemde handel oor die bron waaruit die voordeel voortvloei. Die feitelike aanwesigheid van 'n voordeel is reeds in 'n ondersoek na die ontstaan daarvan 'n gegewe. Indien die bron van die voordeel geïdentifiseer is, kan 'n tydstip aan die ontstaan van die voordeel gegee word.

Die beoordeling van die tydstip van die ontstaan van die voordeel behels 'n ondersoek na een van die beoordelingselemente ter bepaling van die aard van die voordeel vir klassifikasie daarvan. Hierdie tydstip is deel van die kriteria ter oorweging van toerekening. Die stadium waarop die beoordeling van die tydstip van die ontstaan van die voordeel relevant is, vind plaas sodra die voordeel geïdentifiseer is en die klassifikasie van die voordeel ondersoek word. Twee moontlike stadia ten aansien

---

¹⁸² Die tydstip waarop die voordeel ontstaan, is een van die elemente wat beoordeel word vir die bepaling van die toerekenbaarheid van die voordeel. Sien ook par 3.4.1 en 3.4.5 ten aansien van die beoordeling van die ontstaan van die voordeel.

van die ontstaan van voordele kan onderskei word. Voordele kan voor of na die skadestigtende gebeurtenis ontstaan. Voordele kan ook voor die skadestigtende gebeurtenis gekontrakteer word, maar eers *de facto* na die skadestigtende gebeurtenis tot 'n geldbedrag realiseer. So word byvoorbeeld 'n lewensversekeringskontrak voor die skadestigtende gebeurtenis gesluit, maar die voordele is eers na die dood (skadestigtende gebeurtenis) van die versekerde betaalbaar. Die reg op die voordeel het reeds gedurende kontraksluiting ontstaan maar die werklike ontvangs daarvan is egter tot die plaasvind van 'n bepaalde gebeurtenis uitgestel.¹⁸³

Die tydstip van ontstaan van pseudovooredele is nie werklik relevant nie, aangesien die ontstaan van die voordeel bestaan in die resulterende waarde van die objek of die reg, wat in elk geval reeds tot die eiser se vermoë behoort. Die tydstip van ontstaan, is in tyd derhalwe direk na afloop van die skadestigtende gebeurtenis. In werklikheid het pseudovooredele dus nie 'n “ontstaan” nie maar wel 'n “bestaan”.

---

¹⁸³

So kan die ontvangs van die voordeel o a aan die plaasvind van 'n bepaalde voorwaarde of 'n bepaalde termyn gekoppel word.

Die tydstip waarop kwantifiseringsvoordele ontstaan, is eweneens nie werklik relevant nie, aangesien kwantifiseringsvoordele objektiewe beoordelingsvereistes verteenwoordig wat bloot toepassing vereis. Die tydstip waarop hierdie voordele ontstaan, lewer geen bydrae tot verdere helderheid ten aansien van die beginsels tot toerekening daarvan nie.¹⁸⁴

Die tydstip van ontstaan van aanpassingsvoordele is 'n vraag wat ten nouste met die ondersoek na die toerekenbaarheid van die voordeel saamhang. Die tydstip waarop aanpassingsvoordele ontstaan, is deel van die beoordelingskriteria ten opsigte van toerekenbaarheid. Hierdie voordele kan ontstaan voor of na die skadestigende gebeurtenis. As voorbeeld waar die voordeel voor die skadestigende gebeurtenis ontstaan, kan die uitbetaling van 'n ongevallepolis geneem word. Daar moet onderskei word tussen die ontstaan van die reg tot die voordeel en die werklike uitbetaling van die voordeel. Sou die polis weens 'n delik uitbetaal, het die reg op die uitbetaling met kontraksluiting reeds gevestig. Die daadwerklike ontvangs van die voordeel word aan die plaasvind van 'n bepaalde voorwaarde, te wete die delik, afhanklik gestel. Na die plaasvind van die delik word die polis uitbetaal waartoe die reg met kontraksluiting reeds gevestig het. Die voordeel is beding met die oog op die delik. Die delik is slegs die voorwaarde vir die uitkering van die reeds bedonge voordeel. Die tydstip waarop hierdie voordele ontstaan, is juis een van die elemente ter klassifikasie van hierdie voordele. Die tydstip waarop aanpassingsvoordele ontstaan, beïnvloed die toerekenbaarheid van die voordeel.

Skadebeperkingsvoordele kan slegs ontstaan nadat skade reeds ingetree het. Die tydstip van die ontstaan van skadebeperkingsvoordele is dus op 'n tydstip nadat die eerste skade reeds ingetree het.

---

¹⁸⁴ So is die tydstip van ontstaan van inflasie as kwantifiseringsvoordeel nie werklik as beoordelingskriterium relevant nie

3.7.5 Tydstip vir beoordeling van die omvang van die voordeel

In die beoordeling van die omvang van die voordeel, is die onderskeid ten aansien van die verskillende soorte voordele ook relevant.¹⁸⁵ Die omvang van pseudovooredele word tydens die proses van beoordeling van die omvang van die skade beoordeel. Die rede hiervoor is dat pseudovooredele deel van die vraag na skade vorm en derhalwe saam met die omvang van die skade beoordeel word.

Die omvang van kwantifiseringsvooredele word beoordeel voor die vasstelling van die voorlopige skadevergoedingsbedrag. Dit sal dus wees nadat die skade geïdentifiseer is en gedurende die proses van bepaling van die voorlopige skadevergoedingsbedrag.

Aanpassingsvooredele se omvang is daarenteen eers van belang na vasstelling van die voorlopige skadevergoedingsbedrag. Indien laasgenoemde vasgestel is, word hierdie bedrag aangepas om die finale skadevergoedingsbedrag daar te stel.

Die omvang van skadebeperkingsvooredele is eweneens eers van belang na die vasstelling van die voorlopige skadevergoedingsbedrag. Die voorlopige skadevergoedingsbedrag word aangepas om voorsiening vir die toerekening van skadebeperkende vooredele te maak.

Die kwantifisering van die omvang van die voordeel word deur 'n rekenkundige berekeningsproses, ten einde die totale waarde van die voordeel te bepaal, gedoen. In die praktyk word nie veel probleme in hierdie verband aangetref nie.

---

¹⁸⁵ Die tydstip wanneer die omvang van die voordele beoordeel word, dra nie wesenlik tot enige teoretiese uitbouing van die beginsels van voordeeltorekening by nie. Die bespreking hiervan word merendeels om volledighedsredes gedoen en gevolglik word hierdie aspek nie breedvoerig bespreek nie.

3.7.6 Tydstip vir beoordeling van toekomstige voordele¹⁸⁶

Toekomstige pseudovoordele kan weens die aard daarvan nie bestaan nie en word dus van enige toekomstige beoordeling uitgesluit. Pseudovoordele is daardie resterende waarde van die objek of reg na inbreukmaking weens die skadestigtende gebeurtenis en kan dus nooit toekomstige voordele wees nie.

Die tydstip vir beoordeling van toekomstige kwantifiseringsvoordele vind plaas op die stadium wat die voorlopige skadevergoedingsbedrag bereken word. Toekomstige kwantifiseringsvoordele word juis toegereken om die voorlopige skadevergoedingsbedrag daar te stel. Prakties sal toekomstige kwantifiseringsvoordele op dieselfde tydstip as kwantifiseringsvoordele beoordeel word. Dit is juis in die aard van hierdie voordele dat dit gewoonlik 'n toekomstige effek kan hê. So het byvoorbeeld die toepassing van inflasie gewoonlik ook 'n toekomstige effek.

Toekomstige aanpassingsvoordele word na die vasstelling van die voorlopige skadevergoedingsbedrag beoordeel. Die doel is juis om die voorlopige skadevergoedingsbedrag deur die toerekening van onder andere toekomstige aanpassingsvoordele aan te suiwer. In hierdie geval is die tydstip van beoordeling van toekomstige aanpassingsvoordele dieselfde as die tydstip van beoordeling van gelede aanpassingsvoordele.

Die tydstip vir beoordeling van toekomstige skadebeperkende voordele vind plaas na die voorlopige skadevergoedingsbedrag bepaal is. Net soos in die geval van aanpassingsvoordele is die tydstip vir beoordeling van toekomstige skade-

---

¹⁸⁶ In geval van toekomstige voordele gaan dit nie werklik oor die identifisering van die voordeel nie maar veel eerder oor die bepaling van die omvang van die voordeel. Die feit dat die voordeel nog nie ten tye van beoordeling van die skade en skadevergoeding gerealiseer het nie bring mee dat onsekerheid oor die omvang daarvan bestaan.

beperkende voordele dieselfde as die tydstip vir beoordeling van reeds gerealiseerde skadebeperkende voordele. 'n Eenmalige oordeel moet egter ten aansien van toekomstige voordele gevel word ten einde die toerekening daarvan te kan doen. Verdiskontering van toekomstige voordele moet ook in gepaste gevalle gedoen word.

3.8 Die toets vir die bestaan van 'n voordeel¹⁸⁷

In die praktyk word selde formeel getoets of 'n voordeel voorhande is, al dan nie. Die partye tot die geding identifiseer gewoonlik die voordeel deur empiriese waarneming of tydens 'n voorverhoorprosedure.¹⁸⁸ Hierdie is dan ook myns insiens die rede waarom geen formele toets vir die identifisering van voordele al deur die regspraak of die regsteorie ontwikkel is nie. In die praktyk word ook meestal met stereotiepe voordele te doen gekry.¹⁸⁹ Prakties is die identifisering van die voordeel gewoonlik nie 'n probleem nie maar wel die toerekenbaarheid daarvan.

---

¹⁸⁷ Sien in die algemeen ook par 3.6 ten aansien van voordeeltorekening en toekomstige voordele.

¹⁸⁸ Vgl reël 37 van die Wet op die Hooggeregshof 59 van 1959 ingevolge waarvan 'n voorverhoorprosedure gevolg moet word. Gedurende hierdie proses kan die partye onderling *quantum*-kwessies identifiseer.

¹⁸⁹ In par 5.1 word na die mees stereotiepe voordele verwys.

Daar is reeds aangedui dat 'n voordeel as inhoud 'n inherente element van verbetering het.¹⁹⁰ Hierdie verbetering moet ten aansien van die vermoë wees. In hierdie verband is die toets betreffende skade relevant, aangesien beide skade en 'n voordeel 'n invloed op die omvang van die reghebbende se vermoë het. Die tradisionele sommeskadeleer se gebreke is duidelik ontbloot.¹⁹¹ In aggenome hierdie gebreke word steun aan die konkrete skadeleer verleen.¹⁹² Die konkrete skadeleer behels die identifisering van afsonderlike skade- en voordeelposte. Die basis van die toets, ten aansien van skadebepaling berus op 'n vergelyking van ten minste twee toestande. Die posisie van die benadeelde se getroffe vermoënsbestanddeel voor die skadestigtende gebeurtenis moet met die posisie van die vermoënsbestanddeel na die skadestigtende gebeurtenis vergelyk word.¹⁹³ Dit kan nie anders wees as om twee opvolgende vermoënsposisies van die getroffe vermoënsbestanddele te vergelyk nie. Indien die posisie na die skadestigtende gebeurtenis met die posisie vergelyk word asof die delik nooit gepleeg was nie, sluit die vergelyking 'n evaluering van *lucrum cessans* in. Die konkrete skadeleer veronderstel dat duidelikheid bestaan oor watter vermoënsbestanddele weens die inbreukmaking getoets moet word. Prakties sal dit weens die toepassing van 'n empiriese metode of werkwyse bepaal kan word welke vermoënsbestanddele geëvalueer moet word.

Ten einde vir 'n voordeel te toets, moet eweneens twee opvolgende vermoënsposisies van die getroffe vermoënsbestanddele vergelyk word. Ingevolge die konkrete skadeleer sal individuele vermoënskomponente getoets of vergelyk moet word. Die konkrete skadeleer veronderstel dat duidelikheid bestaan oor watter individuele vermoënskomponente getoets moet word. Die rede hiervoor is juis dat vasgestel moet word of die vermoënsposisie vermeerder het, in welke geval 'n voordeel

---

¹⁹⁰ Sien par 3.5 in hierdie verband.

¹⁹¹ Sien par 3.9 vir 'n bespreking van die sommeskadeleer en die verwerping daarvan.

¹⁹² In par 3.10 word die aanvaarding van die konkrete skadeleer bepleit. Daar word ook aangetoon dat die konkrete skadeleer in werklikheid deur die praktyk toegepas word. Die bespreking van die toets ten aansien van toekomstige voordele word vanuit die standpunt bespreek dat die konkrete skadeleer die korrekte skadeleer verteenwoordig.

¹⁹³ Vir die inagneming van toekomstige skade moet die posisie voor die delik vergelyk word met die posisie asof die delik nooit gepleeg was nie.

aanwesig kan wees.

Die probleem is dat dit oënskyklik vasstaan watter inbreukmaking skade verteenwoordig en ook wat die omvang daarvan is. Hier word dus met onder andere twee onsekerhede te doen gekry, te wete die vraag na die omvang van die skade en die vraag of 'n voordeel bestaan.¹⁹⁴ Die skadestigtende handeling maak negatief op die vermoënsposisie inbreuk en gevolglik tree skade in. Terselfdertyd mag 'n voordeel ontstaan, wat weer positief op die vermoënsposisie inwerk en gevolglik tree 'n verbetering van die vermoënsposisie in. Indien twee onbekendes gelyktydig bestaan, is die vraag hoe beoordeel moet word welke waarde aan welke onbekende toegeken moet word. In hierdie geval is dit moeilik om te bepaal watter optrede 'n invloed op die omvang van die skade en watter optrede 'n invloed op die omvang van die voordeel het. Die posisie word nog verder vertroebel deur dat daar bepaal moet word watter gevolge deur die skadestigtende gebeurtenis en welke gevolge deur 'n kollaterale bron of voordeelstigtende gebeurtenis veroorsaak is. Die beoordelaar se vermoë om hierdie beoordelings onafhanklik en objektief te doen, word myns insiens oorbelas indien dit verwag word om 'n beoordeling te doen as soveel onbekendes gelyktydig aanwesig is.

Van der Walt¹⁹⁵ dui aan dat itemisering die oplossing kan wees. Myns insiens is dit nie duidelik wat presies met itemisering bedoel word en hoe dit prakties moet werking vind nie. Sou dit inhou dat elke komponent van die vermoë individueel ondersoek moet word, is so 'n proses omslagtig en onprakties. Sou bedoel word dat die aangetaste belang ondersoek moet word, hou dit in elk geval in dat daar reeds op 'n ander manier getoets is vir die bestaan van skade en dat die omvang van die skade met die vergelyking vasgestel word en nie die feit van skade nie.

---

¹⁹⁴ Ander onsekerhede kan bestaan in die vraag of skade teenwoordig is en ook in die vraag na die omvang van die voordeel. Hierdie aspekte word nie verder bespreek nie.

¹⁹⁵ *Sommeskadeleer* 61.

Daar sal altyd eerstens vir die bestaan van skade en daarna vir die omvang (*quantum*) daarvan getoets moet word. Die proses ter bepaling van die bestaan van skade vereis dat individuele vermoënsbestanddele beoordeel moet word ten aansien van 'n moontlike inbreukmaking daarop.¹⁹⁶ Dit word gedoen deur die gevolge van die skadestigtende gebeurtenis te ondersoek.¹⁹⁷ Indien bevind word dat skade wel bestaan, moet 'n (verdere) vergelykingstoets aangewend word om die omvang van die skade te bepaal. In hierdie verband is die vraag wat word met mekaar vergelyk. Die beoordeling van die "voldonge gevolge"¹⁹⁸ van die gebeurtenis sal 'n aanduiding verskaf van wat met wat vergelyk moet word.¹⁹⁹ Indien klaar vir skade en die omvang daarvan getoets is, moet verdere en afsonderlike toetse aangewend word ter bepaling van 'n voordeel en die omvang daarvan. Hierdie proses behels dat individuele vermoënsbestanddele getoets of beoordeel moet word ten aansien van 'n moontlike verbetering van die vermoëns waarde van die betrokke bestanddele. Dit hou in dat 'n spesifieke vermoënsbestanddeel empiries of konkreet vir verbetering beoordeel word. Indien 'n vermoënsverbetering vasgestel is, moet vir die omvang van die verbetering getoets word. Die omvang van die voordeel word ook deur 'n vergelyking vasgestel. Die vergelyking behels gewoonlik dat die vermoënsposisie na die vasstelling van die totale omvang van die skade vergelyk moet word met die

---

¹⁹⁶ Hierdie beoordeling word op 'n empiriese wyse gedoen. Die vermoënsbestanddeel wat vermoed word waarop oënskynlik inbreuk gemaak is, word vir inbreukmaking ondersoek. Die ondersoek behels inderwaarheid ook 'n vergelyking van wat was met wat is. 'n Vergelyking is nodig om die *effek* van die gebeurtenis te bepaal. Sien ook Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 67 in hierdie verband.

¹⁹⁷ Reinecke 1976 *TSAR* 56 het gelyk waar hy aandui "... skade ... word vasgestel ... bloot deur die beoordeling van die voldonge gevolge van die gebeurtenis". M i is hierdie werkswyse in wese niks anders as dat die gevolge op 'n empiriese wyse beoordeel word om te bepaal of skade aanwesig is nie.

¹⁹⁸ Sien Reinecke 1976 *TSAR* 56. Die gevolge word m i empiries vasgestel.

¹⁹⁹ Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 71-72 dui op die verskillende konstruksies van wat met mekaar vergelyk kan word en hoe dit prakties toepassing vind. Hiervolgens kan o a 'n werklike vermoënsposisie met 'n ander werklike vermoënsposisie vergelyk word of 'n werklike vermoënsposisie met 'n ander hipotetiese vermoënsposisie. 'n Hipotetiese vermoënsposisie kan ook vergelyk word met 'n ander hipotetiese vermoënsposisie. Die aard van die vermoënsbestanddeel en die aard van die inbreukmaking sal bepaal wat met wat vergelyk moet word ten einde die omvang van die skade te bepaal.

vermoënsposisie nadat die voordeel bestaan of ontvang is.²⁰⁰ Die probleem is dat gewaak moet word dat toekomstige voordele wat nog nie gerealiseer het nie, op hierdie wyse van beoordeling uitgesluit word. Die omvang van die voordeel kan dus ook bepaal word deur die vermoënsposisie na die vasstelling van die totale omvang van die skade te vergelyk met die vermoënsposisie waarin die eiser sou wees indien die voordeel nie sou bestaan het nie. Verskeie konstruksies van wat met wat vergelyk moet, word kan toegepas word afhangende van die tipe vermoënsverbetering wat ingetree het. 'n Vereiste hiervoor is dat die bestaan van die voordeel natuurlik reeds bekend of geïdentifiseer moet wees.

Die toets vir die bestaan van 'n voordeel kan met die volgende voorbeeld toegelig word. Gestel A word weens B se nalatige wyse van bestuur beseer. As gevolg van die delik ly A die volgende skade. Sy voertuig is beskadig en hy sal ook in die toekoms mediese behandeling moet ontvang. A ontvang ook 'n bedrag geld van sy werkgewer uit blote simpatie en meegevoel met die besering. A is bewus van die volgende skadeposte:

- (a) die motorvoertuig wat beskadig is; en
- (b) mediese onkoste wat in die toekoms aangegaan sal word.

---

²⁰⁰

Hiermee word nie bedoel dat van die konkrete skadeleer afgewyk moet word nie maar dat die getroffe vermoënsbestanddeel die onderwerp van die toets moet vorm.

Volgens die konkrete skadeleer sal die individuele vermoënsbestanddele vir 'n inbreukmaking ondersoek word. Die inbreukmaking word op 'n empiriese wyse gedoen. Die reghebbende sal tog van die inbreukmaking op sy vermoë bewus wees.²⁰¹ Daar word dus eerstens vasgestel watter uitwerking die skadestigtende gebeurtenis op die individuele vermoënsbestanddele gehad het.²⁰² Dit kan nie anders as dat van 'n vergelykingsmetode gebruik gemaak moet word nie. Empiries word vasgestel dat die motorvoertuig beskadig is en dat mediese koste reeds aangegaan is en in die toekoms aangegaan sal moet word. Die omvang van die skade aan die motorvoertuig word bepaal deur die huidige waarde van die voertuig voor die delik met die waarde daarvan na die delik te vergelyk. Die omvang van die toekomstige mediese kostes word bepaal deur die hipotetiese toekomstige vermoënsposisie sonder dat mediese uitgawes aangaan moes word met die hipotetiese toekomstige vermoënsposisie wat sal bestaan met die aangaan van die mediese koste te vergelyk.

Die ondersoek na die bestaan van 'n voordeel word ook op 'n empiriese manier gedoen. 'n Vergelykingsmetode word in wese ook aangewend om die effek van die verbetering vas te stel. Die verbetering van die vermoë kan weens die skade- of 'n voordeelstigtende gebeurtenis plaasvind. Nadat vasgestel is dat 'n vermoënsverbetering bestaan, moet die omvang van die verbetering bepaal word. Die vraag is, wat met wat vergelyk moet word. Die huidige vermoënsposisie na die delik word met

---

²⁰¹ Sou die reghebbende nie van 'n inbreukmaking bewus wees nie, behoort die kwessie van die bestaan van skade nie relevant te wees nie.

²⁰² Sien in die algemeen Van der Walt *Sommeskadeleer* 282-285 ten aansien van die toepassing van die vergelykingsmetode om vas te stel of skade aanwesig is.

die vermoënsposisie vergelyk wat sonder die voordeel sou bestaan. Indien gevind word dat 'n toekomstige voordeel bestaan, sal van 'n hipotetiese vergelykings-metode gebruik gemaak moet word om die omvang van die voordeel te bepaal.

3.9 Voordeeltorekening en die sommeskadeleer²⁰³

Die werking van die sommeskadeleer word deur Van der Walt²⁰⁴ soos volg beskryf:

“Ingevolge die sommeskadeleer bestaan skade in die negatiewe verskil tussen die betrokke se huidige vermoënsposisie (na plaasvind van die gewraakte gebeurtenis) en sy hipotetiese vermoënsposisie wat huidig sou bestaan het indien die gewraakte gebeurtenis nie sou plaasgevind het nie. Dit hou dus in dat 'n huidige *werklike* vermoënsom vergelyk word met 'n *hipotetiese* huidige vermoënsom.”

---

²⁰³ Sien Steynberg *Gebeurlikhede* 92-96 vir 'n bespreking van verskeie teoretiese standpunte ten aansien van die somme- en die konkrete skadeleer.

²⁰⁴ 1980 *THRHR* 4.

Die toepassing van die sommeskadeleer vereis dat twee opeenvolgende vermoënsomme²⁰⁵ met mekaar vergelyk moet word en die ongunstige verskil wat hieruit resulteer verteenwoordig dan die skade. Skade word dus as 'n rekenkundige veelvoud uitgedruk.²⁰⁶ Hierdie toepassing bring mee dat die getroffe vermoënsbestanddele nie aangedui word nie. In hierdie proses word voordele outomaties teen nadele verreken met die onvermydelike gevolg dat geen onafhanklike en selfstandige waarde-oordeel ten aansien van toerekening van voordele plaasvind nie. Seker die vernaamste punt van kritiek teen die sommeskadeleer is juis dat hierdie skadeleer voordeeltorekening in die wye sin daarvan verswelg.²⁰⁷ Hierdie werkswyse is onhoudbaar veral in die lig van die realiteit dat sommige voordele soos versekerings- en welwillendheidsvoordele wel deur die positiewe reg van toerekening uitgesluit word.²⁰⁸ Hierdie kritiek is slegs geldig indien bevind word dat voordeeltorekening 'n selfstandige leer is. Daar is reeds betoog dat voordeeltorekening wel aan hierdie vereiste voldoen en 'n selfstandige plek in die skadevergoedingsproses verdien.²⁰⁹

Die sommeskadeleer en die gebreke daarvan is oortuigend deur Van der Walt ontbloot.²¹⁰ Beide Van der Walt en Reinecke is voorstanders daarvan dat die sommeskadeleer verwerp moet word. In die plek daarvan stel hulle 'n konkrete skadeleer voor.²¹¹ Die sommeskadeleer met sy inherente outomatiese verdoeseling van voordele kan dus nie in die toepassing van voordeeltorekening van enige nut

---

²⁰⁵ Hoe hierdie vermoënsom prakties bereken of saamgestel word, is onseker. In die praktyk gebeur dit nie dat twee vermoënsposisies opgetel en met mekaar vergelyk word nie. Sien ook Reinecke 1988 *De Jure* 224-225 se kritiek in hierdie verband.

²⁰⁶ Van der Walt *Sommeskadeleer* 153.

²⁰⁷ Vgl Van der Walt *Sommeskadeleer* 153; Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 72; Reinecke 1988 *De Jure* 226.

²⁰⁸ Sien in die algemeen par 5.2 en 5.3 en die gesag soos daarin aangehaal word.

²⁰⁹ Vgl par 3.3 ten aansien van 'n bespreking van die grondslag van voordeeltorekening.

²¹⁰ *Sommeskadeleer* 148-156 195; Reinecke 1988 *De Jure* 224-225 aanvaar ook hierdie kritiek. Sien in die algemeen die bespreking van die sommeskadeleer en ook die kritiek daarteen deur Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 68-74.

²¹¹ Reinecke 1988 *De Jure* 226-227; Van der Walt *Sommeskadeleer* 52 284.

wees nie. Reinecke²¹² het gelyk waar hy aandui dat die regspraak lippediens aan die sommeskadeleer betoon. Die praktyk bewys dat met 'n konkrete skadeleer gewerk word. Geen rekenkundige berekening van opvolgende vermoënsposisies word in die praktyk gedoen nie.²¹³ Myns insiens is geen versoening tussen die voordeeltoerekeningsleer en die sommeskadeleer moontlik nie. Laasgenoemde met sy inherente meganisme van outomatiese verrekening van alle voordele, laat nie ruimte vir voordele wat van toerekening op grond van normatiewe oorweginge uitgesluit word nie.²¹⁴ Die enigste wyse waarop die sommeskadeleer moontlik met voordeeltoerekening versoen kan word, is deur die itemisering van skade en voordele. So 'n itemisering in die toepassing van die sommeskadeleer sou egter lynreg in botsing met die basiese beginsels onderliggend aan die sommeskadeleer wees. Die

---

²¹² 1988 *De Jure* 227.

²¹³ In die praktyk word die waarde van 'n spesifieke bate of reg na inbreukmaking daarop ondersoek. Die totale vermoë van die eiser word nie telkens tot 'n rekenkundige resultaat verreken nie.

²¹⁴ Dit is bekende reg dat sekere voordele van toerekening uitgesluit word. Hierdie uitsluitings verteenwoordig alreeds 'n uitsondering in die toepassing van die sommeskadeleer.

170

sommeskadeleer bied dus geen selfstandige of werkbare oplossing vir die voordeeltorekeningsvraagstuk nie.²¹⁵

---

²¹⁵ Die argument kan dalk gevoer word dat alle voordele teen die totale nadeel verreken word, in welke geval geen vraag na voordeeltorekening ontstaan nie. Hierdie argument misken die praktiese realiteit en die feit dat voordeeltorekening normatiewe elemente bevat.

3.10 Voordeeltorekening en die konkrete skadeleer²¹⁶

Vir kritici van die sommeskadeleer bied die aanvaarding van die konkrete skadeleer 'n uitkoms.²¹⁷ Die konkrete skadeleer word teenoor die sommeskadeleer gestel om die gebreke van laasgenoemde te ondervang. Die betoog waarmee saamgestem word, lui dat die konkrete skadeleer in elk geval in teenstelling met die somme-skadeleer in die Suid-Afrikaanse reg toegepas word.²¹⁸ In die praktyk word daar nie so dikwels as wat skade geïdentifiseer word 'n totale vermoënsposisie na die delik opgestel wat met 'n vermoënsposisie vergelyk word, wat sou bestaan indien die delik nie gepleeg is nie. Die praktiese toepassing van die sommeskadeleer met sy twee vermoënsposisies vind nie in die praktyk werking nie.

---

²¹⁶ Sien Steynberg *Gebeurlikhede* 92-96 vir 'n bespreking van verskeie teoretiese standpunte ten aansien van die somme- en die konkrete skadeleer. Vir haar is die sommeskadeleer 'n meer gepaste leerstuk om vir onsekere toekomstige gebeure voorsiening te maak.

²¹⁷ Van der Walt *Sommeskadeleer* 49-51 215 282; Reinecke 1988 *De Jure* 227; Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 74-75 betoog vir die behoud van die sommeskadeleer maar met sekere aanpassings. Hiervolgens sou in die geval van toekomstige skade en winsverlies wel van 'n vergelyking met 'n hipotetiese element gebruik gemaak moet word.

²¹⁸ Reinecke 1988 *De Jure* 227; Van der Walt *Sommeskadeleer* 154-155; Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 74-75.

'n Skadestigtende gebeurtenis veroorsaak nie alleen skade nie maar somtyds ook voordele. Net soos 'n skadestigtende gebeurtenis verskillende skadeposte tot gevolg kan hê, kan dieselfde skadestigtende gebeurtenis ook verskillende voordele tot gevolg hê. Voordeeltoerekening verg dus itemisering²¹⁹ van hierdie individuele voordele.²²⁰ Die identifisering van voordele word op dieselfde wyse as die identifisering van skade gedoen. Skade word geïdentifiseer deur 'n vergelykingsonderzoek na sekere individuele vermoënsbestanddele te onderneem.²²¹ Voordeeltoerekening moet hanteer word deur normatiewe oordele ten aansien van reeds geïdentifiseerde voordele toe te pas. Hierdie normatiewe oordele moet aan die hand van verskeie beginsels toegepas word.²²² Die itemisering van voordele vind plaas op 'n stadium nadat die skade reeds geïdentifiseer is deur 'n afsonderlike identifiseringproses. Die identifiseringsproses word op 'n konkrete wyse gedoen deur die toepassing van 'n vergelykingsonderzoek na sekere individuele vermoënsbestanddele te onderneem. Na die identifiseringproses moet die voordeel na gelang

---

²¹⁹ Hierdie is 'n begrip wat deur Van der Walt *Sommeskadeleer* 49 gebruik word. Hierdie begrip word hier gebruik as synde hiermee afsonderlike of individuele beoordeling van voordele bedoel word.

²²⁰ Sien ook Van der Walt *Sommeskadeleer* 48.

²²¹ Die skadestigtende gebeurtenis maak slegs op sekere vermoënsbestanddele inbreuk. Hierdie inbreukmaking word konkreet deur 'n ondersoek vasgestel. Die aard en die feit van inbreukmaking behoort binne die ervaring van die vermoënshebbende te wees. Sou dit buite sy ervaring geleë wees, bestaan die gevaar dat hy die inbreukmaking in elk geval nie as skade sou identifiseer nie en sou die sommeskadeleer hom ook nie tot hulp wees nie.

²²² Sien hfst 5 vir 'n bespreking van die afsonderlike voordele en die beginsels behorende daartoe. Sien ook par 1.7.8 en 3.4 ten aansien van openbare beleid.

van die aard daarvan verder beoordeel word vir moontlike toerekening daarvan.

Konkrete oorweging van voordeeltorekening verg itemisering welke vereiste die sommeskadeleer nie bied nie. Die toerekening van voordele moet nie van die skadeleer afhanklik gestel word nie. Indien die konkrete skadeleer toegepas word, word die resultaat van itemisering van voordele wel bereik. Een van die gevolge van 'n konkrete skadeleer is dat die deur vir die ontwikkeling en toepassing van 'n selfstandige voordeeltorekeningsleer oopgemaak word. Die konkrete skadeleer bring mee dat skade nou geëvalueer kan word as die afname van 'n spesifieke vermoënsbestanddeel. 'n Konkrete voordeeltorekeningsleer vereis dan dienoooreenkomstig die evaluering van 'n spesifieke voordeel ten einde vas te stel of die voordeel 'n toename of verbetering van 'n vermoënsbestanddeel tot gevolg het. Aangesien meer as een voordeel terselfdertyd aanwesig kan wees, kan nie met 'n abstrakte voordeelleer²²³ gewerk word nie, aangesien nie alle voordele noodwendig teen die vergoedingsbedrag verreken word nie.²²⁴ 'n Abstrakte voordeelleer gaan nie die vereiste dispariteit tussen die verskillende soorte voordele handhaaf nie. Die diversiteit van voordele maak die vereiste aan 'n konkrete skadeleer noodsaaklik, ten einde daarmee saam 'n konkrete voordeelleer vir doeleindes van voordeeltorekening te kan ontwikkel. 'n Verdere probleem bestaan daarin dat die aard van die voordeel kan meebring dat die voordeel nie *per se* 'n selfstandige²²⁵ voordeel is nie en daarom as deel van die skadevraag behandel moet word. Itemisering van voordele is dus noodsaaklik om dit afsonderlik te kan hanteer.

3.11 Skade veroorsaak *versus* skade gely

In die toekenning van skadevergoeding kan twee benaderingswyses tot skade

---

²²³ 'n Abstrakte voordeelleer sal meebring dat die geldwaarde van al die voordele bymekaar getel word om 'n enkele geldwaarde daar te stel. Hierdie resultaat maak geen beginsel- onderskeid tussen verrekenbare en nie-verrekenbare voordele nie.

²²⁴ Die verskillende voordele moet nie as 'n enkele geldwaarde uitgedruk word nie. Anders gestel kan die voordele as 'n enkele geldwaarde uitgedruk word as die aard van die voordele dieselfde is. So word welwillendheidsvoordele anders as salarisvoordele ten aansien van toerekening hanteer.

²²⁵ Vgl o a die klassifikasie van pseudovooredele.

onderskei word.²²⁶ Alhoewel na hierdie benaderingswyses verwys word as skade benaderingswyses is die klem daarvan vir doeleindes van die proefskrif eerder op die gevolg wat dit op die hantering van voordeeltorekening het. Die eerste benadering het as inhoud dat die verweerder die benadeelde skadeloos stel vir die nadeel wat sy optrede werklik veroorsaak het. Hiervolgens is die verweerder vir alle nadeel voortspruitend uit sy optrede wat voordele weens die skadestigtende gebeurtenis uitsluit, aanspreeklik. Kumulasie vind plaas deurdat die benadeelde die voordeel sowel as vergoeding vir die totale omvang van sy skade kan eis. Kollaterale ontvangstes is wat hierdie benadering betref irrelevant aangesien die kollaterale ontvangste vanaf 'n ander bron afkomstig is of nie direk deur die skadestigtende gebeurtenis veroorsaak is nie. Die argument is dat die kollaterale bron die voordeel veroorsaak het en die voordeel gevolglik buite beskouing gelaat moet word. Hierdie sienswyse behels 'n meer objektiewe benaderingswyse deurdat die klem op die omvang van die nadeel wat veroorsaak is, geplaas word eerder as op die eiser se werklike verlies wat inderdaad gely is.

²²⁶

Hierdie benaderingswyses het 'n invloed op die omvang van die *quantum* wat toegeken word. Vgl Van der Walt 1980 *THRHR* 20-22; Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 241.

Hierdie benadering het ook 'n verdere belangrike kenmerk deurdat hiermee te kenne gegee word dat voordeeltorekening deur beginsels van kousaliteit opgelos kan word.²²⁷ Volgens hierdie benadering is dit slegs nodig om na die bron van die voordelige gevolg te kyk en dan vas te stel of die voordelige gevolg deur die dader veroorsaak is, al dan nie. Hierdie benadering veronderstel dat reeds duidelikheid bestaan watter gevolge deur die dader en watter gevolge deur ander feite veroorsaak is. Van der Walt²²⁸ argumenteer tereg dat die eksponente van hierdie benadering in der waarheid aanvoer dat die gevolge van die skadestigtende gebeurtenis ondersoek moet word ten einde vas te stel of sommige van die gevolge van die gebeurtenis inderdaad gevolge van die gebeurtenis is. Die uiteinde van so 'n ondersoek bring mee dat die gevolge wat nie uit die dader se optrede volg nie, verder ondersoek moet word om vas te stel of uit daardie gevolge voordelige gevolge vir die eiser voortgespruit het.

Die vernaamste punt van kritiek teen die kousaliteitsbenadering is dat daar geensins op 'n akkurate wyse getoets kan word watter gevolge nie gevolge van die skadestigtende gebeurtenis is nie, as die onbekende gevolge nie reeds ten tye van toetsing daarvan bekend is nie. Hierdie kousaliteitsbenadering vereis telkens dus 'n tweeledige toets. Eerstens sal getoets moet word ten einde vas te stel wat al die gevolge van die skadestigtende gebeurtenis is. Indien die gevolge vasstaan, sal tweedens getoets moet word welke van hierdie gevolge deur die delik en watter deur ander feite veroorsaak is. Hierna sal elkeen van die gevolge wat deur ander feite veroorsaak is, getoets moet word ten einde vas te stel of van hierdie gevolge voordelige gevolge is. Indien dit vasstaan dat van die gevolge voordelige gevolge is, sal hiernaas vir die omvang van die voordeel getoets moet word. Van der Walt²²⁹ het

---

²²⁷ Van der Walt 1980 *THRHR* 20-22; Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 241.

²²⁸ 1980 *THRHR* 21.

²²⁹ 1980 *THRHR* 21.

weereens gelyk waar hy betoog dat dieselfde kousaliteitskriterium klaarblyklik nie in die eerste en tweede toets soos hierbo na verwys, werking kan vind nie.

Die afleiding wat Van der Walt maak, is dat voordeeltorekening nie 'n kousaliteitsvraag is nie en dat hierdie benadering op 'n *ex post facto* rasionalisasie neerkom.²³⁰ Myns insiens verdien hierdie gevolgtrekking verdere kwalifisering. Voordeeltorekening kan nie *per se* met behulp van 'n kousaliteitsmaatstaf beantwoord word nie. In hierdie mate is Van der Walt se gevolgtrekking wel korrek. Kousaliteit tussen die skadestigtende optrede en die bestaan van die voordeel is nog steeds 'n primêre vereiste waarsonder voordeeltorekening nie kan geskied nie. Daar is reeds voorheen betoog²³¹ dat voordeeltorekening egter ook normatiewe elemente bevat, welke elemente nie in die toepaslike kousaliteitskriterium ingebou is nie. 'n Kousaliteitskriterium kan in die toepassing van voordeeltorekening ten ene male nie verwerp word nie en vorm 'n integrale deel van die voordeeltorekeningsleer.

Die tweede benaderingswyse tot skade bring mee dat die verweerder die benadeelde slegs vir die verlies wat werklik deur die benadeelde gely word, vergoed. Hierdie sienswyse vereis 'n meer subjektiewe benadering deurdat die eiser se persoonlike ervaring van skade in die beoordeling van die omvang van die aanspreeklikheid betrek word. Die resultaat van hierdie benadering bring mee dat die delikpleger daarop kan aanspraak maak dat die voordele wat weens die skadestigtende gebeurtenis ontstaan, teen die totale verlies verreken moet word. Voordele word volgens hierdie benadering teen die nadele verreken. Hierdie sienswyse kan as 'n subjektiewe benaderingswyse tot skade aangemerkt word. Sekere uitsonderings soos

---

²³⁰ 1980 *THRHR* 21.

²³¹ Sien par 3.3 in hierdie verband.

byvoorbeeld *ex gratia*-voordele mag steeds van toerekening uitgesluit word.

Die vraag is egter welke een van hierdie twee benaderingswyses in die Suid-Afrikaanse reg, indien enige, toegepas word.²³² In *Sandilands v Thompkins*²³³ word die benadeelde se skadevergoeding beperk tot die omvang van wat hy werklik gely en kon bewys het.²³⁴ Steun word dus hiermee aan die subjektiewe benadering verleen.²³⁵ Die skade benaderingswyse wat volgens die heersende regspraak navolging verdien, is die subjektiewe benadering, waarvolgens die werklike verlies wat gely word, vergoed word. Hierdie benadering sluit ook nou aan by die beginsel van “balance of losses and gains”.²³⁶ Die resultaat van hierdie benadering is dat voordele teen nadele verreken word, wat 'n netto resultaat van die werklike gelede verlies lewer.

Die benaderingswyse waarvolgens die werklike verlies vergoed moet word, word in die praktyk deur die beginsels van *res inter alios acta* getemper. Hiervolgens word sekere uitsonderings wat die nie-toerekenbaarheid van voordele tot gevolg het, erken. Hierdie tempering wat deur die toepassing van die beginsels van *res inter alios acta* verleen is, is mettertyd deur beginsels van openbare beleid vervang.²³⁷ In die praktyk word die subjektiewe benaderingswyse tot skade dus nie op 'n suiwer basis gevolg

---

²³² Die onderskeid het praktiese implikasies deurdat die *quantum* verander, na gelang die een of die ander benadering gevolg word.

²³³ 1912 AD 171 180.

²³⁴ Die eiser dagvaar die verweerder vir 'n siviele vonnisskuld, koste daarvan en ook die koste van die lasbrief tot gevangenissetting aangesien die verweerder die vonnisskuldenaar uit gevangenissetting vrygelaat het. Die hof *a quo* het die vonnis sonder bewys van “actual loss sustained” toegestaan. Op appèl word die vonnis tersyde gestel. Die appèlafdeling bevind op 180: “Where no actual loss is proved, the judgment creditor can, under the English law, obtain nominal damages but, as I have already shown, by our law proof of loss is essential in a case like the present. No proof of loss was given in the present case.”

²³⁵ Hierdie benadering word ook met goedkeuring in *Du Randt v Eriksons Motors* 1953 (3) SA 570 (O) 571 aangehaal. Sien die bespreking van die saak deur McKerron 1953 SALJ 340-342.

²³⁶ Sien par 3.13 vir 'n bespreking hiervan.

²³⁷ Sien *Santam Versekeringsmaatskappy Bpk v Byleveldt* 1973 (2) SA 146 (A) 150F wat die begin van die openbare beleid-era ingelei het. In *Sandown Park (Pty) Ltd v Hunter Your Wine & Spirit Merchant (Pty) Ltd* 1985 (1) SA 248 (W) 256G-H is die gedagte van openbare beleid voortgesit.

178

nie.²³⁸

---

²³⁸

Die subjektiewe benadering erken sekere uitsonderings by welwillendheidstoevallings wat van toerekening uitgesluit word.

Hierdie benaderingswyses tot skade hou ten nouste met beginsels van kousaliteit verband. Geen moderne regstelsel het 'n onbeperkte aanspreeklikheidsbasis tot gevolg nie. Aanspreeklikheid word deur beginsels van juridiese kousaliteit beperk. Juridiese kousaliteit is die teoretiese aanvaarbare en korrekte begrensingsfaktor.²³⁹ Die skade begrensingsfaktore moet nie in begrippe soos “skade werklik veroorsaak” of “skade werklik gely”, gesoek word nie. Hierdie begrippe is nie inherente begrensingsmaatstawwe nie.

Die vraag is of hierdie benaderingswyses tot skade van enige belang vir doeleindes van voordeeltorekening is. In die praktyk word die eerste benadering, indien geen voordeel voorhande is nie, outomaties gevolg. In hierdie geval vergoed die dader in elk geval, onderhewig aan die normale toepassing van die deliktuele beginsels, al die nadeel wat bestaan. In hierdie *scenario* is die skade werklik veroorsaak en die skade werklik gely gelyk aan mekaar. Dit maak dus nie saak watter benadering in die geval waar geen voordeel voorhande is nie, gevolg word nie.

Nie een van hierdie benaderingswyses tot skade word prakties deur die regspraak in die geval waar 'n voordeel wel geïdentifiseer is, gevolg nie. Die rede hiervoor word in die kasuïstiese benadering wat in die praktyk gevolg word, gevind. Die aard van die voordeel is die deurslaggewende faktor ter beoordeling van die toerekenbaarheid daarvan. Die praktyk het bewys dat die onderskeid in die benaderingswyses tot skade nie enige praktiese waarde het nie. Deur die handhawing van 'n onderskeid tussen skade werklik veroorsaak en skade werklik gely, word niks aan duidelikheid gewen nie. Dit verklaar nie waarom sekere voordele toegereken word en andere nie. Die onderskeid is inhoudloos en behoort vermy te word. Teoreties het hierdie benaderingswyses tot skade dan ook geen waarde nie aangesien voordele aan 'n openbare beleidskriterium beoordeel word.²⁴⁰

---

²³⁹ Sien in die algemeen ten aansien van aanspreeklikheidsbegrensing en die verskillende maatstawwe daaromtrent Van der Merwe en Olivier *Onregmatige Daad* 196-225; Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 273-279; Van der Walt en Midgley *Delict* 202-205; Neethling *et al Deliktereg* 178-196.

²⁴⁰ Sien par 1.7.8 en 3.4 vir 'n bespreking van openbare beleid.

3.12 Voordeeltorekening en regshandhawing

Die primêre oogmerk van die skadevergoedingsreg kan as die verskaffing van die mees volledig moontlike vergoeding van skade aangemerkt word. Myns insiens is Van der Walt²⁴¹ korrek deur hierdie oogmerk, as die grondnorm van die skadevergoedingsreg te beskou. Hy verklaar verder dat met hierdie grondnorm as uitgangspunt elke skadevergoedingskwessie op sy eie meriete beoordeel moet word, op 'n wyse wat die geskikste vir die bereiking van hierdie ideaal is.²⁴² Indien by die vasstelling van die omvang van skade nie primêr na skade ondersoek gedoen word nie maar na die geskonde regsposisie word met die toekenning wat daarop gemaak word nie die doelwit van skadevergoeding nie, maar eerder regshandhawing nagestreef.²⁴³ Regshandhawing is nie die primêre oogmerk van die skadevergoedingsreg nie. Hiermee word egter nie ontken dat regshandhawing nie een van die sekondêre gevolge van die skadevergoedingsreg is nie. Dit is inderdaad so dat die toekenning van skadevergoeding ook regshandhawing tot gevolg kan hê.²⁴⁴ Regshandhawing is ook 'n oorkoepelende oogmerk van ander regsdisiplines en is nie eie aan die skadevergoedingsreg nie.²⁴⁵

Die doel van die voordeeltorekening is om beginsels te formuleer en reëls daar te stel en beide te ontwikkel ten einde die toerekening van voordele bevredigend teenoor die skadevergoedingsaanspraak te kan hanteer en op te los. In die strewe na verwesenliking van hierdie doel speel verskeie faktore, waarvan regshandhawing maar een is, 'n rol. Daar is tevore betoog dat openbare beleid 'n belangrike element in die beoordeling van die toerekeningskriterium is.²⁴⁶ Regshandhawing vorm 'n

---

²⁴¹ *Sommeskadeleer* 191 285.

²⁴² *Sommeskadeleer* 191.

²⁴³ Van der Walt *Sommeskadeleer* 209.

²⁴⁴ Van der Walt 1980 *THRHR* 22-23.

²⁴⁵ Regshandhawing speel ook 'n belangrike rol in bv die strafreg as deel van vonnisoplegging.

²⁴⁶ Sien par 1.7.8 asook par 3.4 vir 'n vollediger bespreking van openbare beleid. Sien ook par 3.20 ten aansien van openbare beleid en die rol daarvan in die toepassing van die redelikeheidsmaatstaf.

subelement van openbare beleid en word gevolglik in daardie hoedanigheid tot voordeeltorekening verbind. Anders gestel, is voordeeltorekening in die wye sin 'n normatiewe vraagstuk waarvan regshandhawing 'n deelelement is.

Regshandhawing word ook weerspieël in die oorweging dat die delikpleger nie in die toekenning van skadevergoeding gestraf moet word nie.²⁴⁷ Regshandhawing word ook in die gedagte gevind dat die verweerder nie altyd daarop kan aanspraak maak om die eiser se meevaller te wil verreken nie.²⁴⁸ Hiervolgens bring regshandhawing eendersyds mee dat 'n voordeel toegereken word aangesien die nie-toerekening daarvan op 'n strafelement sou dui en andersyds word die voordeel nie toegereken nie, aangesien die verweerder nie op die eiser se meevaller geregtig sou wees nie. Op hierdie basis vorm die beginsels onderliggend tot regshandhawing deel van die beginsels van openbare beleid.

3.13 Voordeeltorekening en die beginsel van “balance of losses and gains”

Ten einde die oorsprong van hierdie beginsel te kan bepaal, is dit nodig om die Engelse gemeenregtelike posisie te ondersoek. Soos aangetoon sal word, het die Engelse gemenereg nie die aksie van die afhanklike geken nie.²⁴⁹ Deur statutêre inwerking is hierdie posisie verander.²⁵⁰ Hierdie wetgewing het geen aanduiding bevat of voordele teen skade verreken moet word nie. As uitvloeisel van hierdie statutêre ingreep, het die beginsel van “balance of losses and gains” in die Engelse reg ontwikkel. Die beginsel het waarskynlik sy finale erkenning in *Davies v Powell Duffryn Associated Collieries Ltd*²⁵¹ verkry, waar die beginsel soos volg verduidelik word:²⁵²

²⁴⁷ *Santam Versekeringsmaatskappy Bpk v Byleveldt* 1973 (2) SA 146 (A) 171E-F asook 171H; Van der Walt 1980 *THRHR* 23-24.

²⁴⁸ Sien o a *Sandown Park (Pty) Ltd v Hunter Your Wine & Spirit Merchant (Pty) Ltd* 1985 (1) SA 248 (W) 256G-H.

²⁴⁹ Sien par 4.2.2 vir 'n bespreking van die posisie in die Engelse reg. Sien in die algemeen ook Davel *Broodwinner* 157-172 vir 'n bespreking van die Engelse gemenereg.

²⁵⁰ Die *Fatal Accidents Act* van 1846 met daarop volgende wysigings.

²⁵¹ [1942] AC 601.

²⁵² Per Lord Wright op 612. Hierdie selfde gedagte is ook deur Lord Macmillan op 609 uitgespreek.

“The actual pecuniary loss ... can only be ascertained by balancing on the one hand, the loss to him of the future pecuniary benefit, and, on the other, any pecuniary advantage which from whatever source comes to him by reason of the death.”

Die betekenis is niks meer as dat nadele en voordele as gevolg van die skadestigtende gebeurtenis teenoor mekaar in die berekening van skadevergoeding opgeweeg moet word nie.

Hierdie beginsel het dan ook *via* die Engelse reg in die Suid-Afrikaanse reg toepassing gevind. In *Hulley v Cox*²⁵³ dui hoofregter Innes aan:

“But the object being to compensate them for material loss, not to improve their material prospects, it follows that allowance must be made for such factors as re-marriage.”

Boberg²⁵⁴ konstrueer hierdie stelling as dat dit stilswyend goedkeuring aan die gedagte van “balance of losses and gains” verleen. Myns insiens is Boberg se vertolking hiervan korrek. So word ook in *De Jager v Grunder*²⁵⁵ deur hoofregter Steyn ‘n ondersoek gedoen na die moontlike bestaan van gunstige newewerkinge weens bedrieglike optrede tydens kontraksluiting om die korrekte skadeberekenningsmaatstaf te bepaal. Hierin word steun gevind dat nadelige en voordelige newewerkinge teen mekaar opgeweeg moet word in die bepaling van die skadevergoeding.

In *Indrani v African Guarantee and Indemnity Co*²⁵⁶ verleen regter Fannin uitdruklik goedkeuring aan hierdie beginsel. Regter Fannin verwys ook met goedkeuring na Boberg se artikel, asook na *Hulley v Cox* as steun vir die beginsel van “balance of losses and gains”. Op sterkte van die vermelde regspraak kan dus aanvaar word dat

---

²⁵³ 1923 AD 234 244.

²⁵⁴ 1964 SALJ 197-198 en vn 18. Boberg verwys na hierdie beginsel as die “golden rule”.

²⁵⁵ 1964 (1) SA 446 (A) 454C-D en 455H-456.

²⁵⁶ 1968 (4) SA 606 (D) 607.

hierdie beginsel *via* die Engelse reg vastrapplek in die Suid-Afrikaanse reg verkry het.

Hierdie beginsel het sy oorsprong uit die feit dat 'n skadestigende gebeurtenis somtyds nie net nadele nie maar ook voordele meebring. Ten einde aan die gedagte van toerekening van voordele steun te verleen, het die beginsel van “balance of losses and gains” ontwikkel. Myns insiens het hierdie beginsel wat die Suid-Afrikaanse reg betref geen wyer betekenis as wat dit in die Engelse reg het nie.

Hierdie beginsel het 'n reglynige benadering tot toerekening van voordele tot gevolg. As uitvloeisel van die toepassing en oorsprong daarvan uit die Engelse reg is die gevolg hiervan dat alle voordele teen die nadeel verreken moet word.²⁵⁷ Die Engelse wetgewer het egter sekere statutêre uitsonderings geskep.²⁵⁸ Verdere uitsonderings is met verloop van tyd geskep.²⁵⁹ Vandag kan aanvaar word dat die beginsel nie 'n substantiewe reël van die skadevergoedingsreg vorm nie maar gesien moet word as 'n uitdrukking dat die gevolge van die skadestigende gebeurtenis in totaliteit beoordeel moet word. Voordeeltorekening in die eng sin verleen juis erkenning aan die beginsel van “balance of losses and gains”. Deur die stelselmatige ontwikkeling van reëls en die navolging van 'n kasuïstiese benadering ten aansien van voordeeltorekening het die noodigheid van die bestaan van hierdie beginsel vervaag. Die hedendaagse ontwikkeling van die voordeeltorekeningsleer het die behoefte of die noodsaaklikheid van die afsonderlike bestaan van hierdie beginsel verdring. So word in *Sandown Park (Pty) Ltd v Hunter Your Wine & Spirit Merchant (Pty) Ltd*²⁶⁰ die volgende ten aansien van kontrakbreuk aangedui:

“In determining the consequences of the breach and thus, in making the comparison, both the

---

²⁵⁷ In die Engelse reg is selfs welwillendheidsvoordele teen die nadeel verreken. Sien o a *Baker v Dalgleish Steam Shipping Co* [1922] 1 KB 361.

²⁵⁸ Sommige versekeringsvoordele is deur die *Fatal Accidents Act* van 1864 van toerekening uitgesluit.

²⁵⁹ Soos pensioen- en welwillendheidsvoordele.

²⁶⁰ 1985 (1) SA 248 (W) 253B-C. In *Legal Insurance Co Ltd v Botes* 1963 (1) SA 608 614 E dui r Holms met betrekking tot die berekening van skadevergoeding van afhanklikes die volgende aan: “ ... material losses as well as benefits and prospects must be considered.” Hiermee word bloot bevestig dat die voordelige gevolge van die skadestigende gebeurtenis relevant tot die berekening van volledige skadevergoeding is.

detrimental and beneficial (if any) results thereof must be taken into account.”

Daar word vandag in die algemeen aanvaar dat die voordelige gevolge van die skadestigtende gebeurtenis ook aan beoordeling onderworpe is.²⁶¹

---

²⁶¹

Santam Versekeringsmaatskappy Bpk v Byleveldt 1973 (2) SA 146 (A) 150D. Sien ook in die algemeen Bolt *Voordeelstoerekening* 1-4 en Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 207. Vgl ook die beginsel van die deliktereg dat voordele weens skadebeperking teen die nadeel in ag geneem word. Sien in die algemeen in hierdie verband Neethling *et al Deliktereg* 225-226.

3.14 Voordeeltorekening en beperking van skade²⁶²

Die positiewe reg vereis van 'n eiser om in sekere situasies sekere stappe te neem ten einde sy skade te beperk.²⁶³ In die proses waardeur skade beperk word, gebeur dit soms dat voordele weens hierdie skadebeperkende optrede ontstaan. Die vraag ontstaan of hierdie voordele of gunstige newewerkinge wat so ontstaan teen die vergoedingsaanspraak verreken moet word. Soos reeds gesien, behels voordeeltorekening in die wye sin daardie proses waarby voordele beoordeel word ten einde oor die toerekenbaarheid daarvan teen die skadevergoedingsaanspraak te besluit.²⁶⁴ Dit bring noodwendig mee dat 'n noue verband tussen voordeeltorekening en voordele as gevolg van die beperking van skade bestaan.

Daar is voorheen betoog dat voordele in vyf kategorieë manifesteer waarvan skadebeperkingsvoordele een van die kategorieë verteenwoordig.²⁶⁵ Net soos 'n

---

²⁶² Vir doeleindes van hierdie proefskrif word nie op die beginsels insake beperking van skade gefokus nie maar op die wisselwerking tussen voordeeltorekening en die bestaan van die skadebeperkingsvoordeel.

²⁶³ Sien in die algemeen die bespreking en die gesag soos deur die volgende skrywers aangehaal: Van der Merwe en Olivier *Onregmatige Daad* 187-188, Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 262-268, Van der Walt en Midgley *Delict* 238-239 en ook Neethling *et al Deliktereg* 225-226. Sien in kontraktuele verband: Christie *Contract* 641-643 en Kerr *Contract* 759-768.

²⁶⁴ Sien par 1.7.3 vir 'n bespreking van voordeeltorekening.

²⁶⁵ Sien par 3.5 in hierdie verband.

sorgsame werkgewer voordele weens 'n skadestigtende gebeurtenis aan 'n werknemer kan laat toekom, net so kan 'n eiser se eie optrede weens die skadestigtende gebeurtenis voordele laat ontstaan. Nie alle voordele wat oënskynlik so ontstaan, word deur die regspraak as skadebeperkingsvoordele aangemerkt nie.²⁶⁶ Die probleem in hierdie verband is om te onderskei watter voordele skadebeperkingsvoordele is en daarom vir doeleindes van voordeeltoerekening relevant en toerekenbaar is en daardie voordele wat buite die kader van skadebeperkingsvoordele val en daarom nie relevant en nie toerekenbaar is nie. Skadebeperkingsvoordele is daardie gunstige newewerkinge (voordele) wat na die skadestigtende gebeurtenis weens die van-die-reg-verwagte-optrede of toedoen van die eiser ontstaan en wat die uiteindelijke nadeel verminder of nie laat toeneem nie. Skadebeperkingsvoordele vereis dus 'n voordeelstigtende optrede. Hierdie voordele is per definisie altyd toerekenbaar.

²⁶⁶

Sien o a *Hunter v Shapiro* 1955 (3) SA 28 (D) 30 waar die hof bevind dat die wins deur die verkoop van vaste eiendom na die verweerder se kontrakbreuk nie toegereken word nie.

Dit is bekende reg dat skadebeperkingsvoordele wel teen die skadevergoeding verreken word.²⁶⁷ Die vraag vir doeleindes van hierdie proefskrif sentreer eerder om die verklaring waarom hierdie voordele wel as toerekenbaar geklassifiseer word.²⁶⁸ Die blote bestaan van hierdie voordele kan 'n invloed op die omvang van die nadeel uitoefen en om hierdie rede is die bestaan van die voordeel dan ook tot die beoordeling van die skadevergoedingsbedrag relevant en gevolglik kan van die bestaan van die voordeel kennis geneem word. Die relevantheid van die voordeel verklaar egter nog nie die toerekenbaarheid daarvan nie. Myns insiens is die verklaring ten aansien van die toerekening ook op beginsels van openbare beleid of om dan meer spesifiek te wees op regsbeleid gebaseer. Beginsels behorende tot redelikheid, billikheid en regverdigheid vereis dat hierdie voordele wel toegereken word. Die volgende faktore onderliggend tot openbare beleid (regsbeleid) speel onder andere in die oorweging van redelikheid, billikheid en regverdigheid 'n rol:

---

²⁶⁷ Sien in die algemeen *Victoria Falls and Transvaal Power Co Ltd v Consolidated Langlaagte Mines Ltd* 1915 AD 1; *Versfeld v South African Citrus Farms Ltd* 1930 AD 452; *Hazis v Transvaal and Delagoa Bay Investment Co Ltd* 1939 AD 372; *Whitfield v Phillips* 1957 (3) SA 318 (A); *Da Silva v Coutinho* 1971 (3) SA 123 (A); *Jayber (Pty) Ltd v Miller* 1980 (4) SA 280 (W); *Nedfin Bank Ltd v Muller* 1981 (4) SA 229 (D); *Krugell v Shield Versekeringsmaatskappy Bpk* 1982 (4) SA 95 (T).

²⁶⁸ Die bestaan van die plig of reël om die skade te beperk, moet van die bestaan van die voordeel onderskei word. In hierdie bespreking gaan dit oor die bestaan en die basis vir die toerekenbaarheid van skadebeperkingsvoordele.

188

- (a) Die eiser het 'n regsplig²⁶⁹ om nie die verweerder se plig om skadevergoeding te betaal onnodig te verswaar nie;.

---

²⁶⁹

Sien in hierdie verband *Swart v Provincial Insurance Co Ltd* 1963 (2) SA 630 (A) 633C-D waar die appèlhof die volgende aandui: "... dat hoewel daar 'n regsplig op die appèllant rus om alle redelike stappe te doen om sy skade te minimaliseer, die bewyslas ... op die respondent gerus het om te bewys dat appèllant versuim om te doen wat 'n redelike persoon ... sou doen in dieselfde omstandighede ..." *Contra Kerr Contract 759* wat verkies om te verwys na "the rule on mitigation of loss."

- (b) Die eiser is normaalweg in 'n beter posisie as die verweerder om die oploop van verdere skade te voorkom;²⁷⁰
- (c) Die verweerder mag dalk nie eens van die aard en die omvang van die skade bewus wees nie; en
- (d) Die meriete ten aansien van aanspreeklikheid mag in geskil wees en daarom kan nie altyd van 'n verweerder verwag word om positief op te tree om skade te beperk, waarvoor hy dalk nie eens aanspreeklik is nie.

Myns insiens het skadebeperkingsvoordele drie basiese kenmerke. Die voordeel moet eerstens op een of ander wyse uit die optrede van die eiser voortvloei. Skadebeperkingsvoordele is daardie voordele wat weens die optrede van die eiser ontstaan, nadat die skadestigtende handeling reeds 'n aanvang geneem het. Hierdie optrede vereis 'n positiewe optrede in die sin dat die eiser iets daadwerklik moes gedoen het om die skade te beperk. Voordele wat vanuit ander bronne en optredes as die van die eiser ontstaan, kan nie as skadebeperkingsvoordele aangedui word nie. Sulke voordele word gewoonlik as kollaterale voordele aangemerkt. Die skadebeperkingsplig is tog 'n plig wat op die eiser en niemand anders rus nie. Hierdie vereiste dien as 'n basiese skeidingsnorm tussen skadebeperkingsvoordele en ander voordele.

Tweedens word 'n feitelike kousale verband tussen die skadestigtende gebeurtenis en die ontstaan van hierdie voordele vereis. Daar moet voorts ook 'n feitelike kousale verband tussen die optrede van die eiser en die ontstaan van die

---

²⁷⁰ Verskeie alternatiewe opsies kan beskikbaar wees om die oploop van verdere skade te voorkom. Die eiser sal in 'n beter posisie as die verweerder wees om die effek van hierdie opsies te kan bepaal en daaruit die mees voordelige opsies te kies.

190

voordeel wees.²⁷¹ Die voordele moet weens 'n optrede, hetsy direk of indirek, van die eiser ontstaan.

---

²⁷¹ Indien hierdie kousale verband afwesig is en 'n voordeel steeds bestaan, kan die voordeel nie as 'n skadebeperkingsvoordeel beskou word nie maar moontlik as 'n kollaterale voordeel geïdentifiseer word.

Derdens moet die voordeel na die skadestigtende gebeurtenis ontstaan.²⁷² Die meeste voordele ressorteer in elk geval in hierdie groepering. Die skadebeperkings-handeling is in tyd van die skadestigtende handeling geskei. By beperking van skade gaan dit oor die optrede van die benadeelde na die skadestigtende gebeurtenis en die redelikheid daarvan in die lig van die aard van die nadeel en die omstandighede van die geval. Die eiser kan tog nie voor die pleeg van die delik al sy skade wil beperk nie. Voordele waarvan die bestaan reeds voor die delik geantisipeer word, kan dus ook nie as skadebeperkingsvoordele kwalifiseer nie. Op hierdie basis kan onder andere kwantifiseringsvoordele van skadebeperkingsvoordele onderskei word.²⁷³

Die plig om skade te beperk, ontstaan eers op 'n tydstip na die skadestigtende gebeurtenis 'n aanvang geneem het.²⁷⁴ Die tydstip van ontstaan van die voordeel en die ontstaansbron daarvan is dus van deurslaggewende belang in die beoordeling van die onderskeid tussen skadebeperkingsvoordele weens die skadebeperkingsplig en die voordele andersyds.

---

²⁷² Dit is nie 'n vereiste dat die skadestigtende gebeurtenis reeds moes afgeloop het nie. Dit is in die meeste gevalle juis die teendeel. Die benadeelde tree gewoonlik op om te verhoed dat groter skade intree.

²⁷³ Skadebeperkingsvoordele vereis 'n optrede van die eiser na die skadestigtende gebeurtenis, terwyl kwantifiseringsvoordele nie 'n optrede vereis nie. Versekerings-, pensioen- en salarisvoordele kan ook op hierdie basis van skadebeperkingsvoordele onderskei word. Hierdie voordele word gewoonlik vooraf in 'n kontrak beding en vereis ook nie 'n optrede van die eiser nie.

²⁷⁴ Sien ook Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 262-263. Die spesifieke tydstip sal van die aard van die skadestigtende gebeurtenis afhang.

Die reg verwag van 'n eiser om in sekere gevalle stappe te neem om die skade redelikerwys te beperk. Hierdie van-die-reg-verwagte-optrede sal uit die aard van die tipe skadestigtende gebeurtenis en die aard van die reg waarop inbreuk gemaak is, van geval tot geval wissel. So kan dit gebeur dat daar soms 'n plig tot beperking van skade bestaan aangesien die reg van 'n eiser verwag om sy skade te beperk en andersyds nie. Sou die reg nie in bepaalde omstandighede van 'n eiser verwag om sy skade te beperk nie en die eiser dan wel buite die van-die-reg-verwagte-optrede optree, kwalifiseer die voordelige newewerking myns insiens nie om as 'n skadebeperkingsvoordeel aangemerkt te word nie. Sulke voordele behoort dan as kollaterale voordele geklassifiseer te word. Die aard, inhoud en omvang van die plig om skade te beperk, sal telkens vir die bepaalde inbreukmaking bepaal moet word, ten einde gunstige newewerkinge van skadebeperkingsvoordele as deel van die nakoming van die skadebeperkingsplig te kan onderskei.

Die verband tussen skadebeperkingsvoordele en voordeeltorekening is daarin geleë dat skadebeperkingsvoordele niks anders as 'n *species* van die *genus* van aanpassingsvoordele is nie. Die vraag kan dan tereg gevra word waarom die voordeelgroep van skadebeperkingsvoordele nie in die ban gedoen word ten gunste van aanpassingsvoordele nie. Myns insiens verdien skadebeperkingsvoordele om as 'n afsonderlike voordeelgroep erken te word. Skadebeperkingsvoordele het genoegsame eiesoortige kenmerke wat 'n afsonderlike voordeelgroep regverdig.²⁷⁵ Eerstens besit dit die spesifieke kwalifiserende kenmerk dat skadebeperkingsvoordele altyd teenoor skadevergoeding verrekenbaar is.²⁷⁶ Tweedens vereis

---

²⁷⁵ Sien par 3.5 vir 'n vollediger bespreking van die onderskeid tussen die verskillende voordeelgroepe. Voordeelgroepe moet van voordeelklasse onderskei word. Lg is die spesifieke en reeds geïdentifiseerde voordele soos bv welwillendheids- en pensioenvoordele wat reeds in die praktyk as 'n afsonderlike klas gekristaliseer het. Voordeelgroepe daarenteen is breë groeperings sonder verwysing na 'n spesifieke soort voordeel, wat ten doel het om die effek of werking van die voordeel van ander voordele te onderskei.

²⁷⁶ Hierdie kenmerk onderskei o a skadebeperkende voordele van ander voordeelgroepe.

skadebeperkingsvoordele 'n optrede van die eiser, terwyl aanpassingsvoordele nie hierdie vereiste stel nie. Derdens het skadebeperkingsvoordele ook 'n denkbeeldige afsnypunt waar die voordele kollaterale voordele kan word en sodoende op grond van kousaliteit van toerekening uitgesluit word. Vierdens kan die vereistes van die praktyk beter gedien word indien skadebeperkingsvoordele as 'n afsonderlike groep onderskei word, aangesien 'n afsonderlike groep tot algemene helderheid sal bydra.

Skadebeperkingsvoordele het soms 'n noue verband met pseudovoordele. Die eiser wat byvoorbeeld die karkas van sy bees verkoop nadat die verweerder onregmatig die bees gedood het, kan so optree aangesien hy sy skade deur die bees betyds aan 'n slaghuis te verkoop, beperk. Die opbrengs van die verkoping word as 'n skadebeperkingsvoordeel aangemerkt. Die opbrengs is soms ook aanduidend van die resterende waarde van die bees. Die verkoping van die bees bring 'n selfstandige voordeel mee, terwyl 'n pseudovoordeel nie 'n selfstandige voordeel verteenwoordig nie. Dit is ook nie noodwendig 'n vereiste dat die skadebeperkingsvoordeel en die pseudovoordeel gelykwaardig moet wees nie. Skadebeperkingsvoordele kan van pseudovoordele onderskei word op die basis dat skadebeperkingsvoordele in teenstelling met pseudovoordele 'n selfstandige handeling of optrede wat die voordeel bewerkstellig, vereis. Die resterende waarde wat inherent tot pseudovoordele bestaan, kan nooit 'n skadebeperkende voordeel wees nie.

3.15 Voordeeltorekening by nie-vermoënskade (gelyksoortigheid)

Dit vereis geen betoog dat voordeeltorekening in die wye sin ook in geval van 'n aksie gebaseer op suiwer nie-vermoënskade ter sprake kan wees nie.²⁷⁷ Soos voorheen betoog, is 'n voordeel vir doeleindes van voordeeltorekening altyd 'n vermoënsvoordeel²⁷⁸ en slegs in hierdie verband kom voordeeltorekening by nie-

---

²⁷⁷ 'n Eenvoudige voorbeeld is waar genoegdoening weens 'n skending van fisiese integriteit geëis word. Indien 'n welwillendheidsbetaling deur die eiser ontvang word weens die voorval, is die vraag na voordeeltorekening wel ter sprake.

²⁷⁸ Sien par 1.7.2 vir 'n bespreking van die argument dat voordele vir doeleindes van voordeeltorekening ook nie-vermoënsregtelik van aard kan wees. So 'n standpunt is m i vir

vermoenskade voor.²⁷⁹ Die argument bestaan dat nie-vermoënsvoordele ook kan bestaan en dat hierdie voordele teen die genoegdoeningsbedrag ingevolge die *actio iniuriarium* verreken kan word.²⁸⁰ So voer Visser aan dat 'n voordeel vir doeleindes van voordeeltorekening in geval van apologie of eierigting deur die verweerder kan bestaan.²⁸¹ Myns insiens kan daar nie gargumenteer word dat apologie of eierigting noodwendig 'n gunstige newewerking van 'n skadestigtende gebeurtenis is nie.²⁸² Apologie en eierigting is nie selfstandige voordele vir doeleindes van voordeeltorekening nie.²⁸³ Hierdie faktore het nie enige vermoëns-vermeerdering tot gevolg nie.²⁸⁴ Dit is wel waar dat apologie genoegdoening kan verminder maar dit kan nie as 'n selfstandige voordeel vir voordeeltorekening aangemerkt word nie. Dit is hoogstens 'n kwantifiseringsvoordeel wat *quantum* soos ander relevante faktore byvoorbeeld geslag, ouderdom, lewensverwagting en inflasie beïnvloed. Dit is faktore wat skadevergoeding of dan meer korrek genoegdoening kan beïnvloed en op 'n ander stadium in die berekeningsproses as die sogenaamde kollaterale voordele

---

doeleindes van voordeeltorekening nie aanvaarbaar nie.

²⁷⁹ Die vraag is egter of voordeeltorekening beperk moet word op die basis dat toerekening van voordele net kan plaasvind as die voordeel en die nadeel wat die aard daarvan betref gelyksoortig is. Andersyds kan gevra word of dit genoegsaam is dat die geldwaarde van die genoegdoeningsbedrag met die geldwaarde van die vermoënsvoordeel vergelyk word.

²⁸⁰ Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 238; Visser 1994 *THRHR* 101.

²⁸¹ Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 238; Visser 1994 *THRHR* 101.

²⁸² Die argument kan gevoer word dat apologie wel 'n newewerking van 'n skadestigtende gebeurtenis kan wees, maar dit kan nie bloot aanvaar word dat dit 'n gunstige newewerking is nie. Daar sal telkens 'n aparte ondersoek gedoen moet word om vas te stel of die apologie aan die vereistes van 'n kwalifiserende apologie, ter vermindering van genoegdoening, voldoen. Dit is m i nie korrek dat eierigting 'n gunstige newewerking van 'n skadestigtende gebeurtenis vir doeleindes van voordeeltorekening by persoonlikheidsregte kan wees nie. Sien in die algemeen Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 462-466 vir 'n bespreking van omstandighede wat genoegdoening kan verminder. Hiervolgens is apologie en provokasie versagende faktore wat die omvang van genoegdoening kan beïnvloed.

²⁸³ Hiermee word nie ontken dat hierdie faktore wel op genoegdoening 'n invloed kan hê nie. Alvorens 'n voordeel as 'n selfstandige voordeel vir doeleindes van voordeeltorekening kan kwalifiseer, moet dit 'n bepaalde omlynheid besit. Dit moet reël wees en moet primêr in geld waardeerbaar wees. Apologie en eierigting mag wel identifiseerbaar wees, maar is nie primêr in geld waardeerbaar nie.

²⁸⁴ Sien Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 208 ten aansien van die skrywers se omskrywing van 'n voordeel. Apologie en eierigting het hoogstens tot gevolg dat die vermoë nie verder verminder nie. Dit is 'n ander vraag hoe apologie en eierigting gekwantifiseer word vir doeleindes van inagneming by skadevergoeding of te wel dan genoegdoening.

geëvalueer word.²⁸⁵ Alhoewel apologie en eierigting nie 'n vermoënsvermeerdering tot gevolg het nie kan dit moontlik die effek hê dat die vermoë nie verder verminder nie.²⁸⁶ 'n Aangetekende apologie kan meebring dat die nadeel nie verder oploop nie, met die gevolg dat indien die korrekte berekeningsproses toegepas word daar geen voordeel voorhande is nie. Alhoewel geargumenteer kan word dat apologie of eierigting 'n voordeel ingevolge voordeeltorekening kan wees, is dit myns insiens eerder 'n vraag na die berekening van genoegdoening as 'n vraag na voordeeltorekening.²⁸⁷ Hiermee word bedoel dat die hof nie 'n aparte bedrag weens die apologie bereken nie maar 'n globale bedrag as vergoeding toeken en daar dus geen “voordeel”-toerekening plaasvind nie.

Daar word nie ontken dat nie-vermoënsvoordele wel kan bestaan nie.²⁸⁸ Die teendeel is inderdaad waar. So is byvoorbeeld in *Administrator, Natal v Edouard*²⁸⁹ beslis dat die nie-vermoënsvoordeel wat kan bestaan uit die genot van ouerskap wat voortspruit uit die geboorte van 'n kind, welke geboorte die gevolg van kontrakbreuk is deurdat 'n sterilisasie nie gedoen was nie, nie teen die verpligting om die kind te onderhou verreken kan word nie. Die appèlafdeling stel dit soos volg:²⁹⁰

“It has, however, never been suggested that benefits of a non-pecuniary nature must also be ‘subtracted’ from a patrimonial loss. Nor is there any foundation for such a suggestion in our law.”

---

²⁸⁵ Die hof bepaal nie eers die genoegdoeningsbedrag en trek daarna 'n bedrag weens die apologie af nie. Die hof gee eenvoudig nadat die versagtende faktore reeds in ag geneem is, die resultaat daarvan. Sien in die algemeen oor die aard van persoonlikheidsnadeel Visser 1981 *THRHR* 120-135.

²⁸⁶ Waar vermoënskade bv uit lasterlike bewerings sou volg, kan die aanbod van 'n apologie die effek hê dat die vermoënskade nie verder oploop nie.

²⁸⁷ Dit is verswarende en versagtende faktore tot die bepaling van die genoegdoeningsbedrag.

²⁸⁸ Bolt *Voordeeltorekening* 5 bevestig wel die bestaan van immateriële of te wel ideële voordele. Sy is egter van mening dat 'n skadestigtende gebeurtenis selde belangrike nie-vermoënsregtelike voordele voortbring.

²⁸⁹ 1990 (3) SA 581 (A) 589G-I 591E-G.

²⁹⁰ *Administrator, Natal v Edouard* 1990 (3) SA 581 (A) 590B-C.

196

En verder:²⁹¹

“In short, in our law a plaintiff claiming patrimonial loss is not called upon to adjust such loss with reference to non-pecuniary benefits arising from *inter alia* a breach of contract.”

---

²⁹¹

590D-E. Hugo *Wrongful Life* 321 wys daarop dat daar wel howe is wat verrekening toelaat.

Die antwoord waarom dit nie toegelaat word nie, is volgens die appèlafdeling daarin te vind dat daar geen basis in ons positiewe reg bestaan om so 'n verrekening toe te laat nie. Die noodwendige vraag wat hieruit vloei, is waarom so 'n uitbreiding nie toegelaat word nie. Alhoewel die appèlafdeling dit nie uitdruklik so bevestig nie behoort die nie-verrekening van nie-vermoënsvoordele teenoor vermoënsnadeel myns insiens eerder oor die boeg van openbare beleid gegooi word. Hiervolgens sou die toepassing van openbare beleid met oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid nie sover strek as dat nie-vermoënsvoordele teen vermoënsverlies verreken moet word nie. In hierdie verband kom die argument dat soort met soort vergelyk moet word wel ter sprake.²⁹² Daar kan nie net bloot aanvaar word dat byvoorbeeld ouerskap net vreugdevol is of altyd sal wees nie. Om sulke onsekere newewerkinge as “voordele” te wil toereken, kan later blyk totaal verkeerd te wees.²⁹³

---

²⁹² Sien die bespreking van hierdie argument verder aan in hierdie gedeelte.

²⁹³ In *Administrator, Natal v Edouard* 1990 (3) SA 581 (A) 591C-D dui die hof aan: “The innocent baby may become a normal or, indeed, an exceptional teenager, but he may also turn out to be a drug addict or a violent psychopath. In short, it is impossible to say whether the new-born child will remain a source of joy to its parents. In some cases they may in later years well rue the day it was born.”

198

Die nie-toerekening van nie-vermoënsvoordele waar die eisorsaak op vermoënsnadeel (*actio legis Aquilia*) gebaseer is, is myns insiens suiwer 'n kwessie van openbare of regsbeleid.²⁹⁴

---

²⁹⁴

Dit blyk ook dat die Engelse reg nie, nie-vermoënsvoordele teen vermoënsvoordele verreken nie. Sien *Parry v Cleaver* [1969] 1 All ER 555 waar die hof die aard en die verskil tussen verskeie voordele soos welwillendheids-, versekerings- en pensioenvoordele ontleed. Die gedagte is dat soort met soort vergelyk moet word. Sien ook McGregor *Damages* 1299.

Die standpunt word verder deur die regspraak gehuldig dat toerekening van voordele onvanpas is waar die voordeel ten doel het om as 'n *solatium* te dien.²⁹⁵ Reinecke²⁹⁶ aanvaar ook die korrektheid van hierdie standpunt. In hierdie verband kan 'n tweeledige argument aangevoer word. Eendersyds lui die argument dat in die geval waar die voordeel in die aard van 'n *solatium* is daar nie aangevoer kan word dat die benadeelde oorgekompenseer word deur die nie-toerekening van die voordeel nie.²⁹⁷ Andersyds kan geargumenteer word dat slegs wat in aard gelyksoortig is, teen mekaar verreken kan word en daarom kan 'n voordeel wat as *solatium* dien nie teen die skadevergoeding voortspruitend uit 'n Aquiliese aksie verreken word nie, aangesien die aard van die *solatium* en die aard van die skade verskil.²⁹⁸ Die korrektheid van hierdie twee argumente word onderskeidelik in oënskou geneem.

Myns insiens is dit moeilik om in te sien op welke basis geargumenteer kan word dat voordeelafwysing in geval van 'n *solatium* nie tot oorkompensasie sou aanleiding gee nie. Dit is nodig om hierdie argument onderskeidelik ten aansien van die *actio legis Aquilia*, die *actio iniuriarum* en die aksie weens pyn en leed te toets.

In geval van die *actio legis Aquilia* is die beslissing in *Mutual & Federal Insurance Co Ltd v Swanepoel*²⁹⁹ relevant. Die regsvraag was of 'n pensioen ingevolge die Wet op Militêre Pensioene³⁰⁰ as kompensasie in die lig van die eiser se verlies van

²⁹⁵ *Mutual and Federal Co Ltd v Swanepoel* 1988 (2) SA 1 (A) 11-12. Die appèlafdeling bevind dat vir sover 'n pensioen as *solatium* dien om die nie-tasbare gevolge van 'n eiser se ongeskiktheid te verlig, die pensioen nie aftrekbaar van genoegdoening of kompensasie is nie. In *Standard General Insurance Co Ltd v Dugmore NO* 1997 (1) SA 33 (A) 42D word steun aan die korrektheid van die *Swanepoel*-beslissing verleen. Sien ook *Mukheiber v Raath* 1999 (3) SA 1065 (HHA) 1079J waar bevestig is dat ons reg nie, nie-vermoënsvoordele teen vermoënsverlies verreken nie.

²⁹⁶ 1988 *De Jure* 233.

²⁹⁷ Sien in hierdie verband *Mutual and Federal Co Ltd v Swanepoel* 1988 (2) SA 1 (A) 11-12.

²⁹⁸ Die voordeel is vermoënsregtelik van aard en alhoewel die vergoeding vir nie-vermoënskade vermoënsregtelik is, is die aard van die nadeel ingevolge die aksie weens pyn en leed en die *actio iniuriarum* nie-vermoënsregtelik. In *Parry Cleaver* 1969 [1] All ER 555 564 is 'n soortgelyke argument deur Lord Reid ten opsigte van die verrekening van vermoënsvoordele teenoor mekaar geopper. Hiervolgens moet soort met soort vergelyk word.

²⁹⁹ 1988 (2) SA 1 (A).

³⁰⁰ 84 van 76.

200

verdienvermoë beskou moet word.³⁰¹ Daar is ook deur die appèllant aangevoer dat sou die pensioen egter as kompensasie vir pyn en lyding beskou word, die pensioen in elk geval teen die eiser se algemene skadevergoeding verreken moet word. Die hof *a quo* het bevind dat die pensioen op welwillendheid gebaseer was en die pensioen van toerekening uitgesluit.³⁰²

---

³⁰¹ Die eiser is in 'n motorongeluk sodanig beseer dat hy 'n kwadrupleeg is. Gedurende die ongeluk was hy 'n lid van die Burgerlike Mag wat deel van die Nasionale Weermag was. Hy dagvaar die verweerder weens die verlies van verdienvermoë.

³⁰² *Swanepoel v Mutual & Federal Insurance Co Ltd* 1987 (3) SA 399 (W) 404J.

Die appèlafdeling bevind dat die pensioen nie as kompensasië vir die verlies van verdienvermoë dien nie maar as *solatium* ten aansien van die besering en gevolglik nie teen die skadevergoeding weens die verlies van verdienvermoë toerekenbaar is nie.³⁰³ Ten aansien van die tweede vraag beslis die hof dat aangesien die pensioen in die aard van 'n *solatium* is, daar nie aangevoer kan word dat die eiser oorgekompenseer sal wees indien die pensioen teen die algemene skadevergoeding uitgesluit word nie en laat verrekening van die voordeel nie toe nie.³⁰⁴

Hierdie argument gaan myns insiens ook nie op nie. Die verlies van die vermoë om te kan verdien, is 'n verlies van die kapasiteit om te verdien, welke verlies gewoonlik gemeet word aan die verlies van salaris.³⁰⁵ Die eiser het in hierdie geval die verlies van die kapasiteit gekwantifiseer aan wat hy in die privaatsektor sou kon verdien. Die verlies van die kapasiteit is steeds gemeet aan wat die eiser as inkomste sou kon verdien in die lig van salaris of inkomste wat in die privaatsektor verdien kon word.³⁰⁶ Die verlies is 'n verlies van geskiktheid, welke geskiktheid aan die verbeuring van inkomste gemeet word en op hierdie manier verkry die verlies van die geskiktheid 'n vermoënsregtelike aard. Daarteenoor was die pensioen van meet af vermoënsregtelik van aard. Die aard van die pensioen was nie 'n *solatium* nie maar 'n pensioen. Die bedoeling van die pensioen was om as 'n *solatium* of troos te dien vir die verlies van die kapasiteit om te kan verdien.

---

³⁰³ 11G-H.

³⁰⁴ 12C.

³⁰⁵ Sien ook *Santam Versekeringsmaatskappy Bpk v Byleveldt* 1973 (2) SA 146 (A) 150C ten aansien van die berekeningsmaatstaf wat gewoonlik gebruik word om die verlies van die kapasiteit te bewys.

³⁰⁶ 10D-E.

Voordeeltoerekening gaan onder andere oor die ontleding van die aard van die voordeel.³⁰⁷ In hierdie verband is dit nodig om tussen die aard van 'n voordeel en die bedoeling van 'n voordeel te onderskei. Om die aard van 'n voordeel vas te stel, is dit nodig om verskeie elemente te oorweeg waarvan die bedoeling van die voordeel maar een en oorkompensasie 'n ander element is.³⁰⁸ Sou die hof wel bevind dat die bedoeling van die voordeel kompensasie was, sou die voordeel verreken gewees het, aangesien die nie-verrekening daarvan tot oorkompensasie sou gelei het.³⁰⁹ Deur die bedoeling as 'n *solatium* aan te merk, lei die voordeel meteens nie tot oorkompensasie nie. Dit is nie die bedoeling van die voordeel wat tot oorkompensasie aanleiding gee nie. Dit is die gevolg van die nie-toerekening van die voordeel wat tot oorkompensasie aanleiding gee. Die vraag is eerder of die bedoeling "agter" die voordeel meebring dat oorkompensasie toegelaat moet word al dan nie. Myns insiens is die argument ten aansien van oorkompensasie in hierdie geval kunsmatig. Die vraag moet eerder wees of oorkompensasie in die lig van openbare beleid toegelaat moet word. Die hof se vertrekpunt in die beoordeling van die voordeeltorekeningsvraagstuk is myns insiens verkeerd deurdat die hof "oorkompensasie" as die toets ten aansien van voordeeltorekening sien.³¹⁰ Die aard

---

³⁰⁷ Sien par 3.5 vir 'n bespreking van die aard van die voordeel.

³⁰⁸ Die hof het in wese 'n paar elemente oorweeg om die aard van die pensioen vas te stel. So is die bron van die pensioen naamlik dat dit 'n statutêre betaling en nie deel van die dienskontrak was nie, oorweeg. Die hof oorweeg ook die feit dat dit 'n pensioen was en nie bv 'n versekeringsbetaling nie. Daarnaas is die bedoeling van die voordeel oorweeg.

³⁰⁹ 12D.

van die voordeel teen die agtergrond van openbare beleid is die toets, waartoe oorkompensasie maar een van die beoordelingsfaktore is.

---

³¹⁰ Die resultaat wat die hof bereik, is wel korrek, solank die rede vir voordeelfwysing nie in gedagtes van oorkompensasie gefundeer word nie maar op openbare beleid. Die vereistes van redelikheid, billikheid en regverdigheid vereis dat voordele van hierdie aard nie toegereken word nie.

'n Verdere argument in hierdie verband is dat die appèlafdeling nie die proses van voordeeltorekening duidelik onderskei nie. Die pensioen verteenwoordig in hierdie geval 'n aanpassingsvoordeel.³¹¹ Dit beteken dat daar reeds 'n voorlopige skadevergoedingsbedrag vasgestel is. Die vraag voor die hof is of die pensioen van die voorlopige skadevergoedingsbedrag afgetrek moet word al dan nie ten einde die voorlopige skadevergoedingsbedrag te finaliseer. Die voorlopige skadevergoedingsbedrag het reeds volledige kompensasie of skadevergoeding verteenwoordig.³¹² Deur die nie-toerekening van die voordeel vind oorkompensasie wel plaas, welke oorkompensasie weens die bedoeling onderliggend tot die voordeel toegelaat word.

Die gevolgtrekking waartoe die ontleding lei, is dat oorkompensasie wel in geval van 'n eisoorzaak in gevolge die *actio legis Aquilia* waar 'n voordeel wat in die aard van 'n *solatium* is, kan plaasvind.

Dit is korrek dat nadeel ingevolge die *actio iniuriarum* en die aksie weens pyn en leed nie direk in geld uitgedruk kan word nie, maar oorkompensasie vind wel in die praktyk plaas. 'n Benadeelde wat R 30 000 weens 'n aanranding ontvang en die verweerder die saak daarna op die *quantum* op appèl neem en die hof daarna die *quantum* verlaag, dui in wese daarop dat oorkompensasie plaasgevind het. Dit is duidelik dat oorkompensasie ingevolge die *actio iniuriarum* en ook die aksie weens pyn en leed wel moontlik is. Gevolglik is daar geen rede waarom aanvaar moet word dat voordeeltorekening in geval waar die voordeel in die aard van 'n *solatium* is, en die eis ingevolge die *actio iniuriarum* of die aksie weens pyn en leed ingestel is, onvanpas is nie.

Die logiese gevolg hiervan is dat voordeeltorekening wel in geval van 'n eis gebaseer op nie-vermoënskade toegepas kan word. Indien voordeeltorekening nie toegepas word nie, moet die rede hiervoor in ander oorwegings as sogenaamde

---

³¹¹ Sien die bespreking in par 3.5 ten aansien van die aard van voordele.

³¹² Die verlies van verdienvermoë sowel as die algemene skadevergoeding is vasgestel as sou dit R 650 000 werd wees. Die eiser wou R 100 000 as die pensioen tot hierdie bedrag bygetel hê en die verweerder het betoog dat die bedrag van R 100 000 korrek afgetrek was. Sien *Swanepoel v Mutual & Federal Insurance Co Ltd* 1987 (3) SA 339 (W) 400F-I.

oorkompensasie gesoek word. Die enigste ander grond om 'n voordeel in die aard van 'n *solatium* van toerekening uit te sluit, is in normatiewe oorwegings en meer spesifiek in openbare beleid te vind. Hiermee word nie ontken dat oorkompensasie geen funksie te vervul het as deel van openbare beleid nie maar word aangevoer dat dit nie die hoofelement van beoordeling moet wees nie.³¹³ Myns insiens kan oorkompensasie dus wel plaasvind waar die voordeel in die aard van 'n *solatium* is, selfs al is die eisoorzaak op die *actio Legis Aquilia*, die *actio iniuriarium* of die aksie weens pyn en leed gebaseer.³¹⁴

Die tweede argument, naamlik of soort met soort vergelyk moet word, kan in verskeie vorme manifesteer. Dit sal waarskynlik nuttig wees om hierdie argument aan die hand van die volgende praktiese voorbeeld te bespreek. A wat 'n sukkelende vryskut pianis is, word deur B aangerand en weens die aanranding verloor hy die gebruik van een van sy vingers en kan hy nie meer as pianis 'n inkomste verdien nie. As gevolg van die aanranding kry A mediese behandeling deur in die hospitaal vir 'n week opgeneem te word en ervaar hy baie pyn en verlies van lewensgenietinge. A sal ook in die toekoms nog mediese uitgawes moet aangaan ten einde sy beseerde hand te versorg. Gelukkig vir A kry hy 'n maand na die aanranding 'n akademiese pos teen drie maal sy vorige inkomste. Hierna word B deur A vir mediese uitgawes, verlies van verdienvermoë, *contumelia*, pyn en lyding en verlies van lewensgenietinge

---

³¹³ Oorkompensasie is in elk geval iets wat in alle soorte vergoedingsaksies vermy behoort te word, tensy openbare beleid dit toelaat. Daar moet gewaak word dat oorkompensasie oorbeklemtoon word. Dit moet eerder gesien word as 'n inherente element behorende tot alle aksies vir vergoeding.

³¹⁴ Sien ook Visser 1994 *THRHR* 100 vir steun van hierdie argument.

gedagvaar. As verweer voer B aan dat A nie enige verlies kan bewys nie, aangesien die inkomste van die nuwe akademiese pos sy vermoënskade (verlies aan inkomste en mediese uitgawes) sowel as sy nie-vermoënskade (*contumelia*, pyn en lyding en verlies van lewensgenietinge) uitwis.

Die eerste vraag is of die ontvangs van die groter salaris teen die verbeuring van die maand se inkomste verreken kan word. Die antwoord is 'n logiese nee. Die maand se verlies aan inkomste verteenwoordig 'n gelede verlies. Die nuwe akademiese pos het eers 'n maand na die aanranding beskikbaar geraak en eers van toe af kon A sy skade beperk. A is dus geregtig op die maand se verbeurde inkomste.

Die tweede vraag is of die eis ten aansien van die verlies van verdienvermoë, soos gemeet aan die verlies van toekomstige inkomste teen die toekomstige inkomste, van die nuwe akademiese pos verreken kan word. Die verrekening moet geskied, aangesien A 'n plig gehad het om sy skade te beperk. Die groter salaris word met die verlies aan toekomstige inkomste vergelyk en verrekening vind plaas aangesien die verlies van toekomstige inkomste en die nuwe bron van inkomste gelyksoortig is.³¹⁵ In hierdie geval word soort dus met soort vergelyk.³¹⁶

Die derde vraag is of die ontvangs van die groter salaris teen die toekomstige mediese uitgawes verreken kan word.³¹⁷ Anders gestel, is die vraag of die aard van die mediese uitgawes vir doeleindes van voordeeltorekening gelyksoortig aan die aard van die ontvangs van die groter salaris is. Vir die beantwoording van hierdie vraag moet eers vasgestel word wat met gelyksoortigheid bedoel word. Bloembergen³¹⁸ betoog dat soort met soort vergelyk moet word. Hiervolgens sal die

---

³¹⁵ Beide die inkomste as pianis en die salaris as dosent is vermoënsregtelik van aard en dien as vergoeding vir kontraktuele dienste gelewer.

³¹⁶ Vir doeleindes van die argument word aanvaar dat die vereiste kousale verband wel aanwesig is.

³¹⁷ Aldus die minderheidsuitspraak van ar Marais in *Standard General Insurance Co Ltd v Dugmore NO 1997 (1) SA 33 (A) 46H-I* kan 'n mediese voordeel nie teen die verlies van verdienvermoë verreken word nie.

³¹⁸ *Schadevergoeding* 322-323 noem dit die spieëlbeeldgedagte. Hiervolgens word voordele teenoor nadele verreken mits die voor- en nadele die spieëlbeeld van mekaar vorm. Sien ook

aard van die voor- en nadeel gelyksoortig moet wees alvorens verrekening kan plaasvind.³¹⁹ Oor die aard van die gelyksoortigheid wat vereis word, brei hy egter nie uit nie. Bolt³²⁰ daarenteen spreek haar nie pertinent uit oor die toerekening van voordele teenoor nie-vermoënskade anders as om te meld dat die posisie nog nie uitgeklaar is nie.

Wat ons positiewe reg betref, is die posisie onseker. In *Dippenaar v Shield Insurance Co Ltd*³²¹ dui hoofregter Rumpff soos volg aan:

“To suggest that wages and pensions are of a different kind or that pensions are some form of insurance may be partly true if one only looks at the meaning of the words ‘wages’, ‘pensions’ and ‘insurance’ without looking at the context of the contract as a whole and without considering the purpose for which such contract as a whole is used in determining the loss of earning capacity.”

Die hof het dan ook die ontvangs van ‘n pensioen (uit ‘n dienskontrak) teen die verlies van verdienvermoë verreken waar die verlies van verdienvermoë ingevolge die

---

par 4.3.5 ten aansien van ‘n bespreking van die spieëlbeeldteorie.

³¹⁹ Bloembergen *Schadevergoeding* 322. Voordele op die “terrein van de uitkeringen” stel hy as uitsondering hiertoe. Dit sluit versekerings- en welwillendheidsvoordele in.

³²⁰ *Voordeelstoerekening* 21.

³²¹ 1979 (2) SA 904 (A) 920G.

dienskontrak bereken is. Hiermee is die pensioen aan die verlies van verdien-vermoë wat gelyksoortigheid betref, gelykgestel.

Dit blyk verder ook dat die positiewe reg meer as net blote vermoënsregtelike gelyksoortigheid vereis. Appèlregter Marais dui in die minderheidsuitspraak in *Standard General Insurance Co Ltd v Dugmore NO*³²² aan dat mediese voordele nie teen die verlies van verdienvermoë verreken kan word nie, aangesien mediese voordele geen verband met verdienvermoë sou hê nie. Myns insiens sou dit beteken dat die aard van die verlies van verdienvermoë van die aard van mediese voordele verskil. In dieselfde uitspraak dui hy egter ook aan dat 'n versekeringsvoordeel wel 'n *nexus* met die verlies van verdienvermoë het. Die *nexus* bestaan daarin dat die omvang van die versekeringsvoordeel uit die dienskontrak bereken word en die verlies van verdienvermoë ook uit die dienskontrak bereken word.³²³ Dit blyk dus volgens appèlregter Marais dat die bron waarvandaan die nadeel voortspruit of bereken word en die bron ingevolge waarvan die voordeel ontstaan of bereken word in sekere gevalle 'n genoegsame *nexus* tussen voor- en nadele totstand kan bring om die aard van die voor- en nadele vir doeleindes van voordeeltoerekening gelyksoortig te maak.

---

³²² 1997 (1) SA 33 (A) 46H-I. Sien ook Visser 1997 *THRHR* 536-542 ten aansien van die saak.

³²³ 511-52A.

Daar behoort daarteen gewaak te word om die vraagstuk van gelyksoortigheid kunsmatig toe te pas.³²⁴ So is die verpligting tot betaling van mediese uitgawes 'n vermoënsregtelike verpligting en die verkryging van inkomste 'n vermoënsregtelike voordeel. Tot hierdie mate is beide tog gelyksoortig en indien die nadeel en die voordeel gelyksoortig is, kan verrekening plaasvind. Myns insiens kan blote vermoënsregtelikheid tussen die voor- en nadeel in bepaalde gevalle 'n voldoende *nexus* wees om gelyksoortigheid daar te stel. Hiermee word nie noodwendig geargumenteer dat blote vermoënsregtelikheid genoegsaam vir doeleindes van verrekening is nie. Gelyksoortigheid tussen die nadeel en die voordeel is maar een van die elemente wat oorweeg behoort te word as deel van die beoordelingskriteria.

Die verdeling van skade in verskillende skadeposte³²⁵ kan 'n moontlike nuttige hulpmiddel in die ondersoek na hierdie probleem wees. In geval van die *actio legis Aquilia* kan skade op verskeie maniere manifesteer. So kan skade byvoorbeeld in die afname of verlies van die kapasiteit om te verdien, mediese uitgawes, suiwer finansiële verlies, skade aan 'n (vermoëns-) objek, verlies van kontraktuele regte of in die verswaring van verpligtinge manifesteer.³²⁶ In die regspraak³²⁷ word daar gewoonlik na die verskillende manifestasies van skade as synde die "hoofde"³²⁸ van skade verwys. Net soos skade verskillende manifestasies kan hê, net so kan voordele ook verskeie manifestasies hê.³²⁹ 'n Voordeel in die aard van byvoorbeeld 'n *solatium*

---

³²⁴ Indien 'n eiser verlam is as gevolg van die verweerder se optrede en die eiser sy eis op die verlies van die kapasiteit om te kan verdien baseer, kan geargumenteer word dat 'n pensioen wat hy ontvang niks met sy verlies van die kapasiteit te doen het nie, aangesien die aard van die eis en die aard van die pensioen ongelyksoortig is. Daarteenoor kan dieselfde eiser sy eis op verlies van inkomste baseer in welke geval daar geargumenteer kan word dat die pensioen wel teen die verlies van inkomste verreken moet word op die basis van gelyksoortigheid.

³²⁵ Hiermee word bedoel dat skade in verskillende hoofde kan manifesteer en na hierdie hoofde word verwys as sou dit 'n bepaalde skadepos verteenwoordig.

³²⁶ Hierdie lys verteenwoordig uiteraard nie 'n *numerus clausus* nie.

³²⁷ Sien o a *Venter v Nel* 1997 (4) SA 1014 (D) 1016 waar die eiser onder drie "heads" te wete gelede mediese uitgawes, toekomstige mediese uitgawes en algemene skade eis. In *Everson v Allianz Insurance Ltd* 1989 (2) SA 173 (K) word gelede inkomste en toekomstige inkomste as verdere hoofde onderskei.

³²⁸ Hierdie hoofde is 'n blote gerieflikheidsgroepering van skade wat na die aard daarvan dieselfde of verskillend is. So kan die hoofde ook uit gelede of toekomstige skade bestaan.

210

is bloot 'n bepaalde manifestasie van 'n vermoënsregtelike voordeel.

---

³²⁹

Sien par 5.1 ten aansien van die reeds geïdentifiseerde voordeelgroepe. Hierdie groepe is verskillende manifestasies van voordele.

Die *actio legis Aquiliae* is die meganisme om vergoeding vir *damnum iniuria datum* te verhaal. Mediese uitgawes is maar een van die verskeie verskyningsvorme van *damnum iniuria datum*. Anders gestel, is mediese uitgawes een van vele vermoënsregtelike skadeposte net soos verlies aan inkomste ook 'n vermoënsregtelike skadepos kan wees. Mediese uitgawes is net 'n ander verskyningsvorm van vermoënsbenadeling ingevolge dieselfde aksie. Die praktiese verloop van die skadevergoedingsproses speel in hierdie geval 'n meer prominente rol in die hantering van verrekening van voordele teenoor nadele. Die toerekening van voordele vind nie noodwendig teenoor 'n spesifieke skadepos plaas nie maar soms teenoor die som van die totale vermoënsbenadeling, in welke geval die individuele vermoënsregtelike skadeposte hul afsonderlike identiteit teenoor die bestaan van die voordeel verloor.³³⁰ Dit is myns insiens dus nie nodig dat die aard van die skadeposte presies dieselfde moet wees as die aard van die voordeelposte alvorens toerekening kan plaasvind nie.³³¹ Dit is genoegsaam indien beide die skade- en voordeelposte vermoënsregtelik van aard is. Die basis van hierdie standpunt is daarin te vind dat oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid tussen die eiser en die verweerder meebring dat verrekening behoort plaas te vind.³³²

Hierdie argument word onder andere deur die hantering van voordele in die praktyk gestaaf. Welwillendheidsvoordele word byvoorbeeld nie van toerekening uitgesluit op die basis van ongelyksoortigheid nie maar weens die bedoeling en die bron van die voordeel. So word 'n ongevalleversekeringsvoordeel in geval van 'n eis ten aansien van verlies van verdienvermoë ook van toerekening uitgesluit nie op basis van

---

³³⁰ Dit was juis die argument in *Mutual & Federal Insurance Co Ltd v Swanepoel* 1988 (2) SA 1 (A) 400H waar die hof moes beslis of die voordeel van R 100 000 teen die totale verlies van R 650 000 verreken moes word. Hierdie laasgemelde bedrag was reeds die som van die eiser se algemene en spesifieke skadevergoeding.

³³¹ Sien o a *Burger v President Versekeringsmaatskappy Bpk* 1994 (3) SA 68 (T) 79J-80B waar die hof nie 'n groeplewensversekeringsvoordeel teen die verlies aan inkomste verreken nie, aangesien die eiseres vir die voordeel betaal het en die voordeel nie uit die dienskontrak voortspruit nie. Geen ondersoek is na die aard van die vermoënsregtelikheid gedoen nie maar wel na die bron van die voordeel.

³³² Dit sou m i kunsmatig wees om te wil argumenteer dat daar 'n algemene beginsel- onderskeid tussen bv die vermoënsregtelikheid van die betaling van mediese uitgawes teenoor die vermoënsregtelikheid in die ontvangs van salaris is.

ongelyksoortigheid nie maar onder andere weens die feit dat vir die voordeel betaal was en die voordeel voor die intrede van die nadeel reeds beding was.

Die vierde vraag uit die voorbeeld behels of die voordeel van die verhoging in salaris teen die eis vir *contumelia* of die eis ten aansien van pyn en lyding of die eis vir verlies van lewensgenietinge verrekenbaar is. In hierdie geval sal toerekening van voordele as beginsel uitgeklaar moet word.³³³ Die vraag is nou of die toerekening van 'n vermoënsregtelike voordeel teenoor suiwer nie-vermoënskade ingevolge “openbare beleid” aanvaarbaar is. Aldus die positiewe reg kan dit nie gebeur nie.³³⁴ Myns insiens moet die antwoord in die normatiewe aspekte van voordeeltorekening gesoek word. In hierdie verband is onder andere die volgende faktore van belang:³³⁵

---

³³³ Die probleem kan ook ontstaan waar die voordeel groter is as die vergoeding vir die nie-vermoënskade. In hierdie geval vind daar oënskynlik slegs 'n gedeeltelike toerekening tot die waarde van die vergoeding plaas.

³³⁴ Die regspraak in hierdie verband is duidelik. Sien *Mutual & Federal Insurance Co Ltd v Swanepoel* 1988 (2) SA 1 (A) 12; *Administrator, Natal v Edouard* 1990 (3) SA 581(A) 590A-C; *Zysset v Santam Ltd* 1996 (1) SA 273 (K) 281B; *Standard General Insurance Co Ltd v Dugmore NO* 1997 (1) SA 33 (A) 45A; *Mukheiber v Raath* 1999 (3) SA 1065 (HHA) 1079J.

³³⁵ Uit die aard van die saak is die reeds geïdentifiseerde faktore eweneens belangrik. Sien par 3.4 vir 'n uiteensetting van hierdie faktore.

- (a) Die strewe na volledige vergoeding is steeds die hoofoorweging. Die doel van die toekenning van skadevergoeding, genoegdoening of kompensasie is om die benadeelde so volledig as moontlik vir sy verlies te vergoed. Daar moet dus gewaak word teen 'n ongesubstansieerde oorkompensasie;
- (b) Verrekening van voordele teenoor nadele moet slegs plaasvind tussen dit wat gelyksoortig is.³³⁶ Hiermee word bedoel dat gelyksoortigheid 'n relevante oorweging is wat die hof as beoordelingskriteria as deel van openbare beleid behoort te oorweeg. Die verskil in die aard tussen die *actio legis Aquiliae*, die *actio iniuriarum* en die aksie weens pyn en leed moet steeds gehandhaaf word.³³⁷ Die aard, vereistes en die doel van hierdie aksies is verskillend en enige blindelingse verrekening van voordele sal 'n ontkenning van die erkende verskille tussen hierdie aksies verteenwoordig;³³⁸ en
- (c) Openbare beleid soos verteenwoordig deur oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid vereis dat 'n oor-en-weer verrekening van voordele tussen hierdie aksies nie behoort plaas te vind nie. Verrekening kan aan die eiser, die verweerder en die gemeenskap se gevoel van redelikheid, billikheid en regverdigheid afbreuk doen.

Opsommend kan die posisie soos volg uiteengesit word. Indien die eis in vermoëns- en nie-vermoënsposte verdeel word, kan

---

³³⁶ Daar kan nie summier aanvaar word dat die voordeel met die eerste oogopslag van 'n bepaalde aard is nie. So kan 'n voordeel bv na 'n pensioenvoordeel lyk terwyl nadere ondersoek aantoon dat die voordeel eintlik 'n welwillendheidsvoordeel is. Daar sal altyd 'n ondersoek na die inherente aard van die voordeel gedoen moet word om die ware klassifikasie daarvan vas te stel.

³³⁷ Reinecke 1988 *De Jure* 233 bevestig dat daar 'n diep kloof tussen vermoënskade en nie-vermoënskade bestaan.

³³⁸ Sien in die algemeen Visser *Kompensasie & Genoegdoening* 372-379 ten aansien van 'n bespreking van die verskille tussen skade, nie-vermoënskade, kompensasie en genoegdoening ingevolge die gemelde aksies.

toerekening van voordele teenoor vermoënsposte geskied indien daar 'n genoegsame *nexus* van gelyksoortigheid tussen die nadeel en die voordeel bestaan. Enige surplus in voordele kan nie teen nie-vermoënsposte verreken word nie. Waar die eis slegs uit nie-vermoënsposte soos *contumelia* bestaan, behoort vermoënsregtelike voordele nie verreken te word nie en kumulاسie behoort ten gunste van die eiser plaas te vind.

3.16 Die bewyslas ten aansien van voordele

Dit is bekende reg dat die eiser wat wil slaag met verhaling van skadevergoeding die plig het om die aard³³⁹ en die omvang van sy skade te bewys.³⁴⁰ Die aard van die skade hou ook in dat die feit van skade, dit wil sê die bestaan van skade en die tipe inbreukmaking bewys moet word. Myns insiens is hierdie vertrekpunt korrek en behoort daar ook nie hieraan verander te word nie. Indien dan nou vanuit hierdie basis geargumenteer word, rus die verpligting op die eiser om sy totale verlies te bewys.³⁴¹ Ten einde die totale verlies te bewys, word vereis dat

---

³³⁹ Dit is 'n vereiste van die konkrete skadeleer dat die skade en die aard van die skade, dit wil sê dat die objek of die reg wat aangetas is en aldus verminder het, bewys moet word. Volgens die abstrakte skadeleer word skade as 'n rekenkundige resultaat weens die vergelyking van twee vermoënsposisies uitgedruk.

³⁴⁰ *Minister van Veiligheid en Sekuriteit v Japmoco Bpk h/a Status Motors* 2002 (5) SA 649 (HHA) 666-667; Erasmus en Gauntlett *Damages LAWSA Vol 7* 86; Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 493; Corbett *Quantum of Damages Vol 1* 76. Die omvang het ook inbegrepe dat die skadevergoedingsbedrag bewys moet word.

³⁴¹ Hierdie basis word deur die regspraak as korrek aanvaar. Ten aansien van die relevante gesag

die eiser die bestaan van skade sowel as die omvang daarvan moet bewys. Die verweerder sal hierna die weerleggingslas hê om die hof te oortuig dat 'n sekere komponent van die eiser se eis nie skade verteenwoordig nie of dat die omvang daarvan verkeerd bereken is, as gevolg van onder andere die bestaan van 'n voordeel.

---

sien in die algemeen Schwikkard en Van der Merwe *Principles of Evidence* 536-545 en Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 493 vn 50. Die metode en die bewysmaat-stawwe ten aansien van skade is nie vir doeleindes van hierdie proefskrif relevant nie.

Voordeeltoerekening hou primêr nie met die feit van skade verband nie maar wel met die omvang van die skadevergoeding.³⁴² Aangesien die bestaan van 'n voordeel die omvang van die skadevergoeding kan beïnvloed en die bestaan sowel as die omvang van die skade deur die eiser bewys moet word, sou dit logies volg dat die verweerder die bestaan van 'n voordeel en die gevolglike aanpassing van die skadevergoedings-bedrag moet bewys. Die bewyslas sou hiervolgens deurgaans op die verweerder rus om die bestaan van 'n voordeel asook die toerekening daarvan te bewys. Hierdie is die posisie as die bewys van 'n voordeel op 'n soortgelyke basis as die bewys van skade en die omvang daarvan hanteer word.³⁴³ Dit hou dus in dat die bestaan van 'n voordeel sowel as die omvang en die toerekening daarvan deur die verweerder bewys moet word, waarna die eiser 'n weerleggingslas het ten opsigte van die omvang en om die uitsluiting (nie-toerekening) van die voordeel te moet bewys. Prakties is die beoordeling van 'n voordeel slegs ter sprake waar die eiser die voordeel in die bewys van sy skade reeds van toerekening uitgesluit het en dat die verweerder van oordeel is, die voordeel toegereken moes gewees het. In die praktyk gebeur dit juis dat die eiser die omvang van die skade probeer bewys sonder verwysing na enige voordele ten einde 'n hoër vergoedingsbedrag te bewerkstellig.³⁴⁴

In *Standard General Insurance Co Ltd v Dugmore NO*³⁴⁵ maak

---

³⁴² Voordeeltoerekening is eers ter sprake nadat die voorlopige skadevergoedingsbedrag vasgestel is. Hierdie voorlopige skadevergoedingsbedrag word dan aangesuiwer o a weens voordeeltoerekening. Die effek hiervan is dat voordeeltoerekening op die omvang van skadevergoeding en nie op die feit van skade dui nie. Dit is wel moontlik dat 'n voordeel wat toegereken word die geheel van die verlies uitwis, derhalwe word die verlies wat die eiser bewys het om die voorlopige skadevergoedingsbedrag daar te stel deur die toerekening van die voordeel uitgewis. Toerekening van 'n voordeel doen egter geensins afbreuk aan die feit dat skade wel veroorsaak is nie. Visser 1997 *THRHR* 539 argumenteer dat voordeeltorekening oor die berekening van skadevergoeding en nie oor skadebepaling handel nie

³⁴³ Anders gestel is die *onus* op die eiser om skade te bewys en die *onus* op die verweerder om voordele te bewys.

³⁴⁴ Indien die eiser reeds die voordeel teenoor die skade verreken het, ontstaan geen vraag na voordeeltorekening nie.

³⁴⁵ 1997 (1) SA 33 (A) 41F.

appèlregter Olivier die volgende opmerking ten aansien van die beginsel dat voor- en nadele teenoor mekaar verreken moet word:

“Developed to its logical conclusion this principle would require the plaintiff to disclose and deduct from his claim each and every benefit received or receivable as a consequence of the delict.”

Die hof gaan verder en maak die volgende opmerking ten aansien van die *nexus* tussen die ontvangs van die voordeel en die bron waarvandaan die voordeel voortspruit.³⁴⁶

“To begin with, the appellant [verweerder]³⁴⁷ must show ... that the benefits were payable ‘under the contract of employment’. In the present case the appellant has failed, on the facts, to prove such a nexus.”

Myns insiens kan hieruit afgelei word dat die verweerder ook die aard van die voordeel moet bewys. Die aard van die voordeel kan op meerdere geleenthede gedurende die skadevergoedingsproses bewys word. Indien die bestaan van ‘n voordeel bewys word, kan dit meebring dat die aard van die voordeel daarmee saam bewys word. Andersyds kan die aard van die voordeel bewys word gedurende die proses wat die verweerder die toerekenbaarheid van die voordeel probeer aantoon. Die aard van die voordeel word in werklikheid bewys indien die toerekenbaarheid van die voordeel bewys word.

---

³⁴⁶ 1997 (1) SA 33 (A) 44D.

³⁴⁷ My eie invoeging.

Die hoogste hof van appèl het 'n gulde geleentheid in *Minister van Veiligheid en Sekuriteit v Japmoco BK h/a Status Motors*³⁴⁸ gekry om ten aansien van die bewyslas van voordele te beslis. Die hof bevind dat dit by die verweerder berus om aan te toon dat daar sekere voordele is wat die eiser toekom en wat na regte van die skadevergoedingsbedrag afgetrek moet word.³⁴⁹ Die hof gaan egter verder en verklaar soos volg:³⁵⁰

“Waar ‘n eiser, soos hier, die omvang van sy skade prima facie bewys, berus dit by die verweerder om aan te toon dat daar sekere voordele is wat die eiser toekom en wat na regte van die skadevergoeding afgetrek moet word ... Word daardie feit deur die verweerder bewys of deur die eiser erken, maar die omvang daarvan is onseker, berus dit by die eiser, wat beter as die verweerder daartoe in staat is, om dit te kwantifiseer, ten einde te bewys wat die balans is waarop hy teenoor die verweerder op betaling geregtig is. Doen hy dit nie, altemit omdat hy hom op ‘n verkeerde beginsel beroep, loop hy die risiko dat hy nie die omvang van sy skade bewys het nie.”

---

³⁴⁸ 2002 (5) SA 649 (HHA) 666J-667B by monde van ar Nienaber.

³⁴⁹ 667A.

³⁵⁰ 667A-C.

Die positiewe reg steun dus die standpunt dat die bewyslas om die bestaan van die voordeel, die omvang en die toerekening daarvan te bewys, op die verweerder rus.³⁵¹ Die bestaan, omvang en die toerekenbaarheid van die voordeel moet op 'n oorwig van waarskynlikheid deur die verweerder bewys word. Hierna het die hof die verpligting om die voordele op grond van die inligting soos deur die verweerder verskaf te beoordeel.³⁵² Sou die feit van die bestaan van die voordeel wel deur die verweerder bewys word, maar die omvang daarvan onseker blyk te wees, is dit vir die eiser om die balans van sy skade te kwantifiseer. Daar moet deurentyd in ag geneem word dat die eiser steeds sy skade en die omvang daarvan moet bewys. Sou die verweerder nie instaat wees om die omvang van die voordeel te bewys nie, sal die eiser steeds moet aantoon wat die omvang van sy skade is. Indien die omvang van die voordeel onseker is, mag dit die gevolg hê dat die eiser nie die omvang van sy skade bewys het nie en absolusie deur die hof teen die eiser gegee kan word.³⁵³ Indien die verweerder nie genoegsame inligting aan die hof ten aansien van die bestaan en die aard van die voordeel voorlê nie, loop hy die risiko dat die voordeel nie toegereken sal word nie.

Hierdie benadering word ook deur die gedagte “hy wat beweer moet bewys” gesteun. Die party wat die toerekenbaarheid van 'n voordeel beweer, sal dan ook die bewyslas ten aansien van die toerekenbaarheid daarvan dra. Die voordeel ter sprake sal in alle waarskynlikheid deur die eiser van toerekening uitgesluit word met die gevolg dat die verweerder die toerekenbaarheid sal wil aantoon en gevolglik die bewyslas ten aansien van die toerekenbaarheid sal dra.

In die praktyk gebeur dit dan ook dat die eiser vir sy skade dagvaar, welke skade

---

³⁵¹ *Chi v Lodi* 1949 (2) SA 507 (T); *Santam Versekeringsmaatskappy Bpk v Byleveldt* 1973 (2) SA 146 (A); *Serumela v SA Eagle Ins Co Ltd* 1981 (1) SA 391 (T); *Ghering v Unie Nasionaal Suid-Britse Versekeringsmaatskappy* 1983 (2) SA 266 (K); *Minister van Veiligheid v Japmoco BK h/a Status Motors* 2002 (5) SA 649 (HHA).

³⁵² M i is dit nie genoegsaam dat die verweerder net die bestaan van die voordeel moet bewys nie. Die verweerder het ook die verpligting om die klas waartoe die voordeel behoort en die gevolglike toerekening daarvan te bewys. Anders gestel, die verweerder moet die aard van die voordeel bewys.

³⁵³ Sien *Minister van Veiligheid en Sekuriteit v Japmoco BK h/a Status Motors* 2002 (5) 649 (HHA) 667A-D.

reeds tot 'n aangeduide of bepaalde skadevergoedingsbedrag verreken is. Die verweerder sal aantoon dat 'n voordeel bestaan en sal ook poog om die omvang daarvan aan te toon. Indien die bestaan en omvang eenmaal aangetoon is, rus die *onus* ook op die verweerder om aan te toon dat die voordeel in 'n klas val wat toerekening vereis. Myns insiens is hierdie praktyksbenadering dan ook die teoreties korrekte bewyslasbenadering.³⁵⁴

---

³⁵⁴

Sien ook Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 239 waar die skrywers aantoon dat die verweerder die bewyslas het om 'n afwaartse aanpassing van die skadevergoedingsbedrag aan te dui.

'n Vraag wat ondersoek verdien, is of die bewys van voordele 'n afsonderlike bewysstadium van die bewys van skade vereis.³⁵⁵ In hierdie verband is dit nodig om die onderskeid tussen die verskillende voordeelgroepe in gedagte te hou. Pseudovoordele word in die proses van bewys van die skade in elk geval deur die eiser bewys. Dit is inbegrepe weens die aard van die inbreukmaking op die objek dat die eiser in die proses van bewys van die omvang van sy skade ook die sogenaamde voordeel en tergelykertyd die omvang daarvan bewys.³⁵⁶ Dit is dan ook vanselfsprekend dat die aard van die voordeel 'n invloed op die bewyslas kan hê. In die geval van 'n resterende waarde bewys die eiser ook die resterende waarde van die objek of reg ten einde aan die vereiste vergelykingsmaatstaf te kan voldoen. In hierdie geval word die voordeel sowel as die omvang daarvan deur die eiser bewys, weens die verpligting om die skade en die omvang daarvan te bewys.³⁵⁷ Daar moet in gedagte gehou word dat die aard van die voordeel nie 'n verskuiwing van die bewyslas tot gevolg het nie, die eiser moet steeds die skade bewys. Dit is bloot toevallig dat in die proses wat die skade en die omvang daarvan bewys word, die voordeel ook bewys word. Daar is tevore betoog dat in hierdie geval nie met suiwer

---

³⁵⁵ Die posisie kan ook anders gesien word deur te vra of die bewys van 'n voordeel nie dalk 'n afsonderlike bewysstadium verdien nie. Die antwoord hierop hang ten nouste saam met die stadium waarop voordeeltorekening beoordeel word.

³⁵⁶ Dit sal bv die geval wees waar die wrak van die voertuig 'n resterende waarde besit en die eiser die resterende waarde bewys.

³⁵⁷ Vgl in hierdie geval die resterende waarde van die wrak van 'n voertuig wat in 'n motorbotsing was. Die eiser bewys die voor- en die na-ongelukswaarde van die voertuig. Deur die na-ongelukswaarde van die voertuig te bewys word die sg voordeel asook die omvang daarvan bewys.

222

voordeeltoerekening te doen gekry word nie, maar met die vraag na skade.³⁵⁸ Die voordeel word dus as deel van die skadevraag hanteer en verdien in hierdie geval nie 'n afsonderlike bewysstadium nie.

---

³⁵⁸

Sien par 3.5 vir 'n vollediger bespreking van die aard van pseudovooredele.

Kwantifiseringsvoordele is soos reeds aangedui,³⁵⁹ faktore wat 'n invloed op die vasstelling van die voorlopige skadevergoedingsbedrag het. Die eiser bewys die voorlopige skadevergoedingsbedrag waarna die verweerder die toerekening van kwantifiseringsvoordele ter aanpassing van die voorlopige skadevergoedingsbedrag moet bewys. In die praktyk bewys die eiser gewoonlik die voorlopige skadevergoedingsbedrag sonder verwysing na hierdie faktore, alternatiewelik pas hy die faktore tot sy voordeel toe. Die verweerder word dan in die posisie geplaas om die volle en die korrekte omvang van die faktore te bewys. Die praktyksbenadering werk nie in hierdie geval op 'n streng teoretiese basis van bewyslas nie. Indien die toepassing van die faktore bewys is, rus die verpligting op die hof om die faktore korrek toe te pas. Teoreties moet die verweerder die bestaan, die toepaslikheid en die omvangrykheid van die faktore bewys. Kwantifiseringsvoordele word in 'n afsonderlike en opvolgende fase van die bepaling van skadevergoeding beoordeel. Die bewys van skade en die bewys van kwantifiseringsvoordele is losstaande prosesse en kan afsonderlik van mekaar funksioneer.

In geval van aanpassingsvoordele rus die bewyslas daarvan ook op die verweerder. Aanpassingsvoordele het nie met die vraag na skade te make nie, maar is 'n suiwer voordeeltorekeningsvraag. Die eiser moet die bestaan en die omvang van die skade bewys, waarna die verweerder die bestaan van die voordeel en die toerekenbaarheid daarvan vir 'n afwaartse aanpassing van die skadevergoeding moet bewys.³⁶⁰ 'n Afsonderlike bewysstadium ten aansien van aanpassingsvoordele word vereis, aangesien die skadevergoedingsbedrag of dieselfde bly of verminder na gelang toerekening van die voordeel plaasvind, al dan nie. Op die stadium wat aanpassingsvoordele oorweeg word, is die voorlopige skadevergoedingsbedrag reeds bepaal. Beleidsoorwegings³⁶¹ beïnvloed die toerekening van aanpassingsvoordele en daarom word in hierdie geval 'n afsonderlike beoordelingsstadium vereis.

---

³⁵⁹ Sien par 3.5 vir 'n vollediger bespreking van kwantifiseringsvoordele.

³⁶⁰ Die verweerder moet die klas waartoe die voordeel behoort, bewys waarna die toerekenbaarheid van die spesifieke klas toepassing vind.

³⁶¹ Sien par 1.7.8, 1.7.9 en 3.4 vir 'n bespreking van die aard en die funksie van openbare beleid in die kader van voordeeltorekening.

224

In die praktyk gebeur dit dan ook dat skade en aanpassingsvoordele afsonderlik bewys word.³⁶²

---

³⁶²

Die howe beoordeel die vraag na skade en die vraag na skadevergoeding afsonderlik. Aanpassingsvoordele het met die vraag na skadevergoeding te doen.

Die bewyslas ten aansien van skadebeperkingsvoordele rus eweneens ook op die verweerder. Sou die eiser stappe neem om sy skade te beperk en 'n voordeel sodoende ontstaan, rus die bewyslas op die verweerder om die bestaan, omvang en dat die voordeel toegereken moet word, te bewys. Daar is voorheen betoog³⁶³ dat skadebeperkingsvoordele 'n afsonderlike en selfstandige optrede vereis en dit is dan ook die rede waarom die bewys van skadebeperkingsvoordele 'n afsonderlike proses van die bewys van skade vereis.

In die praktyk lewer die bewyslas ten aansien van voordele weinig probleme, aangesien die voordele gewoonlik reeds ten tye van die verhoor geïdentifiseer is. Dit is gewoonlik net die omvang en die toerekenbaarheid van die voordeel wat in dispuut is en deur die hof beoordeel moet word.

Voordele hoef nie pertinent in die verweerskrif gepleit te word alvorens dit oorweeg behoort te word nie. Dit is genoegsaam as die bestaan van die voordeel gedurende die hofproses³⁶⁴ deur die verweerder geopper word. Dit kan selfs gedurende kruisverhoor teenoor die eiser geopper word. Indien die verweerder nie genoegsame getuienis ten aansien van die bestaan, omvang en die toerekenbaarheid daarvan aan die hof voorlê nie, moet voordeeltorekening in die guns van die eiser afgewys word.

Die voordeeltorekeningsleer moet sodanig ontwikkel dat die bewyslas ten aansien van voordele as 'n afsonderlike en selfstandige komponent van die skadevergoedingsproses hanteer word. Die ontwikkeling van die bewyslas insake voordele

---

³⁶³ Sien par 3.14 vir 'n bespreking van skadebeperkingsvoordele.

³⁶⁴ Hierdie hofproses kan ook die voorverhoor prosedure insluit ingevolge waarvan sekere voorverhoor vrae aan die teenkant gestel word. So sal 'n verweerder bv kan vra of die eiser enige werkloosheidsbetalings, pensioen- of salarisvoordele as gevolg van die beserings ontvang het.

en meer spesifiek ten aansien van aanpassings- en skadebeperkende voordele, vereis 'n afsonderlike en selfstandige bewysstadium gebaseer op die normale beginsels van die skadevergoedingsreg.

3.17 Voordeeltorekening en die vereiste bewysmaatstaf

Die toepaslike bewysmaatstaf ten opsigte van voordele verskaf meer praktiese as teoretiese probleme. In hierdie verband moet onderskei word tussen gelede en toekomstige voordele. Gelede voordele, aangesien dit reeds geïdentifiseer is, verskaf weinig probleme ten aansien van die toepassing van die vereiste bewysmaatstaf. Die vraag setel eerder om die toerekenbaarheid en die omvang van die voordeel as die relevante bewysmaatstaf. Die normale skadebewysmaatstaf,³⁶⁵ te wete op 'n oorwig van waarskynlikheid, moet ook ten opsigte van gelede of reeds geïdentifiseerde voordele toegepas word. Daar is geen logiese rede waarom die normale bewysmaatstaf nie ook in die geval van gelede voordele kan geld nie. Myns insiens hanteer die regspraak die beoordeling van gelede voordele op hierdie basis.³⁶⁶

Toekomstige skade word ook op die basis van 'n oorwig van waarskynlikheid hanteer.³⁶⁷ Indien die moontlikheid dat skade in die toekoms kan intree op 'n oorwig van waarskynlikheid bewys word, is die eiser op vergoeding geregtig.³⁶⁸ Toekomstige skade word nie van inagneming uitgesluit omdat dit uitsluitlik in die toekoms gaan

---

³⁶⁵ Sien Steynberg *Gebeurlikhede* 41 e v ten aansien van die toepaslike maatstaf van bewys en vir 'n verwysing na relevante regspraak. Sien ook in die algemeen Schwikkard en Van der Merwe *Principles of Evidence* 536-545 ten aansien van die bewyslas.

³⁶⁶ Die howe het hulle nog nie uitdruklik daartoe verbind dat gelede voordele op 'n oorwig van waarskynlikheid bewys moet word nie. M i word hierdie benadering wel implisiet deur die regspraak erken en gevolg. Dit kan tog sekerlik nie anders wees nie en kan dus so aanvaar word.

³⁶⁷ Sien Steynberg *Gebeurlikhede* 44-51 ten aansien van die toepassing van die maatstaf van bewys in geval van toekomstige skade. Dit blyk dat toekomstige skade dalk aan 'n ligter maatstaf gemeet word. Steynberg *Gebeurlikhede* 47 stel dit soos volg: "Die onderskeid tussen maklik bewysbare reeds gelede en onseker toekomstige skade om die toepassing van die ligter maatstaf van bewys te verduidelik, lyk meer aanvaarbaar en prakties aanwendbaar, en word derhalwe eerder aanbeveel."

³⁶⁸ Die volle vergoeding word egter nie altyd toegestaan nie. In die geval van bv toekomstige operasies word die moontlikheid dat die eiser nie die operasie hoef te ondergaan nie, wel verreken. Sien ook Steynberg *Gebeurlikhede* 45-46.

intree nie. Die omvang van die vergoeding kan egter aan 'n gebeurlikheidsfaktor gekoppel word.³⁶⁹ Toekomstige voordele word egter nie deur die regspraak op dieselfde konsekwente basis as toekomstige skade hanteer nie.³⁷⁰ Die rede vir hierdie oënskynlike onderskeid verdien verdere ondersoek.

---

³⁶⁹ Gewoonlik word die kans dat die skade kan intree of uitbly as 'n persentasie uitgedruk. Die eiser ontvang dan 'n persentasie van die toekomstige verlies. Sien ook Boberg *Delict* 477-478.

³⁷⁰ Toekomstige voordele word gewoonlik van toerekening uitgesluit. Sien *Indrani v African Guarantee and Indemnity Co Ltd* 1968 (4) SA 606 (D) 609G-H en *Ghering v Unie Nasionaal Suid-Britse Versekeringsmaatskappy Bpk* 1983 (2) SA 266 (K) 273F-G. Die huweliksvooruitsigte van 'n eiseres word wel op 'n persentasiebasis in ag geneem. Sien par 5.9.2 vir 'n bespreking hiervan.

Die regspraak is traag om moontlike toekomstige voordele teen die skadevergoeding te verreken.³⁷¹ In *Indrani v African Guarantee and Indemnity Co Ltd*³⁷² neem die hof nie die moontlike voortsetting van toekomstige pensioenvoordele in ag nie, aangesien die hof nie kon besluit of die voordele wel in die toekoms ontvang sou word nie. Die moontlikheid dat die ontvangs van die voordele in die toekoms sou voortduur, het wel bestaan en daarom sou dit te wagte wees om die voordele op 'n gebeurlikheidsfaktor te hanteer.³⁷³ Die enigste manier waarop die hof se houding verduidelik kan word, is dat die hof die diskresie-komponent waaraan die voordele onderhewig is, aanvaar het as dat die voortsetting van die voordele om hierdie rede nie op 'n oorwig van waarskynlikheid bewys is nie.³⁷⁴

Die moontlikheid dat die pensioen in die toekoms sou kon voortduur, was myns

---

³⁷¹ Daar is reeds in par 3.6 ook sydelings aan hierdie aspek aandag gegee.

³⁷² 1968 (4) SA 606 (D) 609.

³⁷³ Hiervolgens moes die hof die moontlikheid dat die pensioen in die toekoms ontvang sal word tot 'n persentasie uitdruk en sodoende die voordeel verreken het.

³⁷⁴ 609-610. Die voortsetting van die toekomstige pensioen is aan die diskresie van die Minister gekoppel. Dit was onseker of die pensioen voortgesit sal word en indien wel wat die omvang daarvan sou wees.

insiens op 'n oorwig van waarskynlikheid genoegsaam bewys. Dit was die omvang van die pensioen wat in die toekoms ontvang sou word, wat in onsekerheid gehul was. Die hof het nie enige aandag gegee op welke party die bewyslas gerus het om die toekomstige voordele te bewys nie.

Dieselfde benadering word ook in *Ghering v Unie Nasionaal Suid-Britse Versekeringsmaatskappy Bpk*³⁷⁵ aangetref. Regter de Kock bevind dat die eiser se toekomstige siekteverlof aan 'n diskresie gekoppel is en enige toekomstige verlies aan inkomste weens die afwesigheid van werk as gevolg van mediese behandeling verhaalbaar is.³⁷⁶ Die eiser word dus in 'n beter posisie geplaas indien die diskresie ten aansien van die toestaan van die verlof in die guns van die eiser uitgeoefen word. 'n Billiker resultaat sou verkry kon word indien die hof die verlening van toekomstige siekteverlof eerder op 'n basis van gebeurlikheid bereken het. Die indruk word geskep dat die voortsetting van die voordele op 'n swaarder bewysmaatstaf aangetoon moes gewees het, indien toerekening moes volg. Dit blyk ook dat die diskresie-komponent waaraan die voortsetting van die voordeel onderhewig was, dalk die hof kon mislei het en daarom is 'n gebeurlikheidsfaktor nie toegepas nie.

Die feitelike bestaan van die moontlikheid dat daar in die toekoms wel 'n voordeel kan bestaan en deur die eiser ontvang kon word, moet myns insiens op 'n oorwig van waarskynlikheid bewys word. Indien hierdie moontlikheid bewys is, moet die omvang van die voordeel ondersoek word. Die omvang van die voordeel hoef egter nie op 'n oorwig van waarskynlikheid bewys te word nie. Die verweerder het wel die verpligting om die beskikbare getuienis aan die hof voor te hou van wat die omvang moontlik kan wees.³⁷⁷ Indien hierdie getuienis wel aangebied word, het die hof hierna die verpligting om die toerekening van die voordeel in die lig van die beskikbare getuienis te beoordeel. Die toerekening van die voordeel kan dan op 'n persentasiebasis, na

---

³⁷⁵ 1983 (2) SA 266 (K).

³⁷⁶ 273F-G.

³⁷⁷ Sien *Minister van Veiligheid v Japmoco BK h/a Status Motors* 2002 (5) SA 649 (HHA) 667A-C. Sien ook Steynberg *Gebeurlikhede* 41-42.

gelang van die onsekerheid daaraan verbonde, verder hanteer word.³⁷⁸ Daar is geen logiese rede waarom toekomstige voordele net soos toekomstige skade wat die vereiste bewysmaatstaf betref, hanteer kan word nie. Indien die toekomstige voordeel aan 'n diskresie onderhewig is, behoort getuienis gelei te word oor die aard en omstandighede van die diskresie, ten einde die hof behulpsaam te wees in die beoordeling van 'n gepaste gebeurlikheidsfaktor.

3.18 Voordeeltoerekening en die vereiste kousaliteitsmaatstaf

---

³⁷⁸ Indien daar 'n 50% kans is dat die voordeel in die toekoms gaan realiseer, kan 50% van die waarde van die voordeel toegereken word. Sien in die algemeen Steynberg *Gebeurlikhede* 51 e v 163 e v.

Daar is reeds betoog dat kousaliteit 'n onontbeerlike vereiste vir die toerekening van enige voordeel is.³⁷⁹ Duidelikheid oor die toepaslike kousaliteitsmaatstaf moet egter nog verkry word. Daar word algemeen aanvaar dat kousaliteit uit 'n feitelike en juridiese komponent bestaan.³⁸⁰ Feitelike kousaliteit lewer nie in die praktyk werklik probleme nie.³⁸¹ Die *conditio sine qua non*-toets was tradisioneel die toets ter bepaling van feitelike kousaliteit. Kritiek teen die *conditio sine qua non*-maatstaf het meegebring dat hierdie toets in onguns verval het.³⁸² Vir vasstelling van feitelike kousaliteit is kennis en ervaring nodig van die omstandighede en die feite van die geval.³⁸³ Neethling *et al* stel dit myns insiens korrek soos volg:³⁸⁴

“Aangesien daar geen towerformule is aan die hand waarvan 'n kousale verband in die algemeen bepaal kan word nie, sal die bestaan van sodanige verband van die feite van 'n bepaalde geval afhang; en, soos gestel, word die bestaan van 'n kousale verband daardeur gekenmerk dat die een feit uit die ander volg.”

Daar word aan die hand gedoen dat dieselfde feitelike kousaliteitsmaatstaf by voordeeltorekening gebruik word as wat by skade die geval is. Anders gestel is die vraag of voordele te ver verwyderd van die skadestigtende gebeurtenis staan en gevolglik van toerekening uitgesluit behoort te word.³⁸⁵

---

³⁷⁹ Sien par 2.4.6 in hierdie verband.

³⁸⁰ Boberg *Delict* 380-474; Van der Merwe en Olivier *Onregmatige Daad* 196-225; Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 273-274; Van der Walt en Midgley *Delict* 163-164; Neethling *et al Deliktereg* 165-166.

³⁸¹ In *Smit v Abrahams* 1994 (4) SA 1 (A) 131-J verklaar die hof: “Die vraag na feitelike [sic] kousaliteit verskaf nie probleme in hierdie saak nie (soos meestal die geval is in die praktyk, waar die kwessie van veroorsaking ter sprake kom).”

³⁸² Van Rensburg *Juridiese Kousaliteit* 5-8 19-65; Van Oosten 1981 *Oorsaaklikheid* 19-24 waar hy wel ten behoud van die *conditio sine qua non*-toets betoog desondanks die gebreke daarvan; Visser 1989 *THRHR* 568-569; Neethling *et al Deliktereg* 169-176 en veral vn 67. Sien ook in die algemeen *S v Mokgethi* 1990 (1) SA 32 (A) en *Smit v Abrahams* 1994 (4) SA 1 (A) waaruit dit blyk dat die getuienis en die feite van die geval die deurslag ten aansien van feitelik kousaliteit gee.

³⁸³ Neethling *et al Deliktereg* 175-177; Visser 1989 *THRHR* 568-569.

³⁸⁴ *Deliktereg* 176; Visser 1989 *THRHR* 569. Sien ook Van Rensburg *Juridiese Kousaliteit* 141 152 vir 'n soortgelyke standpunt.

³⁸⁵ Die voordeeltstigtende gebeurtenis kan wel in die beoordeling van kousaliteit 'n rol speel. Die voordeel kan direk weens die voordeeltstigtende gebeurtenis ontstaan as gevolg van die

---

skadestigtende gebeurtenis self of as gevolg van 'n ander optrede, welke optrede van die skadestigtende gebeurtenis verwyderd kan wees. Indien die voordeel as gevolg van 'n voordeelstigtende gebeurtenis ontstaan, kan die voordeel waarskynlik van toerekening uitgesluit word weens die afwesigheid van die vereiste kousaliteitsmaatstaf.

Volgens Bolt³⁸⁶ kan voordele slegs vir toerekening in aanmerking kom indien die voordele ook deur die skadestigtende gebeurtenis veroorsaak is. Oor die voordelige vermoënsgevolge van 'n voordeelstigtende gebeurtenis handhaaf sy 'n stilswye. Hiermee val Bolt³⁸⁷ dus ook op 'n kousaliteitsvereiste terug. Bolt³⁸⁸ voer aan dat die *conditio sine qua non* die basis van die toerekening kan vorm, maar is terselfdertyd ook van mening dat hierdie begrensing onvoldoende is.³⁸⁹ Hiermee word gedeeltelik akkoord gegaan. Die maatstaf dat een feit uit 'n ander feit volg, welke vasstelling deur kennis en ervaring gedoen word, kan myns insiens as feitelike kousaliteitstoets aanvaar word. Verdere verfyning deur die aanwending van 'n toerekeningskriterium is wel nodig, aangesien sommige voordele te ver van die skadestigtende gebeurtenis verwyderd kan wees en daarom van toerekening uitgesluit behoort te word. In hierdie mate is Bolt dan wel korrek. Die *conditio sine qua non* op sigself verskaf geen duidelike, indien enige, begrensingsmaatstaf ter beperking van toerekening nie. So kan die feit dat een feit uit 'n ander volg ook nie as begrensingsnorm vir toerekening

---

³⁸⁶ Voordeelstoerekening 12.

³⁸⁷ Voordeelstoerekening 12.

³⁸⁸ Voordeelstoerekening 12.

³⁸⁹ Die *conditio sine qua non* is in wese nie 'n begrensingsmaatstaf nie maar 'n maatstaf om 'n verband tussen 'n handeling en 'n bepaalde gevolg vas te stel. Sien o a Van Rensburg *Juridiese Kousaliteit* 5.

van voordele diens doen nie. 'n Verdere tempering van oorsaaklikheid ten einde voordele vir toerekenbaarheid te kan evalueer, is nodig. Myns insiens kan voordeeltorekening nie deur die aanwending van 'n enkele suiwer juridiese kousaliteitsmaatstaf opgelos word nie. Dit is in hierdie laaste *scenario* dat openbare beleid as 'n juridiese kousaliteitsmaatstaf 'n oorwegende rol speel.

Daar is reeds betoog dat openbare beleid ook 'n belangrike bestanddeel in die beoordeling van toerekening van voordele is.³⁹⁰ Openbare beleid verteenwoordig onder andere normatiewe elemente soos redelikheid, billikheid en regverdigheid.³⁹¹ Hiervolgens kan die soepel benadering waarvan in *S v Mokgethi*³⁹² melding gemaak is, myns insiens met vrug aangewend word. Hiervolgens vind toerekening binne die grense van wat redelik, billik en regverdig is, plaas.³⁹³ Hierdie normatiewe elemente moet egter verder verfyn word ten einde begrensingsfaktore daar te stel, waaruit riglyne ten aansien van toerekening vasgestel kan word.

Die aard van die verskillende soorte voordele speel wel in die beoordeling van die inherente normatiewe aspekte behorende tot elke soort voordeel 'n belangrike rol.³⁹⁴ Die begrensingsmaatstaf van openbare beleid met elemente van redelikheid, billikheid en regverdigheid is 'n konstante begrensingsmaatstaf. Hiermee word bedoel dat die maatstaf nie wissel of verander na gelang van die voordeel nie. Die waardeoordeel ten aansien van wat in die gegewe omstandighede as redelik, billik en regverdig beskou moet word, kan van voordeel tot voordeel wissel. Wat redelik, billik

---

³⁹⁰   Sien in die algemeen par 1.7.8 en die regspraak soos daarin aangehaal en par 3.4 in hierdie verband.

³⁹¹   Sien in die algemeen par 1.7.9 en par 3.4 in hierdie verband.

³⁹²   1990 (2) SA 32 (A) 40.

³⁹³   Sien ook Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 275 ten aansien van die toepassing van die kousaliteitsnorm ten opsigte van verhaalbare skade. Dieselfde kousaliteitsnorm wat ten aansien van skade toegepas word, kan ook ten aansien van voordele toegepas word.

³⁹⁴   So sal die bedoeling ten aansien van die gee en die ontvangs baie relevant wees in die beoordeling van die aard van 'n moontlike welwillendheidsvoordeel. Die bedoeling van die voordeel sal bv in die geval van 'n skadebeperkende voordeel waarskynlik nie van belang wees nie. Die toepassing van die waardeoordeel ten aansien van redelikheid, billikheid en regverdigheid kan dus na gelang die aard van die voordeel verskil.

en regverdig is, kan in die toepassing van die begrensingsmaatstaf ten opsigte van die verskillende soorte voordele verskil.

3.19 Die reëls van voordeeltorekening

Alvorens spesifieke reëls omtrent voordeeltorekening aangedui kan word, is dit belangrik om meer duidelikheid ten aansien van die stappe in die voordeeltorekeningsproses te verkry, aangesien die reëls van voordeeltorekening in 'n noue verband tot hierdie proses staan. Die proses van voordeeltorekening verloop in vier opvolgende fases. Eerstens moet vir die bestaan van 'n voordeel getoets word. Indien geen voordeel geïdentifiseer word nie, is dit die einde van die voordeeltorekeningsproses vir daardie spesifieke skadestigtende gebeurtenis. Indien 'n voordeel wel voorhande is, is die tweede stap om die voordeel aan die vereiste feitelike kousaliteitsmaatstaf te toets.³⁹⁵ Sou die voordeel aan die vereiste feitelike kousaliteitsmaatstaf voldoen, is die derde stap om die voordeel na gelang die aard daarvan te klassifiseer.³⁹⁶ Hierdie klassifikasie word op 'n tweeledige basis gedoen. Die voordeel word eerstens tot een van die reeds geïdentifiseerde voordeelklasse gedoen. Hierdie klassifikasie vereis dat die geïdentifiseerde voordeel teenoor die besondere voordeelklas se individuele vereistes geëvalueer moet word.³⁹⁷ Die voordeel word hierna ook tot een van die voordeeltorekeningsprosesse geklassifiseer.³⁹⁸ Hierdie kategorisering van die voordeel mag moontlik reeds die einde van die voordeeltorekeningsproses vir sommige van die voordele beteken.³⁹⁹ Na kategorisering van die voordeel is die vierde stap om die voordeel na gelang van die kategorisering

---

³⁹⁵ Dit kan gebeur dat die proses waar vir die bestaan van die voordeel getoets word ook meebring dat in wese daarmee ook vir feitelike kousaliteit getoets word.

³⁹⁶ Sien par 5.1 vir 'n uiteensetting van reeds geïdentifiseerde voordele. Hierdie voordele verteenwoordig nie 'n *numerus clausus* nie. Sien ook Mukheibir en 2004 *De Jure* 165

³⁹⁷ Sien hfst 5 vir 'n bespreking van die individuele vereistes van die verskillende soorte reeds geïdentifiseerde voordele.

³⁹⁸ Vyf basiese voordeeltorekeningsprosesse is onderskei. Hierdie voordeeltorekeningsprosesse is pseudo-, kwantifiserings-, aanpassings-, skadebeperkende en kollaterale voordele. Sien par 3.5 vir 'n bespreking van hierdie voordeeltorekeningsprosesse.

³⁹⁹ Soos in die geval van pseudovooredele.

236

daarvan vir toerekening te oorweeg. Hierdie fase vereis die beoordeling van die toerekeningsmaatstaf.⁴⁰⁰ Die vierde stap behels dus ook die bepaling van die omvang van die voordeel vir daadwerklike toerekening daarvan teenoor die skadevergoeding op die stadium wat die bepaalde voordeelgroep toerekening vereis.

---

⁴⁰⁰

Sien par 3.20 vir 'n bespreking van die toerekeningsmaatstaf.

Hierdie voordeeltorekeningsproses is nie 'n vergelykingsproses nie maar 'n beoordelingsproses aan die hand van sekere opvolgende stappe. Hierdie vier stappe in die voordeeltorekeningsproses moet van die reëls van voordeeltorekening en die toerekeningskriteria ten aansien van voordeeltorekening onderskei word.⁴⁰¹ Voordeeltorekening bestaan in wese uit twee komponente te wete die proses van voordeeltorekening en die toerekeningskriteria.

Daar is meermale pogings aangewend om algemene reëls, beginsels of kriteria ten aansien van voordeeltorekening te ontwikkel.⁴⁰² Hierdie algemene reëls is hoofsaaklik op die daarstelling van 'n toerekeningskriterium afgestem en nie ter bepaling van die bestaan en die omvang van die voordeel nie. Die basiese uitgangspunt van die meeste van hierdie pogings kan tot beginsels van kousaliteit herlei word.⁴⁰³ Feitelik kousaliteit as vertrekpunt as deel van die toerekeningskriteria word heelhartig ondersteun. As basiese reël word gestel dat voordele wat nie feitelik kousaal aan die skadestigtende of voordeelstigtende gebeurtenis verbind kan word nie van toerekening teenoor die skadevergoedingsaanspraak uitgesluit word. Hierdie kan as die primêre reël van die toerekeningskriteria aangemerkt word.

Sou die voordeel wel aan die feitelike kousaliteitsmaatstaf voldoen, moet daar ook aan die juridiese begrensingsmaatstaf voldoen word alvorens toerekening van die voordeel kan plaasvind. Die kousaliteitsmaatstaf vereis dus voldoening aan sowel 'n feitelike as 'n juridiese kousaliteitsmaatstaf. Openbare beleid, soos verteenwoordig deur normatiewe oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid, kan as die juridiese begrensingsmaatstaf in geval van voordeeltorekening toegepas word.⁴⁰⁴

---

⁴⁰¹ Hoewel voordeeltorekening in die wye sin daarvan die proses en die toerekeningskriteria insluit, moet die stappe van die voordeeltorekeningsproses en die toerekeningskriteria duidelik van mekaar onderskei word. Sien par 3.20 ten aansien van 'n bespreking van die toerekeningskriteria.

⁴⁰² Bloembergen *Skadevergoeding* 321-323; Reinecke 1988 *De Jure* 231-234; Van der Walt 1980 *THRHR* 25-26; Bolt *Voordeeltorekening* 189-198; Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 242-245.

⁴⁰³ Sien par 2.4.2 vir 'n bespreking van kousaliteit as benaderingsmaatstaf.

⁴⁰⁴ Sien in die algemeen par 1.7.8, 1.7.9 en 3.4 ten aansien van openbare beleid en redelikheid, billikheid en regverdigheid.

Vanuit die voordeeltorekeningsproses en die teoretiese onderbou ten aansien van voordeeltorekening kan myns insiens die volgende algemene reëls ten aansien van voordeeltorekening in die wye sin daarvan afgelei word:

- (a) Die voordeel moet 'n vermoënsvoordeel wees;⁴⁰⁵
- (b) Vir toerekening van die voordeel moet aan die vereiste feitelike en juridiese kousaliteitsmaatstaf voldoen word. Die voordeel moet dus feitelik kousaal aan die skade- of voordeelstigende gebeurtenis verbind word;⁴⁰⁶
- (c) As juridiese kousaliteitstoets kan die maatstaf van redelikheid, billikheid en regverdigheid gebruik word. Hierdie maatstaf kan ook verwys word as die toerekeningsmaatstaf. Hierdie maatstaf word gebruik om te besluit oor die toerekening van die voordeel;⁴⁰⁷
- (d) Die voordeel moet vir kategorisering geëvalueer word. Die kategorisering vind tweeledig plaas. Eerstens tot 'n geïdentifiseerde voordeelklas en daarna tot 'n voordeelgroep.⁴⁰⁸ Indien daar nie reeds 'n

---

⁴⁰⁵ Vgl par 1.7.2 en 3.5 vir 'n bespreking van die aard van die voordeel.

⁴⁰⁶ Sien par 3.18 vir 'n bespreking van voordeeltorekening en die vereiste kousaliteitsmaatstaf.

⁴⁰⁷ Sien par 3.20 vir 'n vollediger bespreking van die inhoud en toepassing van hierdie toerekeningsmaatstaf.

⁴⁰⁸ Vgl par 3.4 ten aansien van die kategorisering van die verskillende voordeelgroepe.

geïdentifiseerde klas bestaan nie, moet die voordeel na gelang van die unieke aard daarvan geklassifiseer word;

- (e) Daar moet 'n bepaling van die omvang van die voordeel plaasvind.⁴⁰⁹ Die berekening van die omvang van die voordeel vereis nie 'n afsonderlike stadium in die voordeeltorekeningsproses nie. Logiesgewys kan die omvang net bepaal word op 'n stadium na identifisering daarvan en op 'n stadium voor toerekening daarvan;⁴¹⁰ en

---

⁴⁰⁹ Sien par 3.7.5 vir 'n bespreking van die vereistes ten aansien van die toets vir die omvang van die voordeel. Die omvang van die voordeel is een van die laaste stappe in die proses aangesien dit teoreties onnodig is om vir die omvang van die voordeel te toets as die voordeel in elk geval nie 'n toerekenbare voordeel sou wees nie.

⁴¹⁰ Die klassifikasie van die voordeel sal o a bepaal op welke stadium die omvang van die voordeel relevant is.

240

- (f) Gelede en toekomstige voordele is aan toerekening onderworpe.⁴¹¹ In geval van toekomstige voordele kan 'n gebeurlikheidspersentasie aan die waarde van die voordeel vir doeleindes van toerekening gekoppel word. Die gebeurlikheidspersentasie kan na gelang die graad van die realiseerbaarheid daarvan bepaal word.

3.20 Toepassing van die toerekeningsmaatstaf

Daar is menigmaal reeds gepoog om 'n algemene toerekeningsmaatstaf vir doeleindes van voordeeltorekening te ontwikkel.⁴¹² Nie een van die bestaande toerekeningsmaatstawwe voldoen aan die teoretiese en praktiese vereistes wat nodig is vir die suksesvolle hantering van voordeeltorekening nie. Die grootste en enkele rede vir die gebrek aan 'n enkele suksesvolle maatstaf is in die diversiteit van voordele geleë wat in die moderne samelewing gevind word.

Daar is reeds aangedui dat kousaliteit die vertrekpunt in die toepassing van die toerekeningsmaatstaf is.⁴¹³ Feitelike kousaliteit, soos dit deur beginsels van kennis en ervaring en dat feite uitmekaar volg toegepas word, is genoegsaam. Die bestaande toepassing van beginsels van juridiese kousaliteit bied in 'n mate ook ten aansien van voordeeltorekening 'n oplossing. In hierdie verband speel openbare beleid wat as begrensingsmaatstaf ten aansien van aanspreeklikheid dien ook 'n deurslaggewende

---

⁴¹¹ Sien par 3.6 vir 'n bespreking van voordeeltorekening en toekomstige voordele. Sien ook Reinecke 1988 *De Jure* 231 vir 'n ander siening in hierdie verband.

⁴¹² Vgl par 2.4 in hierdie verband.

⁴¹³ Sien par 3.18 in hierdie verband.

rol om die toerekening van voordele te beheer.⁴¹⁴ Net soos die toerekening van skade met 'n juridiese maatstaf begrens moet word, moet die toerekening van voordele ook met 'n juridiese maatstaf begrens word.

---

⁴¹⁴ Vgl par 3.4 ten aansien van 'n bespreking van openbare beleid.

Sedert die rigtinggewende uitspraak van die *House of Lords* in *Parry v Cleaver*⁴¹⁵ het die toerekeningsgedagte onderliggend aan redelikheid, billikheid en regverdigheid meer steun en geloofwaardigheid verkry. Hierdie denkrigting is ook deur ons appèlhof onder die vaandel van openbare beleid met elemente van redelikheid, billikheid en regverdigheid voortgesit.⁴¹⁶ Die toerekeningsmaatstaf is dus een van openbare beleid. Hiermee is die probleem van voordeeltorekening nie meteens opgelos nie. Indien aanvaar word dat die toerekening van voordele onder 'n breë maatstaf van openbare beleid met elemente van redelikheid, billikheid en regverdigheid geakkommodeer kan word, is hierdie elemente steeds vae begrippe wat omlynhed vereis. Die voordele verskil onderling te veel na die aard daarvan, om die voordele as 'n geheel onder 'n enkele en spesifieke redelikeidsmaatstaf te kan hanteer. Die diversiteit van voordele bring mee dat geen enkele en spesifieke inhoud van wat redelik, billik en regverdig is, neergelê kan word wat universeel aanwending kan vind nie. Kategorisering van voordele is dus noodsaaklik na aanleiding van die onderskeidende aard daarvan. Ten einde die kategorisering van 'n voordeel te kan behartig, is dit nodig om die aard van die voordeel teen die agtergrond van die vier geïdentifiseerde voordeलगroepe te ondersoek.⁴¹⁷ Die voordeel behoort tot een van die voordeलगroepe toegedeel te kan word. Klassifikasie van 'n voordeel tot een van die vier voordeलगroepe bring nie mee dat die voordeel meteens toerekenbaar is nie. Die voordeel moet eers aan die toerekeningsmaatstaf beoordeel word om die

---

⁴¹⁵ [1969] 1 All ER 555.

⁴¹⁶ *Santam Versekeringsmaatskappy Bpk v Byleveldt* 1973 (2) SA 146 (A) 150E-F; *Constantia Versekeringsmaatskappy Bpk v Victor* NO 1986 (1) SA 601 (A) 616B; *Standard General Insurance Co Ltd v Dugmore* NO 1997 (1) SA 33 (A) 42A-C.

⁴¹⁷ In par 3.5 word na 5 voordeलगroepe verwys. Kollaterale voordele is die vyfde groep. Aangesien hierdie groep daardie voordele verteenwoordig wat nie verreken word nie, word hierdie voordele nie verder bespreek nie.

toerekenbaarheid daarvan te bepaal.

Die toerekeningsmaatstaf van openbare beleid, soos op redelikheid, billikheid en regverdigheid gebaseer, omsluit vir doeleindes van voordeeltorekening die volgende drie hoofelemente.⁴¹⁸ Hierdie elemente is daarop gerig om die aard van die voordeel te bepaal. Die eerste element vereis 'n ondersoek na die bron van die voordeel. Hiernaas is die bedoeling van die onderskeie partye ten aansien van die verskaffing en die ontvangs van die voordeel is relevant. Die tydstip van ontstaan van die voordeel is die derde element. Hierdie drie elemente verskaf die basis vir die beoordeling en die toepassing van die toerekeningsmaatstaf.⁴¹⁹ Hierdie maatstaf is uiteraard eers relevant nadat aan die feitelike kousaliteitsmaatstaf voldoen is. Hierdie drie elemente word vervolgens verder ondersoek.⁴²⁰

---

⁴¹⁸ Feitelike kousaliteit is nie hier relevant nie, aangesien hier met juridiese kousaliteit te doen gekry word. Ten einde te toets vir juridiese kousaliteit moet dit vasstaan dat daar wel feitelike kousaliteit bestaan.

⁴¹⁹ Hiermee word geensins ontken dat ander elemente ook 'n belangrike rol in die beoordeling van toerekening kan speel nie maar hierdie elemente is m i die primêre elemente. So onderskei Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 242-245 die volgende addisionele relevante elemente tot die voordeel naamlik: waardebeplating, rede vir die verkryging, finansiering, kousaliteit, relevansie, aard van die skade, die verweerder se blaamwaardigheid en sekere algemene oorwegings soos volledige skadeloosstelling en algemene opvattinge van regverdigheid en billikheid.

⁴²⁰ Kousaliteit is reeds in par 3.18 bespreek en word van bespreking uitgesluit. Hierdie elemente word nie hier volledig bespreek nie, aangesien hierdie elemente vollediger in die bespreking van die verskillende voordele ondersoek word.

Ten einde die aard van die voordeel te kan bepaal, moet die voordeel logiesgewys tog aan die omskrywing van die voordeelnbegrip voldoen. Die aard van die voordeel en die vermoënsregtelikheid daarvan is reeds bespreek en word nou van bespreking uitgesluit.⁴²¹ Hierdie vereistes moet in die ondersoek na die aard van die voordeel nie uit die oog verloor word nie.

---

⁴²¹ Sien par 1.7.2 en 3.5 ten aansien van die voordeelnbegrip en die aard van die voordeel.

Die bron van die voordeel behels 'n ondersoek na die oorsprong van die voordeel. Die oorsprong moet van die motief met die voordeel onderskei word. Die oorsprong dui aan van waar of waaruit die voordeel sy ontstaan te danke het. Die mees algemene ontstaansbron van voordele is uit 'n kontrak met derdes.⁴²² Hiernaas spruit voordele onder andere ook uit welwillendheid⁴²³ of wetgewing⁴²⁴ voort. Kontraktuele voordele daarenteen kan verder in kategorieë verdeel word na gelang van die verskeie vorme daarvan weens die aard van die voordele.⁴²⁵ Sekere geykte vorme van oorsprong, het met verloop van tyd ontwikkel waarvolgens die spesifieke oorsprong die toerekenbaarheid daarvan aandui.⁴²⁶ So word byvoorbeeld voordele gebaseer op welwillendheid van toerekening uitgesluit.⁴²⁷

Die ontstaansbron of -rede van byvoorbeeld kwantifiseringsvoordele is daarenteen nie noodwendig in die bestaan van iets konkreet, soos 'n kontrak, geleë nie. So is die newewerking van inflasie 'n algemene bestaande faktor weens ekonomiese realiteit.⁴²⁸ Die ontstaansbron of oorsprong van die voordeel word dus nie noodwendig in 'n kontrak, in 'n optrede van 'n derde of in wetgewing gevind nie maar ook in algemene objektiewe faktore. Inflasie en die besparing van 'n uitgawe is byvoorbeeld nie in een of ander bron te vind nie.

---

⁴²² Kontraktuele voordele is divers van aard en sal verder ontleed moet word ten einde die toerekenbaarheid daarvan te kan bepaal.

⁴²³ Hierdie is die sg *ex gratia*-voordele. Sien in die algemeen par 5.2 vir 'n bespreking van hierdie voordele.

⁴²⁴ Sien in die algemeen par 5.11 en meer spesifiek par 5.11.6 vir 'n bespreking van statutêre voordele.

⁴²⁵ So kan salaris-, pensioen-, mediese of versekeringsvoordele uit 'n kontrak vir 'n spesifieke eiser voortvloei.

⁴²⁶ Sien par 5.1 ten aansien van 'n uiteensetting van voordele wat in hierdie proefskrif bespreek word. So kan bv welwillendheidsvoordele as nie-toerekenbare en skadebeperkingsvoordele as toerekenbare voordele onderskei word. Hierdie geykte klassifikasie is egter nie deurslaggewend nie aangesien die bedoeling waarmee bv salarisvoordele verleen word, kan meebring dat die voordeel nie-toerekenbaar is nie, aangesien die salaris weens welwillendheid betaal kan word. Sien bv *Santam Versekeringsmaatskappy Bpk v Byleveldt Bpk* 1973 (2) SA 146 (A) waar salarisvoordele as welwillendheidsvoordele geklassifiseer is.

⁴²⁷ Sien par 5.2 vir 'n vollediger bespreking van welwillendheidsvoordele.

⁴²⁸ Die effek van inflasie kan positief of negatief wees. Rekenaartoerusting word bv goedkoper terwyl salarisse weens inflasie verhoog.

Die bedoeling van die partye tydens die beding, lewering en die ontvangs van die voordeel kan 'n oorwegende rol in die beoordeling van die aard van die voordeel ter bepaling van die toerekenbaarheid daarvan speel. Die bedoeling van die ontvanger en die verskaffer daarvan moet telkens ondersoek word, wat kan help om die aard van die voordeel te bepaal. In die ondersoek na die bedoeling sal die ontstaansrede ook 'n relevante faktor wees. Die rede waarom 'n voordeel ontstaan, kan aanduidend van die inherente bedoeling van die partye wees.

Die tydstip van die ontstaan van die voordeel kan eweneens meehelp om die aard van die voordeel te bepaal. Die voordeel kan byvoorbeeld voor die delik reeds gekontrakteer word. Dit kan ook na die delik weens skadebeperkende redes ontstaan. Voordele kan ook in die toekoms ontstaan of realiseer. Die tydstip van die ontstaan van die voordeel kan ook vir kousale redes van belang wees.

Die toerekeningsmaatstaf te wete 'n redelikhedsmatstaf word in die ondersoek na die aard van die voordeel gevind.⁴²⁹ Die aard van die voordeel sal dus 'n aanduiding kan gee of dit redelik, billik en regverdig is om die voordeel teen die skadevergoeding te verreken. Ten einde die redelikheid, billikheid en regverdigheid te kan bepaal, sal dit nodig wees om die gemelde drie hoofelemente telkens te oorweeg.⁴³⁰ Hierdie ondersoek veronderstel dat die voordeel reeds geïdentifiseer is. 'n Klassifikasie van die voordeel moet daarnaas aan die hand van die reeds geïdentifiseerde voordeel-klasse gedoen word. Indien die voordeel onder een van die bestaande klasse tuisgebring kan word, volg die voordeel die toerekeningsaard van daardie spesifieke voordeelklas. Die toerekening van die voordeelklas word op grond van die redelikhedsmatstaf soos deur die openbare beleidsmaatstaf verteenwoordig, gedoen.

---

⁴²⁹ Die toepassing van die maatstaf vereis dat die aard van die voordeel bekend moet wees. Die redelikhedsmatstaf bepaal dus nie die aard van die voordeel nie maar slegs of die voordeel 'n toerekenbare voordeel is.

⁴³⁰ Dit is nie 'n vereiste dat elkeen van die elemente telkens oorweeg moet word nie. Die soort voordeel sal 'n aanduiding verskaf welke van die elemente oorweeg moet word. Dit sal bv nie altyd nodig wees om die tydstip van die ontstaan van die voordeel te oorweeg nie.

Indien die voordeel nie onder een van die bestaande voordeelklasse tuisgebring kan word nie, moet die voordeel aan die hand van die eiesoortige aard daarvan beoordeel word. In die bepaling van die aard van die voordeel sal die hoofelemente soos hierbo na verwys, oorweeg moet word. Ten einde die redelikhedmaatstaf toe te pas, kan verdere elemente ook oorweeg word. Die volgende elemente kan onder andere addisioneel onderskei word: Wie werklik vir die voordeel betaal, die doel van die voordeel, of diens gelewer is as teenprestasie vir die voordeel, aspekte van verryking, oor- of onderkompensasie en die algemene gemeenskapsgevoel. Teen die agtergrond van al die toepaslike elemente kan die oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid toegepas word om die toerekenbaarheid van die voordeel te bepaal. Hierdie oorwegings dien onder andere as basis vir die toepassing van die redelikhedmaatstaf.⁴³¹

3.21 Voordeeltorekening en alternatiewe remedies

---

⁴³¹

Hierdie lys van elemente of faktore het nie ten doel om 'n *numerus clausus* van elemente te verteenwoordig nie.

Dit gebeur soms dat 'n eiser as gevolg van die skadestigtende gebeurtenis meer as een party kan aanspreek ten einde skadevergoeding te verhaal.⁴³² Die volgende kan as voorbeeld dien. A word as gevolg van die nalatigheid van B beseer. A kan nou vir B dagvaar vir sy mediese uitgawes. A het ook met sy werkgewer 'n ooreenkoms dat hy kontraktueel op mediese voordele in die geval van besering geregtig is. Twee vraagstukke kan uit hierdie feitestel onderskei word. Die eerste bestaan daarin of B en die werkgewer onderskeidelik kan weier om A te vergoed op die basis dat A eers sy remedie teen die ander party moet uitoefen. Anders gestel, is die vraag of B en die werkgewer kan pleit dat 'n voordeel vir A in die beskikbaarheid van 'n ander remedie aanwesig is en A gevolglik nie skade ly nie.⁴³³ Tweedens ontstaan die vraag of A in afsonderlike aksies vir beide B en die werkgewer kan aanspreek vir vergoeding van sy mediese uitgawes. Hierdie vraagstukke word vervolgens ondersoek.

---

⁴³² Sien o a *Minister van Veiligheid en Sekuriteit v Japmoco Bk h/a Status Motors* 2002 (5) SA 649 (HHA) 663B waar die eiser twee of meer eisoursake het. Hierdie posisie moet van dubbele veroorsaking onderskei word. Dubbele veroorsaking is die geval waar 'n opvolgende handeling dieselfde gevolg te weeg sou bring as die eerste skadestigtende optrede.

⁴³³ In die praktyk gebeur dit selde dat die werkgewer weier om te betaal. Dit is gewoonlik die delikpleger wat weier om te betaal aangesien die eiser reeds vergoeding van die werkgewer ontvang het of kan ontvang.

Die beskikbaarheid van 'n alternatiewe remedie behoort myns insiens nie 'n voordeel vir doeleindes van voordeeltorekening te wees nie. Die blote bestaan van 'n alternatiewe remedie het nog nie 'n genoegsame gerealiseerde vermoënsregtelikheid vir doeleindes van voordeeltorekening nie. Per definisie word vereis dat 'n voordeel 'n verbetering van die vermoënsposisie daar moet stel.⁴³⁴ Die geleentheid om 'n aksie te kan instel en die moontlike suksesvolle deurvoering daarvan is 'n toekomstige voordeel wat geen verbetering van die eiser se vermoë meebring nie. Die kans op 'n suksesvolle verhaling by wyse van 'n regsgeeding is taamlik onseker indien die volgende faktore in ag geneem word. Die bedrag wat ingevorder moet word, mag relatief min in verhouding tot die omvang van die regskoste wees.⁴³⁵ Die eiser mag die eis op die meriete daarvan of om 'n ander rede verloor.⁴³⁶ Al word vonnis verkry, mag die verweerder dalk finansiëel nie instaat wees om aan die vonnis te voldoen nie. Die eiser mag dalk bloot net nie finansiëel daartoe instaat wees om 'n duur regsproses ter afdwinging van sy geskonde regte te bekostig nie. Die bestaan van 'n geleentheid om 'n aksie in te stel, is myns insiens vir doeleindes van voordeeltorekening dus irrelevant en gevolglik *res inter alios acta*.⁴³⁷

Die verweerder behoort gevolglik nie te kan aanvoer dat daar 'n voordeel vir die eiser in die bestaan van 'n aksie teen 'n ander party aanwesig is nie. Indien die posisie anders sou wees, sal dit tot absurditeit aanleiding gee. Die effek hiervan sal wees dat die hof die kontrak tussen die werkgewer en die werknemer sal moet bestudeer om te bepaal of daar wel 'n aanspreeklikheid op die werkgewer teenoor die werknemer is.⁴³⁸ Die omvang van die kontraktuele aanspreeklikheid sal bepaal moet word. Die bestaan

---

⁴³⁴ Sien par 1.7.2 vir 'n bespreking van 'n voordeel.

⁴³⁵ Dit kan maklik gebeur dat die regskoste die kapitaal van die vordering oorskry en gevolglik is die litigasie onekonomies. In so 'n geval kan dalk aangevoer word dat daar geen vermoënsvermeerdering plaasgevind het nie as die uitgawes in berekening gebring word.

⁴³⁶ Dit mag bv wees dat van die getuiens of dokumentasie nie beskikbaar is nie.

⁴³⁷ Die bestaan van die geleentheid mag verhef word tot 'n reg om 'n aksie in te stel. Die bestaan van so 'n reg voldoen steeds nie aan die vereiste vermoënsregtelikheid wat benodig word om so 'n reg as 'n voordeel aan te merk nie.

⁴³⁸ Vir hierdie doeleindes mag dit dalk nodig wees om die getuienis van die werkgewer aan te hoor, wat die regsproses onnodig duurder kan maak.

250

van 'n aanspreeklikheid en die bekendheid van die omvang daarvan beteken nog nie geld in die eiser se sak nie. Dit mag wees dat die eiser nie die geld weens byvoorbeeld die swak ekonomiese posisie van die werkgewer kan verhaal nie. Die hof sal derhalwe ook die finansiële posisie van die werkgewer ten opsigte van die bepaalde voordele moet beoordeel.⁴³⁹

Die posisie is anders indien die eiser reeds die voordeel van die ander party (kollaterale bron) ontvang het. In hierdie geval is die voordeel nie meer toekomstig nie maar reëel. Die verweerder kan nou die bestaan van die voordeel opper aangesien die bestaan daarvan 'n invloed op die skadevergoeding kan hê.

---

⁴³⁹

Sien o a die aanhaling van hr Rumpff in *Dippenaar v Shield Insurance Co Ltd* 1979 (2) SA 904 (A) 921H: "There may be evidence, for example, that the firm or company concerned is of doubtful stability, financially or otherwise, and may not be able to honour its obligations."

Ten aansien van die tweede vraag blyk die posisie meer onseker te wees. Indien A teen sy werkgewer 'n aksie gebaseer op 'n kontraktuele vorderingsreg instel en terselfdertyd ook ageer teen die dader gebaseer op 'n delik, is dit moontlik dat hy tweemaal vergoeding kan vorder. Die vraag ontstaan waarom die werkgewer nie kan pleit dat A eers sy deliktuele remedie teen B moet uitoefen alvorens hyself aanspreeklik is nie. Die antwoord is myns insiens daarin te vind dat die aangeleentheid tussen A en B tot die aanspreeklikheid van die werkgewer kollateraal is. Die rede waarom die aanspreeklikheid van die dader of die bestaan van 'n aksie teen die dader irrelevant is in die beoordeling van die kontraktuele verhouding tussen die eiser en die werkgewer, word in die bestaan van die beginsels van *res inter alios acta* gevind. Die werkgewer sal dus nie sy kontraktuele aanspreeklikheid kan ontduik deur die eiser na 'n ander party te verwys nie. Tot hierdie mate is die bewysregtelike beginsel van *res inter alios acta* wel relevant en nodig.⁴⁴⁰

Dieselfde posisie sal heers waar die eiser 'n aksie teen die dader instel.⁴⁴¹ Dit sal nie 'n verweer teen die aksie van die eiser wees as die delikpleger die eiser na 'n ander party wil verwys nie. Indien die eiser reeds vergoeding vir die skade van die werkgewer ontvang het, kan die delikpleger wel pleit dat die eiser nie skade kan bewys nie en langs hierdie weg die aksie van die eiser aan bande lê. Indien een van die partye hetsy deliktueel of kontraktueel die eiser vergoed, behoort die eiser nie teen die ander party vir die verhaling van dieselfde skade te slaag nie. Dubbele vergoeding sal verhoed word deurdat die eiser telkens werklike skade moet bewys. Onregmatigheid sal wel deur die eiser in 'n opvolgende aksie bewys kan word, maar nie skade nie en gevolglik behoort die aksie te faal.

---

⁴⁴⁰ Sien par 1.7.7 ten aansien van 'n bespreking van hierdie bewysregtelike beginsel.

⁴⁴¹ In geval van 'n skadeversekeringskontrak mag 'n oënskynlike dubbele vergoeding voorkom. Weens die werking van subrogasie vind geen dubbele vergoeding plaas nie, alhoewel die versekeraar aan die versekerde betaal en die versekerde daarna teen die dader vir die dieselfde skade ageer. Sien par 5.3.2.3 vir 'n bespreking van skadeversekering.

In geval waar die eiser slegs een dader dagvaar en meerdere partye teenoor die eiser aanspreeklik is, bestaan daar 'n voegingsprosedure waardeur die verweerder die ander partye voor die hof kan bring ten einde die aanspreeklikheid te verdeel.⁴⁴² Dubbele vergoeding kan op hierdie manier voorkom word. Sou die eiser na 'n suksesvolle aksie teen een dader 'n ander dader vir dieselfde skade aanspreek, kan die opvolgende verweerder die afwesigheid van skade as verweer pleit.

---

⁴⁴² Ingevolge reël 28 van die Wet op Landdroshowe 32 van 1944 en reël 13 van die Wet op die Hooggeregshof 59 van 1959.

HOOFSTUK 4

REGSVERGELYKING

4.1 INLEIDING

Die ondersoek ten opsigte van ander regstelsels word tot die vasteland- en die *common law*-stelsels beperk. Wat die vastelandse stelsels betref, word die Nederlandse reg bespreek. Ten aansien van die *common law*-stelsels word die Engelse en die Australiese regstelsels ondersoek. Weens die invloed wat die Engelse regspraak op die gebied van voordeeltorekening op die Suid-Afrikaanse reg gehad het en steeds vandag nog het,¹ word breedvoeriger aandag aan die hantering van voordeeltorekening in die Engelse regspraak as aan die Nederlandse en Australiese regstelsels bestee.² Wat die Nederlandse en die Australiese reg betref, word die klem op die identifisering en die analise van die toerekeningskriterium geplaas wat in geval van voordeeltorekening toegepas word.

4.2 DIE ENGELSE REG

4.2.1 Inleiding

---

¹ So het o a *Bradburn v The Great Western Railway Company* (1874) LR 10 Ex 1 in geval van versekering, *British Westinghouse Electric and Manufacturing Co Ltd v Underground Electric Railways Co of London Ltd* [1912] AC 673 in geval van skadebeperking, *British Transport Commission v Gourley* [1955] 3 All ER 796 in geval van inkomstebelasting, *Parry v Cleaver* [1969] 1 All ER 555 in geval van pensioenvoordele 'n wesenlike invloed op die Suid-Afrikaanse reg betreffende voordeeltorekening gehad. Sien ook in die algemeen Erasmus 1975 *THRHR* 280 en Visser en Potgieter *Skadevergoedingsreg* 12-13 vir 'n bespreking van die Engelse regtelike invloed op die gebied van die Suid-Afrikaanse skadevergoedingsreg.

² Weens die struktuur van die proefskrif en die noue verband tussen die Engelse en die Suid-Afrikaanse reg word die Engelse reg eerste bespreek waarna die Nederlandse en die Australiese regstelsels onderskeidelik bespreek word. Voordele in geval van kontrakbreuk word nie as deel van die buitelandse stelsels ondersoek nie, aangesien op die toerekening van deliktuele voordele gefokus word.

Voordeeltorekening word hoofsaaklik op 'n kasuïstiese basis hanteer.³ Die voordele word geïdentifiseer⁴ en word daarna aan 'n toerekeningsevaluasieproses onderwerp, ten einde 'n besluit oor die toerekenbaarheid van die voordeel te kan neem. Beide die gemenereg en wetgewing speel 'n beduidende rol ten aansien van die hantering van voordeeltorekening as deel van die skadevergoedingsproses. Die Engelse gemenereg is in 'n groot mate deur wetgewing beïnvloed, welke beïnvloeding veral deur die bestaan van die *Administration of Justice Act* van 1982⁵ verteenwoordig word. Die kasuïstiek soos deur die regspraak daargestel, tesame met wetgewing beheer tans die posisie betreffende voordeeltorekening.

Ten einde 'n sinvolle bespreking van die Engelsregtelike posisie te kan lewer, is dit

---

³ Sien in die algemeen Ogun *Damages* 93-94; Cane *Atiyah's Accidents* 322 e v; Mukheiber 2002 *Obiter* 330 337; McGregor *Damages* 1238 e v.

⁴ Die identifikasie van voordele het tot gevolg dat voordeelklasse ontstaan het. Voordele word in die algemeen in sekere basiese groepe ingedeel na gelang die aard van die voordele. Sien ten aansien van die indeling o a Fleming *Torts* 244-249, Munkman *Damages* 136-160 en McGregor *Damages* 1239-1257. Die mees algemene voordeelklasse is welwillendheidsontvangste, versekering, pensioen, salaris, siektefondsbetaling, mediese voordele, inkomstebelasting en statutêre voordele ("social security benefits").

⁵ Hiermee is o a die *Fatal Accidents Act* van 1976 gewysig deur in art 4 te bepaal dat geen voordeel wat 'n afhanklike as gevolg van die dood van die broodwinner ontvang tot die skadevergoeding toegereken mag word nie. Art 3(3) van die *Fatal Accidents Act* van 1976 bepaal ook dat die huweliksvooruitsigte van 'n vrou nie in die beoordeling van haar afhanklikheidseis relevant is nie.

198

nodig om die historiese verloop van voordeeltorekening oorsigtelik te ondersoek. Voordeeltorekening het veral in die milieu van persoonlike beserings- en afhanklikheidseise momentum gekry.

4.2.2 Historiese oorsig⁶

---

⁶ Die oorsig word tot die basiese verloop van die toepaslike wetgewing ten aansien van voordeeltorekening beperk. Sien in die algemeen Boberg 1964 *SALJ* 194-197; Munkman *Damages* 161-162; Tettenborn *et al Damages* 99.

Voordeeltorekening kan reeds so vroeg as 1782 in die geval van *Mason v Sainsbury*⁷ in die Engelse reg geïdentifiseer word. In hierdie geval het die versekeraar na uitbetaling gedagvaar in die naam van die versekerde. Regter Buller⁸ beslis dat die eiser geregtig is om sy skade van die dader te verhaal en dat die versekeringskontrak nie relevant is nie en bevind "... and as to third persons, it is only a wager, of which third persons shall not avail themselves". Hoewel dit nie deur die hof as 'n voordeeltorekeningsvraagstuk geïdentifiseer en by name so hanteer is nie, is dit duidelik dat dit inderdaad die aard van die probleem voor die hof was.⁹

Die voordeeltorekeningsvraagstuk het eers werklik met die promulgering van die *Fatal Accidents Act*¹⁰ momentum verkry. Die Engelse gemenereg het nie die aksie

---

⁷ (1782) 3 Dougl 61 (99 ER 538).

⁸ 540. Sien ook Van der Walt 1980 *THRHR* 16 wat die saak as deel van voordeeltorekening bespreek.

⁹ Sien ook *Randal v Cockran* 1748 1 Ves Sen 99 (27 ER 916) waar die hof bevind dat die versekeraar 'n eis teen die delikpleger na skadeloosstelling deur die versekeraar het.

¹⁰ Sien die *Fatal Accidents Act* van 1846.

van die afhanklike waar die broodwinner gedood is, geken nie.¹¹ Hierdie gemeenregtelike posisie is deur die *Fatal Accidents Act* van 1846 gewysig.¹² Hiermee is statutêr 'n aksie ter verhaling van skadevergoeding aan persone wat behoort tot die klas van afhanklikes toegestaan. Hierdie wet het in die algemeen as *Lord Campbell's Act*¹³ bekend gestaan. Die wet het geen aanduiding bevat of voordele teen verliese verreken moet word nie. Lord Campbell het beslis dat voordele wel teen die nadeel verreken moet word.¹⁴

---

¹¹ *Baker v Bolton* (1808) 1 Camp 493; *Admiralty Commissioners v SS Amerika (Owners)* [1917] AC 38; *Street Damages* 148; Ganz 1962 *MLR* 259; Boberg 1964 *SALJ* 194-197; Luntz *Assessment* 402.

¹² *Street Damages* 148; Ganz 1962 *MLR* 259; *McGregor Damages* 1313-1318; *Tettenborn et al Damages* 672-675.

¹³ Hierdie wet is na Lord Campbell vernoem waarskynlik omdat hy 'n propageerder daarvan was. Daarna het die howe in die algemeen voortgegaan om na hierdie wet as "*Lord Campbell's Act*" te verwys. Sien ook *Trindade en Cane Torts* 540; *McGregor Damages* 1313.

¹⁴ Sien *Hicks v Newport Abergavenny and Hereford Railway Co* (1857) 4 B & S 403n soos dit in *Pym v The Great Northern Railway Co* (1863) 4 B & S 396 (122 ER 510) aangehaal word.

Die howe het *Lord Campbell's Act* so uitgelê dat slegs “actual pecuniary loss” verhaal kon word.¹⁵ Vir die eiser om in die verhaal van 'n vermoënsregtelike voordeel te kon slaag, moes bewys word dat 'n redelike moontlikheid van 'n vermoënsregtelike voordeel verlore gegaan het.¹⁶

Die *Fatal Accidents Act* van 1846 het bepaal¹⁷ dat die jurie slegs “such damages as they may think proportioned to the injury resulting from such death” kan gee.¹⁸ Dit het ingesluit dat geen skadevergoeding vir pyn, lyding en *solatium* verhaal kon word nie.¹⁹ Die basis vir aftrekkings wat van die skadevergoedingsbedrag gemaak word, word in die beginsel gevind dat slegs werklike skade verhaal kan word en dien ook as *ratio* waarom voordele verreken word.

In die toepassing van *Lord Campbell's Act* het die howe alle ontvangstes wat die afhanklike verkry wat onder andere vrywillige betalings,²⁰ versekerings-²¹ en pensioenvoordele²² insluit, afgetrek. *Lord Campbell's Act* was net op 'n aksie weens dood gerig en het gevalle van besering uitgesluit.

---

¹⁵ *Blake v Midland Railway Co* (1852) 18 QB 93 (118 ER 35); *Pym v The Great Northern Railway Co* (1863) 4 B & S 396 (122 ER 508 511-512); *Baker v Dalgleish Steam Shipping Company* [1922] 1 KB 371; *Davies v Powell Duffryn Associated Collieries Ltd* [1942] AC 601 waar vier regters uitspraak gee en al vier bevestig dat *alle* voordele teen die nadeel verreken moet word; *Street Damages* 149.

¹⁶ *Pym v Great Northern Railway Co* (1863) 4 B & S 396 (122 ER 508); *Barnett v Cohen* [1921] 2 KB 461 471; *Baker v Dalgleish Steam Shipping Company* [1922] 1 KB 367; *Davies v Powell Duffryn Associated Collieries Ltd* [1942] AC 601.

¹⁷ Sien art 2 van die wet.

¹⁸ Sien ook *Davis v Powell Duffryn Associated Collieries Ltd* [1942] AC 601 609 611 623.

¹⁹ *Blake v Midland Railway Co* (1852) 18 QB 93 (118 ER 35) 42; *Baker v Dalgleish Steam Shipping Company* [1922] 1 KB 371.

²⁰ *Lory v Great Western Railway Co* [1942] 1 All ER 230.

²¹ Sien die opmerking van Lord Reid in *Parry v Cleaver* [1969] 1 All ER 555 557I met betrekking tot die toerekening van versekerings- en welwillendheidsvoordele.

²² *Baker v Dalgleish Steam Shipping Company* [1922] 1 KB 361 367; *Carling v Lebbon* [1927] 2 KB 108.

202

Die *Fatal Accidents Act* van 1846 is met die *Fatal Accidents Act* van 1864 wat 'n uitbreiding van die 1846 wet daargestel het, gewysig. Sekere versekeringsmaatskappye het privaatwette verkry waar volgens hulle van *Lord Campbell's Act* uitgekonnekteer het en wat meegebring het dat hulle uitbetalings van toerekening uitgesluit was.²³

---

²³

Ganz 1962 *MLR* 559-560. Sien ook Koch *Lost Income* 214-215.

In 1908 is die *Fatal Accidents (Damages) Act* van 1908 op die wetboek geplaas.²⁴ Dit het onder andere bepaal:²⁵

“In assessing damages in any action, whether commenced before or after the passing of this Act, under the *Fatal Accidents Act*, 1846, as amended by any subsequent enactment, there shall not be taken into account any sum paid or payable on the death of the deceased under any contract of assurance or insurance, whether made before or after the passing of this act.”

Hiermee is die weg gebaan ten aansien van versekeringsuitbetalings wat aan hierdie beskrywing voldoen ongeag watter versekeraar dit uitbetaal om nie teen die skadevergoedingsaanspraak verreken te word nie.²⁶ Die probleem was dat pensioenontvangstes steeds van hierdie vrystelling uitgesluit was en deur die howe by die vasstelling van skadevergoeding in berekening gebring is.

Die posisie is gewysig met die *Fatal Accidents Act* van 1959 wat die 1908 wet herroep deur te bepaal dat pensioenontvangstes ook, in geval van dood waar 'n afhanklike 'n eis instel, nie in ag geneem mag word nie.²⁷ Die *Fatal Accidents Act* van

---

²⁴ Ganz 1962 *MLR* 559-560.

²⁵ Hiermee is alle versekeringsmaatskappye se uitbetalings nou van toerekening, in geval van die dood van 'n afhanklike, uitgesluit. Die vereiste vir uitsluiting is dat die betaling onder 'n kontrak van versekering moet wees.

²⁶ *Green v Russel* [1959] 2 All ER 525. In hierdie geval is voordele ingevolge 'n ongelukspolis aan die eiser uitbetaal en word dit weens die wetgewing van verrekening uitgesluit.

²⁷ Die *Fatal Accident's Act* 1959 bepaal in artikel 2(1): “In assessing damages in respect of a person's death in any action under the *Fatal Accident's Act*, 1846, or under the *Carriage by Air Act*, 1932, there shall not be taken into account any insurance money, benefit, pension or

1959 is op sy beurt weer herroep en met die gekonsolideerde *Fatal Accidents Act* van 1976 vervang. Geen wesentliche veranderinge is ten opsigte van artikel 2 van die 1959 wet aangebring nie.

Artikel 3(1) van die *Administration of Justice Act* van 1982 het artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976 ingrypend gewysig. Hiermee word alle voordele in geval van 'n aksie ingevolge hierdie wet gebaseer op die dood van 'n persoon wat uit die boedel of andersyds ontvang word van inagneming ter bepaling van skadevergoeding uitgesluit. Artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976 bepaal soos volg:

“In assessing damages in respect of a person's death in an action under this Act, benefits which have accrued or will or may accrue to any person from his estate or otherwise as a result of his death shall be disregarded.”

---

gratuity which has been or will may be paid as a result of the death.” In subartikel 2 word 'n “benefit” as 'n voordeel ingevolge die *National Insurance Act* gedefinieer.

Die *Administration of Justice Act* van 1982 het die speelveld ten opsigte van die verskillende voordele wat die nie-inagneming daarvan betref, weens die dood van die broodwinner nou, gelyk gemaak. 'n Historiese oorsig van die regspraak betreffende voordeeltorekening is steeds van belang eendersyds om die posisie van die beseerde eiser te ondersoek en andersyds om die progressiewe ontwikkeling van voordeeltorekening weg van kousaliteit ten gunste van die aard van die voordeel te motiveer.²⁸ Voordeeltorekening (uitgesluit sosiale versekeringsvoordele) wat die beseerde eiser betref, word steeds deur die Engelse gemenerereg beheer.

---

²⁸ Sien die betoog in par 5.3.2.3 dat die posisie in die Engelse reg in 'n groot mate die Suid-Afrikaanse reg beïnvloed het en dus relevant ten aansien van die Suid-Afrikaanse reg bly. Sien ook vn 1 ten opsigte van die Engelse regspraak wat 'n invloed op die Suid-Afrikaanse reg uitgeoefen het.

Voordeeltorekening het in die Engelse regspraak twee onderskeidende tydvakke beleef. Gedurende die eerste tydvak is voordeeltorekening uit 'n kousale oogpunt benader.²⁹ Hierdie kousale benadering het met verloop van tyd vir die tweede benadering plek gemaak waarin die aard van die voordeel die dominante beoordelingsfaktor geword het.³⁰ Die *House of Lords* se uitspraak in *Parry v Cleaver*³¹ het die tweede tydvak ten gunste van die aard van die voordeel ingelyf.³²

Voordeeltorekening word in die Engelse regspraak uit 'n oogpunt van klassifikasie van voordele hanteer.³³ Die aard van die voordeel word ondersoek en na aanleiding daarvan word oor verrekening besluit. Die klemverskuiwing ten gunste van die aard van die voordeel as beoordelingsmaatstaf het die noodwendige gevolg gehad dat sekere voordeelklasse met verloop van tyd ontstaan het.³⁴ Hierdie klasse vorm nie 'n *numerus clausus* nie. Die volgende algemene voordeelklasse word onderskei:³⁵

- (a) Welwillendheidsvoordele (*ex gratia*-voordele)
- (b) Versekeringsvoordele

²⁹ Sien o a *Baker v Dalgleish Steam Shipping Company* [1922] 1 KB 361 367; *Redpath v Belfast and County Down Railway* [1947] NI 167 172-173 175; *Peacock v Amusement Equipment Co Ltd* [1954] 2 All ER 689 692G-H 693F.

³⁰ Eers met die uitspraak van *Parry v Cleaver* [1969] 1 All ER 555 is weg beweeg van kousaliteit as die oënskynlike beoordelingsmaatstaf ten gunste van die aard van die voordeel. Hierdie nuwe denkrigting en ook die korrektheid van *Parry v Cleaver* is deur die *House of Lords* in *Smoker v London Fire and Civil Authority*, *Wood v British Coal Corp* [1991] 2 All ER 449 bevestig.

³¹ [1969] 1 All ER 555. Die meerderheid van die regters beslis dat die aard van die pensioen die deurslag ten aansien van toerekenbaarheid gee. Die minderheidsuitspraak is steeds op gedagtes van kousaliteit gebaseer.

³² Kousaliteit as vereiste het hiermee in die beoordeling van voordeeltorekening nie weggeval nie maar 'n minder prominente rol as beoordelingsmaatstaf vertolk.

³³ Sien die bespreking van die verskillende klasse voordele verder in hierdie par.

³⁴ Die voordeelklasse is slegs 'n gerieflikheidsgroepering na aanleiding van die soortgelyke aard van die voordele.

³⁵ Slegs die algemene reeds geïdentifiseerde voordeelklasse word vermeld. Ander voordele kan wel onderskei word maar geen bespreking daarvan word onderneem nie. Die meeste voordele kan wel onder een van die reeds geïdentifiseerde algemene klasse ingedeel word. Hierdie groepering word ook deur skrywers soos Fleming *Torts* 244-249, Levene *Heads of Damage* 86-101, McGregor *Damages* 1239-1257 en Munkman *Damages* 136-160 gevolg.

- (c) Werkgewersvoordele
  - (i) Pensioenvoordele
  - (ii) Salarisvoordele
  - (iii) Mediese voordele³⁶
- (d) Belastingvoordele
- (e) Diverse voordele
  - (i) Hertroue van 'n huweliksparty
  - (ii) Aanneming van 'n kind (nuwe bron van onderhoud)
  - (iii) Vervroegde ontvangs van voordele
- (f) Statutêre voordele (sosiale versekeringsvoordele)
- (g) Skadebeperkingsvoordele

Hierdie voordeelklasse word in die lig van die regspraak verder ondersoek. In die ondersoek word veral op die aard van die algemene voordeelklasse gefokus. Die klem word op die progressie geplaas wat tot die uiteindelijke ontwikkeling van 'n kriteria of maatstaf ter bepaling van die onderskeidende aard van elke voordeelklas in die milieu van voordeeltorekening aanleiding gegee het.

4.2.3 Welwillendheidsvoordele (*ex gratia*-voordele)

4.2.3.1 Inleiding

---

³⁶ Mediese voordele word nie as deel van die Engelse reg afsonderlik bespreek nie. Die rede hiervoor is die bestaan van 'n uitgebreide sosiale versekeringsstelsel in die Engelse reg. Die sosiale versekeringsstelsel het heelwat van die voordele waarop 'n beseerde normaalweg *via* sy werknemer sou staatmaak, opgeneem.

Die Engelse regspraak onderskei tussen vrywillige betalings en vrywillige dienste³⁷ deur derdes. Daar word eerstens tot 'n ondersoek na vrywillige betalings³⁸ deur derdes oorgegaan wat betalings vanaf privaat- sowel as staatsinstansies³⁹ insluit

---

³⁷ So verwys McGregor *Damages* 1273 na “care by third parties” en James *Principles of Torts* 442-447 na “benefits in kind”. Sien ook in die algemeen McGregor 1965 *MLR* 636 e v vir ‘n algemene bespreking van vrywillige betaling en dienste.

³⁸ In die Engelse reg word verskeie benamings vir hierdie tipe voordele gebruik. Fleming *Torts* 245 verwys na “gifts”, Kemp *Damages* 200 na “charitable donations”, Lewis *Deducting Benefits* 190 na “payments of a benevolent character”, McGregor *Damages* 1245 na “gratuitous payments” en Munkman *Damages* 138 na “charitable assistance”. Hierdie terme kan m i almal gesien word as synde welwillendheidsvoordele.

³⁹ Voordele van staatsinstansies kan weens die welwillendheid van die staat ontstaan, wat as

waarna vrywillige dienste deur derdes bespreek word. Verder is dit ook nodig om te onderskei waar weens persoonlike beserings en waar weens die dood van 'n persoon geëis word. In geval van dood word voordeeltorekening statutêr gereël deur die *Administration of Justice Act* van 1982 wat meebring dat geen voordele verreken mag word nie.⁴⁰ Die regspraak word hoofsaaklik teen die agtergrond van die beseerde eiser ondersoek of waar die *Administration of Justice Act* nie van toepassing is nie.

4.2.3.2 Regspraak

4.2.3.2.1 Vrywillige betalings deur derdes

---

basis die bestaan van 'n wet het. In hierdie gevalle word gewoonlik met 'n diskresionêre bevoegheid van 'n owerheidsliggaam om 'n voordeel toe te staan, te doen gekry. Voordele kan weens die bestaan van 'n statutêre verpligting om uitbetalings te maak, ontvang word. In lg gevalle word hoofsaaklik met sosiale versekering te doen gekry. Sien par 4.2.9 vir 'n bespreking van sosiale versekering.

⁴⁰ Ingevolge art 4 van die wet word geen voordele in geval van dood verreken nie.

Hieronder word ook vrywillige betalings deur werkgewers ondersoek.⁴¹ Hierdie betalings geskied gewoonlik onder die dekmantel van 'n vrywillige pensioen of salaris sonder dat 'n teenprestasie daarvoor gelewer of vereis word.⁴² Die eerste belangrike gewysde is *Baker v Dalgleish Steam Shipping Company*.⁴³ Die eiseres se man is as gevolg van die nalatigheid van die verweerder oorlede. Weens die dood van haar man ontvang sy 'n pensioen wat effektief groter is as die salaris wat haar man ten tye van sy dood verdien het. Nieteenstaande die feit dat die pensioen weens die

---

⁴¹ Daar is m i geen logiese rede waarom 'n werkgewer nie ook as 'n derde beskou kan word nie. Enige party wat buite die delikpleger-benadeelde verhouding staan, kan as 'n derde beskou word. Hierdie bespreking sluit nie vrywillige salaris in wat die werknemer van 'n werkgewer ontvang nie. Hierdie voordeel word afsonderlik in par 4.2.6 behandel.

⁴² Vir 'n algemene bespreking van welwillendheidsvoordele sien Street *Damages* 75-76; Boberg 1965 *SALJ* 247-356; Lord Pearson *Royal Commission* 112; Kemp en Kemp *Damages* 22001-22003; Lewis *Deducting Benefits* 65-68; White en Fletcher *Delictual Damages* 190-191; Kemp *Damages* 201-202; McGregor *Damages* 1245-1248; Munkman *Damages* 139-140; Cane *Atiyah's Accidents* 325-326; Tettenborn *et al Damages* 103; Giliker en Beckwith *Tort* 458.

⁴³ [1922] 1 KB 361 (CA). Sien ook Boberg 1965 *SALJ* 247-248 vir 'n bespreking van hierdie saak.

welwillendheid van die staat verskaf word, bevind die hof dat die pensioen wel verreken moet word.⁴⁴

---

⁴⁴ Die aksie is ingevolge die *Fatal Accidents Act* van 1846 gebring.

Drie regters gee in hierdie appél uitspraak. Regters Banks en Scrutton bevestig die-toe-alreeds bekende beginsel dat alle voordele wat 'n redelike verwagting as gevolg van die oorledene se dood is, teen die vergoedingsaanspraak in ag geneem moet word.⁴⁵ Dit volg noodwendig dat beide regters ten opsigte van die inagneming van die vrywillige staatspensioen op kousaliteit steun. Regter Younger steun ook op 'n kousaliteitsmaatstaf vir die inagneming van die pensioen maar gaan verder en bevind dat die dood van die oorledene beide die *causa causans* en die *causa sine qua non* vir die betaling van die pensioen was.⁴⁶

Die hof ontleed nie die aard van die voordeel nie en steun alleenlik op beginsels van kousaliteit vir die verrekening van die voordeel. Hiermee is die weg vir oorheersing van kousaliteit as beoordelingsmaatstaf in geval van voordeeltorekening gebaan.

Hierdie posisie het in *Lory v Great Western Railway Company*⁴⁷ en in *Johnson v Hill*⁴⁸ voortgeduur. In *Lory* ontvang die eiseres onder andere 'n welwillendheidsbetaling van 'n liefdadigheidsfonds. Regter Asquith neem al die vrywillige betalings in ag.⁴⁹ In *Johnson* bevind regter Du Parqu dat 'n vrywillige pensioen van die staat wel in ag geneem moet word. Die hof steun op die *Baker*-saak vir inagneming daarvan.⁵⁰ Geen ontleding van die aard van die voordeel of die bedoeling van die bewerker daarvan

---

⁴⁵ Per r Banks 368-369. R Scrutton stel dit op 372 soos volg: "On the other hand as the question is what is her pecuniary loss by the death, any pecuniary advantage she has received from the death must be set off against her probable loss." Ook in *Davies v Powell Duffryn Associated Collieries Ltd* [1942] AC 601 bevestig Lord Macmillan op 609: "... the *Fatal Accidents Acts* must take into account any pecuniary benefit accruing to that dependant in consequence of the death of the deceased. It is the net loss on balance which constitutes the measure of damages".

⁴⁶ 379.

⁴⁷ [1941] 1 All ER 230.

⁴⁸ [1945] 2 All ER 272.

⁴⁹ 232A. Die hof aanvaar sondermeer dat alle voordele teen die nadeel verreken moet word en aangesien hierdie voordele nie in die aard van versekering is nie moet dit teen die skadevergoeding verreken word. Hierdie was 'n aksie ingevolge die *Fatal Accidents Act* van 1846.

⁵⁰ Die *Baker*-saak is op 'n kousaliteitsbasis beslis met die inherente gevolg dat r Du Parqu in wese ook op kousaliteit staatmaak. Die hof doen ongelukkig nie die moeite om 'n ondersoek na die aard van 'n vrywillige betaling te doen nie.

word in enige van die uitsprake gemaak nie.⁵¹

---

⁵¹ Dit moet in gedagte gehou word dat beide die aksies ingevolge van die *Fatal Accidents Act* van 1846 en ingevolge die *Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act* van 1934 was. Die algemene “beginsel” was dat alle voordele teen die nadeel verreken moet word.

'n Kentering in die heersende posisie is deur *Redpath v Belfast and County Down Railway*⁵² teweeggebring. Alhoewel hierdie 'n Noord-Ierland saak was, het dit die Engelse reg in 'n groot mate beïnvloed. Die verweerder het 'n aansoek gebring ten einde die eiser te verplig om vrae te antwoord ten opsigte van betalings wat hy van 'n openbare verligtingsfonds sou ontvang het. Die fonds het uit vrywillige bydraes deur die publiek bestaan wat aan die slagoffers van 'n treinramp uitbetaal is.

Lord Andrews laat geen ondervraging oor die ontvangste van die fonds toe nie aangesien die aangeleentheid kollateraal is.⁵³ Die hof bevind dat die ontvangste die resultaat van 'n *novus actus interveniens* is en nie die uiteinde van 'n verhouding tussen die eiser en die verweerder nie.⁵⁴ Die verweerder se optrede mag 'n *causa sine quo non* wees maar nie die *causa causans* vir die fonds nie.⁵⁵ Die *causa causans* van die fonds was nie die ongeluk nie maar die vrygewigheidsmotief van die onderskrywers daarvan.⁵⁶ Die hof vind die oplossing in kousaliteit deur te bevind dat ten tye van die ongeluk daar geen redelike verwagting van die voordeel was nie en derhalwe word geen ondervraging oor die fonds se betalings toegelaat nie.⁵⁷

Hierdie saak kan van die *Lory*-beslissing onderskei word deurdat in laasgenoemde

---

⁵² [1947] NI 167. Sien ook McGregor *Damages* 1245-1246 vir 'n bespreking van die saak.

⁵³ 175.

⁵⁴ 172. Kousaliteit is deurgaans as maatstaf vir voordeeltorekening gebruik.

⁵⁵ 173.

⁵⁶ 173.

⁵⁷ 175.

geval die verwagting van die pensioen van die staat reeds bestaan het. Dit was net die ontvangs daarvan wat moes realiseer. In *Redpath* was daar ten tye van die ongeluk geen verwagting ten opsigte van 'n voordeel nie, aangesien die voordeel toe nog nie bestaan het nie. Die voordeel het ontstaan na die skadestigtende gebeurtenis weens 'n kollaterale gebeurtenis. Die kollaterale gebeurtenis is die publiek se optrede weens hulle gevoel van simpatie met die slagoffers van die ramp.

Ten einde tot die besluit te kom dat die voordeel nie verreken moet word nie neem die hof die volgende faktore in ag. Eerstens is die tydstip waarop die voordeel ontstaan van wesenlike belang. Die fonds het eers ontstaan op 'n tydstip na die ongeluk met die gevolg dat daar geen redelike verwagting kon bestaan het ten tye van die skadestigtende gebeurtenis vir 'n aanspraak op 'n voordeel van die fonds nie.⁵⁸ Dit is ook die basis waarop Lord Andrews die *Baker-* en *Lory-*gewysdes onderskei. Die tweede faktor is geleë in die rede waarom die onderskrywers tot die fonds bydra.⁵⁹ Die rede is die gevoel van simpatie en medelye teenoor die slagoffers van die ramp. Die derde faktor word in die doel gevind waarom die lede tot die hulpfonds bydra.⁶⁰ Die doel is primêr om die nood van die beseerdes te verlig. Laastens is die werklike bron van die voordeel van belang. Die bron van die voordeel is die publiek se onafhanklike bydrae tot die hulpfonds. Die hulpfonds staan van die delikpleger verwyderd.⁶¹ Hierdie faktore word nie as regsbeginsels in ag geneem nie, maar as algemene faktore tot die meriete.⁶² Lord Andrews stel dit soos volg:⁶³

“In these circumstances common sense and natural justice appear to me to rise in revolt

---

⁵⁸ 174-175.

⁵⁹ Op 175 stel die hof dit soos volg: “In the present case the fund ... came into existence after the happening of the disaster, and as a result of the public's sympathy with and compassion for the victims and their families in their distress.”

⁶⁰ Op 170 stel die hof dit soos volg: “ ... as the payments were made purely as compassionate Allowance to mitigate distress; and there is no evidence whatsoever to show that they were paid solely in respect of or to satisfy *pro tanto* this particular head of damage”.

⁶¹ 175.

⁶² 170.

⁶³ 175.

against the proposition that the money so subscribed should be diverted from the *object whom the subscribers intended to benefit* in order to be applied in reduction of the damages properly payable by the wrongdoer as compensation to the victims for their loss. Why, one may well ask, should the defendants' burden be lightened by the generosity of the public?"

Lord Andrews het hiermee die deur van redelikheid, billikheid en regverdigheid as synde relevante beoordelingsnorme oopgemaak.

Gratis betalings het ook in *Peacock v Amusement Equipment Co Ltd*⁶⁴ ter sprake gekom. Die eiser bring 'n aksie vir skadevergoeding weens die dood van sy vrou. Die aksie word op die *Fatal Accidents Acts* van 1846-1908 gebaseer. Hy ontvang vrywillig van sy twee kinders uit sy vrou se vorige huwelik 'n bedrag geld as geskenk. Die geskenk is moontlik gemaak weens 'n erflating as gevolg van die eiser se vrou se dood. Lord Somervell bevind dat die bedrag nie van die skadevergoeding aftrekbaar is nie. Die oplossing vind hy in kousaliteit deur te bepaal dat die kinders se optrede 'n *nova causa interveniens* is.⁶⁵ Die betaling is nie weens die dood van die vrou gemaak nie. Lord Somervell bevind dat die betaling gemaak is as gevolg van die stiefkinders se konsiderasie en dalk weens die kinders se affektiewe gevoel vir die stiefpa.⁶⁶ Lord Birkett baseer die nie-inagneming van die voordeel ook op beginsels van kousaliteit. Aldus Lord Birkett is die voordeel 'n uitvloeisel *weens* die dood van die vrou maar nie die gevolg van haar dood nie.⁶⁷

Beide die regters beoordeel sowel die aard as die doel van die voordeel. Die aard van die voordeel is daarin geleë dat die voordeel vrywilligheid en vrygewigheid as grondslag het.⁶⁸ Die doel van die voordeel is die skenking van die geld en word onderlê deur die innige gevoel wat die stiefkinders vir die pa het. Die primêre rede vir

---

⁶⁴ [1954] 2 All ER 689. Sien ook die bespreking van die saak deur McKerron 1954 SALJ 273-274, 1956 SALJ 330-331.

⁶⁵ 692G.

⁶⁶ 692G. Op 692E stel Lord Somervell dit soos volg: "... why should the burden on the defendants be lightened by the generosity of the stepchildren".

⁶⁷ 694A.

⁶⁸ Lord Somervell op 692A en Lord Birkett op 693D-E 694A-B.

die nie-verrekening van die voordeel is nie in die aard of in die bedoeling van die skenker van die voordeel geleë nie maar in die feit dat daar nie 'n redelike verwagting ten tye van die dood van die vrou op die ontvangs van die voordeel was nie. Kousaliteit is dus die beoordelingsmaatstaf wat die hof vir die nie-toerekening van die voordeel gebruik. Hierdie saak baan die weg vir sekere voordele om in geval van *Lord Campbell's Act* nie teen die skadevergoedingsaanspraak verreken te word nie. Sommige van die riglyne soos in *Baker v Dalgleish Steam Shipping Company*⁶⁹ neergelê is, word hiermee bevestig.⁷⁰

---

⁶⁹ [1922] 1 KB 361.

⁷⁰ In *Baker* word die gedagte gelaat dat in sommige gevalle dit wel moontlik is om vrywillige voordele te ontvang wat nie toegereken word nie.

Die *House of Lords* kry in *Parry v Cleaver*⁷¹ geleentheid om ten op sigte van vrywillige betalings ook 'n bydrae te kan lewer.⁷² Lord Reid⁷³ sien geen anomalie in die nie-toerekening van welwillendheidsvoordele nie. Hy onderskei tussen die gemenerereg en die statutêre posisie soos deur die *Fatal Accidents Act 1846* geskep. Die statutêre posisie het vereis dat hierdie voordele wel in ag geneem moet word totdat die posisie deur wetgewing verander is. Volgens Lord Reid het die gemenerereg nog altyd hierdie gevalle op grond van redelikheid, billikheid en openbare beleid hanteer.⁷⁴ Hy bevestig die korrektheid van Sir James Andrews se stelling in *Redpath* te wete.⁷⁵

“That it would be startling to the subscribers to the fund if they were to be told that their contributions were really made in ease for the benefit of the negligent railway company.”

Die onderliggende rede lê vir hom in die volgende gedagte:⁷⁶

“It would be revolting to the ordinary man's sense of justice, and therefore contrary to public policy, that the sufferer should have his damages reduced so that he would gain nothing from

---

⁷¹ [1969] 1 All ER 555. Sien die uitsprake van Lord Reid en Lord Morris of Borth-Y-Gest.

⁷² Die opmerkings deur Lords Reid en Morris of Borth-Y-Gest ten aansien van welwillendheidsvoordele is *m i obiter*. Die saak handel primêr oor die toerekening van 'n pensioen.

⁷³ 557I.

⁷⁴ 557I.

⁷⁵ 558B.

⁷⁶ 558C.

the benevolence of his friends or relations or of the public at large, and that the only gainer would be the wrongdoer.”

Hiermee word vir die eerste maal ondubbelsinnig van die oorheersing van kousaliteit as beoordelingsmaatstaf ten gunste van 'n normatiewe maatstaf weggebreek.

Lord Morris of Borth-Y-Gest se siening van welwillendheidsvoordele word deur die volgende gedeelte uit sy uitspraak weerspieël.⁷⁷

“So also would it seem to most people to be contrary to reason and justice if the impulses of sympathy and of concern which prompted gifts or benevolent arrangements lead to the result that a claim against a defendant has to be diminished. All these matters are purely the personal and private affairs of a plaintiff. It is not for a defendant to inquire what use a plaintiff has in the past made of his own money. If a defendant who is sued asks the plaintiff whether or not he had had a gift from a friend ... the reply, though courteous, could well be that the defendant should only concern himself with his own affairs.”

---

⁷⁷

573A-B.

Lord Morris se redes vir die nie-toerekening van welwillendheidsvoordele is tweeledig. Hy steun eerstens op die gedagte dat die werklike rede vir die nie-toerekening van welwillendheidsvoordele daarin geleë is dat dit teen die gevoel van redelikheid en regverdigheid is en tweedens is die ontvangs van die voordeel 'n aangeleentheid wat kollateraal tot die verweerder is.⁷⁸

Die *House of Lords* het in *Hussain v New Taplof Mills Ltd*⁷⁹ die geleentheid gehad om weer te kon beslis ten aansien van voordeeltorekening. Alhoewel die hof nie belas was met welwillendheidsvoordele nie bevestig die hof die korrektheid van die nie-toerekening van welwillendheidsvoordele. Lord Bridge of Harwich stel dit so:⁸⁰

“... when the plaintiff receives money from the benevolence of third parties prompted by sympathy for his misfortune, as in the case of a beneficiary from a disaster fund, the amount received is again to be disregarded ...”

4.2.3.2.2 Analise

---

⁷⁸ 573A-B.

⁷⁹ [1988] 1 All ER 541.

⁸⁰ 545A.

Prinsipieel moet waar welwillendheidsvoordele ter sprake is 'n onderskeid gehandhaaf word tussen die gevalle waar 'n aksie ingevolge die *Fatal Accidents Act*, weens die dood van 'n broodwinner ingestel word en die aksies waar slegs vir persoonlike beserings geëis word in welke geval die *Fatal Accidents Act* nie toepassing vind nie. In die eersgenoemde geval is aanvanklik beslis dat die voordele ongeag die aard daarvan toegereken moet word. Wysigings tot die *Fatal Accidents Act* het mettertyd meegebring dat voordele wat as gevolg van die dood van die oorledene ontvang word van toerekening uitgesluit word. Die posisie is tans dat geen voordele wat as gevolg van die dood ontvang word teen die vergoedingsbedrag verreken mag word nie. Hierdie nie-toerekening word statutêr gereël.⁸¹

In geval van persoonlike beseringseise geld die gemenerereg. In hierdie gevalle is aanvanklik bevind dat welwillendheidsvoordele nie kousaal genoegsaam aan die delikpleger se optrede verbind kan word nie en word derhalwe van toerekening uitgesluit.⁸² Hierdie kousale maatstaf is later ten gunste van 'n normatiewe maatstaf te wete openbare beleid verwerp.⁸³ Openbare beleid bring mee dat welwillendheidsvoordele nie verreken moet word nie.⁸⁴ Grondliggend tot openbare beleid is die gedagte dat dit teen die gemeenskap se gevoel van redelikheid, billikheid en regverdigheid sou indruis indien die delikpleger die voordeel van welwillendheidsontvangstes sou kry.

Sekere riglyne ten einde te bepaal of die voordeel wel 'n welwillendheidsvoordeel is, kan uit die regspraak afgelei word. Hierdie riglyne kan in twee hoofelemente verdeel word. Eerstens moet die aard van die voordeel telkens ontleed word. Die aard van die voordeel moet vrygewigheid as basis hê. Die aard kan op sy beurt weer aan die hand van onder andere die volgende faktore bepaal word. Die doel van die voordeel, welke doel 'n element van vrygewigheid moet besit. Die doel kan weer uit die bedoeling van

---

⁸¹ Art 4 van die *Administration of Justice Act* van 1982.

⁸² *Redpath v Belfast and County Down Railway* [1947] NI 167; *Peacock v Amusement Equipment Co Ltd* [1954] 2 All ER 689.

⁸³ *Parry v Cleaver* [1969] 1 All ER 555.

⁸⁴ Sien Lewis *Deducting Benefits* 67-68 vir 'n bespreking van die relevante beleidsargumente.

die bewerker asook die bedoeling van die ontvanger van die voordeel vasgestel word. Die bron van die voordeel is 'n verdere faktor ter beoordeling van die aard van die voordeel. Hoe meer onafhanklik die bron van die benadeelde-delikpleger verhouding staan hoe groter is die kans dat die voordeel as kollateraal aangemerkt kan word. Tweedens is die tydstop waarop die voordeel ontstaan eweneens van belang. Om as 'n welwillendheidsvoordeel te kwalifiseer moet die voordeel op 'n tydstop na die plaasvind van die skadestigtende gebeurtenis ontstaan of ontvang word.

Die voordeel moet nie by wyse van 'n reg deur die benadeelde afgedwing kan word nie. Die voordeel moet ook nie deur die bewerker daarvan na oordrag aan die benadeelde verhaalbaar wees nie. Die lewering van die voordeel aan die benadeelde moet dus onvoorwaardelik wees.

4.2.3.2.3 Vrywillige dienste deur derdes⁸⁵

Vrywillige dienste neem gewoonlik die vorm van hulp aan wat teenoor die slagoffer van 'n skadestigtende gebeurtenis verleen word.⁸⁶ Die aard en die omvang van die hulp varieer na gelang die nadeel wat die benadeelde tref. Vervolgens word tot 'n ondersoek na die teoretiese ontwikkeling van die erkenning van 'n eis waar gratis dienste gelewer word teen die agtergrond van voordeeltorekening oorgegaan.

Die eiser in *Roach v Yates*⁸⁷ is sodanig beseer dat hy in die hospitaal behandeling ontvang waarna hy tuis verder verpleeg word. Die eiser se beserings is van so 'n aard dat hy lewenslange versorging sal moet ontvang. Sy vrou en skoonsuster gee beide hul diensbetrekkings op ten einde die eiser tuis te kan verpleeg. Beide regters Greer en Slesser bevind dat die eiser op die dienste van 'n voltydse verpleegster geregtig is. Die bedrag wat sy vrou en skoonsuster aan inkomste verbeur, is minder as die koste

---

⁸⁵   Sien in die algemeen die bespreking hiervan deur James *Principles of Torts* 442-447; Kemp *Damages* 202-203; McGregor *Damages* 1273-1279; Munkman *Damages* 139-142.

⁸⁶   Die hulp neem gewoonlik die vorm van persoonlike fisiese versorging aan soos bv tuisverpleging wat aan 'n hulpbehoewende verleen word. Dikwels word ook finansiële bystand aan 'n slagoffer verleen om bv mediese of ander uitgawes te betaal.

⁸⁷   [1938] 1 KB 256.

van 'n verpleër en die hof staan die verbeurde inkomste as vergoeding vir die versorgingsdienste toe. Dit blyk dat die hof as 'n vereiste stel dat die eiser op die gelewerde diens geregtig moet wees alvorens vergoeding vir die diens verhaal kan word.

By nadere ondersoek word gevind dat geen vermoënsverbetering in hierdie geval bestaan nie. Wat wel gebeur, is dat die eiser se vermoë nie verminder of verder verminder het nie. Die hof kwantifiseer slegs die behoefte aan die versorgingsdiens aan die hand van die waarde van die diensbetrekkings wat die vroue opgegee het ten einde die eiser te kan verpleeg.

In *Liffen v Watson*⁸⁸ loseer die eiseres weens 'n motorongeluk, nadat sy uit die hospitaal ontslaan is, by haar vader. Die hof moes beslis of die waarde van die “board and lodging” wat die eiseres regtens van haar werkgewer kon eis as deel van haar salaris van die verweerder verhaalbaar is. Die voordeel is die waarde van die tydperk wat die eiseres by haar vader loseer, aangesien sy vir 'n ooreenstemmende tydperk nie van haar werkgewer waarde vir die “board and lodging” gekry het nie. Die hof *a quo* laat nie die eis vir die “board and lodging” toe nie, aangesien daar nie bewys was dat die eiseres met haar vader 'n ooreenkoms vir die terugbetaling van die waarde van die verskafte “board and lodging” aangegaan het nie.

---

⁸⁸ [1940] 1 KB 556. Die eiseres is weens die nalatigheid van die verweerder beseer. Na haar ontslag uit die hospitaal loseer sy by haar vader. As deel van haar salarisvoordele loseer sy in die hotel waar sy werksaam is.

Ten op sigte van die eis vir die verlies van “board and lodging” baseer die hof van appél die eis as 'n verlies van regte uit 'n dienskontrak.⁸⁹ Die hof ontleed nie die aard van die voordeel nie. Die “board and lodging” word eenvoudig aan die verlies van salaris gelykgestel en aangesien die salaris verhaalbaar is, is die “board en lodging” ook verhaalbaar.⁹⁰ Die eiseres ontvang in hierdie geval meer vergoeding as haar werklike verlies. Daar bestaan geen aanduiding dat die eiseres enige verpligting gehad het om aan haar vader 'n teenprestasie te moet lewer nie. Dit is duidelik dat die hof die oënskynlike gratis diens wat die eiseres se pa lewer as kollateraal beskou. Kumulasie vind plaas aangesien die dienste wat die eiseres se pa lewer oënskynlik op welwillendheid gebaseer is.⁹¹ Hiermee is die weg gebaan dat ook in geval van gratis dienste wat op welwillendheid gebaseer is kumulasie ten gunste van die benadeelde kan plaasvind. Die voordeel is die besparing in die geldwaarde wat op die “board and lodging” geplaas word aangesien die “board and lodging” gratis deur 'n derde verskaf word.

Regter Paull het in *Schneider v Eisovitch*⁹² die geleentheid gehad om die vrywillige dienste van 'n familielid te oorweeg. Die eiseres is weens 'n motorongeluk in 'n Franse hospitaal bewusteloos terwyl haar swaer en sy vrou van Engeland vlieg om haar by te staan.⁹³ Die vraag ontstaan of die eiseres die uitgawes deur haar swaer en sy vrou onder andere ten opsigte van die terugvlieg van hulleself en haar man se lyk na Engeland kan verhaal. Die aard van die voordeel is dienste betreffende persoonlike bystand aan die eiseres wat vrywillig gelewer is. Geen formele ooreenkoms tussen die eiseres en haar familie tot terugbetaling van die uitgawes

---

⁸⁹ By monde van Lord Slesser op 219-219B met wie Lord Luxmoore saamstem en per Lord Goddard op 219F-H. Die “board and lodging” word op dieselfde basis as die verlies van die eiseres se salaris hanteer.

⁹⁰ Per Lord Goddard op 219G-H wat dit soos volg stel: “The only consideration is, what has she lost? She has lost the value of her board and lodging, just the same, as she has lost her wages.”

⁹¹ Per Lord Goddard op 219F.

⁹² [1960] 1 All ER 169.

⁹³ Die eiseres was nie Frans magtig nie en die posisie was van so 'n aard dat sy hulp nodig gehad het om oor die weg te kom.

bestaan nie.⁹⁴ Regter Paull formuleer drie reëls waaraan voldoen moet word alvorens die eiseres vir die gratis dienste kan eis.⁹⁵ Eerstens moet die dienste wat gelewer was redelikerwys noodsaaklik gewees het, as gevolg van die delikpleger se optrede. Tweedens moet die uitgawes redelik wees met inagneming van die omstandighede insluitende of die uitgawes aangegaan sou gewees het as die vriend nie gehelp het nie. Derdens moet die eiser onderneem om die bedrag aan die vriend terug te betaal uit die bedrag soos deur die hof toegeken.

---

⁹⁴ Die eiseres dui wel aan dat sy onder 'n morele verpligting staan om die uitgawes te vergoed.

⁹⁵ 174D-E.

Die hof laat die eiseres se eis vir die uitgawes van die familie toe. Die basis vir die toelating vind die hof daarin dat die eiseres in elk geval die uitgawes sou moes aangaan om die lyk in Engeland te kry en is sy weens die besondere omstandighede op bystand van 'n persoon om haar te help om oor die weg te kom, geregtig.⁹⁶ Die derde vereiste wat die hof stel, is myns insiens vir kritiek vatbaar.⁹⁷ 'n Eiser behoort met die skadevergoeding wat ontvang word op enige wyse te kan handel. 'n Hof behoort slegs in uitsonderlike gevalle ten op sigte van die aanwending van skadevergoeding, voorskriftelik te wees.⁹⁸

In opvolgende sake is die verhaalsreg bevestig.⁹⁹ In *Hunt v Severs*¹⁰⁰ het die *House*

---

⁹⁶ Die eiseres het in elk geval onderneem om indien die hof die uitgawes toelaat, 'n terug-betaling aan die familielid te maak ten aansien van die uitgawes. In werklikheid is geen vermoënsvermeerdering voorhande nie.

⁹⁷ Alhoewel die uitgawe deur die familielid aangegaan is, is dit ten behoeve van die eiseres aangegaan. Dit was tog nooit die bedoeling van die familielid dat die eiseres se verhaalsreg hiermee ingekort word nie.

⁹⁸ Soos byvoorbeeld waar skadevergoeding aan minderjariges of geestelik versteurde persone toegeken word.

⁹⁹ In *Cunningham v Harrison* [1973] 1 QB 942 bevind Lord Denning dat dit nie nodig is om ooreenkomste te sluit alvorens vergoeding vir hierdie dienste verhaalbaar is nie. In *Donnelly v Joyce* [1974] 1 QB 454 beslis r Megaw dat die behoefte vir die dienste bestaan en dit is daardie behoefte wat aangespreek en vergoed moet word. In *Housecroft v Burnett* [1986] 1 All ER 322

of *Lords* ook die verhaalsreg bevestig maar met die kwalifikasie dat die eiser nie 'n verhaalsreg het waar die voordele deur die dader self gelewer is nie.

4.2.3.2.4 Analise

(CA) dui die hof aan dat die plafon vir sulke dienste die kommersiële koers is. In *Taylor v Bristol Omnibus Co Ltd* [1975] 1 WLR 1054 bevestig Lord Denning dat vergoeding vir dienste wat gratis deur derdes gelewer word, verhaalbaar is indien die dienste in elk geval verhaalbaar sou wees. Die hof ken egter nie die kommersiële waarde toe nie maar 'n verminderde bedrag aangesien die dienste deur die ouers gelewer word.

100

[1994] 2 AC 350 363.

Die lewering van gratis hulp of dienste het in die Engelse reg as 'n afsonderlike voordeelklas ontwikkel. Hierdie gratis hulp of dienste word as deel van die voordeeltorekeningsvraag hanteer. In die bovermelde gewysdes het 'n behoefte aan die lewering van die een of ander hulp of diens bestaan. Dit is hierdie behoefte wat die verweerder moet vergoed. Die vraag is egter of die verweerder in die beoordeling van die behoefte kan kennis neem dat die behoefte deur 'n derde aangespreek of vervul is. Myns insiens kan daar wel kennis van geneem word, maar vir doeleindes van waardebeplanning. Ooreenkomste tussen die eiser en derdes bind in elk geval nie die verweerder nie. Gratis dienste is nie 'n voordeel wat die vermoë verhoog nie maar bring mee dat die vermoë nie verminder of verder verminder nie. Teen hierdie agtergrond is die lewering van hulp of dienste wel 'n voordeel. Die diensbetrekking wat opgegee word om die beseerde te verpleeg, word gedoen om die bestaande behoefte wat deur die dader se optrede veroorsaak is, aan te spreek. Die howe gebruik in die beoordeling van die waarde van die versorgingsbehoefte die waarde van die diensbetrekking. Indien die totale waarde van die opgesegde diensbetrekking dieselfde of 'n laer waarde as die objektiewe kommersiële waarde van die versorgingsbehoefte het, word die waarde van die opgesegde diensbetrekking aan die eiser toegeken. Indien die benadeelde na ontvangs van die skadevergoeding nog steeds gratis versorgingsdienste ontvang, is 'n voordeel vir die eiser voorhande, waaroor die verweerder hom in elk geval nie kan bekla nie. Indien die benadeelde vergoed is vir die behoefte wat ontstaan het, is dit irrelevant hoe die behoefte daarna deur die benadeelde vervul word. Gratis hulp of dienste het in die bovermelde *scenario* nie met egte voordeeltorekeningsvoordele in die sin van aanpassingsvoordele te doen nie maar met die vraag na skade en die kwantifisering daarvan. Die vereiste is die bestaan van 'n verhaalsreg vir hierdie hulp of dienste. Die bestaan van ooreenkomste om vergoeding vir die gratis hulp of dienste te kry, is dus onnodig.¹⁰¹

4.2.4 Versekeringsvoordele¹⁰²

¹⁰¹ Lord Denning bevind in *Cunningham v Harrison* [1973] 1 QB 942 dat dit nie nodig is om 'n ooreenkoms te sluit alvorens vergoeding vir hierdie dienste verhaalbaar is nie.

¹⁰² Sien in die algemeen vir 'n bespreking van die toerekenbaarheid van versekeringsvoordele in die Engelse reg McGregor 1965 *MLR* 630-636; Street *Damages* 74-75; Boberg 1964 *SALJ* 346-370; Atiyah 1969 *MLR* 401-406; Lord Pearson *Royal Commission* 114-115; James *Principles of Torts* 440-441; Heuston en Buckley *Torts* 535; Lewis *Deducting Benefits* 51-53;

4.2.4.1 Inleiding

White en Fletcher *Delictual Damages* 177-187; Rogers *Tort* 776-777; Kemp en Kemp *Damages* 10002; Kemp *Damages* 199; Cane *Atiyah's Accidents* 324-325; Tettenborn *et al Damages* 101-102; Munkman *Damages* 138-139.

Die Engelse reg onderskei vir doeleindes van voordeeltorekening tussen die algemene vorme van versekering.¹⁰³ In die ondersoek wat volg, word slegs op die toerekenbaarheid van ontvangstes ingevolge skade-, somme- en sosiale versekering gekonsentreer.¹⁰⁴ Weens die uitgebreide sosiale versekeringsstelsel wat hoofsaaklik deur wetgewing beheer word, word afsonderlike aandag hieraan bestee.¹⁰⁵ Vervolgens word tot 'n bespreking van skade- en sommeversekering oorgegaan. Klem word ook op die wisselwerking tussen subrogasie en voordeeltorekening in die lig van die skadevergoedingsaanspraak geplaas.

4.2.4.2 Regspraak

4.2.4.2.1 Skadeversekering

Subrogasie het in *Randel v Cockran*¹⁰⁶ erkenning gekry. Die beginsel word gestel dat die versekerde in die posisie van 'n trustee teenoor die versekeraar staan

---

¹⁰³ Skade- en sommeversekering. Hierbenewens bestaan daar ook 'n uitgebreide sosiale versekeringsstelsel. Sosiale versekering word statutêre gereël, hoofsaaklik deur die *Social Security (Contributions and Benefits) Act* van 1992 en die *Social Security (Recovery of Benefits) Act* van 1997. Sien par 4.2.9 vir 'n bespreking van sosiale versekering en die tersaaklike relevante wetgewing.

¹⁰⁴ Slegs die algemene aard van hierdie versekering in die konteks van voordeeltorekening word ondersoek.

¹⁰⁵ Sien par 4.2.9 in hierdie verband.

¹⁰⁶ (1748) 1 Ves Sen 99 (27 ER 916).

proporsioneel tot die bedrag wat die versekeraar betaal indien die versekerde 'n betaling van die delikpleger ontvang.¹⁰⁷

---

¹⁰⁷ Op 916 word dit soos volg gestel: "...the assured stands as a trustee for the insurer, in proportion for what he paid ..."

In *Mason v Sainsbury*¹⁰⁸ beslis Lord Mansfield dat die versekeraar wel 'n aksie teen die delikpleger kan instel indien die versekeraar die versekerde skadeloos stel. Die hof sien die versekeringskontrak as 'n skadeloosstellingskontrak¹⁰⁹ met die gevolg dat die versekeraar in die plek van die versekerde kom en in die naam van die versekerde kan dagvaar. Regter Buller maak 'n belangrike opmerking deur aan te dui dat die versekeringskontrak in die vorm van 'n weddenskap is, waar derdes niks mee te maak het nie.¹¹⁰ Die weg word hiermee gebaan dat die delikpleger hom nie op die inhoud van die versekeringskontrak in sy deliktuele verhouding met die eiser kan beroep nie.¹¹¹

Die *locus classicus* ten aansien van versekering word in *Bradburn v The Great Western Railway Company*¹¹² gevind. Hoewel hierdie gewysde primêr oor somme-versekering handel, het dit die posisie ten aansien van skadeversekering net soveel beïnvloed. Die eiser ontvang van sy versekeraar 'n som geld weens 'n ongelukspolis as gevolg van 'n treinongeluk. Die verweerder beweer dat die opbrengs van die ongelukspolis teen die skadevergoeding verreken behoort te word. Baron Bramwell bevind dat die eiser die voordeel waarvoor hy betaal het, kan behou en ook volledige skadevergoeding van die verweerder kan verhaal.¹¹³

Baron Pigott gaan verder en bevind dat daar geen rede of regverdiging bestaan om die voordeel wat die eiser ingevolge 'n kontrak met derdes beding het, teen die vergoeding te verreken nie. Hy is van mening dat die eiser die voordeel beding het

---

¹⁰⁸ (1782) 3 Dougl 61 (99 ER 538).

¹⁰⁹ Per Lord Mansfield en r Buller op 540.

¹¹⁰ Op 540 stel r Buller dit soos volg: "... the contract is only a wager ... of which third persons shall not avail themselves".

¹¹¹ Hierdie beginsel word in *Yates v White* 1838 4 Bing NC 282 bevestig.

¹¹² (1874) LR 10 Ex 1. Sien ook die bespeking van die saak in konteks van ongevalversekering deur McGregor 1965 *MLR* 630-634. McGregor op 630 wys daarop dat hierdie saak die begin van die leerstuk van kollaterale voordele is. Sien verder ook Atiyah 1969 *MLR* 401-403 ten aansien van 'n bespeking van versekeringsvoordele in die algemeen.

¹¹³ 2. Baron Bramwell onderskei hierdie gemeenregtelike beseringeis van die geval waar ingevolge *Lord Campbell's Act* geëis word. In lg geval word alle voordele teen die vergoeding inberekening gebring.

ingeval 'n ongeluk sou gebeur.¹¹⁴ Hiermee is die weg gebaan dat versekering van toerekening teenoor die skadevergoedingsaanspraak uitgesluit word.

---

¹¹⁴ Per Baron Pigott op 3: "He does not receive that sum of money because of the accident, but because he has made a contract providing for the contingency: an accident must occur to entitle him to it, but it is not the accident, but his contract, which is the cause of his receiving it."

In *Parry v Cleaver*¹¹⁵ het die *House of Lords* die korrektheid van *Bradburn* opnuut bevestig.¹¹⁶ Die rede waarom versekeringsvoordele nie verreken word nie blyk uit die volgende aanhaling uit Lord Reid se uitspraak:¹¹⁷

“As regards moneys coming to the plaintiff under a contract of insurance, I think that the real and substantial reason for disregarding them is that the plaintiff has bought them and that it would be unjust and unreasonable to hold that the money which he prudently spent on premiums and the benefit from it should enure to the benefit of the tortfeasor.”

Ongeveer 20 jaar later het die *House of Lords* in *Hussain v New Taplof Mills Ltd*¹¹⁸ weereens met goedkeuring na *Bradburn* verwys.

4.2.4.2.2 Analise

Die posisie betreffende skadeversekering en laasgenoemde se verhouding ten aansien van voordeeltorekening is deeglik uitgetrap. Die dader kan hom nie op enige voordeel beroep wat die benadeelde ingevolge 'n skadeversekeringskontrak ontvang nie. Die heersende regsposisie word deur *Bradburn* verteenwoordig.¹¹⁹ Die rede word in die gedagte gevind dat die voordeel gekoop is en dat dit onregverdig en onbillik teenoor die verweerder sou wees indien die dader die voordeel van die eiser se

---

¹¹⁵ [1969] 1 All ER 555.

¹¹⁶ Per Lord Reid op 558F; Per Lord Morris op 572I; Per Lord Pearce op 575G-576D; Per Lord Wilberforce op 579H-I; Per Lord Pearson op 588C-F.

¹¹⁷ 558D-E.

¹¹⁸ [1988] 1 All ER 541 per Lord Bridge of Harwich op 544J-545A.

¹¹⁹ *Bradburn v The Great Western Railway Company* (1874) LR 10 Ex 1.

voorsienigheid verkry.

Ingevolge *Bradburn v The Great Western Railway Company*¹²⁰ is versekering 'n kollaterale aangeleentheid wat die verweerder betref. Die rede is dat die versekeringskontrak uit 'n onafhanklike optrede van die eiser voortspruit. Die eiser het die premies betaal en is dus op die voordeel van die uitbetaling geregtig. Die geld word nie weens die plaasvind van die ongeluk ontvang nie maar weens die bestaan van die kontrak. Die ongeluk is slegs die omstandigheid wanneer en ingevolge waarvan die versekerde die kontraktuele bepalinge teenoor die versekeraar kan afdwing.

Daar is wel 'n ander subsidiêre rede waarom verrekening in elk geval nie behoort plaas te vind nie. In geval van skadeversekering geld subrogasie en gevolglik kry die versekeraar die reg om die versekerde se vorderingsreg, in die naam van die versekerde, te kan uitoefen.¹²¹ Indien die delikpleger wel teenoor die versekerde presteer, word die prestasie in die naam van die versekerde ontvang maar in trust ten behoeve van die versekeraar gehou. Sodra oorbetalings van die prestasie aan die versekeraar plaasvind, is daar nie sprake van 'n werklike vermoënsvermeerdering nie.¹²² Geen verrekening van die sogenaamde voordeel vind plaas nie, aangesien geen voordeel bestaan nie. Die nie-verrekening van skadeversekeringsontvangstes word wat die Engelse reg betref nie op die nie-bestaan van 'n voordeel gebaseer nie

---

¹²⁰ (1874) LR 10 Ex 1.

¹²¹ 'n Vereiste is dat die versekeraar wel aan die versekerde 'n betaling moes gemaak het.

¹²² Die versekerde ontvang wel van die versekeraar ingevolge die versekeringskontrak 'n betaling en sodra die delikpleger weens 'n aanspraak betaal, is steeds geen voordeel voorhande nie, aangesien die sg voordeel tot die rekening van die versekeraar in trust deur die versekerde gehou word.

maar wel op oorwegings van openbare beleid en die afwesigheid van kousaliteit.

4.2.4.2.3 Sommeversekering

Sommeversekering word eweneens deur die beginsels soos in *Bradburn v The Great Western Railway Company*¹²³ neergelê is, beheer. Soos reeds vermeld, is na hierdie beginsels in die *House of Lords* se uitspraak van *Parry v Cleaver*¹²⁴ met goedkeuring verwys. Lord Reid¹²⁵ bevind dat die werklike rede vir die nie-verrekening van versekeringsopbrengste nie in beginsels van kousaliteit geleë is nie maar in oorwegings van regverdigheid en redelikheid. Aldus Lord Reid is dit kunsmatig en irrasioneel om die nie-verrekening van versekering deur beginsels van kousaliteit te wil verklaar.¹²⁶ Die realiteit hou in dat versekering gekoop word deur premies te betaal en gevolglik is dit onregverdig en onredelik om geld wat verstandig deur die eiser aangewend word tot die uiteindelijke voordeel van die delikpleger af te wentel. Indien die versekeringsontvangste verreken word, sal die gevolg wees dat die benadeelde in 'n swakker finansiële posisie gelaat word as sou hy nooit die versekering uitgeneem het nie.¹²⁷

In Lord Morris of Borth-Y-Gest¹²⁸ se ondersteuning van die *Bradburn*-uitspraak maak hy ten aansien van versekering die volgende opmerking:¹²⁹

---

¹²³ (1874) LR 10 Ex 1. Hierdie beslissing is in wese eerder ten aansien van sommeversekering as skadeversekering.

¹²⁴ [1969] 1 All ER 555. Al die Lords haal *Bradburn* met goedkeuring aan. Sien ook vn 115.

¹²⁵ 558D-E.

¹²⁶ 558E.

¹²⁷ 558E-F.

¹²⁸ Hy stel dit op 572G soos volg: "The view which I have accepted does not in any way conflict with or diminish acceptance of *Bradburn's* case." Lord Morris gaan op 572I-573A verder: "I think that it would seem to most people, as it seemed to Bramwell and Pigott that there would be neither, reason nor justice in any suggestion that money received under such a contract of insurance should be taken into consideration."

¹²⁹ 573A-B.

“All these matters are purely personal and private affairs of a plaintiff. It is not for a defendant to inquire what use a plaintiff has in the past made of his own money. If a defendant who is sued asks the plaintiff ... whether or not he had taken out any insurance policies the reply, firm though courteous, could well be that the defendant should only concern himself with his own affairs.”

Lord Pearce¹³⁰ stel dit kort en bondig deur te verklaar dat *Bradburn* korrek is en dat voordele van privaatversekering wat deur 'n eiser beding is, nie verreken word nie aangesien die voordeel van 'n kontrak wat onafhanklik staan van die verhouding tussen die eiser en die verweerder afkomstig is.

---

¹³⁰

Op 576B stel hy dit so: “The Australian cases accepted *Bradburn* as correct. So, too the Canadian cases. It has never been criticised in our courts.”

Lord Wilberforce¹³¹ verwys wel met goedkeuring na *Bradburn* maar ontleed nie die aard van versekering nie. Hy dui wel aan dat ongeluksversekering nie geskenke of soos geskenke is nie maar eerder met weddenskappe vergelykbaar is.¹³²

Lord Pearson haal *Bradburn* ook met goedkeuring aan.¹³³ Hy vertolk die baronne se uitspraak egter anders. Die wese van die uitspraak is in effek dat versekering “to remote” en kollateraal is om van skadevergoeding afgetrek te word.¹³⁴ Lord Pearson steun dus vir die nie-verrekening van versekering op kousaliteit en kollateraliteit.

Die *House of Lords* moes in *Hussain v New Taplow Mills Ltd*¹³⁵ besluit of 'n versekeringskontrak en meer spesifiek 'n ongelukspolis teen die skadevergoeding verreken moet word. Die werkgewer het 'n langtermyn siektevoordeelskema by 'n versekeringsmaatskappy ten gunste van sy werknemers uitgeneem. Die eiser is beseer en beroep hom daarop dat die voordeel nie teen die skadevergoeding in

---

¹³¹ 579I-579.

¹³² 582A.

¹³³ 588C.

¹³⁴ 587G.

¹³⁵ [1988] 1 All ER 541. Sien die bespreking van die saak deur Brazier *Street on Torts* 530.

berekening gebring kan word nie. Die siektevoordeelskema het deel van sy dienskontrak gevorm.

Die hof dui aan dat finansiële voordele wat 'n eiser ontvang wat hy nie sou ontvang het as dit nie vir die plaasvind van die gebeurtenis was nie, *prima facie* in ag geneem moet word ter beperking van skade.¹³⁶ Tot hierdie reël bestaan twee goed gevestigde uitsonderings. Die eerste is die geval waar 'n eiser ingevolge 'n versekeringspolis die premies betaal het in welke geval die versekeringsontvangste nie van die skadevergoeding aftrekbaarbaar is nie. Die tweede uitsondering¹³⁷ is waar die eiser geld weens die welwillendheid van derde partye uit simpatie met die eiser ontvang.

Lord Bridge of Harwich haal Lord Reid in *Parry v Cleaver* met goedkeuring aan, wat aandui dat die onderskeid tussen ontvangste wat in ag geneem moet word en die wat nie in ag geneem word nie, nie na aanleiding van die bron daarvan nie maar na die intrinsieke aard van die voordeel beoordeel word.¹³⁸ Lord Bridge of Harwich gaan voort en ondersoek die aard van die siektevoordeelskema. Hy bevind dat die betalings van die werkgewer nie onderskeibaar is van siekteverlofbetalings nie en ook dien as gedeeltelike substituut vir verlies aan verdienste. Die betalings is die antiese van 'n pensioen en derhalwe word dit teen die skadevergoeding in ag geneem.¹³⁹ Die derde rede vir die toerekening van die ontvangste is dat die voordeel van die werkgewer afkomstig is en die werknemer geen premie ten opsigte van die voordeel betaal het nie.¹⁴⁰ Vierdens strek dit teen die gevoel van regverdigheid om in hierdie

---

¹³⁶ Lord Bridge of Harwich stel dit op 544G-H soos volg: "Financial gains accruing to the plaintiff which he would not have received but for the event which constitutes the plaintiff's cause of action are *prima facie* to be taken into account in mitigation of losses ..."

¹³⁷ Per Lord Bridge of Harwich 544J-545A.

¹³⁸ Hy haal Lord Reid op 545G soos volg aan: "Surely the distinction between receipts which must be brought into account and those which must not depend not on their source but on their intrinsic nature."

¹³⁹ 546I-547A. Die belangrike van hierdie uitspraak is daarin geleë dat die hof ook soos in *Parry v Cleaver* [1969] 1 All ER 555 die voordeel na aanleiding van die aard daarvan beoordeel. Alhoewel die voordeel deur 'n versekeraar betaal word, is die toets nie die bron van die voordeel nie, maar wel die aard van die voordeel.

¹⁴⁰ 548E.

240

geval die betalings nie teen die skadevergoeding te verreken nie. 'n Soepel benadering waarin die aard, die bedoeling en die gevoel van regverdigheid die beoordelingsmaatstaf vir toerekening vorm, word deur die hof gevolg.¹⁴¹

---

¹⁴¹ Hiermee volg die hof dieselfde benadering as in *Parry v Cleaver* [1969] 1 All ER 555 waar die intrinsieke aard van die voordeel 'n element van die beoordelingsmaatstaf vorm.

Die *Court of Appeal* het in *McCamley v Cammell Laird Shipbuilders Ltd*¹⁴² geleentheid gehad om oor 'n ongelukspolis te kon beslis. Die eiser is weens 'n besering aan diens so beseer dat hy arbeidsongeskik is. Sy werkgever het ten behoeve van sy werknemers 'n ongelukspolis uitgeneem. Die hof *a quo* het bevind dat die ongelukspolis nie teen die skadevergoeding verreken hoef te word nie. Lord O'Connor bevestig dat die aksie in gevolge die gemenerereg beoordeel moet word, aangesien die eis nie op die dood van iemand gebaseer is nie.¹⁴³ Die hof ontleed die aard van die versekeringskontrak en die aanvanklike bedoeling van die werkgever toe die kontrak gesluit is. Die hof bevind dat die bedoeling van die polis was om 'n voordeel as 'n daad van welwillendheid teenoor die werknemers betaalbaar te maak.¹⁴⁴ Die voordeel word buite rekening gelaat op die volgende basis:¹⁴⁵

“The act of benevolence was to happen contingently on an event and was prepared for in advance. To refer to Lord Bridge’s speech in *Hussain’s* case this payment was one analogous to ‘one of the classic exceptions’ to the rule that there should be no double recovery.”¹⁴⁶

---

¹⁴² [1990] 1 All ER 854.

¹⁴³ 859G-H. Dit het die effek dat die *Fatal Accident's Damages Act* van 1908 nie toepassing vind nie. Art 1 wat voordele weens versekeringskontrakte uitsluit, geld dus nie.

¹⁴⁴ 861B-C. Dit is irrelevant dat die reëling voor die plaasvind van die ongeluk gemaak is. Die daad van welwillendheid is aan die gebeurlikheid van die plaasvind van die gekontrakteerde gebeurtenis gekoppel en daar is vooraf daarvoor voorsiening gemaak.

¹⁴⁵ 861D.

¹⁴⁶ Die hof verwys na “double recovery” wat toegelaat word. M i is dit terminologies suiwerder om

4.2.4.2.4 Analise

---

te verwys na oorkompensasie of kumulاسie as na dubbele verhaling. Lg term, alhoewel dit na 'n dubbele verhaling verwys, verteenwoordig nie 'n werklike dubbele verhaling nie. Dit is eerder 'n spesifieke gunstige newewerking van die skadestigtende gebeurtenis wat nie verreken word nie. So het die nie-verrekening van 'n sommeversekeringsuitbetaling niks met 'n dubbele verhaling te doen nie maar met kumulاسie.

As algemene reël kan dit gestel word dat ontvangstes weens sommeversekering nie teen die skadevergoedingsaanspraak verreken word nie. Die redes hiervoor op gesag van *Bradburn* is drieledig. Eerstens word die voordeel van die polisopbrengs as “gekoop” en as “onderhandel” beskou, welke aspekte verteenwoordigend van beleidsoorwegings is. Tweedens is daar geen regverdiging en rede waarom 'n voordeel ingevolge 'n kontrak wat met derdes beding is teen die skadevergoeding verreken moet word nie. Hierdie rede het as basis dat die versekeringskontrak kollateraal tot die verweerder is. Derdens vind kousaliteitsbeginsels ook weerklank deurdat die “ongeluk” nie die rede vir die ontvangs van die voordeel is nie maar eerder die bestaan van die kontrak. Die ongeluk is slegs die voorwaarde wat as vereiste vir die uitbetaling daarvan dien. 'n Verdere rede vir nie-verrekening is dat die uitbetaling nie as substituuat vir die nadeel gely, ontvang word nie maar as gevolg van die plaasvind van die versekerde gebeurtenis. Die algemene reël is dat dit teen die gevoel van redelikheid, billikheid en regverdigheid indruis om sommeversekering toe te reken.¹⁴⁷

Uitsonderings tot hierdie algemene reël kom wel voor. Indien die versekering deur die werkgewer uitgeneem en aan die werknemer as substituuat vir salaris uitbetaal word, behoort toerekening plaas te vind. In hierdie *scenario* is dit 'n vraag na werklike skade. Primêr is sommeversekering nie op vergoeding van vermoënsverlies gerig nie maar in die aard van 'n *solatium*.

4.2.5 Pensioenvoordele¹⁴⁸

4.2.5.1 Inleiding

---

¹⁴⁷ Sien in die algemeen *Bradburn v The Great Western Railway Company* (1874) LR 10 Ex 1 en *Parry v Cleaver* [1969] 1 All ER 555. Daar moet ook in gedagte gehou word dat die opbrengs van versekeringspolis in elk geval ingevolge die *Fatal Accidents Act* van 1908 en tans ingevolge art 4 (1) van die *Fatal Accidents Act* van 1976 nie verreken mag word nie. Sien *Green v Russel* [1950] 2 All ER 525 waar die hof 'n ongelukspolis nie verreken het nie.

¹⁴⁸ Sien vir 'n bespreking van die toerekenbaarheid van pensioenvoordele in die Engelse reg *Street Damages* 75; *Boberg* 1965 SALJ 96-107; *Atiyah* 1969 MLR 399-401; *James General Principles* 441-442; *Lord Pearson Royal Commission* 112; *Lewis Deducting Benefits* 81-85; *Kemp Damages* 199-200; *White en Fletcher Delictual Damages* 188-189; *McGregor Damages* 1241-1245; *Tettenborn et al Damages* 101; *Munkman Damages* 137-138.

In hierdie afdeling word op die progressiewe ontwikkeling, weg van kousaliteit ten gunste van die aard van die voordeel as beoordelingsmaatstaf gefokus. Die regspraak wat bespreek word, sluit die posisie in waar die pensioen weens die dood van 'n persoon ontvang word sowel as waar pensioen weens persoonlike beserings betaal word. Die toerekenbaarheid van pensioen in geval van dood word statutêr¹⁴⁹ gereël maar in die aanloop tot die klemverskuiwing bly die benaderingswyse van die howe steeds relevant. Die aard van pensioenvoordele word ook ondersoek.

4.2.5.2 Regspraak

---

¹⁴⁹ Ingevolge art 3(1) van die *Administration Justice Act* van 1982 is art 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976 gewysig deur te bepaal dat geen voordele ingeval van aksies weens die dood van 'n persoon ingevolge hierdie wet verreken mag word nie. Sien ook par 4.2.2 hierbo.

Die eerste belangrike uitspraak word in *Baker v Dalgleisch Steam Shipping Company*¹⁵⁰ gevind. Die eiseres ontvang weens die dood van haar man 'n pensioen van die staat. Die hof ontleed nie die aard van die pensioen anders as om te bevind dat die pensioen 'n vrywillige pensioen is nie.¹⁵¹ Die voortsetting van die pensioen kan te enige stadium deur die betrokke Minister gestaak word en gevolglik beslis die hof dat die toekomstige pensioen nie teen die skadevergoeding verreken moet word nie. Hierdie aksie is op *Lord Campbell's Act* gebaseer en die hof bevind dat die pensioen wat reeds ontvang is wel teen die vergoeding in ag geneem moet word.¹⁵²

Hiermee word van die hof *a quo* se beslissing waarin bepaal is dat die pensioen van 'n welwillendheidsaard was en die pensioen daarom nie toegereken hoef te word nie afgewyk. Die waarde van die uitspraak word in die hantering van die toekomstige

---

¹⁵⁰ [1922] 1 KB 361.

¹⁵¹ Die pensioen is op die "bounty of the Crown" gebaseer.

¹⁵² 369-370 372. In *Lory v Great Western Railway Co* [1941] 1 All ER 230 beslis die hof dat die pensioenontvangstes wat van 'n vrywillige pensioenfonds afkomstig is, wel aftrekbaar is. Die aksie is ingevolge *Lord Campbell's Act* ingestel. Die hof verwerp die argument dat die ontvangstes in die aard van versekeringsgelde is.

246

pensioen gevind. Weens die onsekerheid wat aan die ontvangs van die toekomstige pensioen kleef, word dit nie teen die skadevergoeding verreken nie.¹⁵³

---

¹⁵³

Die voortbestaan van die voordeel is onseker en word derhalwe nie toegereken nie. M i is hierdie standpunt nie te ondersteun nie. Sien par 3.6 in hierdie verband.

'n Verpligte pensioen was in *Carling v Lebbon*¹⁵⁴ ter sprake. Die weduwee ontvang die pensioen ingevolge die *Widows' Orphans and Old Age Contributory Pensions Act* van 1925 waartoe haar man verplig was om by te dra. Hoofregter Hewart bevind dat ingevolge *Lord Campbell's Act* hy geen ander keuse het as om die pensioen teen die vergoeding te verreken nie.¹⁵⁵ Die argument dat die pensioen in die kader van artikel 1 van die *Fatal Accidents (Damages) Act* van 1908 kan tuishoort, word deur hom verwerp.¹⁵⁶ Daarmee saam aanvaar hy nie die argument dat die pensioen in die aard van versekering is nie.¹⁵⁷ Die aard van die pensioen word nie verder ontleed nie. Dit wil voorkom of die regter die pensioen nie sou toereken nie indien die aksie vir persoonlike beserings ingestel is. Hierdie denkrigting behels dat die aard van pensioen in wese nie dieselfde as die van versekering is nie.

Die eiseres het in *Johnson v Hill*¹⁵⁸ 'n pensioen weens die dood van haar man van die Minister van Pensioene ontvang. Die hof *a quo* verreken die pensioen. Op appèl word die skadevergoeding verminder deur 'n aftrekking vir die toekomstige pensioen wat die eiseres moontlik van die staat kan ontvang, toe te laat. Die volle bedrag word egter nie afgetrek nie, aangesien dit nie duidelik is tot watter mate die Minister die eiseres se pensioen kan verminder nie. Die pensioen word verreken aangesien die afhanklikes 'n redelike verwagting op die ontvangs van pensioen as gevolg van die

---

¹⁵⁴ [1927] 2 KB 108. Hierdie aksie is ook ingevolge *Lord Campbell's Act* ingestel.

¹⁵⁵ Die hof stel dit op 110 soos volg: "The result is interesting and anomalous. If a man who is insured for 20,000.00£ is killed in a railway accident his widow and children can recover from the railway company damages which are not diminished by the circumstance that on the death of the deceased there became payable the large sum assured. But when a man dies in circumstances in which his widow and children become entitled to a little pension - to which the deceased man himself has contributed - ... the value of that pension must be deducted from any sum which the widow might otherwise recover in an action under *Lord Campbell's Act*. I should have decided the matter the other way if it had been possible for me to do so."

¹⁵⁶ Die hof stel dit op 109-110 soos volg: "I do not think that it is accurate to describe it as a 'sum paid or payable on the death of the deceased,' nor do I think it can truly be said to be a sum 'payable ... under any contract of assurance or insurance'." *Lory v Great Western Railway Company* [1941] 1 All ER 230 is soortgelyk beslis.

¹⁵⁷ Lord Hewart merk op 110 soos volg op: "I should have decided the matter the other way if it had been possible for me to do so. But, in my opinion, as the law stands, there is no course open to me except to diminish the damages ... Whether that is a desirable state of the law is a matter on which I am not called on to express any opinion."

¹⁵⁸ [1945] 2 All ER 272.

248

broodwinner se dood het.¹⁵⁹ Die hof steun op kousaliteit as beoordelingsmaatstaf.

---

¹⁵⁹

273G-H.

Die eiser in *Dennis v London Passenger Transport Board*¹⁶⁰ is beseer met die gevolg dat hy vir die tydperk van afwesigheid van sy werk geen vergoeding ontvang het nie. Hy het van die Minister van Pensioene en ook van sy werkgever 'n pensioen en siekteverlofvoordele onderskeidelik ontvang wat amper gelykstaande aan die salaris is, wat hy weens die ongeluk verbeur het. Lord Denning bevind dat die pensioen en siekteverlofvoordele nie van die eis weens die verlies van salaris aftrekbaar is nie, weens 'n brief waarin die Minister van Pensioene te kenne gee dat as die eiser vergoeding van die verweerder ontvang hy 'n terugbetaling verwag.¹⁶¹ Dieselfde terugbetalingsverwagting is ook ten op sigte van die siekteverlofvoordele deur die eiser se werkgever geskep.¹⁶² Die aard van die pensioen is nie oorweeg nie. In hierdie geval was daar nie van kumulاسie sprake nie weens die hof se aanwysing dat die eiser 'n terugbetaling aan die kollaterale bron moet maak. Dit blyk dat die hof die

---

¹⁶⁰ [1948] 1 KB 779.

¹⁶¹ 779E.

¹⁶² Die hof stel dit op 779G soos volg: "In my opinion, a wrongdoer is not to be allowed to reduce damages by the fact that other persons have made up to the plaintiff his wages, like the London County Council and the Ministry of Pensions in this case. The plaintiff has lost his wages. In point of law, therefore *prima facie* he should have them paid by the wrongdoer." Die hof gelas dat die bydra van die derde party tot die eiser se skadevergoeding gevoeg word, onderhewig daaraan dat die eiser die bydra (aan die kollaterale bron) terugbetaal.

effek van 'n dubbele vergoeding (kumulاسie) wou omseil en toe die terugbetaling gelas. Die resultaat wat bereik is, blyk wel billik teenoor die kollaterale bron, die eiser en die verweerder te wees.

'n Teenoorgestelde beslissing word in *Payne v Railway Executive*¹⁶³ gevind. Die eiser se verdienvermoë is as gevolg van 'n ongeluk feitlik uitgewis. Van sy werkgewer ontvang hy 'n ongeskiktheidspensioen. Na die nodige opleiding word die eiser 'n telefonis. Die pensioen te same met die inkomste as 'n telefonis wis die verlies aan salaris uit. Vir die besluit dat die pensioen buite rekening gelaat moet word, steun regter Sellers op die uitsprake van *Bradburn* en *Shearman*.¹⁶⁴ Regter Sellers baseer sy argument op drie gronde:¹⁶⁵ Eerstens ontvang die eiser die pensioen weens sy diensbetrekking in die vloot synde een van die voordele wat die diens bied en die pensioen word sonder inagneming van enige skuld van enige party betaal. Tweedens behoort die pensioen soos versekering behandel te word. Net soos die verweerder hom nie kan beroep op die voordeel van die premies wat die versekerde betaal nie kan die verweerder hom nie op die voordele voortspruitend uit die diensbetrekking in die vloot beroep nie. Die derde rede vir die afwysing is daarin geleë dat die verweerder nie die voordeel (van die toevalligheid) van die omstandighede van die eiser se diensbetrekking kan kry nie.¹⁶⁶ Regter Sellers beoordeel wel die aard van die pensioen tot die mate dat hy bevind dat dit onafhanklik van enige skuld van die betrokke partye staan en dat die pensioen uit die diensverhouding voortspruit.

In *Browning v War Office*¹⁶⁷ word 'n verdere belangrike uitspraak gevind. Al drie die

---

¹⁶³ [1951] 1 All ER 1034.

¹⁶⁴ 1036D-F. *Bradburn v The Great Western Railway Co* (1874) LR 10 Ex 1; *Shearman v Folland* [1950] 1 All ER 976. Sien McKerron 1950 SALJ 426-427 vir 'n bespreking van lg saak.

¹⁶⁵ 1036H-1037B.

¹⁶⁶ 'n Belangrike aspek van hierdie saak is dat die eiser nie dagvaar weens die verlies van salaris nie maar weens die vermindering van sy verdienvermoë. Die eiser was slegs 'n dienspligtige in tydelike diens van die vloot. Sy skade word op sy verdienvermoë wat hy gehad het voor hy opgeroep is vir militêre diens bereken.

¹⁶⁷ [1962] 3 All ER 1089. Sien ook Luntz 1963 SALJ 403-407 vir 'n kritiese bespreking van hierdie saak.

Lords gee gemotiveerde uitsprake. Lord Denning bevestig die algemene beginsel:¹⁶⁸

“He should recover for his loss, but for no more than his loss ... The award of damages is made to compensate him, not to punish the wrongdoer ... He should, therefore, give credit for all sums he receives in diminution of his loss, save in so far as it would not be fair or just to require him to do so.”

Hiermee bevestig Lord Denning dat 'n salaris wat van 'n werkgewer ontvang word wat onder 'n kontraktuele verpligting staan om salaris te betaal wel verreken word. Hy gaan verder en dui aan dat daar geen verskil tussen salaris- en siekteverlofbetalings is nie en dat albei in ag geneem word.¹⁶⁹ Lord Denning¹⁷⁰ sien ook geen verskil tussen 'n pensioen wat 'n werkgewer verplig is om te betaal en siekteverlofbetalings nie. Die pensioen moet net soos salaris- en siekteverlofbetalings verreken word.

---

¹⁶⁸ 1091D.

¹⁶⁹ 1091H-I.

¹⁷⁰ 1092A-B.

Lord Denning verwerp alle analogieë. Vir hom is daar net een vraag waarop 'n antwoord verkry moet word en dit is: is dit billik en regverdig om in die berekening van die skadevergoeding kennis te neem van die verpligte pensioen wat die eiser ontvang? Indien die antwoord ja is, moet dit in ag geneem word. Die gedagte dat die eiser nie kumulatiewe vergoeding moet ontvang nie weeg swaar. Indien die pensioen egter nie verpligtend is nie, is dit meer in die vorm van 'n vrygewigheidsbetaling wat nie verreken word nie. Dit sou dan onbillik wees om dit in ag te neem, aangesien die pensioen dalk gestaak of verminder kan word weens die ontvangs van skadevergoeding, of enige ander rede.¹⁷¹

Lord Donovan¹⁷² bevind dat die uitspraak van *Payne v Railway Executive* bindend op die hof is weens die bestaan van soortgelyke feite en regspraak. Hy bevind indien die eiser versekering uitgeneem het teen die risiko van besering dan sou die versekeringsuitbetaling nie teen die skadevergoeding in ag geneem word nie. Die rede is dat versekering nie as kompensasie gesien word nie. Die gelde so uitbetaalbaar, word gedoen op grond van 'n versekeringskontrak. Dit word nie as kompensasie weens skade deur 'n delik uitbetaal nie. Die geld sou uitbetaal word selfs al was daar geen delik gepleeg nie.¹⁷³ Hy redeneer na analogie van versekering dat die pensioen nie afgetrek moet word nie aangesien pensioen uitbetaal kan word al word geen delik gepleeg nie. Lord Donovan is verder van mening dat die eiser die

---

¹⁷¹ 1092E-F.

¹⁷² 1093B 1093G.

¹⁷³ 1094B-C. Die gedagte onderliggend hieraan is dat die versekeringsuitbetaling gedoen kan word al was die versekerde volkome nalatig. Die betaling staan dus onafhanklik van 'n delik, derhalwe word dit nie by die bepaling van die skadevergoeding weens die delik in ag geneem nie.

pensioen verdien het en dat dit soortgelyk is aan die premies wat 'n versekerde betaal deur die dienste wat die werknemer lewer ingevolge sy dienskontrak. Vir hom is daar geen verskil tussen versekering en die pensioen nie en albei moet van verrekening uitgesluit word aangesien nie een as kompensasie ten aansien van die skade dien nie.¹⁷⁴

---

¹⁷⁴

1094D-E.

Lord Diplock benader die probleem uit 'n ander hoek. Vir hom gaan dit veel eerder oor die basiese beginsel van die skadevergoedingsreg te wete dat die benadeelde in dieselfde posisie geplaas moet word, vir sover geld dit kan doen, asof hy nooit die beserings opgedoen het nie. Lord Diplock distansieer hom van die *Payne*-beslissing aangesien die beslissing oënskynlik van die standpunt uitgaan dat 'n aksie gebaseer op nalatigheid nog 'n strafelement bevat.¹⁷⁵ Op hierdie wyse onderskei hy *Payne* as nie bindend op die hof nie. Myns insiens beoordeel Lord Diplock¹⁷⁶ die vordering as 'n verlies van regte uit die eiser se dienskontrak. Die reg op die pensioen is nie verbeur nie en gevolglik word die pensioen wel verreken.

---

¹⁷⁵ Op 1099A-B stel hy dit soos volg: “The *ratio decidendi*, as I have endeavoured to show ... is based fairly and squarely on the principle that damages for negligence are punitive, and the analogy drawn between the moneys payable under an accident policy and a pension is derived solely from the application of the punitive principle.”

¹⁷⁶ Op 1097D-E stel hy dit met verwysing na pensioen soos volg: “ ... it is one of the pecuniary advantages of his contract of employment which he has not lost in consequence of the defendant's negligence”.

Kritiek kan teen beide die uitsprake van Lords Denning en Diplock gelewer word. Lord Denning maak 'n onderskeid tussen 'n verpligte en nie-verpligte pensioen. Laasgenoemde word as 'n vrygewigheidsbetaling wat nie aftrekbaar is nie gesien terwyl die eersgenoemde wel aftrekbaar is. Pensioen wat die eiser voor die verhoordatum ontvang, behoort dus altyd toegereken te word aangesien daar geen onsekerheid daaraan kleef nie. In geval van 'n nie-verpligte pensioen sal volgens Lord Denning se siening op 'n manier 'n verdiskontering gemaak moet word vir die risiko dat die bron wat die pensioen verskaf nie dalk die pensioen staak of afskaal nie. Myns insiens is die onderskeid tussen verpligte en nie-verpligte pensioen kunsmatig en moet eerder vermy word. Pensioen moet na die aard daarvan ontleed word en daarvolgens vir toerekenbaarheid beoordeel word. Te veel klem word deur beide regters op die gedagte geplaas dat die verweerder vir sy nalatigheid “gestraf” sal word indien die pensioen nie afgetrek word nie.¹⁷⁷ Die leernte in beide Lord Denning en Lord Diplock se argument is die inkonsekwentheid in hul redevoering. Hiervolgens is dit “punitive” indien die pensioen nie verreken word nie maar dis nie “punitive” as 'n vrygewigheidsbetaling of 'n ongelukspolis buite rekening gelaat word in die bepaling van die omvang van die skadevergoeding nie. Indien die brug eenmaal oorgesteek word dat nie alle ontvangstes van derdes verreken hoef te word nie, is daar geen sin in om met spesifieke verwysing na pensioen te wil argumenteer dat dit dan 'n strafelement teweegbring waar kompensasie die hoofgedagte behoort te wees nie.¹⁷⁸ Konsekwentheid deur die Lords sou vereis dat vrygewigheids-ontvangstes wel teen enige skadevergoeding verreken moet word.

Lord Donovan¹⁷⁹ gaan tereg op die aard van die pensioen in en bevind dat die pensioen ingevolge die dienskontrak deur die lewering van diens verdien is. Hy gaan

---

¹⁷⁷ Hierdie argument gaan eenvoudig nie op nie. Die woorde van Lord Donovan op 1093G-H is gepas: “I agree, of course, that the object is to recompense the plaintiff for what he has lost and not to punish the defendant. Recognition of this truth does not, however, get one very far. Is it for example, ‘punishment’ if one asks the defendant to make good the loss he has inflicted without taking into account receipts which the labour, or the thrift and foresight, of the plaintiff alone has secured.”

¹⁷⁸ Vrygewigheidsbetalings asook ongelukspolis word van toerekening uitgesluit. Skadeverzekering word ook uitgesluit maar weens ander oorwegings.

¹⁷⁹ 1094C-E.

256

verder deur die pensioen te ontleed en bevind dat die pensioen nie betaalbaar is as kompensasie nie. Die logiese gevolgtrekking is dat die pensioen nie as substituuat vir die skade dien nie en daarom nie verreken behoort te word nie.

Die *locus classicus* in die Engelse reg ten op sigte van toerekenbaarheid van pensioen word in *Parry v Cleaver*¹⁸⁰ gevind. Al vyf Lords van die *House of Lords* gee gemotiveerde uitsprake en dit is myns insiens raadsaam om elkeen se motivering noukeurig te bestudeer.

---

¹⁸⁰ [1969] 1 All ER 555. Sien ook die bespreking van die saak deur Atiyah 1969 *MLR* 399-401 en Cooper 1971 *CBR* 518-521.

Lord Reid bevestig as algemene beginsel die universele reël dat 'n benadeelde nie meer as sy verlies kan verhaal nie.¹⁸¹ Hy spreek tereg kritiek uit teen die gedagte dat die probleem van toerekenbaarheid van voordele met behulp van kousaliteit opgelos kan word. Die voorsienbaarheid van versekering en vrygewigheidsvoordele is nie minder of meer voorsienbaar as 'n pensioenvoordeel van 'n werkgewer nie. Hiermee maak hy kort mette van die gedagte dat kousaliteit van enige waarde in die soeke na 'n oplossing van voordeeltorekening kan wees.¹⁸²

Volgens Lord Reid lê die onderskeid tussen voordele wat toegereken moet word en die wat nie toegereken moet word nie in die intrinsieke aard van die voordeel.¹⁸³ Hy gaan oor tot die ontleding van die aard van die pensioen na analogie van versekering. Vir Lord Reid is pensioen die produk van geld vir gelede werk. Pensioen is die vrug deur versekering van al die geld wat in die verlede opsy gesit is vir gelede werk.¹⁸⁴ Die analogie word versterk deurdat die omvang van die pensioen na gelang van omstandighede kan verskil. 'n Persoon kan meer of minder ontvang as wat hy tot die pensioenfonds inbetaal het. Pensioen is intrinsiek ook verskillend van salaris deurdat salaris die beloning vir deurlopende werk en pensioen die vrugte van gelede werk

---

¹⁸¹ 557D-E. Die beginsel is ook in die belangrike saak van *British Transport Commission v Gourley* [1955] 3 All ER 796 bevestig.

¹⁸² 559A-D.

¹⁸³ 559D.

¹⁸⁴ 560A.

258

is.¹⁸⁵ Lord Reid gaan egter verder en ondersoek openbare beleid. Hiervoor volg hy die statutêre posisie na en kom tot die gevolgtrekking dat daar in elk geval progressief gepoog word om die posisie van die afhanklikes wetlik te verbeter en beslis dat die pensioen nie teen die skadevergoeding verreken moet word nie.¹⁸⁶

---

¹⁸⁵ 560E.

¹⁸⁶ 563C-D. Hy stel dit soos volg: "If public policy, as now interpreted by Parliament, requires all pensions to be disregarded in actions under the *Fatal Accidents Acts*, I find it impossible to see how it can be proper to bring pensions into account in common law actions."

Dit is belangrik om op die samestelling van die bedrag wat die eiser eis, te let. Die bedrag in dispuut is 'n ongeskiktheidspensioen wat die eiser van sy werkgever, die Polisie, ontvang. Die bedrag word primêr as gevolg van die beserings ontvang. Slegs die gedeelte van die ongeskiktheidspensioen wat hy van datum van besering tot die datum van sy werklike aftrede ontvang, is in geskil. Lord Reid bevind dat die ongeskiktheidspensioen wat na die datum van werklike aftrede ontvang word teen die normale pensioen verreken moet word, aangesien soort met soort vergelyk word. In die geval van die ongeskiktheidspensioen wat ontvang is na die besering tot en met die datum van werklike aftrede verskil want dan word soort nie met soort vergelyk nie maar pensioen met salaris.¹⁸⁷

Lord Morris van Borth-Y-Gest deel nie hierdie siening nie. Hy gaan van die standpunt uit dat 'n eiser vergoed moet word vir die werklike verlies en baseer sy uitspraak hierop.¹⁸⁸ Hy verwerp ook die idee dat kousaliteit ter verklaring van voordeel-toerekening enige diens kan doen.¹⁸⁹ Lord Morris sien die eis as 'n verlies van regte ingevolge die eiser se dienskontrak. Hy maak 'n balansstaat van die waarde van die regte uit die dienskontrak voor die ongeluk en vergelyk dit dan met die waarde van die dienskontrak na die ongeluk.¹⁹⁰ Die negatiewe verskil moet die eiser toekom. Die effek hiervan is dat die ongeskiktheidspensioen wel in ag geneem moet word. Vir Lord Morris is dit 'n geval van hoe die aksie in die pleitstukke geformuleer word en die

---

¹⁸⁷ 564A-B.

¹⁸⁸ 565C 567I.

¹⁸⁹ Op 570A meld hy met verwysing na *causa causans* en *causa sine quo non*: "I do not find the use of these terms helpful."

¹⁹⁰ 573C-G.

260

aard van die bewysmateriaal wat gebruik word om die verlies te bewys. Die dienskontrak word gebruik om die verlies te bewys en derhalwe word na die dienskontrak in geheel gekyk.¹⁹¹ Die pensioen is 'n voordeel uit die kontrak wat nie verbeur is nie en wel verreken moet word.

---

¹⁹¹

573F-G.

Lord Pearce gaan soos Lord Reid op die aard van die pensioen in. Alvorens hy die aard van die pensioen ontleed, evalueer hy eers al die geykte argumente ten aansien van toerekening. Die gedagte dat die term “punitive” van enige hulp kan wees, word deur hom verwerp.¹⁹² Kousaliteit as beoordelingsmaatstaf is ook te onseker. Die pensioen kon nie tot stand gekom het as die dienskontrak nie deur die eiser aangegaan is nie. Die teenkant, te wete dat die pensioen nie uitbetaal sou word as dit nie was weens die optrede van die verweerder nie, is ook waar. Beide die optrede van die eiser en die verweerder kan as 'n *causa sine quo non* en so ook as 'n *causa causans* beskou word. 'n Streng toepassing van kousaliteitsbeginsels verskaf vir hom geen bevredigende afbakening nie.¹⁹³ Hy vind ook in die gedagte van “a defendant must take a plaintiff as he finds him”¹⁹⁴ geen oplossing nie. Die gedagte bied ten aansien van vrygewigheids- en versekeringsvoordele wat ook nie toegereken word nie, geen oplossing nie.¹⁹⁵

Hy gaan oor tot die ontleding van 'n diskresionêre teenoor 'n nie-diskresionêre pensioen. Ook dit bevind hy dra geensins tot helderheid by nie.¹⁹⁶ Dieselfde standpunt huldig hy ook ten opsigte van 'n bydraende en 'n nie-bydraende pensioen.¹⁹⁷ Die pensioen is niks anders as 'n salaris struktuurverandering nie. Wat die werkgewer werklik of denkbeeldig tot die pensioenfonds bydra, is deel van die

---

¹⁹² Op 574H stel hy dit soos volg: “It is simply a word used when a court thinks it is unfair that a defendant should be saddled with liability for a particular item. There is nothing punitive in calling on a defendant to pay that which the law says is a just recompense for the injury the plaintiff has caused.”

¹⁹³ 574I.

¹⁹⁴ Sien *Dulieu v White and Sons* [1901] 2 KB 669 679 waar r Kennedy na die onderliggende aanspreeklikheid verwys. Hierdie spreuk staan ook as die *talem qualem*-reël bekend. Sien in die algemeen Van Rensburg *Juridiese Kousaliteit* 278-279 vir 'n bespreking van die saak.

¹⁹⁵ 575E-G. Dieselfde geld ook vir al die nie-verpligte voordele wat 'n eiser van sy werkgewer kan ontvang.

¹⁹⁶ Op 576I stel hy dit soos volg: “If pensions in general are to be taken into account, then such a discretion does not take them out of the account. It merely calls for a large or small or negligible discount in the value to be attached to the pension, according to whether the withholding of it is a real practical danger or (as in most cases) a mere theoretical danger.”

¹⁹⁷ Op 577A stel hy dit soos volg: “Nor do I think that a dividing line can be drawn between contributory on non-contributory pensions. It would be unreal.”

262

totale koste wat hy bereid is om vir die dienste van die werknemer te betaal.¹⁹⁸ 'n Onderskeid tussen die gedeelte wat die lid en die gedeelte wat die werkgewer tot die pensioenfonds bydra gaan ook nie op nie. Die werkgewer se bydrae tot die pensioenfonds is deur die werknemer verdien en geen regverdiging vir 'n onderskeid tussen die bydraes bestaan nie.¹⁹⁹

---

¹⁹⁸ 577B.

¹⁹⁹ 577C.

Lord Pearce aanvaar as basis dat *Bradburn* wat billikheid, regverdigheid en openbare beleid as grondslag het, korrek beslis is.²⁰⁰ Uit hierdie vertrekpunt moet vasgestel word of daar enige rede is waarom pensioen wat uit 'n dienskontrak voortvloei van toerekening uitgesluit moet word. Hy bevind dat die aard van pensioen gelyksoortig is aan die aard van versekering.²⁰¹ Die werknemer betaal daarvoor deur weeklikse werk instelle van weeklikse premies. Lord Pearce beskou die pensioen wat uit die dienskontrak voortvloei as soortgelyk aan die wat uit pensioenregte uit 'n versekeringskontrak sou voortvloei. Die karakter daarvan is vir hom dieselfde. Die bedoeling van beide die ontvanger en die beskikker van die voordeel is dat die werknemer die voordeel moet geniet en nie die delikpleger wat die skade veroorsaak nie.²⁰² Lord Pearce²⁰³ haal *The National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne*²⁰⁴ met goedkeuring aan waar hoofregter Sir Owen Dixon aandui dat pensioenregte 'n onderskeidende kenmerk besit naamlik dat dit die produk is van 'n beskikking in die eiser se guns, bedoel vir die eiser se genot en nie ter verligting van enige aanspreeklikheid ten opsigte van ander wat aanspreeklik is om hom te kompenseer nie. Vir Lord Pearce is 'n verdere rede waarom pensioen nie in ag neem moet word nie daarin geleë dat die pensioen nie as substituuat dien vir die verlies van die kapasiteit om te kan verdien nie.²⁰⁵ Hy is van mening dat die pensioenregte hier ter sprake weens die aard daarvan binne die algemene beginsel van *Bradburn* val en dat daar geen geregverdigde rede bestaan om dit daarvan uit te sluit nie.²⁰⁶ Hy stel dus 'n vereiste dat die voordeel kompenserend van aard moet wees alvorens dit toegereken kan word. Lord Pearce het gelyk dat die pensioenregte in hierdie geval

---

²⁰⁰ *Bradburn v The Great Western Railway Co* (1874) LR 10 Ex 1 576G.

²⁰¹ Op 577H stel hy dit soos volg: "The fact that they flow from past work equates them to rights which flow from an insurance privately effected by him."

²⁰² Met verwysing na pensioen uit 'n dienskontrak en pensioen weens 'n versekeringskontrak stel hy dit op 577H-I soos volg: "Their 'character' is the same, that is to say, they are intended by payer and payee to benefit the workman and not to be an subvention for wrongdoers who will cause him damages."

²⁰³ 577I-578A.

²⁰⁴ (1961) 105 CLR 569.

²⁰⁵ 578C.

²⁰⁶ 578D.

nie dien as substituuat vir die eiser se kapasiteit om te kan verdien nie. Die doel van 'n voordeel is dus 'n oorweging om in gedagte te hou by beoordeling van die toerekenbaarheid daarvan.

Lord Wilberforce sien die situasie anders. Hy vind veral in 'n Australiese uitspraak van regter Windeyer in *Paff v Speed*²⁰⁷ steun. Regter Windeyer stel in die *Paff*- gewysde as eerste oorweging dat vasgestel word wat die aard van die skade is wat die eiser beweër, gelyk word. Indien die eiser skadevergoeding vir die aantasting van sy verdienvermoë wil verhaal, is dit nie voldoende vir die verweerder om eenvoudig aan te toon dat die eiser geld of ander bystand ontvang weens vrygewigheid van 'n voormalige werkgewer of die staat nie. Die aard van die voordeel moet dus met die aard van die skade vergelyk word.²⁰⁸

Hy steun ook op die Australiese saak van *Espagne*²⁰⁹ soos deur regter Windeyer gelewer.²¹⁰ Volgens regter Windeyer is die vraag waar vir die afname van die verdienvermoë geëis word nie of die verlies wat die eiser ly 'n gevolg is van die verweerder se nalatigheid nie maar of die voordeel wat die eiser ontvang geag moet word as 'n beperkingsfaktor ten opsigte van daardie spesifieke verlies. Regter Windeyer bevestig dat kousaliteitsoorwegings nie beslissend kan wees in die beantwoording van hierdie vraag nie, welke stelling Lord Wilberforce ook met

---

²⁰⁷ (1961) 105 CLR 549.

²⁰⁸ 581A-C.

²⁰⁹ *The National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne* (1961) 105 CLR 569.

²¹⁰ 581D-J.

goedkeuring aanhaal.²¹¹

---

²¹¹

581D-F.

Lord Wilberforce bevind, aangesien die eiser vir die verlies van verdienvermoë eis, dat daar geen goeie gronde is waarom die eiser nie skadevergoeding kan verhaal vir die verlies van sy verdienvermoë en ook die pensioen kan behou nie.²¹² Hy sien pensioen as verteenwoordigend van die verdienste of beloning van gelede besparings tot die omvang van die eiser se eie kontribusie en die gelede diens tot die res van die pensioen.²¹³ Die aard van die skade verskil van die aard van die voordeel en daarom word die pensioen nie toegereken nie.

Lord Pearson daarenteen se vertrekpunt is die dominante beginsel dat skadevergoeding kompenserend van aard is.²¹⁴ Ten einde te bepaal wat in ag geneem kan word om aan hierdie dominante reël te voldoen, val Lord Pearson myns insiens foutiewelik op beginsels van kousaliteit terug.²¹⁵ Lord Pearson bevind dat die sake van *Bradburn*,²¹⁶ *Liffen*,²¹⁷ *Redpath*²¹⁸ en *Peacock*²¹⁹ inderwaarheid op beginsels van kousaliteit beslis is.²²⁰ Die sake van *Payne*,²²¹ *Browning*²²² en *Parsons*²²³ is vir hom meer kontroversieel. Hy stem saam met die meerderheidsuitspraak van *Browning* en verwerp die minderheidsuitspraak. Hy verwerp ook *Payne* in die mate dat dit van

---

²¹² 582C.

²¹³ 582D.

²¹⁴ 585G. Vir hierdie vertrekpunt steun hy op die gesag van *British Transport Commission v Gourley* [1955] 3 All ER 796 en meer spesifiek op die uitspraak van Earl Jowitt in hierdie saak.

²¹⁵ Op 587D stel hy dit soos volg: "The test for determining whether a item can properly be taken into account as increasing or diminishing damages is to consider whether it is to remote."

²¹⁶ *Bradburn v The Great Western Railway Co* (1874) LR 10 Ex 1.

²¹⁷ *Liffen v Watson* [1941] 1 KB 556.

²¹⁸ *Redpath v Belfast and County Down Railway* [1947] NI 167.

²¹⁹ *Peacock v Amusement Equipment Co* [1954] 2 All ER 689.

²²⁰ 588C-589E. Lord Pearson aanvaar dat hierdie beslissings onkontroversieel is.

²²¹ *Payne v Railway Executive* [1951] All ER 1034.

²²² *Browning v War Office* [1962] 3 All ER 1089.

²²³ *Parsons v BNM Laboratories Ltd* [1963] 2 All ER 658.

Browning verskil.²²⁴

---

²²⁴ 589G-I. Lord Pearson steun op sy eie uitspraak in *Parsons* en bevestig die korrektheid daarvan.

Lord Pearson²²⁵ kyk ook na die kontrak in geheel en bevind dat die pensioen *pro tanto* die plek van die salaris in geneem het. Waar die salaris opgehou het om te bestaan, het die pensioen in die plek daarvan gekom. Beide die salaris en die pensioen is betaalbaar ingevolge dieselfde kontrak en beide is van dieselfde werkgewer afkomstig. Die salaris is betaling vir huidige werk en die pensioen is uitgestelde vergoeding vir gelede werk maar beide is die beloning vir werk ingevolge dieselde kontrak. Lord Pearson bevind gevolglik dat die pensioen nie “to remote” is om verreken te word nie.

Hy verwerp die idee as kunsmatig dat die salaris wat onder die nuwe dienskontrak wel in ag geneem word teen die verlies van die vorige salaris geduld kan word maar die pensioen ingevolge die vorige dienskontrak nie in ag geneem behoort te word nie, aangesien dit nie kousaal genoegsaam aan die ongeluk verbind is nie. As die pensioen wel teen die latere tydperk van pensioen in ag geneem kan word, kan dit eweneens teen die verlies van die salaris in ag geneem word.²²⁶

'n Verdere argument waarmee Lord Pearson nie saamstem nie is die gedagte dat die delikpleger nie die voordeel van die voordelige kontrak wat die eiser met sy werkgewer gesluit het, kan kry nie.²²⁷ Die rede is dat die delikpleger die eiser moet

---

²²⁵ 590A-C.

²²⁶ 590C-D. Vir Lord Pearson hoef soort nie met soort vergelyk te word nie. Die pensioen wat ontvang word, moet toegereken word om aan die dominante reël betreffende skade-vergoeding te voldoen, te wete dat skadevergoeding kompenserend van aard is.

²²⁷ 590I-591A. Hierdie was juis r Sellers se argument in *Payne v Railway Executive* [1951] All ER 1034 waarom die pensioen nie toegereken word nie.

vergoed vir wat hy werklik verloor het en dat hy hom moet vergoed soos hy hom vind, wat ook al die voordele of nadele van die diensbetrekking mag wees.²²⁸

228

591A-B. Die voordelige omstandighede waar onder die eiser in die Polisie diens doen, is ook die oorsaak waarom die eiser die salaris waarvoor hy dagvaar, verdien. Indien die voordelige omstandigheid van die salaris in ag geneem kan word, behoort die pensioen ook in ag geneem te word.

270

Lord Pearson²²⁹ is van mening dat in geval van 'n diskresionêre pensioen die diskresie van so 'n aard kan wees dat die diskresie uitoefening 'n “extraneous” en onafhanklike oorsaak kan wees, wat kan meebring dat die pensioen dalk nie toegereken behoort te word nie. Hy sal egter eerder daaraan dink dat 'n diskresie die kans op die ontvangs van die pensioen affekteer wat 'n persentasie aftrekking te weeg moet bring.

Die voorlaaste van 'n reeks beslissings waar 'n pensioen ter sprake was, is *Hopkins v Norcross plc.*²³⁰ Die regspraak was of die geld wat ontvang word as pensioen wat voortspruit uit die beëindiging van 'n dienskontrak toegereken moet word weens die onregmatige beëindiging van die dienskontrak. Die hof beslis dat daar prinsipiëel geen verskil tussen die gevalle is waar 'n pensioen weens persoonlike besering of uit 'n dienskontrak ontvang word nie.²³¹ Die hof steun op *Parry v Cleaver* en volgens die uitspraak moet die aard van die pensioen beoordeel word en nie soseer die bron daarvan nie en gevolglik word die pensioen nie verreken nie.

In *Smoker v London Civil Defence Fire Authority, Wood v British Coal Corp*²³²

---

²²⁹ 592D-E.

²³⁰ [1993] 1 All ER 565. Die eiser is onregmatig ontslaan en dagvaar vir die verlies van salaris ingevolge sy dienskontrak. Die dienskontrak het bepaal dat hy geregtig is om tot sy aftrede op 1 Oktober 1991 in diens te wees. Hy het op 'n pensioen weens die beëindiging van sy dienste geregtig geword. Die partye het ooreengekom dat die verlies aan salaris van die datum van ontslag tot die datum van werklike aftrede dieselfde is as die ontvangs van die pensioen van die datum van ontslag tot die datum van sy werklike aftrede.

²³¹ 572B.

²³² [1992] 2 All ER 449 458J 459G-H.

beoordeel die *House of Lords* 'n pensioen. In beide gevalle is die eisers sodanig beseer dat hulle arbeidsongeskik is. Die vraag ontstaan of die pensioen waarop hulle geregtig geword het teen die verlies van inkomste verrekenbaar is. Smoker het weens die arbeidsongeskiktheid 'n "ill health pension", 'n "injury gratuity" en 'n "injury pension" ontvang en eis ook sy verlies aan inkomste weens die vervroegde pensioen weens die besering. Wood daarenteen ontvang 'n pensioen ingevolge die Mynwerkerspensioenskema.

Lord Templeman lewer die uitspraak waarmee die ander Lords saamstem. Die hof bevind dat die eisers die pensioen "gekoop" het en dat dit die vrugte deur versekering van geld is wat in die verlede opsygesit is ten aansien van gelede werk. Die opbrengs hiervan kan nie tot voordeel van die dader benut word nie.²³³ Die hof bevestig dat daar geen gronde bestaan om van die beginsels soos in *Parry v Cleaver* gestel is, af te wyk nie en bevestig dan ook die korrektheid van *Parry v Cleaver*.²³⁴

4.2.5.3 Analise

Die wipplankryery ten aansien van die toerekening van pensioen het met *Parry v Cleaver*²³⁵ tot 'n einde gekom. Die korrektheid van laasgenoemde uitspraak is dan ook in *Smoker v London Civil Defence Fire Authority*, *Wood v British Coal Corp*²³⁶ deur die *House of Lords* bevestig.²³⁷

Ten opsigte van aksies weens die dood van 'n afhanklike word pensioen weens statutêre werking van toerekening uitgesluit.²³⁸ Geen onsekerheid bestaan dus ten aansien van afhanklikes se eise nie. Kumulasie word weens statutêre werking

---

²³³ 457C.

²³⁴ 455H-457C 458J.

²³⁵ [1969] 1 All ER 555.

²³⁶ [1992] 2 All ER 449 458J 459G-H.

²³⁷ Sien ook *Hopkins v Norcross Place* [1993] 1 All ER 565 571D waar die hof verwys na die *House of Lords* se weiering om *Parry v Cleaver* om ver te werp.

²³⁸ Sien art 3(1) van die *Administration of Justice Act* van 1982.

272

toegelaat. Die algemene gedagte waarom kumulاسie in hierdie gevalle toegelaat word, is waarskynlik om die vermoënsposisie van die afhanklikes te verbeter.²³⁹

---

²³⁹

Per Lord Reid in *Parry v Cleaver* [1969] 1 All ER 555 563D.

In geval van persoonlike beserings geld die gemeenregtelike posisie. *Parry v Cleave*²⁴⁰ vorm dan ook die *locus classicus* vir beoordeling van die gemeenregtelike posisie. Hierdie uitspraak het 'n lang geskiedenis van kousaliteit as beoordelingsnorm van voordeeltorekening tot 'n einde gebring. Benewens hierdie belangrike gevolg, is daar ook ander belangrike aspekte ten aansien van voordeeltorekening in die algemeen wat in die uitspraak na vore gekom het. Die *House of Lords* se bydra tot die algemene voordeeltorekeningsleer word veral in die volgende aspekte gevind. Die basiese beginsel en vertrekpunt is steeds dat die verweerder die eiser se werklike verlies vergoed. Die beginsel dat skadevergoeding kompenserend van aard is, staan voorop. Tot hierdie beginsel bestaan sekere uitsonderings.²⁴¹ Hierdie uitsonderings word toegelaat weens beginsels onderliggend aan openbare beleid. Openbare beleid word beoordeel op grond van elemente soos redelikheid, billikheid en regverdigheid. Hierdie elemente dien as basis waarom kumulاسie geduld word.

Verdere beoordelingselemente behorende tot die algemene voordeeltorekeningsleer behels dat die intrinsieke aard van elke voordeel afsonderlik beoordeel moet word. So moet die bedoeling van die bewerker en die bedoeling van die ontvanger van die voordeel geëvalueer word. Die aard van die voordeel moet ook met die aard van die skade vergelyk word. In *Longden v British Coal Corporation*²⁴² bevestig die *House of Lords* dat soort met soort vergelyk moet word.

Die *House of Lords* het dan ook sy bydra tot die beoordeling van die aard van 'n pensioen gelewer. Hiervolgens kan pensioen in die algemeen as die vrug van reeds gelewerde werk beskou word. Pensioen sou dan ook in die aard van versekering wees. Die pensioen mag reeds tot die eiser se vermoë behoort en hiermee moet ook

---

²⁴⁰ [1969] 1 All ER 555.

²⁴¹ So is welwillendheids- en versekeringsvoordele voorbeelde van hierdie uitsonderings.

²⁴² [1998] AC 653 667B. Sien ook Tettenborn *et al Damages* 636.

rekening gehou word.

Samevattend kan aangedui word dat die intrinsieke aard van die spesifieke pensioen van deurslaggewende belang is. Sou die pensioen analoog aan die aard van versekering wees, moet dit van toerekening uitgesluit word.²⁴³ Sou die pensioen as substituuat vir die verlies van byvoorbeeld salaris dien, word die pensioen as deel van die vraag na skade hanteer en behoort toerekening te volg. Myns insiens hanteer die Engelse regspraak pensioen in die algemeen as 'n aanpassingsvoordeel.

4.2.6 Salarisvoordele²⁴⁴

4.2.6.1 Inleiding

Dit gebeur dikwels dat 'n beseerde werknemer van sy werkgever salaris of ander voordele ontvang vir die tydperk wat hy van diens afwesig is. Hierdie ander voordele kan byvoorbeeld die vorm van siekteverlofbetalings aanneem. Ten aansien van salarisvoordele kan vier kategorieë onderskei word.²⁴⁵ Die eerste kategorie is waar die werknemer die salaris as 'n reg uit die dienskontrak ontvang. Die tweede is waar die werknemer in die afwesigheid van enige verpligting daartoe betaling van die werkgever ontvang.²⁴⁶ Die derde kategorie is statutêre siekteverlofbetalings wat van regsweë weens die bestaan van 'n wet betaal word.²⁴⁷ Laastens kan die gevalle onderskei word waar die werkgever aan die beseerde werknemer 'n "lening" maak op die basis dat die werknemer die lening of voordeel terugbetaal sodra die werknemer vergoeding van die dader ontvang. Die aard en die toerekenbaarheid van hierdie

²⁴³ By monde van Lord Reid op 560B-C en Lord Pearce op 577H-I in *Parry v Cleaver* [1969] 1 All ER 555. In *Longden v British Coal Corporation* [1998] AC 653 671G bevestig die *House of Lords* dat die aard en die doel van die voordeel beoordeel moet word.

²⁴⁴ Sien in die algemeen ten aansien van 'n bespreking van salarisvoordele Street *Damages* 76-82; Lord Pearson *Royal Commission* 112-113; Heuston en Buckley *Torts* 535-536; Lewis *Deducting Benefits* 76-80; McGregor *Damages* 1240-1241; Munkman *Damages* 138.

²⁴⁵ Sien ook Cane *Atiyah's Accidents* 324 ten aansien van 'n bespreking van die kategorieë.

²⁴⁶ Na hierdie gevalle kan verwys word as welwillendheidsontvangstes of *ex gratia*-betalings. Sien ook Lord Pearson *Royal Commission* 112.

²⁴⁷ Sien in hierdie verband White en Fletcher *Delictual Damages* 178-188; Kemp *Damages* 203.

voordele word aan die hand van regspraak ondersoek.

4.2.6.2 Regspraak

Ten aansien van die eerste kategorie is *Browning v War Office*²⁴⁸ relevant. Die eiser is sodanig beseer dat hy vir diens ongeskik is. Lord Denning aanvaar dat die eiser nie salaris wat ingevolge 'n kontraktuele reg ontvang word van die verweerder kan verhaal nie, aangesien die eiser in werklikheid dubbel vergoed sal word.²⁴⁹ Ten aansien van siekteverlofvoordele is Lord Denning se siening soos volg.²⁵⁰

“I see no difference between payment of wages and payment of sick pay or half pay. If half of his loss has been recouped to him by his employer, he must give credit for it, just as he has to give credit when his full loss has been recouped.”

Die uitspraak van die *House of Lords* in *Parry v Cleaver*²⁵¹ het ook 'n noemenswaardige bydra tot die kontroversie van salarisvoordele verleen. Lord Morris of Borth-Y-Gest²⁵² hanteer salaris as 'n verlies van regte uit 'n dienskontrak. Indien die eiser ingevolge die kontrak 'n gedeelte van sy salaris ontvang, selfs al word dit siekteverlofbetalings genoem, kan nie gesê word dat hy nie salaris ontvang het nie. Lord Morris²⁵³ verwerp die idee dat 'n eiser hom daarop kan beroep dat die kontrak en die gunstige terme daarvan geïgnoreer moet word in die beoordeling van die eiser se verlies. Die vraag is volgens hom steeds wat is die eiser se werklike verlies. Hierdie werklike verlies word bereken deur te vergelyk wat die eiser ingevolge die kontrak gehad het, teenoor wat hy nou na die gebeurtenis ingevolge die kontrak verdien. Dit is die uitstaande verlies wat die verweerder moet vergoed. Die beginsel is dat salaris

---

²⁴⁸ [1962] 3 All ER 1089.

²⁴⁹ 1091F-G.

²⁵⁰ 1091I.

²⁵¹ [1969] 1 All ER 555.

²⁵² 573B-G.

²⁵³ Dit is wel waar dat Lord Morris se uitspraak deel van die minderheidsuitspraak vorm maar hierdie gedagtes wat hy voorhou, is in opvolgende beslissings as korrek aanvaar. Sien *Hussain v New Taplow Paper Mills Ltd* [1988] 1 All ER 541 546J.

wat nie deur die eiser verbeur is nie, nie van die verweerder verhaal kan word nie. Die benaming van die vergoeding speel nie 'n wesenlike rol nie.

Indien daar nog enige twyfel bestaan het of 'n beseerde eiser wat op kontraktuele voordele geregtig is, wat in die aard van 'n salaris of siekteverlofbetaling is, dit van toerekening kan uitsluit, het *Hussain v New Taplow Paper Mills Ltd*²⁵⁴ finaal daaraan afbreuk gedoen. Lord Bridge of Harwich²⁵⁵ bevestig dat die aard van die voordeel beoordeel moet word. Hy ondersoek die betaling en bevind, alhoewel die ontvangste deur versekering gerugsteun word, die doel daarvan die voortsetting van die eiser se salaris is. Die voordeel dien as gedeeltelike substituut vir die verlies aan verdienste en kwalifiseer vir verrekening.

Geen direkte gesag ten aansien van die tweede kategorie kon gevind word nie. Die posisie behoort na analogie van die regspraak betreffende welwillendheidsvoordele so te wees dat salaris wat vrywillig verskaf is, nie verreken behoort te word nie.²⁵⁶

*Metropolitan Police District Receiver v Croydon Corporation; Monmouthshire County Council v Smith*²⁵⁷ is ten aansien van die derde kategorie van belang.²⁵⁸ In beide gevalle is 'n polisiebeampte weens die nalatigheid van die verweerder beseer. Die polisiebeamptes ontvang by wyse van toepaslike wetgewing volle salaris tydens hulle afwesigheid van diens. Dit word bevestig deur Lords Goddard²⁵⁹ en Morris²⁶⁰ dat die verweerder slegs aanspreeklik is vir die werklike verlies wat die eiser ly. Lord Goddard steun op 'n aanhaling uit *British Transport Commission v Gourley* vir sy

---

²⁵⁴ [1988] 1 All ER 541.

²⁵⁵ 546J-547A. Ook in *Turner v Ministry of Defence* (1969) 113 SJ 585 het Lord Denning die siekteverlofbetaling wel verreken aangesien die volle salaris nie verloor is nie. Sien die bespreking van die saak in McGregor *Damages* 1241 en ook Lewis *Deducting Benefits* 77.

²⁵⁶ Sien in die algemeen par 4.2.3 ten aansien van welwillendheidsvoordele.

²⁵⁷ [1957] 1 All ER 78.

²⁵⁸ Sien ook die bespreking van hierdie saak deur Street *Damages* 78-82.

²⁵⁹ 81G-H.

²⁶⁰ 86H-I.

standpunt:²⁶¹

“The problem is rather for what damages is he liable; and, if we apply the dominant rule, we should answer, ‘He is liable for such damages as, by reason of his wrongdoing, the plaintiff has sustained’.”

---

²⁶¹

81G-H.

Dieselfde gedagte word ook deur Lord Morris uitgespreek. Hy stel dit soos volg:²⁶²

“This is because there was no liability on the defendants for the wages, for the reason that the police constables did not loose them.”

Hiermee word bevestig dat die verweerder nie aanspreeklikheid opdoen, indien die werkgewer 'n statutêre plig het om die werknemer se salaris tydens laasgenoemde se afwesigheid van diens te betaal nie. Die werknemer kan geen skade aantoon nie, aangesien hy sy volle salaris tydens die afwesigheid van diens ontvang het.

In *Palfrey v Greater London Council*²⁶³ beslis regter Asworth dat daar geen wesenlike verskil tussen werkloosheidsbetalings en statutêre siekteverlofbetalings is nie en dat laasgenoemde wel teen skadevergoeding toerekenbaar is. Die feit dat die werkgewer die siekteverlofbetalings van die staat kan terugeis, is volgens hom irrelevant. Die toerekenbaarheid van statutêre siekteverlofbetalings word deur die *Social Security Act* van 1989 gereël.²⁶⁴ Hiervolgens word die siekteverlofbetaling ten volle, vir 'n periode van vyf jaar van die datum van die ongeluk afgetrek. Die aftrekking word ten

---

²⁶² 85D.

²⁶³ [1985] ICR 437. Sien ook Munkman *Damages* 142.

²⁶⁴ Hierdie wet het op 1 Januarie 1989 in werking getree. Ongelukke voor hierdie datum word deur art 2(1) van die *Law Reform (Personal Injuries) Act* van 1948 gereguleer.

opsigte van persoonlike beserings van 'n vermoënsverlies sowel as 'n nie-vermoënsverlies gedoen.²⁶⁵

---

²⁶⁵

Sien art 22 en skedule 4 van die *Social Security Act* van 1989.

*Dennis v London Passenger Transport Board*²⁶⁶ dien as voorbeeld van die vierde kategorie. Die eiser ontvang van sy werkgever siekteverlofbetalings vir die tydperk wat hy van die werk afwesig is. Dit blyk nie uit die beslissing of die werknemer die siekteverlofbetalings as 'n reg of weens welwillendheid ontvang nie. Die eiser dui aan dat hy, hoewel hy nie daartoe verplig is nie, wel uit die skadevergoeding 'n terugbetaling aan die werkgever sal maak ten aansien van die siekteverlofbetalings. Lord Denning²⁶⁷ staan die eis om verlies van die salaris toe met die voorbehoud dat die eiser aan die werkgever 'n terugbetaling ten opsigte van die siekteverlofbetalings moet maak. Geen kumulatiewe vergoeding vind dus plaas nie. Die gedagte word wel gevind dat salaris wat die eiser nie as 'n reg toekom nie, dalk nie toerekenbaar is nie.

4.2.6.3 Analise

Indien salaris as 'n reg uit 'n kontrak deur die benadeelde ontvang word, word die volle voordeel van die salaris verreken.²⁶⁸ Dit is irrelevant onder watter naam of vaandel die werknemer die betaling ontvang. Die vereiste is dat die werknemer die betaling as volle of gedeeltelike substituut van die salaris moes ontvang het. Die doel waarvoor die betaling gemaak word, sal ook relevant wees om die aard van die voordeel te kan bepaal. Waar die eiser kan aantoon dat die salaris sonder verpligting weens die vrygewigheid van die werkgever ontvang is, word geen aftrekking teen die skadevergoeding toegelaat nie. In so 'n geval kan kumulاسie plaasvind. Die element van vrygewigheid sal egter duidelik moet blyk. Die voordeel word dan deur beginsels onderliggend tot welwillendheid beheer.²⁶⁹

Ontvangste wat in die aard van 'n lening of 'n voorwaardelike lening is, kwalifiseer nie

---

²⁶⁶ [1948] 1 KB 779.

²⁶⁷ Hy stel dit op 779G soos volg: "In my opinion, a wrongdoer is not to be allowed to reduce damages by the fact that other persons have made up to the plaintiff his wages ... The plaintiff has lost his wages. In point of law, therefore, *prima facie* he should have them paid by the wrongdoer."

²⁶⁸ Sien ook Lewis *Deducting Benefits* 77.

²⁶⁹ Sien par 4.2.3 vir 'n bespreking van welwillendheidsvoordele. Hierdie voordele vorm een van die erkende uitsonderings waar kumulاسie wel geduld word.

vir toerekening nie. Die oënskynlike rede is dat die betaling gewoonlik na ontvangs van die skadevergoeding terugbetaalbaar is. Geen vermoënsvermeerdering is in elk geval in hierdie konstruksie voorhande nie.²⁷⁰

---

²⁷⁰

Sien o a *Dennis v London Passenger Transport Board* [1948] 1 KB 779.

Die dominante beginsel van die skadevergoedingsreg, te wete dat skadevergoeding kompenserend van aard is, vind veral in die geval van siekteverlofbetalings toepassing. Die primêre vraag bly steeds of die eiser weens die afwesigheid van die werk 'n verlies kan aantoon. Sou die eiser van die werk afwesig wees en geen salaris ontvang nie, is daar wel skade. Sou die eiser sy salaris verbeur maar byvoorbeeld siekteverlofbetaling in die plek van die salaris ontvang, is daar nie werklike skade nie en word die siekteverlofbetaling wel verreken. Selfs as sou die eiser slegs 'n gedeelte van die salaris as siekteverlofbetaling ontvang, is die gedeelte wat wel ontvang word, verrekenbaar. Voordele van die werkgewer, wat ook 'n delikpleger is, word anders beoordeel. Indien die werkgewer 'n betaling van welke aard ook al aan die eiser maak, word die betaling geag ter delging van die werkgewer se aanspreeklikheid teenoor die benadeelde te wees tensy uitdruklik anders ooreengekom is.²⁷¹

---

²⁷¹

Hussain v New Taplow Paper Mills Ltd [1988] 1 All ER 541. Lord Bridge of Harwich stel dit op 548E soos volg: "It positively offends my sense of justice that a plaintiff, who has certainly paid no insurance premiums as such, should receive full wages during a period of incapacity to work from two different sources, her employer and the tortfeasor. It would seem to me still more unjust and anomalous where, as here, the employer and the tortfeasor are one and the same."

4.2.7 Belastingvoordele²⁷²

4.2.7.1 Inleiding

---

²⁷²

Vir 'n algemene bespreking van inkomstebelasting in die Engelse reg sien McKerron 1957 *SALJ* 88-89 367-368; McGregor 1965 *MLR* 631 e v; *Street Damages* 88-104; James *Principles of Torts* 449-450; Kemp en Kemp *Damages* 9001-9023; White en Fletcher *Delictual Damages* 151-152; Kemp *Damages* 161-162; Heuston en Buckley *Torts* 534-535; McGregor *Damages* 487-502 517-522 525 527-529; Munkman *Damages* 144-147; Tettenborn *et al Damages* 123-126; Cane *Atiyah's Accidents* 304-305.

Die toerekenbaarheid van inkomstebelasting het in 1933 vir die eerste maal in *Fairholme v Firth and Brown Ltd*²⁷³ werklik die hof se aandag gekry. Voor hierdie uitspraak is algemeen aanvaar dat inkomstebelasting 'n faktor is wat van toerekening teen die skadevergoedingsaanspraak uitgesluit is. Die dominante beginsel, te wete dat skadevergoeding kompenserend van aard is, het in die beoordeling van belasting vastrapplek verkry.²⁷⁴ 'n Ondersoek na die grondslag vir die toerekenbaarheid van inkomstebelasting²⁷⁵ word vervolgens onderneem.

4.2.7.2 Regspraak

In *Billingham v Hughes*²⁷⁶ kry die *Court of Appeal* die eerste maal geleentheid om oor die verrekening van inkomstebelasting te besin. Die eiser wat 'n mediese praktisyn is, is beseer en die vraag na die verrekenbaarheid van inkomstebelasting ten aansien van die verlies van inkomste dien voor die hof. Lord Tucker verwys na die vier vorige uitsprake ten aansien van belasting waarvan twee Skotse²⁷⁷ en twee Engelse²⁷⁸ uitsprake was. Hy vind veral steun daarin dat die dokter in elk geval die volle fooi van sy pasiënte sou ontvang en derhalwe is dit die bruto fooi wat deur die verweerder vergoed moet word.²⁷⁹ Hy steun verder op die heersende gesag en die toe reeds gevestigde praktyk dat belasting nie in ag geneem word nie. Hy gaan voort en bevind

---

²⁷³ (1933) 149 LT 332.

²⁷⁴ Die dominante beginsel bring mee dat die eiser vergoed moet word vir wat hy werklik verloor het in teenstelling met die skade wat die verweerder veroorsaak het.

²⁷⁵ Alhoewel na “belasting” verwys word, is die ondersoek eerder na die verrekening van inkomstebelasting.

²⁷⁶ [1949] 1 All ER 684. Al drie regters lewer gemotiveerde uitsprake.

²⁷⁷ *M'Daid v Clyde Navigation Trustees* 1946 SC 462 en *Blackwood v Andre* 1947 SC 333.

²⁷⁸ *Fairholme v Firth and Brown Ltd* (1933) 149 LT 332 en *Jordan v Limmer & Trinidad Lake Asphalt Co Ltd* [1946] 1 All ER 527.

²⁷⁹ Op 686F-G stel hy dit soos volg: “His patients could have been sued if they did not pay, and he would have recovered against them judgment in full without any deduction in respect of income tax. On what principle, then, can the defendants, who have rendered the earning of these fees impossible, be heard to say that the loss should be estimated, not at the sum the plaintiff would have received from his patients, but at a lower figure based on an estimate of tax which he would have been called on to pay at some future date.”

dat *restitutio in integrum*²⁸⁰ vereis dat die eiser in die posisie geplaas moet word *vis-à-vis* sy pasiënte waarop die volle fooie ontvang word en aspekte betreffende die eiser se uiteindelijke belasting aanspreeklikheid nie die verweerder aangaan nie.

---

²⁸⁰ Alhoewel Lord Tucker op 686G na *restitutio in integrum* verwys, bedoel hy m i eerder dat negatiewe *interesse* moet plaasvind. Die term *restitutio in integrum* is m i nie hier gepas nie en moet liever vermy word.

286

Lord Tucker maak 'n onderskeid waar die eiser nooit sy volle salaris sou ontvang nie en die geval waar die eiser sy volle salaris of fooi vry van enige aftrekking, ontvang. In die laasgenoemde geval word die belasting buite rekening gelaat aangesien die hof nie daarop kan ingaan wat met die geld gebeur nadat dit as inkomste in die hande van die eiser val nie.²⁸¹ Die bruto som verteenwoordig in hierdie geval die verlies wat vergoed moet word.²⁸²

Lord Singleton gaan eerstens van die standpunt uit dat die verweerder moet vergoed wat hy veroorsaak het.²⁸³ Hiervolgens moet die verweerder die volle fooi vergoed waarna die belasting 'n aangeleentheid tussen die Ontvanger van Inkomste en die eiser is.²⁸⁴ Indien die Ontvanger nie die belastingkomponent verhaal nie, aangesien hy dit nie wetlik kan verhaal nie, is dit vir die Ontvanger om die posisie wetlik te verander. Die tweede en belangrikste oorweging vir die uitsluiting van belasting

---

²⁸¹ 687A. Anders gestel, beteken dit dat die aangeleentheid kollateraal is en nie deur die hof verder ondersoek mag word nie.

²⁸² 687A-B.

²⁸³ Op 687E stel hy dit soos volg: "Equally, it can be said that, if a wrongdoer can claim the benefit of a high rate of tax, or of the fact that a plaintiff was a surtax payer, he escapes some portion of his liability because of the financial position of the injured party. It is difficult to see why he should be allowed to do so." Op 688-688A meld Lord Singleton: "... the negligent party ought not to reap any benefit or to escape full responsibility for the damage because of the incidence of tax on the injured party".

²⁸⁴ 688A 689C.

teenoor die skadevergoedingsaanspraak vind hy in die probleme wat in die praktyk kan ontstaan. Indien belasting verreken word, sal dit tot groot verwarring lei en sal tot die reeds ingewikkeldheid in die bepaling van skadevergoeding bydra.²⁸⁵ Die derde oorweging lê daarin dat die eiser met sy inkomste kan maak wat hy wil. Inkomstebelasting is 'n aanslag teen 'n persoon en nie teen wins of voordele van 'n werkgewer of eiendom nie.²⁸⁶

---

²⁸⁵ 689-689A.

²⁸⁶ 689C.

288

Hoewel 'n afsonderlike uitspraak deur Lord Birkett gelewer word, verskil hy inderwaarheid nie van die ander regters nie. Hy baseer die nie-inagneming van die belasting op drie gronde. Eerstens bevestig hy die korrektheid van die *Fairholme*-beslissing²⁸⁷ en bevind dat die vestiging en die omvang van belasting 'n aangeleentheid tussen die eiser en die staat is waarby die hof geen belang het nie. Tweedens kan verweerders nie op 'n vermindering ten opsigte van skadevergoeding weens belasting tot hulle voordeel aandring nie, aangesien die staat die werklike verloorder sal wees. Die derde rede vind hy in die aard van die verlies waarvoor vergoeding geëis word. Die eiser se verlies is die vermoë om fooie ten opsigte van pasiënte in sy praktyk te kan skryf en aldus is die bruto bedrag verhaalbaar.

Hierdie uitspraak het die toerekenbaarheid van inkomstebelasting tot 1955 oorheers waarna die *House of Lords* in *British Transport Commission v Gourley*²⁸⁸ die geleentheid gekry het om oor die verrekenbaarheid van belasting hul mening te lug. Die *House of Lords* het hiermee die geleentheid gekry om die beslissing in *Billingham v Hughes* in heroorweging te neem. Die hof bevind met 'n meerderheid van ses regters teenoor een dat inkomstebelasting wel 'n oorweging is wat in die beoordeling van skadevergoeding weens persoonlike besering relevant is en verreken moet word.

Earl Jowitt kom tot die slotsom dat die dominante reël van die reg voorop staan nadat hy vorige uitsprake ontleed het.²⁸⁹ Hy bevind dat om belasting te ignoreer, 'n optrede

---

²⁸⁷ *Fairholme v Firth and Brown Ltd* (1933) 149 LT 332. Sien ook die verwysing na die saak in vn 276 hierbo.

²⁸⁸ [1955] 3 All ER 796. Sien ook die bespreking van die saak deur McKerron 1956 SALJ 203-205

²⁸⁹ Op 802F-G stel hy dit soos volg: "The problem is rather for what damages is he liable; and, if we apply the dominant rule, we should answer 'He is liable for such damages as, by reason of

daarstel wat nie met realiteit in pas is nie. Gevolglik bevind hy dat belasting nie “to remote” is nie, aangesien belasting universeel aanwending vind.²⁹⁰

---

his wrongdoing, the plaintiff has sustained’.”

290

802H.

290

Lord Goddard bevind dat oorwegings van realiteit vereis dat inkomstebelasting wel verreken moet word.²⁹¹ Hy verwerp dat die *res inter alios acta*-reël van hulp kan wees.²⁹² Hy steun wel op beginsels van kousaliteit en bevind dat belasting nie 'n faktor is wat “to remote” is om in ag te neem nie.²⁹³

Lord Reid is ook van mening dat *res inter alios acta* die verkeerde benadering is wanneer die verrekenbaarheid van inkomstebelasting oorweeg word.²⁹⁴ Hy sien belasting in dieselfde kategorie as ander uitgawes.²⁹⁵ Volgens hom is belasting nie

---

²⁹¹ Op 804H stel hy dit soos volg: “With income tax and surtax at present rates, and with damages on the high scale that so often has to be applied nowadays, the question of principle raised in the present case is one of the greatest importance.”

²⁹² 805A. Ook Earl Jowitt bevestig op 800F dat die grense van die beginsel van *res inter alios acta* moeilik definieerbaar is.

²⁹³ Op 805C stel hy dit soos volg: “The question is whether taxation is, or is not, to remote to be taken into account.”

²⁹⁴ 808H-I. Volgens Lord Reid is daar geen beginselonderskeid wat die *res inter alios acta*-reël betref tussen inkomstebelasting en ander uitgawes soos huur, kantoorbelastings, salarisse en ander uitgawes in die normale verloop van die besigheid nie.

²⁹⁵ Hy stel dit op 809C soos volg: “The defendant has no more concern with whether or how he pays his rent than with whether or how he pays his taxes.”

iets persoonlik tot 'n eiser nie maar 'n algemene verpligting wat uit 'n parlements wet voortspruit en derhalwe is dit nie “to remote” nie.²⁹⁶ Die argument dat probleme in die praktyk ondervind kan word indien belasting in ag geneem word, sien hy nie as 'n struikelblok ten aansien van die verrekening van inkomstebelasting nie.²⁹⁷

---

²⁹⁶ Lord Reid op 809H stel dit soos volg: “I do not think it is possible to formulate any principle by which it can be determined what is and what is not to remote.”

²⁹⁷ 810A-B. Belasting behoort nie die effek te hê dat die verhore langer en duurder sal word nie. In die meerderheid van sake sal die inkomstebelasting in elk geval nie veel probleme verskaf nie aangesien die berekening meestal in die praktyk deur 'n aktuaris gedoen word.

'n Teenoorgestelde standpunt word deur Lord Keith of Avonholm gehuldig. Hy is van mening dat die uitspraak wat hy in *Blackwood v Andre*²⁹⁸ gelewer het steeds korrek is.²⁹⁹ Die probleme wat in die praktyk kan ontstaan, is vir hom van groot belang. Die vergoeding van bruto inkomsteverlies is 'n eenvoudige reël en in ooreenstemming met die gebruik wat reeds vir generasies gevolg word. Dit skep ook die minste probleme.³⁰⁰ Die vergoeding van netto verlies daarenteen, gee tot ernstige probleme en komplikasies aanleiding. Hy meld die volgende praktiese probleme. Die hof sal in bepaalde gevalle verplig wees om die belastingstrukture van ander lande in die toekenning van skadevergoeding te ondersoek.³⁰¹ 'n Probleem kan ook ontstaan indien die eiser sekere beplande optredes om belasting te vermy, volg en hy dan op sy netto verlies vergoed moet word. So 'n geval sal wees waar die eiser ten opsigte van lewenspolisse premies verhoog ten einde 'n belastingverligting te verkry.³⁰² Indien die netto verlies vergoed word, sal geen voorsiening vir hierdie gebeurlikhede gemaak word nie. Hy sien 'n verdere punt van kritiek daarin dat die hof indirek belasting bevoegdhede uitoefen ten aansien van verlies van inkomste terwyl belasting deur die toedoen van die Parlement gevorder word.³⁰³

---

²⁹⁸ [1947] SC 333. Sien ook vn 275 hierbo.

²⁹⁹ 810H-I.

³⁰⁰ 811D.

³⁰¹ 811D.

³⁰² 811F.

³⁰³ 811H.

Waarskynlik die vernaamste punt van kritiek teen die verrekening van belasting is die onsekerheid wat die toekomstige belasting posisie inhou. Volgens Lord Keith is dit onwerklik om die eiser se belasting op die heersende basis sonder kennis van toekomstige verpligtinge en persoonlike status te bereken.³⁰⁴ Hy is van mening dat indien belasting wel op die bruto verlies bereken word die posisie deur die wetgewer gerektifiseer kan word.³⁰⁵

---

³⁰⁴ 811I.

³⁰⁵ 812A.

'n Interessante ommeswaai word deur Lord Tucker sedert sy beslissing in *Billingham v Hughes*³⁰⁶ gedoen. Lord Tucker het in die laasgenoemde saak beslis dat belasting wel 'n faktor is wat in die beoordeling van skadevergoeding buite rekening gelaat moet word. Hy bevind nou dat die beslissing in die *Billingham*-saak wat sy eie bevinding insluit, verkeerd was.³⁰⁷ Die rede vir die inagneming van belasting vind hy daarin dat belasting 'n uitgawe is wat deur die reg daargestel word as 'n noodsaaklike gevolg weens die verkryging van inkomste en dus relevant tot die vasstelling van die verlies van die benadeelde party is. Hy is ook van mening dat *res inter alios acta* geen hulp in die oplossing van die vraag na wat relevant is, verleen nie.

Hiermee het die *House of Lords* nie net 'n tydperk van verrekening van inkomste-belasting aangekondig nie maar ook 'n algemene neiging ten gunste van toerekening van voordele ingelei.

---

³⁰⁶ [1949] 1 All ER 684.

³⁰⁷ 810E.

Die beginsel van toerekening soos deur *Gourley* neergelê, het ook in *Parsons v BNM Laboratories Ltd*³⁰⁸ werking gevind. Die meerderheid van die regters bevind dat inkomstebelasting wel 'n faktor is wat ook in geval van kontrakbreuk teenoor die skadevergoedingsaanspraak verreken moet word.³⁰⁹ Lord Sellers sien die aangeleentheid van inkomstebelasting uit 'n gemeenregtelike oogpunt. Die gemenerereg het nie vereis dat belasting as 'n faktor in ag geneem word nie. Lord Sellers bevind dat die *Gourley*-saak nie op aksies weens onregmatige diensbeëindiging van toepassing is nie.³¹⁰ Die basis hiervoor is dat die verwysings na kontrakbreuk deur die regters in *Gourley* slegs *obiter dicta* was.³¹¹ Die vraag na die inagneming van belasting is des te meer te bevraagteken indien na die terme van die kontrak gekyk word. Die kontraktuele ooreenkoms bestaan daarin dat die werkgewer die werknemer 'n ooreengekome bedrag betaal sonder dat oor inkomstebelasting gekontrakteer word. Belasting word wel deur die werkgewer aan die Ontvanger van Inkomste oorbetal maar hierdie oorbetalings word weens oorwegings van gerief deur die werkgewer gedoen.³¹² Die belastingaanspreeklikheid is egter steeds die van die werknemer welke belastingaanspreeklikheid uit die salaris betaal word. Indien belasting in ag geneem word, is die werkgewer die party wat 'n voordeel verkry, aangesien hy minder betaal as waartoe hy kontraktueel met die werknemer ooreengekom het.³¹³ Die werknemer aan die ander kant verloor die voordeel van geen belasting op 'n kapitale som wat verkry kan word deur goedgunstige belastingwetgewing. Lord Sellers se siening kan soos volg opgesom word.³¹⁴

“There is nothing surprising that a man not in default should receive a benefit by the incidence of taxation, but that the benefit given to a plaintiff by not taxing his damages which represent

---

³⁰⁸ [1963] 2 All ER 658.

³⁰⁹ Op gesag van die *Gourley*-beslissing bevind Lords Harman en Pearson dat belasting wel teen die skadevergoeding in ag geneem moet word.

³¹⁰ 665F 671E.

³¹¹ 663F.

³¹² 663H-I.

³¹³ 6644H.

³¹⁴ 665B.

future earnings should accrue to a defendant, so as to reduce his liability, is indeed surprising. It gives the benefit to the wrong person.”

4.2.7.3 Analise

Die beslissing in *British Transport Commission v Gourley*³¹⁵ het 'n lang tradisie van nie-verrekening van inkomstebelasting tot 'n vinnige einde gebring. Die vernaamste algemene argumente soos voor *Gourley* gegeld het ten gunste van nie-verrekening van belasting kan soos volg saam gevat word.³¹⁶ Belasting is 'n aangeleentheid wat *res inter alios acta* is en gaan die verweerder nie aan nie. Die verhaling van belasting is 'n posisie vir die wetgewer om te herstel ten einde toe te sien dat die Ontvanger van Inkomste die belastingkomponent wel verhaal. Die eiser se verlies is die bruto verlies, welke verlies deur die verweerder vergoed moet word. Die belasting-berekening skep praktiese probleme en verg baie moeilike berekeninge en moet gevolglik buite beskouing gelaat word. Die toekomstige belastingstruktuur is onseker, wat akkurate berekeninge onmoontlik maak. Die verweerder moet die verlies wat hy veroorsaak het, vergoed. Daar bestaan nie regverdiging daarin om die voordeel van die toerekening van belasting na die verweerder af te wentel nie. Die eiser is immers die party wat die nadeel ly.

---

³¹⁵ [1955] 3 All ER 796.

³¹⁶ Die argumente ten gunste van die nie-toerekenbaarheid van inkomstebelasting is argumente wat in *Fairholme v Firth and Brown Ltd* (1933) 149 LT 332 en *Billingham v Hughes* [1949] 1 All ER 684 voorgehou is.

Hierdie bovermelde argumente is in *British Transport Commission v Gourley*³¹⁷ verwerp. Die algemene argumente ten gunste van verrekening van belasting kan soos volg saamgevat word.³¹⁸ Realiteit vereis dat inkomstebelasting wel in ag geneem word. Die dominante reël van die reg bepaal dat die verweerder die eiser vir die werklike verlies (van die eiser) moet vergoed. Indien belasting nie toegereken word nie ontvang die eiser meer as sy werklike verlies. Belasting is wel 'n aangeleentheid wat kousaal aan die optrede van die verweerder verbind kan word en is dus nie *res inter alios acta* nie. Die kwessie van belasting is nie iets persoonliks tot 'n spesifieke eiser nie maar 'n universele vraagstuk wat algemene aanwending vind en daarom relevant is. Belasting kan as 'n soort uitgawe beskou word wat deur regswerking daargestel word en vereis verrekening teenoor skadevergoeding.

Die vernaamste rede vir toerekening word in die eise van realiteit gevind. Ruimte word wel gelaat dat sou skadevergoeding in die hande van die benadeelde belasbaar wees die hof wel hierdie feit in ag neem, wat sal meebring dat die bruto verlies verhaal kan word. Die heersende opvatting ten opsigte van belasting kan nouliks beter saamgevat word as die aanhaling deur Earl Jowitt van Lord Sorn in *M'Daid v Clyde Navigation Trustees*.³¹⁹

“[I]t seems to me that, when you get a liability to which all earnings are subject and which depends not upon any circumstances peculiar to the individual but upon a general law of the

---

³¹⁷ [1955] 3 All ER 796.

³¹⁸ Hierdie argumente is in die *Gourley*-saak voorgehou.

³¹⁹ Sien *British Transport Commission v Gourley* [1955] 3 All ER 796 801B.

land universal in its application, it would be wrong to ignore the existence of the liability”.

Die toerekenbaarheid van inkomstebelasting is 'n aangeleentheid wat seker en vasstaan. Inkomstebelasting is nie 'n kollaterale aangeleentheid nie maar 'n faktor wat relevant tot die bepaling van skadevergoeding is.³²⁰ Inkomstebelasting het met die vraag na skade en nie met die vraag na voordeeltorekening te doen nie. Inkomstebelasting word dus nie as 'n “collateral benefit” in die Engelse reg hanteer nie maar as 'n aspek wat relevant tot die bepaling van die eiser se werklike skade is.

4.2.8 Diverse voordele

In hierdie gedeelte word die hantering van sekere “diverse” voordele bespreek.³²¹ Eerstens word die hertroue of die vooruitsig van 'n hertroue van 'n huweliksparty ondersoek. In hierdie geval gaan dit gewoonlik oor, waar die broodwinner onregmatig en op 'n nalatige wyse gedood is. In die tweede instansie word die sogenaamde nuwe bron van versorging of onderhoud bespreek wat 'n kind weens die onregmatige dood

---

³²⁰ Voor *Gourley* is inkomstebelasting as 'n kollaterale aangeleentheid hanteer en gevolglik van toerekening uitgesluit. In *Hodgson v Trapp* [1988] 3 All ER 870 dui Lord Oliver op 886A die volgende aan: “Tax is merely one of the many imponderables that are taken care of in the conventional method of assessing damages.”

³²¹ Alhoewel verskeie ander voordele ook onderskei kan word, is dit nodig om die studie te beperk weens die omvangrykheid wat sou volg as elke moontlike tipe voordeel ondersoek word. Slegs die mees algemene voordele word bespreek.

van sy ouer kan ontvang.³²² Hierna word die vervroegde ontvangs van voordele ondersoek. Hierdie voordele word tot erfregtelike voordele beperk.

4.2.8.1 Hertroue van 'n huweliksparty³²³

4.2.8.1.1 Inleiding

---

³²² Hierdie gevalle sluit ook aanneming van 'n minderjarige kind in. Dit gebeur soms dat 'n minderjarige se ouers weens die skadestigtende gebeurtenis te sterwe kom en die kind deur 'n ander party aangeneem word.

³²³ Vir 'n bespreking van die posisie in die Engelse reg sien in die algemeen Boberg 1964 *SALJ* 215-222; Ogus *Damages* 269-272; Kemp en Kemp *Damages* 27001-27002; Kemp *Damages* 85-86; Davel *Broodwinner* 235-239; McGregor *Damages* 1336-1337 1352-1353; Munkman *Damages* 170.

Dat die hertroue van 'n huweliksparty wel 'n faktor is wat tot die berekening van skadevergoeding relevant is, is nie te betwyfel nie.³²⁴ Die hertroue van 'n huweliksparty was 'n faktor wat die howe in die berekening van skadevergoeding verreken het.³²⁵ Hierdie aanvanklike verrekening het as gevolg van die *Fatal Accidents Act* van 1846 tot 1959 plaasgevind.³²⁶ In 1971 is artikel 4(1) van die *Fatal Accidents Act* gewysig deur te bepaal:

“In assessing damages payable to a widow in respect of the death of her husband in any action under the *Fatal Accidents Acts* 1846 to 1959 there shall not be taken into account the remarriage of the widow or her prospects of remarriage.”

Hierdie statutêre posisie het slegs gegeld ten aansien van die weduwee en is so toegepas dat die hertroue of die vooruitsig daarvan nie in die berekening van haar skadevergoeding ingevolge hierdie wet in ag geneem mag word nie.³²⁷ Die weduwee

---

³²⁴ Die hertroue bring mee dat die vermoënsregtelike posisie van die afhanklikes verbeter deurdad daar 'n bykomende bron van onderhoud ontstaan wat die afhanklikheid verminder.

³²⁵ *Goodburn v Thomas Cotton Ltd* [1968] 1 QB 845 850F-851A; *Wilson v Dagnal* [1972] 1 QB 509 518C.

³²⁶ Sien o a *Davies v Powell Duffryn Associated Collieries Ltd* [1942] AC 601.

³²⁷ Sien art 4(1) (wat inwerking getree het op 1 Augustus 1971) van die *Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act* van 1971. Hierna art 3(3) van die *Fatal Accidents Act* van 1976 soos gewysig en konsolideer deur die *Administration of Justice Act* van 1982. Voorheen art 3(2) van die *Fatal Accidents Act* van 1976.

se eis word dus nie deur die verbetering van die vermoënsregtelike posisie van 'n opvolgende huwelik of die moontlikheid daarvan beïnvloed nie.³²⁸ Na 1971 is die relevansie van 'n hertroue of die moontlikheid daarvan slegs tot 'n aksie van 'n wewenaar beperk. In *Hay v Hughes*³²⁹ word deur die *Court of Appeal* aangedui dat die wetgewer behoort in te gryp en die posisie van die wewenaar deur wetgewing in ooreenstemming met die posisie van die weduwee te bring.

---

³²⁸ Sien in die algemeen Kemp en Kemp *Damages* 21003 vir 'n verwysing na die statutêre posisie. Sien ook Davel *Broodwinner* 234-239 vir 'n bespeking van die algemene regsposisie.

³²⁹ [1975] 1 All ER 257. Per Lord Buckley op 273F waar hy opmerk: "This may be thought to call for consideration by the legislature."

Die wewenaar se regsposisie het dan ook nie lank onaangeraak gebly nie. Die wysiging van die *Fatal Accidents Act* van 1976 deur die *Administration of Justice Act* van 1982 het meegebring dat geen voordeel as gevolg van die dood van die oorledene teen die skadevergoedingseis van 'n afhanklike in berekening gebring mag word nie.³³⁰ Hiermee word geen huwelik of die vooruitsig daarvan teen 'n aanspraak om skadevergoeding in geval van dood verreken nie.

'n Onderzoek na die grondslag vir die aanvanklike inagneming en die latere uitsluiting van die hertroue of die vooruitsigte daarvan bly steeds vir die Suid-Afrikaanse reg relevant. Die Engelsregtelike grondslag word ondersoek met die oog op 'n moontlike bydra tot die voordeeltorekeningsleer in die Suid-Afrikaanse reg.

4.2.8.1.2 Regspraak

Die aanvanklike regsposisie soos in *Davies v Powell Duffryn Associated Collieries Ltd*³³¹ uiteengesit, het ingehou dat “any pecuniary benefit accruing to that dependant in consequence of the death” in ag geneem moet word.³³² Hiervolgens word alle voordele wat die afhanklike weens die dood van die broodwinner te beurt val, insluitende die moontlikheid van 'n opvolgende huwelik in die beoordeling van die skadevergoeding in ag geneem. Die korrektheid van hierdie toerekening is dan ook in *Goodburn v Thomas Cotton Ltd*³³³ deur die *Court of Appeal* bevestig. Die rede vir die inagneming sou wees om die eiser nie in 'n beter vermoënsposisie te laat weens die skadestigtende gebeurtenis nie, aangesien 'n hertroue haar afhanklikheid verminder.³³⁴

---

³³⁰ Sien art 3 (1) van die wet. *Topp v London Country Bus (South West) Ltd* [1993] 3 All ER 448. Sien ook *Stanley v Saddique* [1991] 1 All ER 529 535C 536J.

³³¹ [1942] AC 601 609.

³³² *Davies v Powell Duffryn Associated Collieries Ltd* [1942] AC 601 609 611 623.

³³³ [1968] 1 QB 845.

³³⁴ 852G.

In *Wilson v Dagnall*³³⁵ stel die hof die klaarblyklike rede waarom die verrekeningsposisie ten opsigte van die huweliksvooruitsigte statutêr gewysig is soos volg:³³⁶

“Looking at it, it was quite apparent that Parliament was of the opinion that the previous law was unfair and unjust to widows, and that it should be changed.”

---

³³⁵ [1972] 1 QB 509.

³³⁶ 513G.

Die uitsluiting van die opvolgende huwelik kan in die woorde van regter Chapman in *Rawlinson v Babcock & Wilcox Ltd* soos volg opgesom word:³³⁷

“It has always been a basic conception in assessing damages under the *Fatal Accidents Act* for the judge to take upon himself the invidious, almost offensive, task of estimating the prospects which a woman has of marrying again.”

Dieselfde soort argument word ook in *Buckley v John Allen & Ford (Oxford) Ltd*³³⁸ gevind, waar die hof opmerk dat dit tyd is dat die hof verlos word van die nodigheid om opgesaal te wees met hierdie raaiwerk.³³⁹ Die hof het inderdaad nie die moontlikheid van ‘n hertroue teenoor die skadevergoeding in ag geneem nie.³⁴⁰

Die *Court of Appeal* het in *Goodburn v Thomas Cotton Ltd*³⁴¹ dit onomwonde soos volg gestel:³⁴²

---

³³⁷ [1967] 1 WLR 481 485. Sien ook McGregor *Damages* 994 waar hy die posisie soos volg opsom: “In case after case judges were faced with the unattractive task of sizing up the claimant's chances of finding a new husband and bringing the dependency to an end, but it was a task which judges disliked ...”

³³⁸ [1967] 2 QB 637 645.

³³⁹ Per r Phillimore op 645B 645E.

³⁴⁰ Dit blyk eerder ‘n geval te wees dat daar nie getuienis in hierdie verband aan die hof voorgelê was dat die eiseres ‘n hertroue oorweeg nie.

³⁴¹ [1968] 1 QB 845.

³⁴² Per Lord Willmer op 850G-851A.

“It may be ... distasteful for a judge to have to assess, and put a money value on, a widow's prospect of remarriage; but it seems to me that, in assessing the damages to be paid under the *Fatal Accidents Acts*, 1846-1959, it is necessary to take into account all the circumstances of the case, and there can be no doubt that one of the most important circumstances is the likelihood or otherwise of the widow re-marrying. Distasteful though it may be, the task must be faced of assessing that likelihood.”

Weens die onaangename taak om die huweliksvooruitsigte van 'n eiseres te beoordeel, is daar statutêr ingegryp en die posisie is met artikel 3(3) van die *Fatal Accidents Act* gewysig.

In *Thompson v Price*³⁴³ bring die eiseres namens haarself en ook namens haar kind 'n aksie weens die dood van die broodwinner. Die eiseres se eis word nie weens haar hertroue verminder nie as gevolg van die toepassing van die *Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act* van 1971. Die kind se eis word wel weens die hertroue van die ma verminder aangesien die kind se afhanklikheid hierdeur verminder word.³⁴⁴

In *Topp v London Country Bus (South West) Ltd*³⁴⁵ het die eiser en die verweerder ooreengekom dat die huweliksvooruitsigte deur die hof geïgnoreer moet word weens vorige hofbeslissings, alhoewel daar twyfel was oor die werklike trefwydte van artikel 4(1) van die *Fatal Accidents Act* van 1976.³⁴⁶

---

³⁴³ [1973] 2 All ER 846.

³⁴⁴ 843A-C.

³⁴⁵ [1993] 3 All ER 448.

³⁴⁶ Die verweerder het die regte voorbehoud om die trefwydte van die wet in 'n ander hof te argumenteer. Sien ook Munkman *Damages* 170.

4.2.8.1.3 Analise

Die vertrekpunt ten aansien van die berekening van skadevergoeding berus op die beginsel dat die *Fatal Accidents Act* suiwer kompenserend van aard is. Gevolglik kan die eiser net sy werklike skade eis en moet die eiser nie net van skade nie maar ook van voordele rekenskap gee. Die beginsel van “balance of gains and losses” is toegepas.³⁴⁷ Hierdie voordele het “any pecuniary benefit” ingesluit.³⁴⁸ Die inagneming van die moontlike hertroue is gesien as 'n gevolg wat uit die optrede van die dader voortspruit en is toegereken ten einde die werklike verlies te bereken. Hierdie toerekening is eerder die resultaat van 'n interpretasie en toepassing van die *Fatal Accidents Act* as die toepassing van regbeginsels. Die aanvanklike toerekening van 'n huwelik of moontlike opvolgende huwelik is nie op openbare beleid gebaseer nie.

Die verandering in wetgewing deur die uitsluiting van die opvolgende huwelik is oënskynlik weens praktiese en morele oorwegings geneem.³⁴⁹ Hiervolgens sou dit eendersyds raaiwerk³⁵⁰ wees om die kanse van 'n opvolgende te bepaal en andersyds is dit 'n uiters onaangename³⁵¹ taak vir 'n regter om die huweliksvooruitsigte van 'n weduwee te beoordeel. Die uitsluiting van die moontlike hertroue is dus nie weens die toepassing van oorwegings van redelikheid, billikheid en regverdigheid gedoen nie. Die verbetering van die eiser se vermoënsregtelike posisie word klaarblyklik geregverdig deur die argument dat die algemene finansiële posisie van afhanklikes verbeter behoort te word.³⁵² Dit is myns insiens te betwyfel of hierdie argument die oorkompensasie wat ontstaan enigins kan regverdig. Oorkompensasie

---

³⁴⁷ Sien die uitspraak van die *House of Lords* in *Davies v Powell Duffryn Associated Collieries Ltd* [1942] AC 601 609 611 623.

³⁴⁸ Per Lord Macmillan in *Davies v Powell Duffryn Associated Collieries Ltd* [1942] AC 601 609.

³⁴⁹ Sien *Buckley v John Allen & Ford (Oxford) Ltd* [1967] 2 QB 637 645B 645D-E; *Goodburn v Thomas Cotton Ltd* [1968] 1 QB 845.

³⁵⁰ *Buckley v John Allen & Ford (Oxford) Ltd* [1967] 2 QB 637 645D-E.

³⁵¹ *Buckley v John Allen & Ford (Oxford) Ltd* [1967] 2 QB 637 645B; *Goodburn v Thomas Cotton Ltd* [1968] 1 QB 845 850F-G 851A.

³⁵² *Wilson v Dagnall* [1972] 2 QB 637 513G.

moet ook teenoor die verweerder geregverdig kan word. Die opvolgende huwelik van 'n huweliksparty of die moontlikheid daarvan is aanvanklik as 'n aanpassingsvoordeel hanteer totdat die posisie deur wetgewing gewysig is.

4.2.8.2 Aanneming van 'n kind (nuwe bron van onderhoud)³⁵³

4.2.8.2.1 Inleiding

---

³⁵³

Vir 'n bespreking van die posisie in die Engelse reg, sien in die algemeen McGregor *Damages* 1375-1384; Munkman *Damages* 170.

Artikel 3(1) van die *Administration of Justice Act* van 1982 het ook in die geval van minderjariges 'n wesenlike invloed op die berekening van skadevergoeding gehad. Soos reeds aangedui³⁵⁴ bepaal artikel 4 dat geen voordeel teen die afhanklike se eis ingevolge die *Fatal Accidents Act* van 1976 in ag geneem mag word nie. Selfs voor die wysiging van die *Fatal Accidents Act* van 1976 het die howe reeds die sogenaamde nuwe bron van onderhoud en versorging van toerekening uitgesluit.³⁵⁵

Prima facie blyk dit dat daar weens hierdie statutêre ingreep 'n geval van oorkompensasie ten gunste van die afhanklike kan ontstaan. Die toerekeningsposisie van 'n aanneming (die nuwe bron van onderhoud en versorging), hetsy statutêr of andersyds en ook die redes daarvoor word vervolgens bespreek.

4.2.8.2.2 Regspraak

---

³⁵⁴ Sien ook par 4.2.2 in hierdie verband. Art 3(1) van die *Administration of Justice Act* van 1982 het die art 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976 gewysig.

³⁵⁵ In die praktyk gebeur dit dat die grootouers of ander familie die afhanklike kind as deel van hulle eie gesin inneem en versorg. Hierdeur verkry die kind 'n nuwe bron van versorging en onderhoud. Hierdie voordeel is gewoonlik van toerekening uitgesluit op die basis dat die voordeel weens welwillendheid verleen word. Sien bv *Rawlinson v Babcock & Wilcox Ltd* [1956] 1 WLR 76.

Die *Court of Appeal* het in *Mead v Clarke Chapman Co Ltd*³⁵⁶ bevind dat die onus op die verweerder rus om die hof te oortuig dat die skade uitgewis is. Die vader is in 'n motorongeluk oorlede. Voor die aanhoor van die aksie het die moeder weer in die huwelik getree. Die argument was dat die stiefpa nou die kind onderhou en versorg en gevolglik is daar nie enige verlies vir die kind nie. Die hof baseer die verwerping op die bewyslas.³⁵⁷ Hiervolgens moet die verweerder bewys dat die kind nie in die toekoms enige skade sal ly nie. Op die argument dat die morele onderhoudslas van 'n goeie stiefpa nie die ekwivalent van die onderhoudsplig van die natuurlike vader is nie, word bevind dat die verweerder hom nie van die bewyslas gekwyt het nie. 'n Morele verpligting is nie gelykwaardig aan 'n regsverpligting nie. Die toekoms is onseker en daar kan nie bloot aanvaar word dat die stiefpa altyd aan die versorgingslas sal voldoen nie, alternatiewelik nie voldoende aan sal voldoen nie.³⁵⁸

Die hof het in *Rawlinson v Babcock & Wilcox Ltd*³⁵⁹ beslis dat die voordeel wat die minderjarige kind kry deur na die ongeluk waarin haar vader (en ook sestien maande later haar moeder) dood is, nie verreken kan word teen die skadevergoeding waarop die kind ingevolge die *Fatal Accidents Act* geregtig is nie. Die voordeel het daarin bestaan dat die kind na die ongeluk deur haar oom aan huis geneem en versorg is. Die hof baseer die nie-toerekening van die voordeel op die feit dat die nuwe bron van versorging weens die welwillendheid van die familie ontstaan en derhalwe van toerekening uitgesluit word. Die welwillendheid, aldus die hof, is op oorwegings van barmhartigheid en medelye teenoor die persoon in nood gebaseer en toerekening van die voordeel vind gevolglik op die basis van welwillendheid nie plaas nie.³⁶⁰

Die hof het ook in *Hay v Hughes*³⁶¹ die kinders se nuwe bron van versorging van

---

³⁵⁶ [1956] 1 WLR 76. Sien ook die bespreking van die saak deur McKerron 1956 SALJ 330-331 en ook Boberg 1966 SALJ 403

³⁵⁷ 82 84.

³⁵⁸ Per Lord Singleton op 82. So ook Lord Jenkins en Lord Parker op 84.

³⁵⁹ [1967] 1 WLR 481.

³⁶⁰ 487A-B 487D.

³⁶¹ [1975] 1 All ER 257.

310

toerekening uitgesluit. Die *ratio* was dat die behoefte aan versorging wel weens die moeder se dood ontstaan maar dat die voordeel van die grootouer se versorging nie weens die dood van die moeder ontstaan het nie maar weens die grootouer se welwillendheid.³⁶² Verrekening vind weereens weens hierdie daad van welwillendheid nie plaas nie.³⁶³

---

³⁶² 2677D-F.

³⁶³ 267D-E. Die hof baseer ook die nie-toerekening van die nuwe bron van versorging op oorwegings van kousaliteit deur aan te dui dat die versorging ten tye van die dood van die moeder nie 'n redelike verwagting weens haar dood was nie. Hierdie verwagting moes deur die verweerder bewys word.

In *Watson v Willmot*³⁶⁴ is 'n kind na sy ma se dood weens 'n motorongeluk en na sy pa se selfmoord weens die dood van sy vrou wetlik deur sy oom en tannie ingeolge die *Children Act* van 1975 aangeneem. Die gevolg van die aanneming is dat die kind wetlik geag die kind van die aannemende ouers te wees. Die aannemende ouers het gevolglik 'n statutêre plig om die kind te onderhou. Die vraag ontstaan of die kind se verlies deur die statutêre aanneming uitgewis is. Die hof bevind dat die aannemingsbevel nie as 'n "gratuitous act of generosity" beskou kan word nie en dat die kind net op skadevergoeding geregtig is tot die datum van die aannemingsbevel.³⁶⁵ Die voordeel van die statutêre aanneming was gevolglik die skade uit wat die kind na aanneming sou kon ly.

In *Stanley v Saddique*³⁶⁶ is 'n aksie ingeolge die *Fatal Accidents Act* van 1976 ten behoeve van 'n kind ingestel weens die dood van haar moeder. Teen die tyd dat die aksie aangehoor is, het die vader reeds weer in die huwelik getree. Die hof bevind dat die kind se stiefma 'n uitstekende ma is en 'n hoë standaard van versorging lewer, selfs beter as die kind se natuurlike moeder. Die hof laat 'n eis vir die verlies van die natuurlike moeder se dienste toe op die basis dat die term "benefit" soos bedoel in artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976 'n wye betekenis het en die substituut versorging van die stiefma 'n voordeel is wat ingeolge die wet buite rekening gelaat

---

³⁶⁴ [1991] 1 QB 140.

³⁶⁵ 147F-G.

³⁶⁶ [1991] 1 All ER 529.

312

moet word.³⁶⁷ Die hof bevind dat die voordeel van die nuwe bron van versorging wel as gevolg van die dood van die ma ontstaan.³⁶⁸ Hiermee is die uitspraak nou in konflik met *Hay v Hughes*.

---

³⁶⁷ Art 4 van die wet bepaal soos volg: "In assessing damages in respect of a person's death in an action under this Act, benefits which have accrued or will or may accrue to any person from his estate or otherwise as a result of the death shall be disregarded."

³⁶⁸ Art 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976 vereis 'n bepaalde kousale verband tussen die voordeel en die dood van die broodwinner. Art 4 vereis "... benefits which have accrued or will or may accrue ... as a result of his death shall be disregarded" alvorens die voordeel nie nerverreken word nie.

In *Spittle v Bunney*³⁶⁹ is die minderjarige kind na die ma se dood aanhuis van haar tannie aanvaar as deel van die familie. Die eiser neem nie die punt dat die kind geen werklike verlies het nie, klaarblyklik op gesag van *Hay v Hughes*. Lord Croom-Johnson maak wel die opmerking dat die argumente in hierdie verband nie volledig in die hof *a quo* aangevoer was nie en gevolglik beslis hy nie daaroor nie.³⁷⁰ Die vraag op appèl was oor die berekening van die kind se verlies van die moeder se dienste.³⁷¹

In *Hayden v Hayden*³⁷² kry die *Court of Appeal* weer geleentheid om oor die nuwe bron van versorging te beslis. Die kind se moeder is in 'n ongeluk weens die nalatigheid van die vader oorlede. Die vader besluit om sy diensbetrekking op te gee en voltyds aan die versorging van sy kind aandag te gee. Die hof *a quo* het in die toekenning van die kind se afhanklikheidseis 'n toerekening van die vader se dienste gemaak aangesien hy die delikpleger is en nie vir 'n diens kan betaal wat hy tog self lewer nie. Al drie die regters neem kennis van vorige uitsprake ten aansien van hierdie onderwerp en lewer elkeen dan ook 'n gemotiveerde beslissing.

Lord Parker besluit om eerder *Hay v Hughes* as *Stanley* te volg. Gevolglik vind artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* nie toepassing nie, aangesien die voordeel nie as gevolg van die dood van die ma ontstaan nie.³⁷³ Die verrekening van die voordeel moet nou ingevolge artikel 3(1) van die *Fatal Accidents Act* van 1976 beoordeel word.³⁷⁴ Lord Parker onderskei hierdie saak van die ander op die basis dat in hierdie geval die voordeel deur die dader (vader) bewerkstellig word. Dit is dan die rede waarom die voordeel van die dader wel toegereken moet word. Die dader wat die

---

³⁶⁹ [1988] 1 WLR 847.

³⁷⁰ 853B-854E.

³⁷¹ 854A. Die hof aanvaar die “nanny”-maatstaf met die voorbehoud dat na mate die kind groter word die maatstaf minder geskik is om die verlies van die dienste te kwantifiseer. In *Hayden v Hayden* [1992] 1 WLR 986 995C verwys die hof na die “notional nanny”-maatstaf.

³⁷² [1992] 1 WLR 986.

³⁷³ 1003H.

³⁷⁴ Art 3(1) bepaal soos volg: “In the action such damages, other than damages for bereavement, may be awarded as are proportioned to the injury from the death to the dependants respectively.”

314

diens lewer, kan tog nie vir die diens betaal asof hy nie die diens lewer nie.³⁷⁵

---

³⁷⁵

1005C-F.

Sir David Croom-Johnson bevind dat die saak voor hom van *Stanley* te onderskei is. In hierdie geval kom die verweerder (vader) slegs sy ouerlike pligte na wat hy in elk geval moet na kom en voortgaan om so te doen.³⁷⁶ Die voortdurende dienste van die vader is geen voordeel wat weens die dood van die moeder ontstaan nie en gevolglik kan die dienste van die vader wel ter berekening van die skadevergoeding in berekening gebring word. Myns insiens kan die regter se uitspraak vertolk word as dat daar geen vermoënsverbetering as gevolg van die dood ingetree het nie.³⁷⁷ Die resultaat van die hof *a quo* word dus bevestig.

Lord McCowan lewer 'n minderheidsuitspraak. Vir hom maak dit geen verskil of die verskaffer van die diens die delikpleger is, al dan nie.³⁷⁸ Hy steun op die beginsel soos in die *Stanley*-gewysde uiteengesit is, ingevolge waarvan geen voordeel teenoor die eiser se verlies verreken mag word nie. Hiervolgens kan die vrywillige dienste ingevolge artikel 4 van die *Fatal Accidents Act*, as substituuat van die moeder se diens, nie teen die kind se afhanklikheidseis toegereken word nie.³⁷⁹

---

³⁷⁶ 999H.

³⁷⁷ 1000A.

³⁷⁸ 993F.

³⁷⁹ 993F-G.

Die argument ten aansien van die toerekening van 'n nuwe bron van versorging is in *Regina v Criminal Injuries Compensation Board, Ex parte K (Minors)*³⁸⁰ voortgesit. Die drie kinders is deur hulle oom en tannie versorg nadat hulle pa hulle ma vermoor het. Ingevolge die *Criminal Injuries Compensation Scheme* word op 'n siviele berekeningsmetode vergoeding aan die kinders toegestaan. Op die basis dat die vergoeding te laag is, word teen die beslissing geappelleer. Op appèl word die vergoeding verlaag omrede die kinders nie 'n verlies kan bewys nie aangesien die oom en tannie substituut dienste verleen en artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976 nie toepassing vind nie. Die saak dien op hersiening voor die hof. Lord Brooke analiseer die positiewe reg en kom tot die gevolgtrekking dat die voordeel van die versorging van die kinders deur hulle familie nie verreken moet word nie. Hy bevind dat die kinders wel skade ly as gevolg van die verlies van die ma se dienste en dat artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* van toepassing is en dat die voordeel gevolglik buite rekening gelaat moet word.³⁸¹

Regter Rougier onderskei hierdie saak van die feite in *Hayden v Hayden* aangesien die dienste in laasgenoemde saak deur die vader wat die dader was, gelewer is.³⁸² Hy bevind dat die feite van hierdie saak eerder aan die van *Stanley v Saddique* verwant is en dat die Raad verkeerdelik op *Hayden v Hayden* gesteun het.³⁸³ Aldus regter Rougier is daar twee vrae wat beantwoord moet word:³⁸⁴

“(1) Has there been a loss? If the answer was to be ‘No,’ that was the end of the matter. (2) If ‘yes,’ have any benefits which have accrued to the orphans been the result of their mother’s death, and thereby fall to be disregarded by virtue of section 4 of the *Fatal Accidents Act* 1976 ...”

Hy bevind dat die Raad die eerste vraag verkeerd beslis het. Die Raad het die tweede

---

³⁸⁰ [1999] QB 1131.

³⁸¹ 1140G 1141A-B.

³⁸² 1143D.

³⁸³ 1143E.

³⁸⁴ 1141F-G.

vraag gebruik om die eerste vraag te beantwoord en gevolglik verkeerdelik bevind dat daar geen verlies was nie.³⁸⁵

Die toerekening van versorging het ook in *L (a child) v Barry May Haulage*³⁸⁶ en daarna in *H v S*³⁸⁷ voorgekom.³⁸⁸ In beide gevalle is die versorging deur die vader van die kinders verleen. Die voordeel is as gevolg van die toepassing van artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976 van verrekening teenoor die vergoeding uitgesluit.

4.2.8.2.3 Analise

Voor die inwerkingtreding van artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976 aan die einde van 1982 is die nuwe bron van onderhoud of versorging van toerekening uitgesluit op die basis dat die onderhoud of versorging weens welwillendheid verskaf word.³⁸⁹ Waar getuienis gelewer word dat die onderhoud en die versorging van die kinders op welwillendheid berus, word die waarde van die diens nie verreken nie. Kumulasie word dus weens welwillendheid of barmhartigheid geduld.

Die inwerkingtreding van artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* het die kontroversie oor kousaliteit en welwillendheid as uitsluitingsgronde taamlik akademies gemaak. Die grondslag vir die nie-toerekening van die nuwe bron van versorging is daarin te vind dat die voordeel uit die dood van die oorlede voortvloei en gevolglik word die voordeel ingevolge wetgewing van toerekening uitgesluit.³⁹⁰

Die resultaat hiervan is dat die eiser as gevolg van die skadestigende gebeurtenis in 'n beter vermoënsregtelike posisie as voor die delik is. Kumulasie word weens statutêre werking toegelaat. Hierdie posisie kan myns insiens nie anders verklaar word as dat dit om sosiaalmaatskaplike redes geduld word nie.

---

³⁸⁶ [2002] PIQR Q35.

³⁸⁷ [2003] QB 965. Die hof bevind op 979C-D dat die vergoeding vir gelede en toekomstige dienste tot voordeel van die verskaffers daarvan gehou moet word.

³⁸⁸ Sien in die algemeen die bespreking van hierdie sake deur McGregor *Damages* 1378-1379.

³⁸⁹ *Rawlinson v Babcock & Wilcox Ltd* [1956] 1 WLR 76; *Hay v Hughes* [1975] 1 All ER 257; *Watson v Willmot* [1991] 1 QB 140.

³⁹⁰ *Stanley v Saddique* [1991] 1 All ER 529; *Regina v Criminal Injuries Compensation Board, Ex parte K (Minors)* [1999] QB 1131; *L (a child) v Barry May Haulage* [2002] PIQR Q35; *H v S* [2003] QB 965.

4.2.8.3 Vervroegde ontvangs van voordele

4.2.8.3.1 Inleiding

Hierdie voordele, soos byvoorbeeld die vervroegde ontvangs van geld of goedere,³⁹¹ is wel aspekte wat die howe in die berekening van skadevergoeding in ag neem.³⁹² Kemp en Kemp formuleer die algemene posisie soos volg:³⁹³

“Where a sum has been paid to a dependant solely by reason of the death, the sum is to be taken into account. However, if the payment or part thereof was likely to have been made to the dependant at some future date in any event, the dependant’s benefit as the result of the death is not the whole amount of such payment but the value of the acceleration of that payment plus the certainty of its receipt. In such a case it would be wrong to take the whole amount of the payment into account.”

‘n Onderskeid moet gemaak word tussen aksies weens persoonlike besering en aksies ingevolge die *Fatal Accidents Act*.³⁹⁴ Verder moet ook onderskei word tussen die posisie voor en na die inwerkingtrede van artikel 3(1) van die *Administration of Justice Act* van 1982 waarmee artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976 gewysig is.

Voor die wysiging het die howe wel ‘n aftrekking van die skadevergoeding weens die vervroegde ontvangs van voordele gemaak.³⁹⁵ Die *ratio* vir die aftrekking is dat die eiser slegs op die netto verlies geregtig is.³⁹⁶ Hierdie posisie het so voortgeduur tot

---

³⁹¹ Voorbeelde hiervan is o a meubels, voertuie, ‘n woning en m i selfs onroerende eiendom.

³⁹² Sien o a Kemp en Kemp *Damages* 22003- 22006. Sien *Daniels v Jones* [1961] 3 All ER 24.

³⁹³ *Damages* 22003-22004.

³⁹⁴ Sien in die algemeen ten aansien van die Engelsregtelike posisie *Street Damages* 159-164; Kemp en Kemp *Damages* 22003 22009; McGregor *Damages* 1381; Tettenborn *et al Damages* 60-61.

³⁹⁵ Sien o a *Kassam v Kampala Aerated Water Co* [1965] 2 All ER 875; *Taylor v O’ Conner* [1971] AC 115.

³⁹⁶ *Davies v Powell Duffryn Associated Collieries Ltd* [1942] AC 601 per Lord Macmillan op 609.

320

die inwerkingtrede van artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976. Hierna word alle voordele weens aksies gebaseer op die dood van 'n persoon van toerekening uitgesluit.³⁹⁷ Hierdie wet geld net waar skadevergoeding geëis word weens die dood van 'n persoon. Die ondersoek word tot die aard van die voordeel en die wyse van verrekening teenoor die skadevergoedingsaanspraak beperk.

4.2.8.3.2 Regspraak

---

³⁹⁷ Sien die algemene bespreking van die regsposisie deur McGregor *Damages* 1381.

In *Newton v National Coal Board*³⁹⁸ waar die aksie ingevolge *Lord Campbell's Act* ingestel is, moes die *Court of Appeal* oor die *quantum* beslis. Lord Pearson gaan van die standpunt uit dat die eiseres as gevolg van die dood van haar man in vervroegde ontvangs van sekere spaarsertifikate en so ook meubels en die woonhuis is wat aan die man behoort het. Lord Pearson stel dit soos volg.³⁹⁹

“We also have to consider what deduction should be made in respect of the accelerated receipt by the widow of the assets I have mentioned. A fairly substantial deduction must be made because the period is a substantial period; on my figures it is a period of about eight years.”

In die berekeningsproses laat die hof geen verrekening van die meubels en die woning toe nie aangesien die weduwee in elk geval die gebruik van die meubels en die huis gehad het.⁴⁰⁰ Slegs die vervroegde ontvangs van die spaarsertifikate en die vervroegde ontvangs van die skadevergoeding weens die verlies aan afhanklikheid word verreken. Die verrekening word gedoen deur 'n globale bedrag van die skadevergoeding af te trek.

Die hof het in *Adams v Rudd*⁴⁰¹ 'n ander werkwyse gevolg. Die hof aanvaar dat daar 'n voordeel in die vroeër ontvangs van kapitaal bestaan en verreken die voordeel van

---

³⁹⁸ [1962] CA no 384. Sien die aanhaling en die bespreking van hierdie ongerapporteerde saak in Kemp en Kemp *Damages* 27023 27101-27103.

³⁹⁹ Sien die aanhaling van die passasie in Kemp en Kemp *Damages* 27102.

⁴⁰⁰ Sien Kemp en Kemp *Damages* 22004 vir 'n bespreking van die nie-verrekening van die vervroegde ontvangs van goedere waarvan die erfgenaam reeds die gebruik gehad het.

⁴⁰¹ Uitspraak is op 3 Mei 1967 gelewer. Sien die aanhaling en die bespreking van die ongerapporteerde saak in Kemp en Kemp *Damages* 27066-27068.

die vervroegde ontvangs teen die vergroting van die oorledene se boedel wat na sy afsterwe sou plaasvind. Die hof bevind dat die waarde van die vervroegde ontvangs van voordele aan die waarde van die nadeel van die verlies van groei in die boedel gelyk is en gevolglik kanselleer die voordeel en nadeel mekaar.

Die hof het ook in *Pevec v Brown*⁴⁰² en in *Kassam v Kampala Aerated Water Co*⁴⁰³ voorsiening vir die vervroegde ontvangs van voordele uit die boedel van die oorledene gemaak. Die hof het 'n bedrag van die skadevergoeding afgetrek as verteenwoordigend van die waarde van die vervroegde ontvangs van die voordele.

In *Taylor v O'Conner*⁴⁰⁴ was die *House of Lords* onder andere gemoed met die vraag of die vervroegde ontvangs van spaargeld teen die skadevergoeding verreken moet word. Die hof beslis, alhoewel die weduwee wel die voordeel van die sekuriteit van die spaargeld voor die dood van haar man gehad het, die voordeel van die vervroegde ontvangs daarvan verreken moet word.⁴⁰⁵ Die hof het die bedrag wat aan die eiseres as verlies van onderhoud as afhanklike sou toekom, bereken waarvan 'n bedrag as die waarde van die voordeel weens die vervroegde ontvangs van die spaargeld afgetrek word.⁴⁰⁶ Die hof maak egter ook voorsiening vir die inkomste-belasting wat die eiseres op die spaargeld sal moet betaal.⁴⁰⁷

---

⁴⁰² *The Times* 5 Februarie 1964; (1964) 108 SJ 219. R Megaw trek £ 5 af om voorsiening vir die vervroegde ontvangs van voordele te maak. Sien die aanhaling en die bespreking van die saak in Kemp en Kemp *Damages* 28010. Sien ook Davel *Broodwinner* 170.

⁴⁰³ [1965] 2 All ER 875 880A. Die *Court of Appeal* het die voordeel van die vervroegde ontvangs van die erfregtelike voordele teen die skadevergoeding verreken. Op appèl het die *Privy Council* die voordeel van die vervroegde ontvangs van die erfregtelike voordele teen die nadeel van die kleiner vermoë verreken op die basis dat die voordeel en die nadeel mekaar kanselleer. Sien ook die bespreking van die aangeleentheid in McGregor *Damages* 1381.

⁴⁰⁴ [1971] AC 115.

⁴⁰⁵ Al 5 die regters is van mening dat 'n bedrag van die skadevergoeding afgetrek moet word weens die voordeel van die vervroegde ontvangs van die erfgoed. Daar is wel 'n onderlinge verskil ten aansien van die bedrag wat verreken moet word.

⁴⁰⁶ Daar moet in gedagte gehou word dat die Engelse howe die skadevergoeding anders as die Suid-Afrikaanse reg bereken. Hulle bereken eers die verlies van afhanklikheid per jaar waarna die verlies met 'n "multiplier" vermenigvuldig word. Sien in die algemeen *Taylor v O'Conner* [1971] AC 115 ten aansien van die berekeningsmetodes.

⁴⁰⁷ Per Lord Reid op 129A-B.

4.2.8.3.3 Analise

In die hantering van die vervroegde ontvangs van erfregtelike voordele moet 'n tweeledige onderskeid gemaak word. Die posisie voor en na die inwerkingtrede van artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976⁴⁰⁸ moet telkens onderskei word. Voor die wysiging van die wet is die waarde van die vervroegde ontvangs van erfregtelike voordele wel verreken. Die rede vir die verrekening blyk te wees dat die vermoënsregtelike posisie van die erfgenaam deur die ontvangs van die voordele verbeter is. Aangesien die *Fatal Accidents Acts* bloot kompenserend van aard is, is die voordeel verreken ten einde die afhanklike nie in 'n beter vermoënsposisie as gevolg van die skadestigtende gebeurtenis te laat nie. Die verrekening word gedoen ten einde die werklike skade te bereken.

Die metode waarvolgens die howe die vervroegde ontvangs van voordele hanteer het, was uit 'n skadebenaderingswyse. Die verrekening is gedoen deur bloot 'n bedrag van die skadevergoeding af te trek. Dit blyk nie duidelik uit die bespreekte regspraak hoe hierdie berekening gedoen word nie. Die verrekening kan myns insiens gesien word as 'n voordeel wat verreken word as deel van die skadeberekenningsproses en gevolglik kan die voordeel as 'n kwantifiseringsvoordeel beskou word, ten einde die werklike skade te kan bereken.

⁴⁰⁸

Hierdie art het aan die einde van 1982 in werking getree deur art 3(1) van die *Administration of Justice Act* van 1982.

Na die inwerkingtrede van artikel 4 van die *Fatal Accident Act* van 1976 is die verrekeningsposisie klaarblyklik anders. Alhoewel geen regspraak opgespoor kon word ter bevestiging van die verrekeningsposisie nie, kan na analogie van onder andere die verrekeningsposisie van nuwe bronne van onderhoud⁴⁰⁹ tot die gevolgtrekking gekom word dat erfregtelike voordele ook nie meer verreken word nie. So is ook McGregor⁴¹⁰ van mening dat die heersende posisie sodanig is, dat hierdie voordele weens die werking van artikel 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976 nie verreken word nie. Voorsiening behoort dus weens statutêre werking nie vir die vervroegde ontvangs van hierdie voordele gemaak te word nie.

4.2.9 Statutêre voordele (sosiale versekeringsvoordele)

4.2.9.1 Inleiding

In hierdie afdeling word statutêre voordele gesien as 'n versamelbegrip vir al daardie voordele wat 'n persoon weens die bestaan van wetgewing kan verkry. Na hierdie

---

⁴⁰⁹ Sien in die algemeen die bespreking van die regspraak soos in par 4.2.8.2.1 na verwys word ten aansien van die toepassing van art 4 van die *Fatal Accident Act* van 1976.

⁴¹⁰ *Damages* 1381. Hy stel dit soos volg: "Is it then the position that today the acceleration of the benefit is to be disregarded but the lost savings may still feature in the award?" Dit blyk dat die posisie dalk mag wees dat die eiser 'n dubbel voordeel kan verkry deurdat die waarde van die vervroegde ontvangs nie verreken word nie en dat die verhoogde waarde van die boedel ook verkry kan word.

“sambreelvoordele” word ook in die algemeen verwys as sou dit “social security” behels.⁴¹¹ Myns insiens is sosiale versekering 'n enger kategorie voordele as statutêre voordele.⁴¹² Hierdie sosiale versekeringsvoordele vind veral in geval van persoonlike besering of weens die verlies van inkomste werking. Klaarblyklik is openbare welwillendheid die onderliggende basis van sosiale versekering.⁴¹³

---

⁴¹¹ In Lord Mackay *Halsbury's Laws Vol 12(1)* 359 word in die algemeen na “social security” verwys in gevalle waar met statutêre voordele te doen gekry word. Sien ook Atiyah 1969 *MLR* 406-497 vir 'n algemene bespreking van sosiale voordele.

⁴¹² Sosiale versekeringsvoordele is m i 'n onderafdeling van die breë kategorie van statutêre voordele. Sosiale voordele in konteks van die skadevergoedingsreg het te make met 'n inbreukmaking op regte, waar voordele weens wetgewing die eiser toekom.

⁴¹³ *Parry v Cleaver* [1969] 1 All ER 555 per Lord Reid op 558D.

Verskeie wette wat die posisie van 'n benadeelde probeer verlig, het met die verloop van tyd die lig gesien. Hierdie wette maak vir 'n verskeidenheid van voordele soos onder andere “income support”, “sickness benefit”, “unemployment benefit”, “statutory sick pay”, “incapacity benefit” en vele meer voorsiening.⁴¹⁴ Artikel 2(1) van die *Law Reform (Personal Injuries) Act* van 1948 het bepaal dat die helfte van sekere gespesifiseerde voordele vir 'n tydperk van vyf jaar verreken moet word.⁴¹⁵ Die effek van hierdie wetgewing volgens McGregor⁴¹⁶ was 'n politieke kompromie tussen geen aftrekking en 'n volle aftrekking.⁴¹⁷ Meer en meer voordele het met verloop van tyd weens wetgewing 'n benadeelde toegeval en 'n stryd ingevolge die gemenerereg het geheers ten aansien van die verrekening van die voordele al dan nie. Die *House of Lords* se uitspraak in *Parry v Cleaver*⁴¹⁸ het die algemene resultaat gehad dat hierdie voordele nie verreken word nie. Die posisie het so voortgeduur tot die uitspraak van die *House of Lords* in *Hodgson v Trapp*⁴¹⁹ waarna die neiging weer ten gunste van verrekening was.⁴²⁰

Op 1 Januarie 1989 het die *Social Security Act* van 1989 in werking getree. Die wet het bepaal in 'n aksie om skadevergoeding weens persoonlike beserings dat die helfte van die waarde van alle regte wat 'n beseerde eiser ontvang vir die eerste vyf

---

⁴¹⁴ Sien o a die *National Insurance Act* van 1946; *Social Security (Contributions and Benefits) Act* van 1992; *Social Security Act* van 1998; *Law Reform (Personal Injuries) Act* van 1948; *Social Security Administration Act* van 1998. Sien ook Levene *Heads of Damage* 86-89 en Munkman *Damages* 148-160 vir 'n uiteensetting bespreking van die verskillende voordele.

⁴¹⁵ Hierdie voordele was “industrial injury benefit”, “industrial disablement benefit” en “sickness benefit”. Sien die bespreking hiervan deur McGregor *Damages* 1248-1250.

⁴¹⁶ *Damages* 1248.

⁴¹⁷ In *Parry v Cleaver* [1969] 1 All ER 55 579F dui Lord Wilberforce met verwysing na die 5-jaar periode van verrekening aan: “... Parliament has intervened with a compromise solution, providing that half of certain payments over a period are to be deducted in assessing the loss ...” Sien ook *Jackman v Corbett* [1987] 2 All ER 699 701E waar Lord Fox aandui: “The precise policy basis for that we do not know. Presumable it was just a compromise.” Sien ook Atiyah 1969 *MLR* 406. Waarom die aftrekking vir net 5 jaar gedoen word, is ook onseker.

⁴¹⁸ [1970] 1 All ER 555.

⁴¹⁹ [1989] AC 807.

⁴²⁰ Sien die bespreking van hierdie wetgewing deur McGregor *Damages* 1248-1249.

jaar teen die eis om 'n verlies van inkomste in berekening gebring moet word.⁴²¹ Die aftrekking is nou hiermee ten gunste van die relevante staatsdepartement en nie meer ten gunste van die dader gedoen nie. Hiermee is begin om die kwessie van toerekening van voordele statutêr ten gunste van die staat te reël.⁴²² 'n Verdere bepaling van die wet was dat die volle bedrag van die voordele verreken word en nie net die helfte nie. Die vyf-jaar periode is wel behou. Die toerekening van voordele is na vyftien soorte voordele uitgebrei.⁴²³

---

⁴²¹ Hierdie inagneming geld slegs ten opsigte van sekere soorte voordele. Sien vn 423 hieronder vir 'n lys van die voordele.

⁴²² Die uitspraak van die *House of Lords* in *British Transport Commission v Gourley* [1956] AC 185 het die effek gehad dat voordele in die algemeen as verrekenbaar beskou was.

⁴²³ Hierdie voordele sluit in: "incapacity benefit, income support, disability living allowance, industrial injuries disablement benefit, invalidity benefit, severe disablement allowance, sickness benefit, reduced earnings allowance, attendance allowance, mobility allowance, unemployment benefit, constant attendance allowance, disability working allowance, jobseekers' allowance, exceptionally severe disablement allowance".

Hierna is die posisie weereens gewysig met die *Social Security (Recovery of Benefits) Act* van 1997.⁴²⁴ Hierdie wet het juis ten doel om 'n breë toerekening van voordele ten gunste van die staat te reël in geval van 'n eis vir verlies van gelede verdienste.⁴²⁵

Artikel 6(1) van die wet bepaal soos volg:

“A person who makes a compensation payment in any case is liable to pay to the Secretary of State an amount equal to the total amount of the recoverable benefits.”

---

⁴²⁴ Tesame met die *Social Security (Recovery of Benefits) Regulations* van 1997 en die *Social Security (Recovery of Benefits) (Appeals) Regulations* van 1997. Sien ook Tettenborn *et al Damages* 713 en McGregor *Damages* 1248-1250 vir 'n uiteensetting van die heersende posisie.

⁴²⁵ Die wet het op 6 Oktober 1997 in werking getree. In skedule 2 word 15 soorte voordele gelys wat ten volle afgetrek moet word van 'n eis gebaseer op verlies van gelede verdienste. Die skedule onderskei 3 skadeposte te wete kompensasie vir verlies van gelede verdienste, kompensasie vir versorging en kompensasie vir beweeglikheid. Teenoor hierdie 3 skadeposte is daar verskeie voordele wat verreken moet word. Sien ook vn 423 hierbo ten aansien van die voordele wat gelys is.

Hierdie wet reguleer die toerekening van voordele ingevolge die *Social Security Contributions and Benefits Act* van 1992.⁴²⁶ Die toerekeningskema kan soos volg verduidelik word.⁴²⁷ As vertrekpunt word skadevergoeding deur die verweerder ten volle betaal. Geen aftrekking teenoor die skadevergoeding van enige voordele word toegelaat nie. Die wet skep wel 'n verhalingsmeganisme deur middel van 'n "Certificate of Recoverable Benefits" *via* die relevante staatsdepartement. Hierdie sertifikaat dui aan welke voordele aan die eiser betaal word. Die verweerder betaal hierop aan die eiser die volle bedrag minus die voordele soos op die sertifikaat gespesifiseer word.⁴²⁸ Die verweerder is ook onder 'n verpligting om aan die staatsdepartement rekenskap van die bedrag te gee wat van die skadevergoeding afgetrek word.⁴²⁹ Die aftrekking word op soort-met-soort basis gedoen. So word voordele weens verlies van verdienste van die skadevergoeding ten aansien van die verlies van gelede verdienste gedoen. Die aftrekking ingevolge die 1997-wet behou ook die vyf-jaar termyn waarvoor die aftrekking gedoen moet word.⁴³⁰

Daar is wel statutêre voordele wat nie deur die *Social Security (Recovery of Benefits) Act* van 1997 gereguleer word nie of waar die wet bloot nie toepassing vind nie. In so 'n geval moet op die gemeenregtelike posisie ten aansien van toerekening teruggeval word.⁴³¹ Weens die omvangrykheid en die diversiteit van statutêre voordele word die klem ten aansien van die regspraak geplaas op die toets wat gebruik word om die toerekenbaarheid van statutêre voordele te bepaal.

4.2.9.2 Regspraak

---

⁴²⁶ Sien art 29 van die *Social Security (Recovery of Benefits) Act* van 1997.

⁴²⁷ Sien in die algemeen *Wisely v John Fulton (Plumbers)* [2000] 2 All ER 545; *Tettenborn et al Damages* 713-715; *Lord Mackay Halsbury's Laws Vol 12(1)* 359-376; *McGregor Damages* 1248-1257; *Munkman Damages* 148-160 vir 'n vollediger bespreking van die verhalingsproses.

⁴²⁸ Art 8 van die wet.

⁴²⁹ Art 6.

⁴³⁰ Art 3(2).

⁴³¹ Hierdie gevalle sal waarskynlik deur sake soos *Parry v Cleaver* [1970] 1 All ER 555 en *Hodgson v Trapp* [1988] 3 All ER 870 gereguleer word.

In *Parsons v BNM Laboratories Ltd*⁴³² het die vraag na die toerekenbaarheid van werkloosheidsversekeringsbetalings ter sprake gekom.⁴³³ Die hof bevind dat die betalings teen die skadevergoeding verrekenbaar is.⁴³⁴ Al drie die Lords gee gemotiveerde uitsprake. Lord Sellers sien die uitbetaling as deel van die eiser se plig om sy skade te beperk. Hy stel die rede vir die verrekening soos volg:⁴³⁵

“It directly mitigates the loss of earnings and is in effect a partial substitute for them. It is clearly an asset, sufficiently direct, and not, as is tax a liability.”

---

⁴³² [1963] 2 All ER 658.

⁴³³ Sien par 4.2.7 vir 'n bespreking van die saak ten aansien van die toerekening van inkomstebelasting.

⁴³⁴ By monde van Lords Sellers, Harman en Pearson.

⁴³⁵ 670F.

Lord Harman⁴³⁶ sien die uitbetalings nie as analoog aan versekering nie. Werkloosheidsversekering is vir hom 'n bydrae wat die eiser verplig is om te maak waarvan die doel is om die skade wat deur werkloosheid veroorsaak word te beperk. Dit is so goed asof die werkgewer voortgaan om die salaris te betaal. Die verlies van die eiser se salaris word dan *pro tanto* verminder en gevolglik is die betaling verrekenbaar.⁴³⁷

Lord Pearson beweeg terug na kousaliteit as toets vir toerekening van die voordeel. Sy siening vir toerekening van die werkloosheidsversekeringsbetaling is soos volg:⁴³⁸

“In the end one comes back to the question: Is the plaintiff's receipt of unemployment benefit a matter too remote to be taken into consideration in ascertaining his net loss ... ? The common-sense answer is that of course it is not too remote. It is not 'completely collateral'. The dismissal caused the plaintiff to become unemployed, and therefore entitled, as a matter of general right under the system of state insurance and not by virtue of any private insurance policy of his own, to receive unemployment benefit. The effect of the dismissal was not to deprive him of all income but to reduce his income by substituting unemployment benefit for his salary. It would be unrealistic to disregard the unemployment benefit, because to do so would confer on the plaintiff a fortuitous windfall in addition to compensation. Counsel for the defendants also put his argument in this way: the plaintiff has a duty to mitigate the damage, resulting from the wrongful dismissal, by seeking other employment and drawing unemployment benefit in the meantime.”

Alhoewel hy kousaliteit as basiese toets gebruik, ondersoek hy die aard en die doel van die voordeel om tot die slotsom te kom dat die voordeel wel verreken moet word. Myns insiens is dit geensins nodig om 'n kousaliteitstoets aan te wend nie. Dit is tog duidelik dat die eiser wel die voordeel ontvang het. Die vraag is na die toerekenbaarheid daarvan. Die toets wat geformuleer word, blyk te wees dat waar die

---

⁴³⁶ 676A-B.

⁴³⁷ 676A-B.

⁴³⁸ 684C-E.

ontvangs ten doel het om as substituuat of gedeeltelike substituuat vir die skade te dien, behoort verrekening plaas te vind. Die voordeel moet die effek hê om die spesifieke skade te beperk. In wese gaan dit dus oor soort wat met soort vergelyk word.

*Parry v Cleaver*⁴³⁹ kan as 'n nuttige vertrekpunt ten aansien van die toerekenbaarheid van statutêre voordele dien. Lord Reid stel dit soos volg:⁴⁴⁰

“We do not have to decide in this case whether these considerations also apply to public benevolence in the shape of various uncovenanted benefits from the welfare state, but it may be thought that Parliament did not intend them to be for the benefit of the wrongdoer.”

Hiermee het die *House of Lords* ten minste die weg gebaan dat die bedoeling van die wetgewer 'n relevante oorweging in die beoordeling van toerekening ten aansien van statutêre voordele kan wees.

In *Westwood v Secretary of State for Employment*⁴⁴¹ gee die *House of Lords* uitspraak oor die toerekenbaarheid van 'n betaling wat die eiser nadat hy onregmatig ontslaan is, van die verweerder ontvang. Die betaling word ingevolge die *Employment Protection (Consolidation) Act* van 1978 gemaak.⁴⁴² Hiervolgens ontvang die eiser 'n werkloosheidsvoordeel en 'n inkomste gebaseerde aanvulling. Die verweerder betaal

---

⁴³⁹ [1969] 1 All ER 555.

⁴⁴⁰ 558D.

⁴⁴¹ [1984] 1 All ER 874.

⁴⁴² Die eiser is ingevolge art 49(1)(c) van die wet ontslaan, sonder dat hy die voorgeskrewe tydperk kennis gekry het.

die eiser 'n bedrag gelykstaande aan die verlies wat hy sou verbeur aan inkomste gedurende die twaalf weke wat hy statutêr moes kennis kry voor sy ontslag.⁴⁴³ Die *House of Lords* moes beslis of die som van die betalings tot die uitbetaling van die verlies van die salaris vir die twaalf weke, toegereken moet word.

---

⁴⁴³ Die werkgewer het die werknemer nie die nodige statutêre drie maande kennis gegee voor ontslag nie.

In die uitspraak van Lord Bridge of Harwich val die *House of Lords* op die beginsels van kousaliteit terug. Die hof gaan verder en ontleed ook die aard en die doel van die werkloosheidsbetalings wat die werknemer ontvang. Die doel van die werkloosheidsbetaling is om die werknemer te voorsien van 'n substituuat verdienste.⁴⁴⁴

In die ontleding van die aard van die werkloosheidsbetaling word die aard van die werkloosheidsfonds ondersoek. Die hof bevind dat die werkloosheidsbetalings deur die Nasionale Versekeringsfonds betaal word. Die fonds word deur bydraes van lede van die publiek, wat werkgewers insluit, aangevul. Die analogie dat die fonds gelykgestel kan word aan versekering word hiermee afbreek aan gedoen. Die hof bevestig dat privaatversekering en private welwillendheid nie toegereken word nie en bevind dat hier geen analogie tussen die aard van die werkloosheidsbetaling en die van versekering en welwillendheid is nie. Die aard van die betalings tot die fonds is meer analoog aan belasting as aan die premie wat ten opsigte van versekering betaalbaar is.⁴⁴⁵

Drie riglyne kan uit die uitspraak van Lord Bridge of Harwich geïdentifiseer word.⁴⁴⁶ Eerstens bly kousaliteit steeds 'n primêre vereiste. Die voordeel moet in 'n voldoende kousale verband tot die delik staan. Die tweede vereiste bring mee dat die aard van die voordeel ontleed moet word, ten einde te bepaal of die voordeel in een van die geykte klasse val ten einde die toerekenbaarheid daarvan te bepaal. Derdens moet

---

⁴⁴⁴ 879.

⁴⁴⁵ 879.

⁴⁴⁶ [1984] 1 All ER 874 879A-G.

die doel van die voordeel ontleed word. Waar die doel van die voordeel deurgetrek kan word na 'n substitusie, ter vervanging van wat verloor is, word die gedagte van toerekening versterk.

In *Jackman v Corbett*⁴⁴⁷ het die vraag na die toerekenbaarheid van toekomstige ongeskiktheidsvoordele ingevolge die *Social Security Act* van 1975 ter sprake gekom. Die eiser het ongeskiktheidsvoordele voor die verhoor ontvang en sou in die toekoms ook sodanige voordele ontvang. Die verweerder versoek verrekening van die waarde van die voordele na die vyf-jaar periode. Ingevolge die *Law Reform (Personal Injuries) Act* van 1948 (soos gewysig) moet die helfte van die waarde van die voordele vir 'n tydperk van vyf-jaar verreken word. Lord Fox⁴⁴⁸ kom tot die gevolgtrekking dat die konstruksies van die wetgewing van so 'n aard is dat die voordele na die vyf-jaar periode nie verrekenbaar is nie. Die effek hiervan is dat die eiser vermoënsregtelik in 'n beter finansiële posisie weens die plaasvind van die delik geplaas word. Die kumulاسie word weens statutêre werking toegelaat.

In *Hodgson v Trapp*⁴⁴⁹ het die *House of Lords* die geleentheid gehad om ten aansien van die toerekenbaarheid van "attendance" en "mobility" toelaes wat 'n beseerde eiser ingevolge die *Social Security Act* van 1975 ontvang, te beslis.⁴⁵⁰ Lord Bridge bevestig die uitgangspunt wat in die reg toegepas behoort te word, soos volg:⁴⁵¹

"My Lords, it cannot be emphasised too often when considering the assessment of damages for negligence that they are intended to be purely compensatory. ... If, in consequence of the injuries sustained, the plaintiff has enjoyed receipts to which he would not otherwise have been entitled, *prima facie*, those receipts are to be set against the aggregate of the plaintiff's losses and expenses in arriving at the measure of his damages. All this is elementary and has been said over and over again."

---

⁴⁴⁷ [1987] 2 All ER 699.

⁴⁴⁸ 702B 703A.

⁴⁴⁹ [1988] 3 All ER 870.

⁴⁵⁰ Die eiser se vrou is baie ernstig in 'n motorongeluk beseer. Haar fisiese vermoëns is tot 'n minimum beperk. Verstandelik funksioneer sy op die vlak van 'n jong kind.

⁴⁵¹ 873H-I.

Vir Lord Bridge⁴⁵² is die “concept of ‘the intent of the person conferring the benefit’ a somewhat elusive one”. Statutêre voordele, soos in hierdie geval, kom direk van die belastingbetaler of van ‘n fonds waartoe lede van die gemeenskap bydraes maak. Die wetgewing wat hierdie betalings daarstel, word deur humanitêre oorwegings genoodsaak onafhanklik van die oorsaak daarvan. Die motivering waarom toerekening van die voordele moet plaasvind, stel Lord Bridge soos volg:⁴⁵³

“In the end the issue in these cases is not so much one of statutory construction as of public policy ... Statutory benefits payable to those in need by reason of impecuniosity or disability are met by the taxpayer. In this context to ask whether the taxpayer, as the ‘benevolent donor’, intends to benefit the ‘wrongdoer’, as represented by the insurer who meets the claim at the expense of the appropriate class of policy holders, seems to me entirely artificial ... To allow double recovery in such a case at the expense of both taxpayers and insurers seems to me incapable of justification on any rational ground.”

---

⁴⁵² 875H-J.

⁴⁵³ 876E-G.

Dit is duidelik dat die bron van die voordeel 'n belangrike faktor in die beoordeling van die toerekening is. Teen die agtergrond dat skadevergoeding kompenserend van aard is en dat die belastingbetaler die bron van die voordeel is, moet toerekening plaasvind.⁴⁵⁴

---

⁴⁵⁴ In *McCamely v Cammel Laird Shipbuilders Ltd* [1990] 1 All ER 854 het die eiser "attendance" en "mobility" toelaes ontvang. Die hof verreken die toelaes weens die uitspraak in *Hodgson v Trapp* [1988] 3 All ER 870.

In *Nabi v British Leyland (UK) Ltd*⁴⁵⁵ ontvang die eiser as gevolg van sy beserings werkloosheidsversekering ingevolge die *Social Security Act* van 1975. Die hof *a quo* verreken die betalings teen die skadevergoeding. Die eiser argumenteer op appèl dat die werkloosheidsversekering uit bydraes van die werknemer, die werkgewer en die staat bestaan en dat die effek hiervan is dat die betaling in wese gedeeltelik in die aard van versekering en gedeeltelik in die aard van welwillendheid is.⁴⁵⁶ Die argument is voorts dat beide versekering- en welwillendheidsontvangstes van verrekening uitgesluit word en gevolglik moet die betalings nie verreken word nie. Die hof dui aan dat die argument wel waarde het maar weens die bestaan van vorige gesag is hulle nie bereid om van die bestaande regsposisie af te wyk nie en dat dit die taak van die *House of Lords* of die wetgewer is om die posisie te heroorweeg. Die werkloosheidsversekeringsvoordele word in navolging van *Parsons*⁴⁵⁷ wel verreken. Die aard van die samestelling van die betaling is wel 'n element wat die hof as deel van die beoordelingsvereistes ten aansien van verrekening oorweeg.⁴⁵⁸

4.2.9.3 Analise

Die Engelse sosiale versekeringsstelsel word hoofsaaklik deur wetgewing gereuleer. Verskeie toelaes is vir onder andere 'n beseerde eiser beskikbaar. Die vernaamste hiervan word deur die *Social Security Contributions and Benefits Act* van 1992 verleen. Die toerekening van hierdie voordele word deur die *Social Security (Recovery of Benefits) Act* van 1997 gereuleer. Kumulasie vind dus nie ten aansien van voordele ingevolge die *Social Security Contributions and Benefits Act* van 1992 plaas nie. Die benadeelde kumuleer nie aangesien die voordele ingevolge die wet van die skadevergoeding afgetrek word. Die dader betaal aan die kollaterale bron die waarde van die voordele terug. Die dader word dus in hierdie proses nie van enige aanspreeklikheid verskoon nie. Die kollaterale bron (die staat) word ook nie deur die betaling aan die eiser benadeel nie.

---

⁴⁵⁵ [1980] 1 All ER 667.

⁴⁵⁶ 675G-H.

⁴⁵⁷ *Parsons v BNM Laboratories Ltd* [1963] 2 All ER 658.

⁴⁵⁸ 675-676.

Die *Social Security (Recovery of Benefits) Act* van 1997 bereik dus in die drie-dimensionele verhouding tussen die dader, die benadeelde en die kollaterale bron 'n ewewigsposisie. Weens die werking van die wet word al drie die relevante partye se belange tot 'n mate gedien. Die eiser word nie oorgekompenseer nie, die dader kry nie enige verligting nie en die kollaterale bron ly nie enige verlies nie. Die beweegrede agter die *Social Security (Recovery of Benefits) Act* van 1997 kan geïnterpreteer word om te verhoed dat die eiser deur die statutêre betalings ten koste van die ander partye oorgekompenseer word.⁴⁵⁹

---

⁴⁵⁹

Lord Henry stel dit in *Hassall v Secretary of State for Social Security* [1995] 3 All ER 909 926 soos volg: "But I agree with the editors of *Kemp and Kemp* that the reason for recoupment of the statutory benefits is to ensure that the plaintiff is not overcompensated ..."

Oorkompensasie ingevolge sosiale versekeringswette kan wel, desondanks die werking van die *Social Security (Recovery of Benefits) Act* van 1997, steeds plaasvind. Sommige statutêre voordele word nie deur die wet gereguleer nie.⁴⁶⁰ In geval van hierdie voordele geld die gemenerereg, wat kumulاسie kan meebring. In gevalle waar die gemenerereg toepassing vind, is daar veral vier faktore wat tot die verrekening relevant is. Eerstens is kousaliteit van belang.⁴⁶¹ Hiernaas is die aard en die doel van die voordeel van belang.⁴⁶² Vierdens is die bron van die voordeel ook van belang.⁴⁶³ Hierdie vier faktore is die basiese elemente wat oorweeg word om die toerekening van sosiale voordele (statutêre voordele) te bepaal.

---

⁴⁶⁰ Daar moet in gedagte gehou word dat die *Social Security (Recovery of Benefits) Act* van 1997 net ten aansien van sekere voordele en ook net ten aansien van sekere skadeposte geld.

⁴⁶¹ *Westwood v Secretary of State for Employment* [1984] 1 All ER 874.

⁴⁶² *Westwood v Secretary of State for Employment* [1984] 1 All ER 874.

⁴⁶³ *Hodgson v Trapp* [1988] 3 All ER 870 876G.

4.2.10 Skadebeperkingsvoordele⁴⁶⁴

4.2.10.1 Inleiding

---

⁴⁶⁴ Sien in die algemeen vir 'n bespreking van die Engelsregtelike posisie *Street Damages* 36-42; *Ogus Damages* 85-93; James *Principles of Torts* 552-454; Lord Mackay *Halsbury's Laws Vol 12(1)* 323-325 456-463; Marshall *The Digest Vol 17(2)* 321 345; McGregor *Damages* 216-296; Tettenborn *et al Damages* 568-569.

Wat die ondersoek van die Engelse reg betref, word met 'n algemene ondersoek na skadebeperkingsvoordele en die verrekening daarvan teen die skadevergoedingsaanspraak volstaan.⁴⁶⁵ Daar word ook op die grondslag waarom hierdie voordele wel verreken word, gefokus. In hierdie afdeling word kontraktuele sowel as deliktuele skadebeperkingsvoordele in die algemeen ondersoek sonder om 'n pertinente onderskeid tussen die aard van die aksies te maak.⁴⁶⁶ Die beginsel van toerekening van skadebeperkende voordele is deeglik gevestig.⁴⁶⁷ Die moeiliker vraag is om te bepaal welke beginsels toegepas moet word om vas te stel watter voordele wel as skadebeperkende voordele aangemerkt word en gevolglik teen die skadevergoedingsaanspraak verreken moet word en daardie voordele wat buite hierdie optrede val en gevolglik nie verrekenbaar is nie.

4.2.10.2 Regspraak

Die leidende uitspraak word in die *House of Lords* se beslissing in *British Westinghouse Electric and Manufacturing Co Ltd v Underground Electric Railways Co of London Ltd*⁴⁶⁸ gevind. Alhoewel die geval oor kontrakbreuk handel, is die uitspraak in die algemeen ten aansien van enige skadebeperkende optrede van belang.⁴⁶⁹ Die eiser dagvaar die verweerder op die basis van kontrakbreuk aangesien die verweerder masjiene gelewer het wat nie aan die vereiste standaard van kraglewering en werkverrigting voldoen het nie. Die gelewerde masjiene word gebruik

---

⁴⁶⁵ Daar bestaan 'n magdom van regspraak ten aansien van beperking van skade. Daar word selektief na sekere hofsake verwys ten einde te probeer vasstel wat die toepaslike beoordelingsmaatstaf is, ten einde te kan bepaal watter voordele skadebeperkende voordele is en gevolglik vir toerekening kwalifiseer.

⁴⁶⁶ Dit word in die Engelse reg aanvaar dat die beginsel van beperking van skade beide vir delikte en kontrakbreuk geld. Sien o a McGregor *Damages* 220-221 en ook Tettenborn *et al Damages* 108 wat aandui dat die beginsel altyd geld waar skadevergoeding geëis word.

⁴⁶⁷ Sien o a *British Westinghouse Electric and Manufacturing Co Ltd v Underground Electric Railways Co of London Ltd* [1912] AC 673; *Needler Financial Services Ltd v Taber* [2002] 501; McGregor *Damages* 220; Tettenborn *et al Damages* 107-110.

⁴⁶⁸ [1912] AC 673.

⁴⁶⁹ Die beginsels onderliggend tot *British Westinghouse* vind ook in geval van delikte werking. Sien McGregor *Damages* 220-221 vir 'n verwysing en bespreking van relevante regspraak in hierdie verband.

maar eventueel vervang die eiser die masjiene met ander wat aan die vereiste (en selfs van 'n beter) standaard en kwaliteit is. Die nuwe masjiene is so effektief dat die eiser se verlies aan produksie uitgewis word. Viscount Haldane stel die relevante beginsel soos volg.⁴⁷⁰

“Subject to these observations I think that there are certain broad principles which are quite well settled. The first is that, as far as possible, he who has proved a breach of a bargain to supply what he has contracted to get is to be placed, as far as money can do it, in as good a situation as if the contract had been performed. The fundamental basis is thus compensation for pecuniary loss naturally flowing from the breach; but this first principle is qualified by a second, which imposes on a claimant the duty of taking all reasonable steps to mitigate the loss consequent on the breach, and debars him from claiming any part of the damage which is due to his neglect to take such steps.”

470

689.

Viscount Haldane dui ondubbelsinnig aan dat voordele wat uit die opvolgende transaksie ontstaan uit die gevolge van die kontrakbreuk moet voortvloei, ten einde vir verrekening teen die skadevergoeding te kwalifiseer.⁴⁷¹ Twee vereistes word deur Viscount Haldane gestel alvorens (die voordeel van) die opvolgende transaksie in ag geneem kan word.⁴⁷² Die eerste is dat die opvolgende transaksie voortvloei uit die gevolge van die kontrakbreuk en tweedens dat die opvolgende transaksie in die gewone loop van besigheid is. Feitelike kousaliteit is dus 'n vereiste vir die toerekening van skadebeperkende optrede.

In *Salih v Enfield Health Authority*⁴⁷³ was die verweerders nalatig deur nie 'n siektetoestand by 'n ongebore kind tydens swangerskap te diagnoseer nie. Weens die siekte het die kind ernstige sig- en gehoorprobleme. As die ouers van die siekte geweet het, sou hulle die swangerskap beëindig het. Die hof van appèl staan 'n eis toe vir die verskil van die gewone koste van onderhoud en die addisionele las wat nou weens die siekte op die ouers geplaas word. Die hof verreken wel as voordeel die besparing wat die ouers het deurdat hulle besluit het om nie twee verdere kinders te hê nie weens die addisionele versorgingslas wat die kind op hulle plaas.

---

⁴⁷¹ 690.

⁴⁷² 690.

⁴⁷³ [1991] 3 All ER 400.

Hierdie geval is myns insiens nie een waar skadebeperkende optrede na vore kom nie.⁴⁷⁴ Dit is eerder 'n geval van berekening van die eiser se werklike skade. Deur die "besparing" van die verdere kinders se onderhoud teen die skadevergoeding te verreken, is nie 'n optrede ter beperking van skade nie. In hierdie geval was daar nie 'n plig op die ouers om te besluit om nie verder kinders te hê nie. Die vraag is eerder of die sogenaamde besparing van toekomstige uitgawes 'n relevante faktor is om teen die bestaan van die skade te verreken. Die hof bevind dat die optrede van die ouers om nie verdere kinders te hê nie, wel 'n relevante oorweging is ten einde die werklike skade te bereken.⁴⁷⁵ Gevolglik word die voordeel as 'n kwantifiseringsvoordeel geklassifiseer.

'n Korrekte toepassing van die onderskeid tussen die benaderingswyse ten aansien van skadebeperkende voordele en kollaterale voordele word in *Hussey v Eels*⁴⁷⁶ gevind. Die verweerder verkoop 'n huis aan die eiser op die basis dat die eiendom vry van grondversakking is. Dit blyk dat die onderneming nalatiglik gegee is. Die eiser eis die verskil in die waarde tussen die koopprys van £ 53 250 en die werklike waarde van die eiendom ten tye van die koop daarvan, welke waarde £ 36 250 was. Dit blyk verder dat die eiser, nadat hy van die gebrek bewus word, besluit om aansoek te doen vir die bou van twee huise op die eiendom. Die aansoek word toegestaan waarna die eiser die eiendom met die goedgekeurde aansoek aan 'n ontwikkelaar vir £ 78 500 verkoop. Die verweerder voer as argument aan dat die eiser 'n plig teenoor die verweerder gehad het om die skade te beperk en deur die huis te verkoop, is aan hierdie plig voldoen.

Op appèl word bevind dat die opvolgende verkoopstransaksie nie teen die eis om skadevergoeding verrekenbaar is nie. Die verkoop van die eiendom meer as twee jaar later was 'n transaksie vir die eiser se eie voordeel en nie 'n transaksie in die gewone loop van besigheid nie. Gevolglik is die voordeel daarvan nie verrekenbaar

---

⁴⁷⁴ Dit is ook wat die hof op 407A-B bevind.

⁴⁷⁵ Die uitspraak word deur Lord Butler-Sloss gelewer met wie die ander 2 regters saamstem.

⁴⁷⁶ [1990] 1 All ER 449.

346

nie.⁴⁷⁷ Die plig om skade te beperk het nie ingesluit dat die eiendom verkoop moet word nie.⁴⁷⁸ Hierdie benaderingswyse is myns insiens korrek. Die hof stel die skademaatstaf as die verskil tussen die werklike koopprys minus die waarde van die eiendom in aggenome die gebrek.

---

⁴⁷⁷ 459.

⁴⁷⁸ 452C-D.

Die bestaan van 'n voordeel kan onder andere tot die vraag na skade of die vraag na skadevergoeding relevant wees. Hierbenewens kan die verrekeningsvraagstuk verder gekompliseer word deur die vraag of die voordeel deur skadebeperkende optrede ontstaan het. *Gardner v Marsh and Parsons*⁴⁷⁹ is 'n voorbeeld waar die wisselwerking tussen hierdie vraagstukke voorgekom het. Die eiser koop 'n skakelhuis ingevolge 'n langtermyn huurooreenkoms. Voor die koop van die eiendom gee die eiser aan die verweerder opdrag om die eiendom vir enige strukturele gebreke te ondersoek. Die verweerder is nalatig deur nie sekere gebreke op te spoor nie. Die eiser probeer vyf jaar later die eiendom te verkoop maar sonder sukses weens die ontdekking van die bestaan van die gebreke. Die eiser onderhandel met die verkoper van die eiendom om die gebreke ingevolge die koopkontrak te herstel, wat dan ook die gebreke kosteloos herstel. Die eiser dagvaar vir die verskil in waarde tussen die aankoopprys en die markwaarde van die eiendom in aggenome die gebreke. Die verweerder voer aan dat indien daar nie nalatigheid was nie sou die gebreke waargeneem gewees het en dan sou die verkoper die gebreke herstel het waarna die eiser die eiendom in elk geval vir dieselfde prys sou gekoop het.⁴⁸⁰ Die verweerder se tweede argument bestaan daarin dat die eiser stappe geneem het om die verlies te beperk deurdat die verkoper die gebreke herstel het en die eiser hoogstens op nominale vergoeding geregtig is. Die eiser voer aan dat die reëling met die verkoper nie relevant is nie en buite beskouing gelaat moet word.

---

⁴⁷⁹ [1997] 3 All ER 871.

⁴⁸⁰ 875C-D.

Die hof aanvaar die skadevergoedingsmaatstaf⁴⁸¹ as die verskil tussen die waarde van die eiendom sonder die gebrek en die waarde daarvan met die gebrek. Die meerderheid⁴⁸² van die hof verwerp die verweerder se eerste argument op die basis dat die feite en die bestaande getuienis nie die afleiding regverdig dat die eiendom herstel sou word en daarna deur die koper gekoop sou gewees het nie.⁴⁸³ Die tweede argument word ook verwerp op die volgende basis.⁴⁸⁴

“In my judgment, having regard to the intervening events and to the long interval of time, the repairs executed in 1990 were not part of a continuous transaction of which the purchase of the lease as a result of Mr Dyson’s negligence was the inception. Furthermore, these repairs undertaken by Guidedale at the plaintiffs’ insistence were *res inter alios acta* and therefore collateral to Mr Dyson’s negligence.”

Die minderheidsuitspraak benader die toerekeningsvraag uit ‘n skadebeperkings-oogpunt. Lord Peter-Gibson kom tot die volgende gevolgtrekking:⁴⁸⁵

“The common sense of the situation in the present case is that once the plaintiffs were aware that they had purchased a structurally defective property of less value than the price they had paid as a result of the defendants negligence, they sensibly and promptly took steps to eliminate their loss by procuring the remedying by the free holder of the defect. That seems to me plainly an act of mitigation resulting in a benefit to the plaintiffs which eliminated their loss. I repeat what the judge said, that they have a rectified property worth the equivalent of what they had paid for it without any extra cost to them.”

En verder:⁴⁸⁶

“Once the property had been put in repair at no cost to the plaintiffs, in my judgment they

---

⁴⁸¹ Daar is ‘n verskil tussen die skade- en skadevergoedingsmaatstaf. Sien par 6.3.1 vir ‘n verwysing na hierdie maatstawwe.

⁴⁸² By monde van Lords Hirst en Pill. Lord Peter-Gibson lewer ‘n afwykende uitspraak.

⁴⁸³ 878C-J.

⁴⁸⁴ 885J-886A.

⁴⁸⁵ 892H-J.

⁴⁸⁶ 893A-B.

cannot be allowed to obtain double recovery by an award of damages against the defendants ... To allow the plaintiffs' claim would be contrary to justice, common sense and the *British Westinghouse* principle."

Myns insiens is die minderheidsuitspraak suiwerder. Nadat die gebrek ontdek is en skade manifesteer is die volgende vraag of daar in die heersende omstandighede 'n plig tot skadebeperking op die eiser is. Die eiser het in wese twee remedies.⁴⁸⁷ Hy kan die verkoper van die langtermyn huurkontrak, wat ingevolge die verkoopkontrak die aanspreeklikheid het om na die struktuur om te sien, of die delikpleger dagvaar. Die eiser dagvaar die delikpleger en onderhandel met die verkoper om die gebrek kosteloos te herstel. Die onderhandelings met die verkoper spruit voort uit die gebeure relevant tot die nalatigheid van die delikpleger. Die onderhandelings wis die skade uit. Die onderhandelings kan as skadebeperkende optrede gesien word, welke optrede in die lig van die omstandighede en die verhouding tussen die partye as die nakoming van 'n plig om die skade te beperk, gesien kan word. Die voordele vereis gevolglik toerekening en die gevolg daarvan is dat die eiser nie enige skade kan aantoon nie.⁴⁸⁸

In *Needler Financial Services Ltd v Taber*⁴⁸⁹ het die vraag na skade en skadebeperkende optrede ook ter sprake gekom.⁴⁹⁰ Die eiser het sy pensioenvoordele in 'n pensioenskema as gevolg van die verweerder se nalatige advies na 'n persoonlike pensioenplan oorgedra. Op die stadium wat die eiser aftree, word gevind dat die pensioenvoordele minder werd is as sou die voordele nooit oorgeplaas gewees het nie. Die eiser dagvaar vir die verlies in waarde van die pensioenvoordele. Dit blyk verder dat die eiser sekere aandele weens 'n demutualisering van die skema waarin hy belê het, ontvang. Die eiser het die aandele verkoop. Die vraag is of die waarde van die verkoopte aandele teen die eis om skadevergoeding verrekenbaar is.

---

⁴⁸⁷ Hierdie argument is namens die verweerder op 892J-893A voorgehou. Die effek hiervan sou wees dat die hof tog nie volle vergoeding deur beide die verweerders aan die eiser sou toeken nie.

⁴⁸⁸ Skade kan daarin bestaan dat die eiser onkoste aangegaan het ten einde die skade te beperk. 'n Eis vir die verhaling van die onkoste behoort geslaagd te wees.

⁴⁸⁹ [2002] 3 All ER 501.

⁴⁹⁰ Sien ook Tettenborn *et al Damages* 105 vir 'n bespreking van die saak.

Die hof gooi die toerekeningsvraag oor die boeg van skadebeperking. Namens die verweerder (*Taber*) word geargumenteer dat die demutualiseringsaandele 'n onafhanklike transaksie was en dat daar 'n onvoldoende kousale verband tussen die verbreking van die regsplig en die bestaan van die aandele is. Die hof sien die regsposisie soos volg:⁴⁹¹

“The benefit was derived from the demutualisation. The demutualisation was not caused by the negligence of Needler. It arose from the desire of the board of directors of the Society ... They have no connection with the breaches of duty of all or any of the financial advisors which led policyholders to transfer to a mutual society . ... the demutualisation benefit was not caused by and did not flow, as part of a continuous transaction, from the negligence. In causation terms the breach of duty gave rise to the opportunity to receive the profit but did not cause it ...”

---

⁴⁹¹

511H-512A.

Myns insiens gebruik die hof die verkeerde benaderingswyse om die verrekening van die voordeel te oorweeg. Die hof gebruik die maatstaf ten aansien van die verrekening van skadebeperkende voordele in plaas van die maatstaf ten aansien van die berekening van werklike skade. Die hof gebruik die toets wat in *British Westinghouse*⁴⁹² ten aansien van skadebeperkende optrede geformuleer is om te besluit of die demutualiseringsvoordele verrekenbaar is.

Die voordeel hier ter sprake is nie 'n skadebeperkende voordeel nie, aangesien die voordeel nie weens die eiser se eie optrede ontstaan het nie maar deur faktore onafhanklik van die eiser se optrede. Die voordele het wel (in tyd) na die verweerder se nalatige optrede ontstaan, maar dit plaas nog nie die voordele binne die kader van skadebeperkende voordele nie. Die voordele moes eerder as 'n vraag na skade hanteer gewees het. Die voordele sou op hierdie basis die skade verminder en sou sodoende tot die vraag na werklik skade relevant wees.

4.2.10.3 Analise

---

⁴⁹² *British Westinghouse Electric and Manufacturing Co Ltd v Underground Electric Railways Co of London Ltd* [1912] AC 673.

Alhoewel die regspraak⁴⁹³ na 'n "duty to mitigate" verwys, is die algemene siening dat daar geen plig op die eiser is om sy skade te beperk nie, maar dat die reël eerder gesien moet word as dat die eiser nie skadevergoeding kan verhaal ten aansien van skade wat hy kon voorkom het nie.⁴⁹⁴ Tettenborn stel dit soos volg:⁴⁹⁵

"Strictly speaking, the idea of a 'duty' to mitigate loss is a misnomer ... the claimant is free vis-à-vis the defendant to act as unreasonably as he likes: the rule of mitigation merely says that in so far as he fails to take reasonable steps to reduce his loss, he cannot charge the defendant with the consequences. But in practice this point is of little significance, and we will continue to refer to the duty to mitigate."

Dit is duidelik dat skadebeperkende voordele wel verrekenbaar is. Die basis waarom die voordele verrekenbaar is, is in 'n mate onseker. In *British Westinghouse* speel oorwegings van kousaliteit⁴⁹⁶ 'n rol, terwyl in ander sake soos *Gardner*⁴⁹⁷ die vraag na werklike skade die beoordelingsmaatstaf vorm.

McGregor maak die onderskeid waar voordele na die skadestigtende gebeurtenis deur derdes gelewer word, welke voordele 'n effek op die omvang van die skadevergoeding kan hê.⁴⁹⁸ Hierdie optrede of voordele val buite die grense van *British Westinghouse* aangesien die voordele nie van die eiser afkomstig is nie.⁴⁹⁹ Skadebeperkende voordele kan volgens McGregor net voordele wees wat weens die

---

⁴⁹³ *British Westinghouse Electric and Manufacturing Co Ltd v Underground Electric Railways Co of London Ltd* [1912] AC 673 689.

⁴⁹⁴ Ogus *Damages* 89 dui aan: "It would be a mistake to take literally the *dictum* of Viscount Haldane, LC in *British Westinghouse* case that the plaintiff is under a duty to mitigate."

⁴⁹⁵ *Et al Damages* 108.

⁴⁹⁶ Op 690 maak die hof die volgende opmerking: "The subsequent transaction, if to be taken into account, must be one arising out of the consequences of the breach and in the ordinary course of business."

⁴⁹⁷ Sien die minderheidsuitspraak in *Gardner v Marsh and Parsons* [1997] 3 All ER 871. Sien ook Tettenborn *et al Damages* 102 vir 'n bespreking van hierdie saak.

⁴⁹⁸ McGregor *Damages* 283.

⁴⁹⁹ McGregor *Damages* 283.

eiser se optrede daargestel word.⁵⁰⁰

---

⁵⁰⁰ *Damages* 283. Sien par 3.14 en par 5.10 vir 'n bespreking van skadebeperkende voordele.

Die beginsels behorende tot die berekening van werklike skade oorvleuel klaarblyklik met die beginsel van voordeeltorekening. Hoe hierdie onderskeid gehandhaaf moet word, blyk baie moeilik te wees.⁵⁰¹ In *Hodgson v Trapp*⁵⁰² maak Lord Bridge of Harwich die volgende opmerking:

“If, in consequence of the injuries sustained, the plaintiff has enjoyed receipts to which he would not otherwise have been entitled, *prima facie*, those receipts are to be set against the aggregate of the plaintiff’s losses and expenses in arriving at the measure of his damages. All this is elementary and has been said over and over again. To this basic rule there are, of course, certain well-established, though not always precisely defined and delineated, exceptions.”

Lord Bridge gaan voort en verwys na twee uitsondering te wete versekerings- en welwillendheidsvoordele. Die bogemelde aanhaling is myns insiens ‘n verwysing na die berekening van werklike skade. Die twee voorbeelde waarna Lord Bridge verwys behoort egter tot beginsels van voordeeltorekening en hiermee word voordeeltorekening ten onregte beperk as ‘n vraag behorende tot die berekening van skade. Hierdie onderskeid word nie behoorlik deur die regspraak gehandhaaf nie.

Hiermee saam illustreer *Needler v Taber*⁵⁰³ die onsekerheid tussen die beoordeling van die vraag na skade en voordeeltorekening. Die onsekerheid word verder deur die bestaan van skadebeperkende voordele aangeblaas. Die beoordeling van die onderskeid tussen die vraag na werklike skade en die verhouding hiervan teenoor die aard van skadebeperkende voordele en die relevansie van hierdie vraagstukke tot voordeeltorekening word nie duidelik deur die regspraak uiteengesit nie.

---

⁵⁰¹ Rogers *Tort* 1021 stel dit duidelik. “Some difficulty has been encountered in distinguishing between deduction of a benefit and quantification of loss.”

⁵⁰² [1988] 3 All ER 870 873J-874A.

⁵⁰³ [2002] 3 All ER 501.

Dit blyk ook uit die regspraak⁵⁰⁴ dat daar 'n objektiewe beoordeling van die aard, omvang en die gevolge van die skadestigtende gebeurtenis gemaak moet word om die moontlike alternatiewe skadebeperkende optredes te kan oorweeg.

4.3 DIE NEDERLANDSE REG

4.3.1 Inleiding

Die Nederlandse reg betreffende voordeeltorekening is in 'n groter mate as die Suid-Afrikaanse reg statutêr gereguleer. Voordeeltorekening in die Nederlandse reg vind primêr weens die *Nieuw Burgerlijk Wetboek (NBW)* werking, wat soos volg bepaal:¹

“Heeft eenzelfde gebeurtenis voor de benadeelde naast schade tevens voordeel opgeleverd, dan moet, zover dit redelik is, bij de vaststelling van de te vergoeden schade dit voordeel in rekening worden gebracht.”

Hiernaas bestaan ook verskeie algemene wette, veral sosiale wetgewing, wat die toerekening van voordele statutêr reguleer.² Volgens die *NBW* word 'n kriterium gebaseer op redelikheid as toerekeningsmaatstaf gebruik. Die inhoud en die parameters van hierdie maatstaf word aan die regspraak oorgelaat om te definieer.

Die Nederlandse reg hanteer voordeeltorekening op 'n basis van klassifikasie van voordele met die gevolg dat die heersende toerekeningsposisie van die verskillende voordeelklasse ondersoek behoort te word.³ Die uitgangspunt wat in hierdie afdeling

---

⁵⁰⁴ In *Hussey v Eels* [1990] 1 All ER 449 453B-C oorweeg die hof drie moontlike alternatiewe stappe wat 'n eiser weens die verweerder se skadestigtende optrede kon neem. Hierna moet weer ondersoek word welke van die optredes in die omstandighede redelik sou wees. In *Dominion Mosaics and Tile Co Ltd v Trafalgar Trucking Co Ltd* [1990] 2 All ER 246 248G word ook drie moontlike alternatiewe stappe oorweeg.

¹ Art 6.1.9.5 van die *NBW*. Sien ook Wassenaer van Catwijck 1992 *NJB* 226 vir 'n bespreking van hierdie art.

² Sien par 4.3.14 vir 'n bespreking van sommige van die relevante wetgewing in hierdie verband.

³ Mukheiber 2002 *Obiter* 337 is m i tereg van mening dat die Nederlandse reg ten aansien van voordeeltorekening in wese ook kasuïsties van aard is.

gevolg word, behels 'n algemene ondersoek van die toerekeningskriterium en sekere aspekte insidenteel daartoe wat ten aansien van voordeeltorekening toegepas word. 'n Ondersoek na die toerekeningsposisie van sekere voordeelklasse teen die agtergrond van voordeeltorekening word ook onderneem.

4.3.2 Die voordeelsbegrip

Die *NBW* bevat nie enige omskrywing van die voordeelsbegrip nie.⁴ Dit word aan die regspraak en die skrywers oorgelaat om betekenis aan die voordeelsbegrip te verleen. So koppel onder andere Verdam die omskrywing van 'n voordeel aan die omskrywing van skade. Hy stel dit soos volg: “schade is nadeel, als vanzelf gevolg deur: voordeel is het tegendeel van nadeel”.⁵ Bloembergen sien ook 'n voordeel as die teenoorgestelde van skade. Hy omskryf skade as vermoënsvermindering en in aansluiting daarop omskryf hy 'n voordeel as 'n vermoënsvermeerdering.⁶ Claassen se siening van 'n voordeel is soos volg:⁷

“Voordeel is de toeneming van waarde (in economisch opzicht) welke blijkt door vergelijking van elementen die de financiële toestand bepalen zowel op een bepaald ogenblik als gedurende een zekere periode; het gaat om vergelijking van vermogens bestanddelen, die een waarde hebben.”

Volgens Bolt⁸ word vermoënsvoordele gesien as die verbetering van die vermoënsregtelike situasie van die benadeelde as gevolg van die skadestigtende gebeurtenis. Dit is in die Nederlandse reg nog geen uitgemaakte saak wat die korrekte omskrywing en inhoud van 'n voordeel is nie.⁹

---

⁴ Sien ook par 1.7.2 ten aansien van die bespreking van die voordeelsbegrip.

⁵ 1959 *NJV* 141.

⁶ *Schadevergoeding* 314-315.

⁷ *Toerekening van Voordelen* 9

⁸ *Voordeels-toerekening* 5. Sien ook Kottenhagen-Edzes 1983 *WPNR* 53.

⁹ Nieuwenhuis *et al Burgerlijk Wetboek* 511. Sien ook Mukheiber 2002 *Obiter* 333 ten aansien van verdere omskrywings van 'n voordeel in die Nederlandse reg.

4.3.3 Die plek van voordeeltorekening

Die problematiek van voordeeltorekening kom klaarblyklik aan die orde nadat vasgestel is wie vir 'n bepaalde skadeveroorsakende gebeurtenis aanspreeklik is.¹⁰ Aldus Köster¹¹ blyk dit of voordeeltorekening 'n onderdeel van skadeberekening vorm. Bloembergen se standpunt hieromtrent is nie baie duidelik geformuleer nie. Hy sien voordeeltorekening klaarblyklik as behorende tot die vasstelling van skadevergoeding of die vasstelling van skade.¹²

Die bewoording van die *NBW* bring nie veel helderheid in hierdie verband nie. Uit die *NBW* wil dit voorkom of voordeeltorekening deel van die vraag na die berekening van skadevergoeding of skade kan wees.¹³ Bolt se siening in hierdie verband is soos

---

¹⁰ Bolt *Voordeelstoerekening* 7. Vgl ook Kottenhagen-Edzes 1983 *WPNR* 54 in hierdie verband.

¹¹ 1959 *NJV* 262.

¹² *Schadevergoeding* 315. Hy stel dit soos volg: "Iedereen is het er wel over eens, dat er bij het vaststellen van de schadevergoeding - of van de schade - tot op zekere hoogte voordelen toegerekend moeten worden."

¹³ Sien art 6.1.9.5 van die *NBW*.

358

volg:¹⁴

“De voordeelstoerekening vormt geen onderdeel van die schadeberekening, maar komt bij het vaststellen van de omvang van de schadevergoeding aan de orde.”

---

¹⁴

Voordeelstoerekening 246.

Volgens Bolt is daar egter nie eenstemmigheid oor op welke stadium van die proses daar besin moet word of voordele in aanmerking geneem moet word nie.¹⁵ Sy is van mening dat dit nie prakties werklik saak maak op welke stadium voordeeltorekening aan die orde kom nie.¹⁶ Vir haar is die sentrale vraag eerder of die voordele van die skadestigtende gebeurtenis in die bepaling van die skadevergoeding in aanmerking geneem moet word. Voordele reflekteer as selfstandige gevolge van die skadestigtende gebeurtenis en is 'n aspek losstaande van skade.¹⁷ Dit blyk of voordeeltorekening in die sistematiek van die *NBW* pas na die berekening van skade aan die orde kom.¹⁸

4.3.4 Die grondslag van voordeeltorekening

Die bekende vertrekpunte soos die skadebegrip, ongeregverdigde verryking en die onredelikheid om net die nadelige en nie ook die voordelige gevolge van die skadestigtende gebeurtenis in ag te neem in die berekening van skadevergoeding nie, is al as die grondslag van voordeeltorekening aangevoer.¹⁹ Mok sien voordeeltorekening as deel van die vraag na skade. Hy stel dit soos volg:²⁰

“Tegemoetgekomen wordt daardoor ook aan de bezwaren van degenen, die de voordeelsverrekening niet beschouwen als een zelfstandige rechtsfiguur, doch die van oordeel zijn, dat zij ligt opgesloten in het begrip schade. Ik ben geneigd mij bij deze laatste opvatting aan te sluiten. Beter dan te zeggen, dat voordelen en besparingen met de schade moeten worden te verrekenend, is het de schade te beschouwen als het resultaat van een aantal factoren waartoe de voordelen, die aan de schade beantwoorden en de besparingen behoren.”

---

¹⁵ *Voordeeltorekening* 7-8.

¹⁶ Bolt *Voordeeltorekening* 184.

¹⁷ In hierdie verband verskil sy dan van Köster 1959 *NJV* 262 wat voordeeltorekening as 'n komponent (onderdeel) van skadeberekening sien.

¹⁸ Bolt *Voordeeltorekening* 8.

¹⁹ Van Woudenberg Hamstra *Toerekening* 40-42; Bloembergen *Schadevergoeding* 315-316; Bolt *Voordeeltorekening* 10-11, *Schadevergoeding* art 100 par 3. Sien in die algemeen par 3.3 vir 'n bespreking van die algemene regsgronde ten aansien van voordeeltorekening.

²⁰ Mok 1984 *VA* 350. Op 339 beweer hy dat die regsgrond van voordeeltorekening wasig is.

Verdam²¹ sien die grondslag vir voordeeltorekening in die blote bestaan van die verpligting om skadevergoeding te moet betaal. In hierdie verband word hy deur Claassen ondersteun wat die grondslag soos volg sien:²²

“De rechtsgrond voor toerekening is in een ander omstandigheid gelegen, nl. de aanspraak op schadevergoeding die tevens verpligting tot schadevergoeding is.”

---

²¹ 1959 NJV 146.

²² *Toerekening van Voordelen* 41.

Soos reeds vermeld,²³ spruit die toepassing van voordeeltorekening uit die *NBW* voort. Die wetboek verskans die beginsel dat voordele in die berekening van skadevergoeding relevant is en vir toerekening oorweeg moet word. Die enigste parameters ten opsigte van die toepassing van die toerekeningskriterium ten aansien van voordeeltorekening word in die vereiste van “zover dit redelik is” gevind. Hiervolgens word voordele verreken vir sover dit redelik²⁴ is om so te doen. Bykomend hiertoe word volgens Nieuwenhuis²⁵ ‘n kousale verband tussen die skade en die voordeel vereis. Dit word aan die regspraak oorgelaat om afhangende van die omstandighede van die geval te bepaal wat redelik is al dan nie. Geen aanduiding word in die *NBW* ten aansien van die tydstip van die beoordeling gevind nie.

4.3.5 Die toerekeningskriterium

---

²³ Sien par 4.3.1 in hierdie verband.

²⁴ Volgens Claassen *Toerekening van Voordele* 41 baseer die *Hoge Raad* die toerekening van voordele op redelikheid.

²⁵ *Et al Burgerlijk Wetboek* 512. Volgens Nieuwenhuis veronderstel die *NBW* ‘n kousale verband tussen die gebeurlikheid waarop die aanspreeklikheid berus en die bestaan van die voordeel.

Die Nederlandse regsliteratuur hanteer voordeeltorekening klaarblyklik as deel van die vraag na skadeberekening sowel as deel van die vasstelling van die omvang van skadevergoeding.²⁶ In hierdie verrekeningsproses word as vertrekpunt wel van 'n feitelike kousaliteitsmaatstaf gebruik gemaak.²⁷ Sou die voordeel die kousaliteits-toets slaag, word van 'n verdere toets, te wete 'n redelikheidskriterium, gebruik gemaak. Die redelikheidskriterium²⁸ skakel in 'n groot mate die gebreke wat met 'n suiwer kousaliteitsbenadering geassosieer word, uit. Die redelikheidskriterium vind in die *NBW* vergestaltung²⁹ en word deur die regspraak as beoordelingsnorm gebruik om aan die regter die nodige vryheid te bied om in die omstandighede van die betrokke geval oor verrekening van voordele 'n besluit te neem.³⁰ Die finale oordeel ten aansien van die toepassing van die redelikheidskriterium, as beoordelings-maatstaf vir toerekening, lê in die regter se oordeel van wat in die omstandighede van die geval redelik is. In hierdie verband speel die aard van die voordeel steeds 'n belangrike rol.³¹

Ter aanvang word dit vereis dat die voordeel deur die skadestigtende gebeurtenis veroorsaak moes wees. Hiervoor word die *conditio sine qua non*, volgens Bolt as minimum vereiste gestel.³² Dit word algemeen aanvaar dat die *conditio sine qua non*

---

²⁶ Sien o a par 4.3.9 en 4.3.12 vir 'n bespreking en die hantering van kostebesparing en inkomstebelasting onderskeidelik. Hierdie voordele word verskillend hanteer. Kostebesparing word deur sommige skrywers as deel van die vraag na voordeeltorekening gesien, terwyl die verrekening van inkomstebelasting as deel van die vraag na skade hanteer word. Beide hierdie voordele word wel onder die vaandel van voordeeltorekening bespreek. Sien ook Mok 1984 VA 350 en Kottenhagen-Edzes 1983 *WPNR* 54 vir 'n bespreking hiervan.

²⁷ Bolt *Schadevergoeding* art 100 - 9 stel dit soos volg: "Een minimumvereiste voor het in aanmerking nemen van voordelen is dat er *condicio sine qua non*-verband is tussen het schadegebeuren en het voordeel."

²⁸ Voordele word slegs in berekening gebring "voor zover dit redelijk is". Sien par 4.3.5 ten aansien van 'n bespreking van die toerekeningskriterium.

²⁹ Sien in die algemeen par 4.3.1 vir 'n bespreking van art 6.1.9.5 van die *NBW*.

³⁰ Bolt *Schadevergoeding* art 100 - 9.

³¹ Bolt *Schadevergoeding* art 100 - 9. So word welwillendheidsvoordele as algemene reël van verrekening uitgesluit.

³² *Voordeelstoerekening* 12. Volgens Bolt is die *conditio sine qua non* bloot die minimum vereiste wat vir toerekening gestel word. Sien ook Nieuwenhuis *et al Burgerlijk Wetboek* 512 wat aandui dat 'n kousale verband wel vereis word, maar nie aandui welke kousaliteitstoets toegepas moet word nie.

nie alleen as voldoende beoordelingsmaatstaf kan dien nie.³³ Bloembergen is van oordeel dat die *Hoge Raad* eerder 'n adekwate kousaliteitstoets voorstaan.³⁴ In hierdie verband is dit doelmatig om ten aansien van die literatuur en die regspraak 'n onderskeid te tref.

---

³³ Die *NBW* stel die vereiste van redelikheid alvorens 'n voordeel verreken behoort te word. 'n Verdere vereiste benewens feitelike kousaliteit word dus vir toerekening vereis.

³⁴ *Schadevergoeding* 317-321. Bloembergen *Schadevergoeding* 321 is van mening dat redelikheid die beslissende toerekeningsnorm behoort te wees. Vir hom is redelikheid en billikheid sinonieme. Sien ook Bloembergen *Schadevergoeding* 180 in hierdie verband.

Die regsliteratuur begin in wese by Van Woudenberg Hamstra³⁵ wat dieselfde bepaalde verband tussen die skadestigtende gebeurtenis en die skade en die skadestigtende gebeurtenis en die voordeel vereis. Die oorsaaklike begrip moet volgens dieselfde beginsels vasgestel word. Dit is duidelik dat Van Woudenberg Hamstra op kousaliteit vir die oplossing van voordeeltorekening steun. Vir hom is dit in elk geval onnodig om tussen die verskillende kousaliteitsteorieë te kies aangesien dit in die meeste gevalle duidelik genoeg sal wees om te bepaal of die vereiste kousaliteitsverband aanwesig is.³⁶

Köster³⁷ sien voordeeltorekening as 'n probleem behorende tot skadevasstelling. Hy verwerp die gedagte dat adekwate kousaliteit enige oplossing ten aansien van voordeeltorekening kan lewer. Die probleem kan volgens hom deur die skep van spesiale reëls deur wetgewing beheer word.³⁸

Verdam³⁹ werk met basiese kousaliteitsbeginsels. Hy gaan verder en aanvaar dat die aard van die voordeel ook 'n rol in die toerekeningsproses speel, veral waar die rede vir die ontstaan van die voordeel van die rede vir die ontstaan van die skade verskil. Hy laat ruimte dat die oplossing ten aansien van voordeeltorekening na gelang die

---

³⁵ *Toerekening* 59.

³⁶ *Toerekening* 59.

³⁷ 1959 *NJV* 196 262.

³⁸ 1959 *NJV* 264-267.

³⁹ 1959 *NJV* 156-157 186.

aard van die voordeel en die aard van die nadeel kan varieer.⁴⁰ Verdam se bydrae word daarin gevind dat 'n deur oopgemaak word dat die aard van die voordeel 'n rol in die beoordeling van toerekenbaarheid kan speel.

---

⁴⁰ 1959 *NJV* 187.

Bloembergen⁴¹ kan as die vader van die spieëlbeeldteorie beskou word. Hiervolgens sal 'n bepaalde tipe voordeel die spieëlbeeld van 'n bepaalde tipe nadeel vorm. Gevolglik vorm die voordeelbegrip ook die spieëlbeeld van die nadeelbegrip. Die resultaat hiervan is dat sou die nadeel in berekening gebring word, dan moet die spieëlbeeld-voordeel ook in berekening gebring word. Die teenoorgestelde hiervan is ook geldig. Myns insiens is die spieëlbeeldteorie in werklikheid niks anders as 'n verskuilde kousaliteitsargument nie. Indien daar vir die bestaan van die nadeel met 'n kousaliteitskriterium getoets word, sal die spieëlbeeldgedagte inhou dat daar vir 'n voordeel ook met 'n kousaliteitskriterium getoets moet word. Die logiese resultaat hiervan is dat voordeeltorekening, aldus die gevolg van Bloembergen se spieëlbeeld argument, weer 'n kousaliteitsprobleem word, aangesien daar vir nadeel met 'n kousaliteitsnorm getoets word. Die problematiek wat met skade geassosieer word, word dan eweneens ook met 'n voordeel geassosieer. Die resultaat hiervan is dat daar nie met die spieëlbeeldteorie enige kant toe veel vordering in die soeke na 'n aanvaarbare en werkbare toerekeningskriterium gemaak word nie.

Mok⁴² daarenteen beweeg meer op die terrein van die aard van die voordeel. Hy stel voor dat voordele slegs in berekening gebring word as die aard daarvan regstreeks met die nadeel verband hou. Sou die aard van die voordeel en die nadeel met mekaar bots, vind toerekening nie plaas nie. Toerekening vind plaas as die aard van die voordeel vir die aard van die nadeel bestem is. Hierdie sienswyse blyk analoog aan Bloembergen se spieëlbeeldteorie te wees.

Bolt⁴³ daarenteen het ses reëls ten aansien van voordeeltorekening ontwikkel. Sou die voordeel aan die *conditio sine qua non* vereiste voldoen, moet die voordeel aan sekere verdere toerekeningsreëls getoets word. Hierdie reëls behels die volgende:

(a) Die voordeel behoort slegs in berekening gebring te word as dit 'n bepaalde

---

⁴¹ *Schadevergoeding* 322.

⁴² Sien die bespreking van Mok se standpunt deur Bolt *Voordeeltorekening* 15. Sien ook Mok 1984 VA 348 e v.

⁴³ *Voordeeltorekening* 246-247.

- “samenhang” met die skadestigtende veroorsaakte nadeel waarvoor vergoeding gevorder word, vertoon;
- (b) Die vereiste “samenhang” is aanwesig as die voordeel die “spiegelbeeld” van 'n bepaalde nadeel vorm of as die voordeel die strekking het dat 'n bepaalde nadeel opgehef word;
  - (c) Uit die spieëlbeeldteorie volg dat by abstrakte skadeberekening slegs abstrakte voordele en by konkrete skadeberekening alle konkrete voordele inberekening gebring kan word;
  - (d) Indien 'n voordeel sonder die tussenkoms van 'n derde aan die *samenhang*-vereiste voldoen, behoort dit teen die toepaslike nadeel toegereken te word;
  - (e) Waar die voordeel van 'n derde afkomstig is, moet die voordeel aan die *samenhang*-vereiste getoets word. As die toerekening in aggenome die belange van die benadeelde en die derde tot 'n onredelike bevoordeling van die vergoedingspligtige sou lei, behoort dit nie toegereken word nie; en
  - (f) 'n Onredelike bevoordeling ten aansien van die dader sal ter sprake wees as die verskaffer van die voordeel nie oor 'n verhaalsreg teenoor die dader beskik nie. Dit geld in twee gevalle: eerstens as die ontvangste uit 'n vrywillige persoonlike regshandeling van die benadeelde of 'n derde voortvloei, terwyl die benadeelde of die derde vir die ontvangste betaal het. Tweedens as die ontvangste in 'n persoonlike sfeer lê.⁴⁴

Hierdie reëls is as algemene riglyne van praktiese waarde, aangesien die reëls wel op die een of ander manier tot die beginsels betreffende die aard van sekere van die voordeelklasse bydra.⁴⁵ Die reëls omsluit ook normatiewe reëls wat in spesifieke voordeelklasse aangewend word en as sodanig as algemene reëls kan diens doen.

---

⁴⁴ Wat presies Bolt met die tweede vereiste bedoel, is onseker.

⁴⁵ Sien die riglyne in par 7.1 ten aansien van die Suid-Afrikaanse reg.

368

Uit die formulering van die reëls is dit duidelik dat Bolt⁴⁶ op Bloembergen se spieëlbeeldteorie voortbou.

---

⁴⁶   Sien ook *Voordeelstoerekening* 194-196 246.

Wat die regspraak betref, is daar aanvanklik van 'n kousaliteitsbenadering uitgegaan. Twee uitsprake van die *Hoge Raad*, beide in 1973, het die voordeeltorekeningskriterium na beginsels van redelikheid as maatstaf laat swaai. In die sake van *Romulus - de Staat*⁴⁷ en *Nordström - de Staat*⁴⁸ moes die hof beslis of omsetbelasting wat aan die staat betaalbaar is, as voordeel teen die skadevergoeding verreken moes word. In die eerste saak het die staat koste ter opruiming van 'n skeepsvaartuig wat gesink het, aangegaan. In die tweede saak het die staat herstelkoste aangegaan ten opsigte van 'n kunswerk wat deur 'n skip beskadig is. Die staat verhaal die koste teen die eienaars van beide die skepe. Beide die opruimingskoste en die herstelkoste het omsetbelasting inbegrepe gehad. Die eienaars argumenteer dat die belasting weer in die hande van die staat terugval en as 'n voordeel teen die vergoeding betaalbaar, verreken moet word. Die hof beslis in beide gevalle dat die belasting wat op die diens verhaal word nie verreken moet word nie. Die waarde van die sake word in die rede, waarom die hof nie toerekening toelaat nie gevind. Die rede is dat “een redelijke grond voor zulk een toerekening of aftrek ontbreekt.”⁴⁹ Redelikheid as toerekeningsnorm word deur die hof aanvaar.⁵⁰

In opvolging hierop het die *Hoge Raad* in die uitspraak van *Van den Endt - Bongaerts*⁵¹ verder op die redelikheidskriterium voortgebou. Bongaerts is sodanig beseer dat hy 'n totale en permanente invalide is. As deel van die vergoeding word vermoënsvergoeding sowel as *smartegeld* aan hom betaal. Die dader argumenteer dat die ontvangste van die buitelandse versekeraar teen die skadevergoeding in ag geneem moet word. Die *Hoge Raad* bevind dat 'n voordeel by die vasstelling van

---

⁴⁷ *HR* 9 November 1973 *NJ* 1974 351. Sien die bespreking van die saak deur Bolt *Voordeelstoerekening* 18-19 en Kottenhagen-Edzes *WPNR* 57.

⁴⁸ *HR* 9 November 1973 *NJ* 1974 352. Sien die bespreking van die saak deur Bolt *Voordeelstoerekening* 18-19 en Kottenhagen-Edzes *WPNR* 57.

⁴⁹ Bolt *Voordeelstoerekening* 19.

⁵⁰ Sien verder ook Hartkamp *Asser's Verbintenissenrecht* 363-366 vir 'n bespreking van regspraak en die redelikheidskriterium.

⁵¹ *HR* 17 Desember 1976 *NJ* 1977 351. Sien die bespreking van die saak deur Bolt *Voordeelstoerekening* 19.

370

skadevergoeding “voor zover dit redelijk is” in berekening gebring moet word.⁵² Hiermee het die kriterium van redelikheid rigting en navolging gekry. Die *Hoge Raad* het egter nie aan die praktyk 'n goeie aanduiding verskaf van wat die betekenis van redelikheid is of behoort te wees nie.⁵³

Hiermee is die regsliteratuur en die regspraak in harmonie wat die aanvaarding van die redelikheidskriterium betref. Ten einde aan die redelikheidsnorm betekenis te gee, is dit nodig om tussen verskillende voordeelklasse te onderskei.

Vervolgens word tot 'n opsommende bespreking van die belangrikste voordeelklasse in die lig van die toerekenbaarheid van die spesifieke voordeelklas oorgegaan. Die voordeelskategorieë wat hierna bespreek word, is nie dieselfde voordeelklasse as in die Engelse reg nie, aangesien van die voordele in die Nederlandse reg deur statutêre werking anders beheer word.

4.3.6 Welwillendheidsvoordele (*ex gratia*-voordele)

---

⁵² Bolt *Voordeelstoerekening* 19.

⁵³ Sien ook Bolt *Voordeelstoerekening* 19 vir soortgelyke kritiek.

Die heersende posisie ten aansien van die regspraak⁵⁴ en die regsliteratuur⁵⁵ is dat kumulاسie ten gunste van die benadeelde in geval van welwillendheidsvoordele toegelaat word. Die grondslag vir die nie-toerekening wat die regsliteratuur betref, is uiteenlopend van aard.⁵⁶

---

⁵⁴ *Rb Groningen* 26 April VR 1978 61. Sien ook Bolt *Schadevergoeding* Art 107 - 102-103.

⁵⁵ Sien in hierdie verband Verdam 1959 *NJV* 161 vn 39; Köster 1959 *NJV* 247-249; Bloembergen *Schadevergoeding* 347; Bolt *Voordeelstoerekening* 242-244.

⁵⁶ Sien ook Davel *Broodwinner* 325-328 vir 'n bespreking van die toerekeningsposisie van welwillendheidsvoordele in die Nederlandse reg.

Verdam⁵⁷ is van mening dat die bedoeling van die skenker nie die oorheersende gedagte is nie en val hy eerder op kousale beginsels terug. Vir Verdam⁵⁸ is die bedoeling van die partye nie van veel waarde nie aangesien die bedoeling niks meer aandui as dat daar 'n ooreenkoms tussen sekere partye is nie. Dit is ewemin van belang dat die ontvangste nie ten behoeve van die dader verskaf word nie. Vir hom is die rede vir die nie-toerekening daarin te vind dat die skade die motief vir die vrygewigheid is en die vrygewigheid is weer die oorsaak vir die skenking.⁵⁹ Myns insiens is hierdie benadering taamlik gekunsteld en val Verdam in wese tog maar op die bedoeling van die bewerker van die voordeel terug.

Dit blyk dat daar wel onder sommige Nederlandse skrywers die gevoel bestaan dat alle vrywillige ontvangstes nie summier buite rekening gelaat moet word nie. So is Bloembergen⁶⁰ van mening dat toerekening wel in sommige gevalle moet plaasvind. Dit is veral waar die ontvangste ten spyte van vrygewigheid ten doel het om as skadevergoeding te dien. Bloembergen⁶¹ is ook van mening dat 'n ontvangste in die aard van 'n voorskot⁶² nie toegereken moet word nie en ook waar 'n derde uit vrygewigheid teenoor die dader die skuld betaal. As algemene gedagte is hy egter ten gunste van nie-toerekening van vrywillige ontvangstes maar plaas 'n hoë waarde daarop dat die benadeelde die vrywillige voordeel aan die verskaffer teruggee indien skadevergoeding wel ontvang word.⁶³

Bolt⁶⁴ daarenteen is meer uitgesproke in haar standpunt dat vrywillige ontvangstes wel

---

⁵⁷ 1959 *NJV* 161-162.

⁵⁸ 1959 *NJV* 162.

⁵⁹ 1959 *NJV* 162.

⁶⁰ *Schadevergoeding* 346-347.

⁶¹ *Schadevergoeding* 346-348.

⁶² Die motivering hieragter is dat 'n voorskot terugbetaal moet word en dat in hierdie geval nie 'n voordeel ter sprake is nie. Sien ook Köster 1959 *NJV* 247 vir dieselfde argument.

⁶³ *Schadevergoeding* 347.

⁶⁴ *Voordeelstoerekening* 243 248.

in die beoordeling van skadevergoeding buite rekening gelaat moet word. Vir haar kan kousaliteit nie as basis vir die nie-toerekening van die voordeel dien nie.⁶⁵ Wat beoordeel moet word, is in hoe 'n mate dit redelik is om die voordeel teen die skadevergoeding in ag te neem. Die kenbare (of vermoedelike) bedoeling van die skenker is vir haar die beslissende element vir die nie-toerekening van welwillendheidsontvangstes.⁶⁶ Haar gevolgtrekking is dat dit in stryd met die bedoeling van die skenker sou wees om hierdie voordele wel te verreken.⁶⁷

4.3.7 Skadeversekeringsvoordele

---

⁶⁵ *Voordeelstoerekening 242.*

⁶⁶ *Voordeelstoerekening 243.*

⁶⁷ *Voordeelstoerekening 243-244.*

374

Die algemene en aanvaarde posisie in geval van skadeverzekering is dat geen voordeeltorekeningsvraag voorhande is nie.⁶⁸ Die leerstuk van subrograsie geld ook in die Nederlandse reg wat skadeverzekering betref.⁶⁹ Die vorderingsreg van die benadeelde gaan na uitbetaling van die versekeringsbedrag na die versekeraar. Die benadeelde se vorderingsreg bly egter intakt en kan deur die versekeraar teen die dader ter verhaling van die skadevergoedingsbedrag uitgeoefen word. Ingevolge die *Wetboek van Koophandel*⁷⁰ gaan die vorderingsreg van die benadeelde outomaties na die versekeraar sodra laasgenoemde aan die versekeringskontrak voldoen. Bolt stel dit soos volg:⁷¹

“Betaling door de verzekeraar doet in zoverre de door de benadeelde geleden schade en daarmee ook diens vordering op de schadeplichtige rechtens verdwijnen. Vragen van voordeelstoerekening doen zich niet voor. De aan de benadeelde toevallende uitkering uit schadeverzekering moet dan ook niet worden aangemerkt als een voordeel, maar als een schadebepalende factor.”

En verder:⁷²

“Uitkeringen uit schadeverzekering zijn derhalve schadebepalende factoren en vallen op die

---

⁶⁸ Sien Bloembergen *Schadevergoeding* 385-389 en Bolt *Voordeelstoerekening* 217-219 vir 'n algemene uiteensetting van die heersende posisie. Sien verder ook Bolt *Schadevergoeding* art 100 - 2 en Nieuwenhuis *et al Burgerlijk Wetboek* 512.

⁶⁹ Bolt *Schadevergoeding* art 107 - 87.

⁷⁰ Art 284.

⁷¹ *Voordeelstoerekening* 218.

⁷² Bolt *Voordeelstoerekening* 218.

grond buiten de problematiek van de voordeeltorekening.”

Skadeversekering lewer nie enige voordeeltorekeningsprobleme nie, aangesien geen vermoënsvermeerdering ten gunste van die benadeelde bestaan nie. As gevolg hiervan word skadeversekeringsvoordele in hierdie afdeling nie verder ondersoek nie.

4.3.8 Sommeversekeringsvoordele

In die normale aard van sommeversekering⁷³ is daar vir die versekeraar ten aansien van sy uitbetaling geen verhaalsreg nie. Die leerstuk van subrogasie geld nie in die geval van sommeversekering nie.⁷⁴ Die resultaat hiervan is dat die versekeraar ingevolge die versekeringskontrak aan die versekerde kontraktueel moet presteer. Die versekeraar het geen verhaalsreg teen die dader ten aansien van die uitbetaling nie en die vraag na voordeeltorekening is derhalwe ter sprake.⁷⁵

In die algemeen behoort tussen die aksie van 'n beseerde eiser en die van 'n afhanklike onderskei te word aangesien die beoordelingsvereistes ten aansien van die berekening van skadevergoeding nie dieselfde is nie.⁷⁶ Wat die beseerde eiser betref, word sommeversekering nie toegereken nie. Die *Hoge Raad* gaan van die standpunt uit dat ingeval van ongevalleversekering daar geen regsreël is wat vereis

---

⁷³ In hierdie bespreking sluit sommeversekering ook ongevalleversekering in. Sien ook Pals *Doodslag* 231-238 vir 'n algemene bespreking van die verrekening van sommeversekering.

⁷⁴ Bolt *Voordeeltorekening* 219 223, *Schadevergoeding* art 107 - 132-133.

⁷⁵ Art 284 van die *Wetboek van Koophandel* geld nie in die geval van sommeversekering nie. Sien ook Bolt *Schadevergoeding* art 107 - 87-93.

⁷⁶ Bolt *Voordeeltorekening* 40.

376

dat die versekering verreken moet word nie en dat die versekering nie die dader aangaan nie.⁷⁷

---

⁷⁷

Sien in hierdie verband die saak van *IBC - Derkx HR 28 November 1969 NJ 172*. Sien ook Kocken 1984 *NJB 725* en Bolt *Voordeelstoerekening 52-54* vir 'n bespreking van die saak.

Wat die regspraak betref, is die toerekeningsposisie in geval van aksies gebaseer weens die dood van die broodwinner in geval van versekeringsuitbetalings taamlik onseker aangesien die behoefte-element geld.⁷⁸ Hiervolgens is die beoordelingsvereiste wat redelik in die omstandighede is. Hierdie beoordelingsvereiste moet gesien word teen die agtergrond van die behoefte-vereiste van die afhanklike. Bolt stel die posisie ten aansien van toerekening van sommeversekering soos volg:⁷⁹

“Door de werking van het behoeftigheidsvereiste doet het probleem van de voordeels-toerekening zich bij overlijdensschade in de regel niet voor. De vraag of uitkeringen uit sommeversekering moeten worden toegerekend op de verschuldigde schadevergoeding kan dientengevolge, anders dan bij de letselschade, in beginsel niet rijzen. De uitkeringen verminderen de behoeftigheid en dienen om die reden in aanmerking te worden genomen bij het vaststellen van de verschuldigde schadevergoeding.”

Die *Hoge Raad* het al bevind dat sommeversekering nie tot die skadevergoeding toegereken word nie, aangesien die versekering nie die verweerder aangaan nie.⁸⁰ Die voorsittende beampte word vryheid gegun om na gelang van die omstandighede en die behoefte-vereiste te besluit of die uitbetaling verreken behoort te word.⁸¹

---

⁷⁸ Sien Davel *Broodwinner* 322-324 vir 'n bespreking van die toerekeningsposisie van versekeringsvoordele in geval van afhanklikheidseise. Sien ook Pals *Doodslag* 221 vir bevestiging van die toerekening van sommeversekering in geval van afhanklikheidsaksies.

⁷⁹ *Voordeelstoerekening* 58.

⁸⁰ Sien die *HR* se beslissing van 28 November 1969 *NJ* 1970 172 soos deur Hartkamp *Asser's Verbindtenissenrecht* 401 bespreek word.

⁸¹ Nieuwenhuis *et al Burgerlijk Wetboek* 511.

378

Normatiewe oorwegings speel klaarblyklik 'n ondergeskikte rol in die toepassing van die toerekeningsoorwegings.⁸² Die heersende toerekeningsposisie word deur Mok soos volg saamgevat.⁸³

“Uitkering uit sommeverzekering word vaak geheel, soms niet, soms gedeeltelik afgetrokken.”

---

⁸² Sien Davel *Broodwinner* 323-324 se gevolgtrekking in hierdie verband.

⁸³ 1970 VA 68.

In die beoordeling van die vraag na voordeeltorekening is die regsliteratuur ook nie eensgesind nie.⁸⁴ Bloembergen⁸⁵ is van mening dat die uitbetaling van ongevalle versekering wel toegereken behoort te word. Volgens hom is die bedoeling van ongevalle versekering juis om die skade wat ingetree het te vergoed en sou dit 'n miskennis van realiteit wees om anders te argumenteer. Vir hom gaan dit eerder oor die doel waarom die benadeelde die ongevalleversekering uitgeneem het en wat daarmee bereik word. Indien dit uitgeneem word om as vervanging van verlore inkomste te dien, behoort die voordeel wel verreken te word.

In hierdie verband word Bloembergen deur Mok ondersteun. Mok⁸⁶ is van mening dat die doel van lewens- en ongevalleversekering nie is om skielik vergoeding vir die skade weens die verlore onderhoud of verlore inkomste te kry nie maar eerder om op die kort termyn sonder veel moeite of koste skadeloosstelling te verkry. Waar die opbrengs in die aard van 'n periodieke uitkering is en vir sover die uitkering aan die verbindtenis van die aanspreeklike party tot betaling van skadevergoeding beantwoord, moet die uitkering teen die skadevergoeding verreken word. Hierby sluit hy lewens-, arbeidsongeskiktheidsversekering, weduwee- en "wezen"-pensioen in.

Volgens Bolt⁸⁷ is dit nodig, ten einde 'n besluit oor toerekening te kan neem, om na die aard van die versekering te kyk. Sy kom tot die gevolgtrekking, na 'n ontleding van die aard van lewensversekering, dat tussen die spaar- en die risikokomponent van die versekering 'n onderskeid gemaak moet word. Die spaarelement verteenwoordig kapitaal wat reeds opgebou is, vir onder andere, sou die geld as aanvulling vir onderhoudsbehoefte moet dien. Die voordeel bestaan daarin dat die spaarelement

---

⁸⁴ Bolt *Voordeeltorekening* 49-51, *Schadevergoeding* art 107 - 87-88.

⁸⁵ *Schadevergoeding* 374-375.

⁸⁶ 1984 VA 349-350.

⁸⁷ *Voordeeltorekening* 224. Bolt het eers die voordeel aan die *samenhang*-vereiste getoets en tot die gevolgtrekking gekom dat die voordeel nie aan die vereiste getoets kan word nie. Daarna is die voordeel aan die *spieëlbeeld*-vereiste getoets, welke vereiste ook nie enige resultaat gelewer het nie. As derde poging word die aard (karakter) van die voordeel beoordeel.

380

weens die uitbetaling van die versekering nou vroeër uitkeer. Bolt⁸⁸ argumenteer dat die vervroegde ontvangs van die kapitale gedeelte aan soveel onsekerhede gekoppel is dat die voordeel liever buite rekening gelaat moet word en van toerekening uitgesluit moet word. Die risikogedeelte van die versekering word normaalweg deur die versekeraar gedra.

---

⁸⁸ *Voordeelstoerekening* 225-226. Die versekerde kon o a die uitbetaling self verkwis, vergroot of opgeleef het tot so 'n mate dat daar vir die eiser geen voordeel of groot voordeel is, indien die skadestigtende gebeurtenis nie ingetree het nie.

Teen hierdie agtergrond is Bolt van mening dat die risikogedeelte van die lewensversekering aan die “samenhang” vereiste voldoen.⁸⁹ Alvorens toerekening kan plaasvind, moet die voordeel ook aan die redelikeids-vereiste getoets word. Lewensversekering wat weens dood betaalbaar word, is immers vrywillig deur die premiebetaler aangegaan. Die bedoeling van die versekering is nie om die dader te hulp te kom nie maar is as bron van onderhoud vir die begunstigde bestem.⁹⁰ Die konklusie waartoe Bolt kom, is dat nòg die spaarelement nòg die risiko-element teen die vergoeding toegereken moet word.⁹¹ Dit sou volgens Bolt teen die agtergrond van die ontstaan en bestaan van die versekeringsvoordeel nie redelik wees om die versekeringsuitbetaling te verreken nie.

Bolt⁹² is van mening dat arbeidsongeskiktheids- en ongevalleversekering nie verreken moet word nie weens oorwegings gebaseer op redelikheid en billikheid. Eerstens word die versekeringsooreenkoms weens ‘n vrywillige wilsbesluit deur die versekerde gesluit. Hierdie besluit gaan die verweerder nie aan nie. Tweedens word die premies deur die versekerde betaal. Die verweerder staan geheel en al buite hierdie verhouding. Die toerekening van die uitbetaling sal dus tot ‘n onbillike bevoordeling van die verweerder aanleiding gee. Hieruit wil dit voorkom of Bolt tog van redelikeids- of billikeidsnorme in die beoordeling van die toerekeningsvraag gebruik

---

⁸⁹ Voordeelstoerekening 228.

⁹⁰ Voordeelstoerekening 228.

⁹¹ Voordeelstoerekening 230.

⁹² Voordeelstoerekening 223-224.

382

maak.⁹³

---

⁹³ *Voordeelstoerekening 230*. Sy baseer die rede waarom die toerekening nie moet plaasvind nie op die onredelike bevoordeling wat die dader sou kry, indien die uitbetaling ten gunste van die dader verreken word.

Sy is van mening dat 'n subrogasiereg aan die versekeraar wel 'n oplossing vir die probleem kan wees maar wys daarop dat die *Hoge Raad* reeds in 1931 beslis het dat in die geval van sommeversekering daar nie sprake van 'n subrogasiereg ten gunste van die versekeraar is nie.⁹⁴ Dat die *Hoge Raad* van sy standpunt in hierdie verband sal afwyk, blyk ook hoogs twyfelagtig te wees.⁹⁵ Dit blyk ook dat voorgestelde wetgewing wat tot gevolg sou hê dat die versekeraar se uitbetaling verreken sou word, nie geslaagd was nie.⁹⁶

---

⁹⁴ *Voordeelstoerekening* 223.

⁹⁵ Bolt *Voordeelstoerekening* 222.

⁹⁶ Bolt *Voordeelstoerekening* 55-57 222. Die voorgestelde wetgewing lees soos volg: "Uitkeringen uit hoofde van een verzekering, die geacht moeten worden een door de gekwetste als gevolg van de lid 1 bedoelde gebeurtenis geleden schade te verminderen, worden voor de toepassing van artikel 6.1.9.5 aan de gekwetste bij de vaststelling van die schade als voordeel in rekening gebracht." Hierdie voorgestelde wetgewing het nie die lig gesien nie, aangesien dit in die Tweede Kamer afgewys is. Sien ook Bolt *Schadevergoeding* art 107 - 94.

4.3.9 Voordeeltorekening in geval van besering⁹⁷

In die Nederlandse reg word verskeie voordele in hierdie verband onderskei.⁹⁸ So

---

⁹⁷ Hierdie gedeelte handel oor voordele wat 'n beseerde eiser ontvang. In die Nederlandse reg word in die algemeen na voordele in geval van *letse/* verwys. Sommige voordele word onder hierdie afdeling bespreek, terwyl ander voordele afsonderlik bespreek word.

word onder andere kostebesparing, vrygewigheidsontvangstes,⁹⁹ salarisbetalings,¹⁰⁰ privaatversekering,¹⁰¹ pensioen, sosiale versekeringsvoordele,¹⁰² onderhoud en

---

⁹⁸ Dit is nodig om tussen 'n aksie vir persoonlike besering en 'n aksie weens die dood van die broodwinner te onderskei. Die beoordeling van die skadevergoeding in geval van die aksies verskil. In geval van afhanklikes se eise geld die sg behoeftigheidsvereiste. Hierdie vereiste bring mee dat voordeeltorekening anders as in aksies weens besering hanteer word. Sien par 4.3.10 vir 'n bespreking van voordeeltorekening in geval van dood.

⁹⁹ Sien par 4.3.6 in hierdie verband.

¹⁰⁰ Sien par 4.3.11 in hierdie verband.

¹⁰¹ Sien par 4.3.7 en 4.3.8 onderskeidelik vir 'n bespreking van skade- en sommeversekering.

¹⁰² Sien par 4.3.14 in hierdie verband.

386

uitkerings ingevolge die *Algemene Bijstandswet*¹⁰³ onderskei.¹⁰⁴ Dat die verrekening

---

¹⁰³ Sien par 4.3.14 in hierdie verband.

¹⁰⁴ Sien in die algemeen Bolt *Schadevergoeding* art 107 - 83-84.

van kostebesparing wel teen die skadevergoeding in ag geneem word, is duidelik.¹⁰⁵ Dit wil voorkom of sommige Nederlandse akademici die besparing van uitgawes as deel van die vraag na voordeeltorekening hanteer en nie as 'n vraag na skade nie. So hanteer beide Bloembergen¹⁰⁶ en Bolt¹⁰⁷ die besparing van uitgawes as deel van die vraag na voordeeltorekening. Bolt¹⁰⁸ het gelyk waar sy opmerk dat bespaarde koste tot daardie voordele behoort wat nie weens die tussenkoms van 'n derde party ontstaan nie. As gevolg hiervan word die toerekeningsvraag van bespaarde koste vereenvoudig deurdat daar slegs aan die *samenhang*-vereistes getoets hoef te word. Hiervolgens moet vasgestel word of die bespaarde koste die spieëlbeeld van die aangegane koste is, in welke geval toerekening volg. Sy verduidelik dit so:¹⁰⁹

“Bespaarde koste van een bepaalde soort kunnen slechts met een schadepost van dezelfde soort de voor toerekening noodzakelijke eenheid vormen. Vereist is dat de bespaarden kosten

---

¹⁰⁵ Bloembergen *Schadevergoeding* 328-329; Bolt *Voordeelstoerekening* 22. Sien ook Bolt *Schadevergoeding* art 107 - 85-84 ten aansien van regspraak in hierdie verband.

¹⁰⁶ *Schadevergoeding* 329. Hy stel dit soos volg: “Moet men hier in de bespaarde kosten een zelfstandig voordeel zien? Of moet men zeggen, dat de extra-kosten van de huurauto of het verblijf in het ziekenhuis de schade vormen? Ik neig ertoe hier een zelfstandige voordeel te zien, maar de kwestie is onbelangrijk, omdat het wel vaststaat, dat met een dergelijke besparing van kosten in beginsel rekening moet worden gehouden.”

¹⁰⁷ *Voordeelstoerekening* 22-23. Sy is ook soos Bloembergen van mening dat die vraag of met 'n selfstandige voordeel te doen gekry word al dan nie, nie wesenlik is nie, aangesien dit in elk geval duidelik is dat die besparing van uitgawes wel verrekenbaar is.

¹⁰⁸ *Voordeelstoerekening* 205-206.

¹⁰⁹ *Voordeelstoerekening* 206.

en de schadepost van dezelfde aard zijn. Aan deze voorwaarde is voldaan als de *feitelike omstandigheden* waaruit de schadepost voortvloeit, ook de oorzaak van de besparingen vormt.”

Ten aansien van pensioen¹¹⁰ is in *Hof's Gravenhagen*¹¹¹ bevind dat die staatspensioen wat 'n beseerde militêrebeampte weens 'n skietongeluk ontvang het, wel verreken moet word, aangesien die toerekening daarvan redelik blyk te wees.¹¹² Geen verhaalsreg word aan die uitkerende instansie verleen nie.¹¹³ Bloembergen¹¹⁴ is ook van mening dat pensioen teen die skadevergoeding verreken moet word. Die rede blyk daarin te bestaan dat die pensioen die skade wat gely word, verminder.

In geval waar 'n beseerde eiser onderhoud ontvang, is al beslis dat die onderhoud

---

¹¹⁰ Sien ook Davel *Broodwinner* 324 vir 'n bespreking van die toerekeningsposisie ten aansien van pensioen in geval van 'n afhanklike se eis. Pensioen word gewoonlik in geheel verreken.

¹¹¹ 14 Maart 1989 VR 1990 56.

¹¹² Sien ook die bespreking van die saak deur Bolt *Schadevergoeding* art 107 - 102.

¹¹³ Bolt *Schadevergoeding* art 107 - 102.

¹¹⁴ *Schadevergoeding* 374 vn 4.

geen invloed op die verhaal van skadevergoeding het nie.¹¹⁵ Die beginsel is dat die beseerde net 'n reg op onderhoud het vir sover 'n behoefte daartoe bestaan.¹¹⁶ Die behoefte bestaan klaarblyklik nie waar die beseerde die reg het om skadevergoeding van die dader te verhaal nie.¹¹⁷

4.3.10 Voordeeltorekening in geval van dood¹¹⁸

---

¹¹⁵ *Hof Amsterdam* 1 Desember 1966 *NJ* 1967 307. Sien ook Bolt *Schadevergoeding* art 107 - 103 vir 'n verwysing na die saak.

¹¹⁶ Hierdie beginsel is nie sonder kritiek nie. Van der Veen 1984 *NJB* 203 se siening in hierdie verband soos volg: "Wat toch beweegt de wetgever om de individuele en persoonlijke zorgplicht van een verantwoordelijke huisvader te straffen?" Sien Kocken 1984 *NJB* 725 en Medema 1984 *NJB* 1040-1041 vir 'n kritiese evaluasie van Van der Veen se standpunt.

¹¹⁷ Bolt *Schadevergoeding* art 107 - 103.

¹¹⁸ In die Nederlandse reg word na *overlijden* verwys. Sien in die algemeen Dorrestein 1973 *VA* 89-100 ten aansien van die berekening van skadevergoeding in geval van besering en dood.

Die beginsels insake voordeeltorekening in geval van dood is deur die toepassing van artikel 1406 van die *BW* vereenvoudig.¹¹⁹ Hiervolgens is die eiser slegs geregtig op vergoeding vir sover daar 'n behoefte aan finansiële hulp bestaan.¹²⁰ Die bestaan van die behoeftegheidsvereiste bring mee dat by die berekening van skadevergoeding met vermoënsregtelike voordele rekening gehou moet word. Bolt stel dit soos volg:¹²¹

“Finansiële voordele die na het overlijden aan een nabestaande opkome, diene in beginsel in vermindering te word gebragt op de hem toekomende skadevergoeding ... In hoeverre een concreet voordeel de behoefte aan onderhoud vermindert en dus in aanmerking moet word genome bij de schadebegroting, word bepaald door de feitelijke rechter. Deze heeft daarbij een zekere vrijheid.”

Hierdie beginsels word ook uitgebrei sodat dit voordele wat weens die skadestigtende gebeurtenis ontstaan, insluit maar ook voordele wat los van die skadestigtende gebeurtenis bestaan.¹²² Dorrestein stel dit soos volg:¹²³

“Bij 1406-claims komt de rechter daar thans daarom niet of nauwelijks aan toe, omdat hy eenvoudig alle, ook geheel los van de ongeval staande voordelen ‘compenseert’, totdat hij de ‘behoeftegheid’ heeft bereikt.”

Die effek hiervan op die terrein van voordeeltorekening bring mee dat voordeeltorekening in die wye sin daarvan prakties nie veel relevantheid in die berekening van skadevergoeding in geval van dood het nie.¹²⁴ As gevolg hiervan word die

---

¹¹⁹ Art 108 (6.1.12) van die *NBW* het nie die spesifieke bepaling en woorde van art 1406 oorgeneem nie. Die toepassing van die behoeftegheidsvereiste van art 1406 word steeds deur die regspraak toegepas. Akademies bestaan daar wel 'n dispuut oor die toepaslikheid van die behoeftegheidsvereiste in die toepassing van art 108.

¹²⁰ Hartkamp *Asser's Verbindtenissenrecht* 404-405; Dorrestein 1973 *VA* 99.

¹²¹ *Schadevergoeding* art 108 - 73.

¹²² Bolt *Schadevergoeding* art 108 - 73.

¹²³ 1977 *VA* 99.

¹²⁴ Hofmann *et al Verbindtenissenrecht* 277; Bolt *Voordeeltorekening* 58, *Schadevergoeding* art 108 - 61.

vermoë van die eiser asook die geërfde¹²⁵ vermoë in die berekening van die skadevergoeding in ag geneem.¹²⁶ Dit kan ook gebeur dat die toevalling of die inkomste daaruit in berekening gebring word. Privaatversekering en ook sosiale versekering en selfs die arbeidsvermoë van die afhanklike kan ook relevant in die bepaling van die behoefteigheid wees. Die skadevergoeding word dus na gelang van die aard en die omvang van die behoefteigheid bereken.

---

¹²⁵

Bolt *Voordeelstoerekening* 229 is van mening dat die voordeel in hierdie geval te onseker is en eerder buite rekening gelaat moet word aangesien die ontvangs daarvan en die omvang van die voordeel onseker is.

¹²⁶

Sien Hofmann *et al Verbindtenissenrecht* 277.

So is al beslis dat 'n ongevalle versekeringsuitbetaling toegereken word.¹²⁷ Die *Hoge Raad* het ook al beslis dat die versekering wat uitbetaal word slegs ten aansien van die behoefte aan onderhoud vir die persoon aan wie dit uitbetaalbaar is, relevant is, en nie ook aan ander afhanklikes nie.¹²⁸

Pensioen en ander toevallings weens sosiale versekeringswette word ook as algemene reël in die bepaling van die behoefte aan onderhoud van die afhanklike in die berekening van die skadevergoeding in ag geneem.¹²⁹ Volgens Bolt¹³⁰ moet daar teoreties ook met welwillendheidsontvangstes rekening hou word, maar is die howe geneig om hierdie tipe ontvangstes in die beoordeling van skadevergoeding buite rekening te laat.

Dit blyk algemeen aanvaar te word dat voordeeltorekening nie in die kader van die afhanklikes se eise 'n noemenswaardige funksie te vervul het nie.¹³¹ Die beginsel is dat werklike skade nie vergoed word nie, maar slegs skade soos dit in die wetboek

---

¹²⁷ Sien in die algemeen Bolt *Schadevergoeding* art 108 - 74-78 vir 'n bespreking van die toerekening van versekering en die relevante regspraak soos aangehaal.

¹²⁸ *HR* 28 Februarie 1986 *NJ* 1987 100. Sien die bespreking van die saak soos aangehaal in Bolt *Schadevergoeding* art 108 - 75.

¹²⁹ Sien Bolt *Schadevergoeding* art 108 - 82-93.

¹³⁰ *Schadevergoeding* art 108 - 93-94.

¹³¹ Hofmann *et al Verbindtenissenrecht* 277; Bolt *Voordeeltorekening* 58, *Schadevergoeding* art 108 - 61.

omskryf word en hieruit volg dat voordele in die algemeen verreken word.¹³²

4.3.11 Salarisvoordele

---

¹³² Hartkamp Asser's *Verbindtenissenrecht* 406.

Salarisbetalings word as 'n vraag na werklike skade hanteer. As algemene reël kan 'n beseerde eiser nie salarisbetalings van die werkgever weens die afwesigheid van diens van die dader verhaal nie, tensy die eiser skade (verlies van salaris) kan aantoon.¹³³ In geval van 'n beseerde werknemer word die toerekeningsposisie statutêr ingevolge artikel 107a gereël, wat bepaal dat die regter ingeval van skadevergoeding rekening moet hou met die ontvangs van salarisbetalings kragtens artikel 629, lid 1 van boek 7 of kragtens 'n individuele of arbeidsooreenkoms.¹³⁴

As algemene reël kan gestel word dat werklike skade 'n vereiste vir 'n suksesvolle verhaling van skadevergoeding is en word enige kumulاسie van vergoeding nie toegelaat nie.¹³⁵ In hierdie verband is dit dienlik om tussen 'n beseerde staatsamptenaar¹³⁶ en 'n beseerde privaatsamptenaar wat 'n voortgesette salaris ontvang, te onderskei. Die onderskeid word weens die bestaan van die *Verhaalswet Ongevallen Ambtenaren (VOA)* genoodsaak. Hierdie wet bepaal dat die staat 'n regresreg teenoor die dader vir die verhaal van die uitbetaling het.¹³⁷ Die verhaalsreg word tot 'n bepaalde maksimum, te wete die bedrag wat die owerheidsliggaam aan die werknemer uitbetaal het, beperk. 'n Beseerde staatsamptenaar wat ondanks 'n

---

¹³³ Bolt *Schadevergoeding* art 107 - 86.

¹³⁴ Sien art 107a van Boek 6 titel 1 afd 10. Die art het in werking getree op 1 April 1997. Sien ook Bolt *Schadevergoeding* art 107a - 1-10 vir 'n vollediger bespreking van hierdie wetgewing.

¹³⁵ Bolt *Voordeelstoerekening* 237-238. Voor die wet in 1965 inwerking getree het, het die staat by wyse van sessie 'n verhaalsreg teenoor die dader gehad.

¹³⁶ Sien in die algemeen die bespreking van die wet en die daarin begrepe verhaalsreg deur Mok 1977 VA 163-188.

¹³⁷ Art 2. Sien ook Pals *Doodslag* 215-219 vir 'n bespreking van die wet.

besering sy salaris ontvang, ly nie enige skade nie en kan vervolgens nie die salaris as skadevergoeding van die verweerder verhaal nie. Die staat ly wel 'n verlies aangesien die staatsamptenaar nie enige diens gelewer het nie maar wel salaris van die staatsorgaan ontvang het. Voordeeltoerekening is nie in hierdie *scenario* aanwesig nie weens die bestaan van die regresreg ingevolge die wet. Die dader se vergoedingsplig bly steeds intakt en hy kry nie enige verligting ten aansien van die bestaan van die voordeel nie.

In geval van 'n privaatwerkgewer geld geen regresreg nie.¹³⁸ Bolt is van mening dat 'n onbillike resultaat in hierdie verband voorkom kan word deur, soos in die Engelse reg, 'n ooreenkoms tussen die werknemer en die werkgewer aan te gaan waarop die werknemer in geval van 'n suksesvolle verhaling 'n terugbetaling aan die werkgewer moet maak.¹³⁹ Op hierdie basis verkry die werknemer nie meer as sy werklike skade nie. Die kollaterale bron word nie in die proses benadeel nie aangesien die uitbetaling *via* die ooreenkoms na hom terugkom. Bolt¹⁴⁰ is van mening dat 'n beter oplossing in hierdie verband die verlening van 'n subrogasiereg ten gunste van die kollaterale bron sal wees. Die effek van so 'n subrogasie is dat die benadeelde volledige skadevergoeding ontvang. Die dader sal nie enigsins aanspreeklikheid in die proses van betaling van skadevergoeding kan vermy nie. Die kollaterale bron (gewoonlik die werkgewer) verkry 'n subrogasiereg ten einde die uitbetaling van die dader te kan verhaal. Langs hierdie weg word daar na harmonie in die drieledige verhouding gestreef.

4.3.12 Belastingvoordele¹⁴¹

'n Onderskeid word tussen objektiewe en subjektiewe belasting getref.¹⁴²

---

¹³⁸ Bolt *Voordeelstoerekening* 239.

¹³⁹ *Voordeelstoerekening* 239.

¹⁴⁰ *Voordeelstoerekening* 241.

¹⁴¹ Die ondersoek word tot inkomstebelasting in geval van *letsel-* en *overlijdensschade* beperk.

¹⁴² Sien in die algemeen Bloembergen *Schadevergoeding* 333-343; Bolt *Voordeelstoerekening* 24 209.

396

Eersgenoemde bestaan daarin dat belasting op 'n bepaalde objek gehef word en onafhanklik van die persoonlike en finansiële omstandighede van die relevante party werking vind.¹⁴³ Hierdie tipe besparing of nie-aangaan van die verpligting word wel in die berekening van die skade in berekening gebring. Objektiewe belasting word volgens Bolt¹⁴⁴ as 'n skadeberekenningsvraag hanteer.

---

¹⁴³ Omset-, invoer- en oordragsbelasting is o a voorbeelde van hierdie tipe belasting.

¹⁴⁴ *Voordeelstoerekening* 210.

Wat die regspraak betref, het die *Hoge Raad* in *ABP - Wink*¹⁴⁵ beslis dat in die berekening van skadevergoeding wel met belasting rekening gehou moet word op die basis dat die benadeelde na betaling van belasting wel nog 'n bedrag moet oorhou wat die gelede skade verteenwoordig.¹⁴⁶ Die resultaat waarna gestreef word, is dat die netto skadevergoeding aan die netto skade gelyk moet wees. Na beide kante toe word belasting wel in ag geneem. As die toekenning van skadevergoeding aan belasting onderworpe is, word die effek daarvan in die berekeningsproses in ag geneem om die benadeelde nie dubbel belasting te laat betaal nie.¹⁴⁷ Die benadeelde moet nie weens die effek van belasting minder as sy werklike skade ontvang nie.

Bloembergen¹⁴⁸ is ten gunste van die verrekening van inkomstebelasting. Die basis hiervoor is dat belastingvoordele en belastingnadele eenders behandel moet word. Die gevolg is dat sou belastingnadele verhaalbaar wees, moet belastingvoordele aftrekbaar wees. Die resultaat hiervan is dat elke geval eintlik maar op eie meriete beoordeel moet word.

Köster¹⁴⁹ is van mening dat die toerekening van inkomstebelasting meebring dat 'n mens jou kop in 'n "wespennest" steek maar kom tot die gevolgtrekking dat die posisie nie vermy kan word nie. Vir hom is inkomstebelasting "de harde werklikheid"

---

¹⁴⁵ *HR* 13 Desember 1985 *NJ* 1986 246 (G).

¹⁴⁶ Sien ook die bespreking van die saak deur Bolt *Voordeelstoerekening* 210.

¹⁴⁷ Bolt *Voordeelstoerekening* 212.

¹⁴⁸ *Schadevergoeding* 336-337.

¹⁴⁹ 1959 *NJV* 250.

398

waarvandaan nie weggekóm kan word nie en mee rekening gehou moet word.¹⁵⁰

---

¹⁵⁰ 1959 *NJV* 251.

Vir Verdam¹⁵¹ is die beoordeling van die verrekening van belasting anders. Hy onderskei tussen die aard van die belasting wat ter sprake is. Elke geval moet ondersoek word om die regsverhouding tussen die eiser en die verweerder te bepaal. Indien daar 'n baie noue verband tussen die skade en die belasting is, behoort die belasting verreken te word. Hy is van mening dat in geval van inkomstebelasting die vereiste noue verband afwesig is en dat dit nie verreken moet word nie. Sy standpunt verskaf nie veel helderheid ten opsigte van die vraag na die toepaslike toerekeningskriterium in geval van inkomstebelasting nie.

As algemene reël is daar geen belastingvoordeel ten aansien van besering of verlore onderhoud vir die eiser nie. Bolt¹⁵² verduidelik die belasting verrekening soos volg:

“De toepassing van de netto-netto methode bij de vaststelling van de schadevergoeding voor derving van inkomsten of levensonderhoud brengt met zich mee dat van belastingvoordelen geen sprake kan zijn. Deze methode bewerkstelligt immers dat de netto-schadevergoeding gelijk is aan de schade die de benadeelde lijdt.”

Myns insiens het Bolt¹⁵³ gelyk in haar gevolgtrekking dat voordeeltorekening nie 'n rol in die kader van persoonlike inkomstebelasting speel nie. Die vraag na die invloed van belasting speel in die berekening van die skade 'n rol. Voordeeltorekening figureer dan nie in hierdie omstandighede nie. Inkomstebelasting en premieheffings ten aansien van sosiale versekering is ook faktore waarmee rekening in die

---

¹⁵¹ 1959 *NJV* 171.

¹⁵² Bolt *Voordeelstoerekening* 212.

¹⁵³ Bolt *Voordeelstoerekening* 212. Inkomstebelasting behoort as 'n kwantifiseringsfaktor hanteer word. Hiervolgens is dat die eiser slegs op die netto verlies geregtig is. Op hierdie basis is die verrekening van 'n besparing van inkomstebelasting 'n ondersoek na werklike skade.

400

beoordeling van die vraag na die berekening van skadevergoeding gehou word.¹⁵⁴

4.3.13 Statutêre voordele (sosiale versekeringsvoordele)

---

¹⁵⁴ Sien in die algemeen Bolt *Schadevergoeding* art 107-35 en Kremer 1969 VR 45-47.

In hierdie verband kan tussen werknemers- en volksversekering onderskei word.¹⁵⁵ Werknemersversekering is soos die benaming aandui tot werknemers beperk, terwyl volksversekering ruimer werking vind. Laasgenoemde sluit die publiek in geheel ook in. Ten aansien van werknemersversekering word onder andere die *Wet op de Arbeidsongeschiktheidsversekering (WAO)*,¹⁵⁶ die *Ziektewet (ZW)*¹⁵⁷ en die *Ziekenfondswet (ZfW)*¹⁵⁸ as die vernaamste wette onderskei.¹⁵⁹ Al drie hierdie wette skep 'n selfstandige statutêre verhaalsreg ten gunste van die uitbetalingsorgaan teenoor die derde ten aansien van die uitbetalingsbedrag.¹⁶⁰ 'n Dualitiese benadering ten aansien van toerekening word in hierdie drie wette gevolg. Benewens dat 'n

---

¹⁵⁵ Sien Bolt *Voordeelstoerekening* 67-69 230.

¹⁵⁶ Hierdie wet verleen aan 'n werknemer, in geval van arbeidsongeskiktheid, bystand. Die bystandstydperk is in hierdie geval langer as die tydperk wat ingevolge die *Ziektewet* verleen word.

¹⁵⁷ Hierdie wet vind ingeval van 'n tydelike en kortstondige arbeidsongeskiktheid werking. Die tydperk van hulpverlening strek oor 'n jaar.

¹⁵⁸ Die doel van hierdie wet is om ten aansien van die koste van mediese versorging dekking en bystand te verleen.

¹⁵⁹ Ander wetgewing soos o a die *Werkloosheidwet* en die *Werkloosheidsvoorzieningswet* kan ook onderskei word. Hierdie wette word van verdere bespreking uitgesluit. Sien in die algemeen Bloembergen *Schadevergoeding* 350-384 vir 'n bespreking van sosiale versekering.

¹⁶⁰ Sien art 52a van die *Ziektewet*, art 90 van die *Wet op Arbeidsongeschiktheidsversekering* en art 83b van die *Ziekenfondswet*.

402

selfstandige statutêre verhaalsreg geskep word, word daar ook bepaal dat die regter “rekening” met die aanspraak moet hou wat kragtens hierdie wette bestaan.¹⁶¹ Die vertolking hiervan is dat die voorsittende beampte moet sorg dat die benadeelde nie in 'n beter vermoënsposisie, weens die bestaan van die wette, geplaas word nie. As gevolg van die verhaalsreg is daar geen voordeel voorhande nie en kom die vraag na voordeeltorekening dus nie ter sprake nie. Geen kumulاسie van voordele vind ten gunste van die benadeelde plaas nie.

---

¹⁶¹ Sien art 52 van die *Ziektewet*, art 89 van die *Wet op Arbeidsongeschiktheidsverzekering* en art 83a van die *Ziekenfondswet*.

Volksversekering word deur onder andere die *Algemene Arbeidsongeschiktheidswet* (AAW), die *Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten* (AWBZ) en die *Algemene Weduwen en Wezenwet* (AWW) beheer.¹⁶² Die eersgenoemde wet (AAW) het ten doel om sekere uitbetalings aan persone wat arbeidsongeskik raak te verleen. Die AAW bevat geen statutêre verhaalsreg vir die bedryfsorgaan soos in die geval van die werknemersversekeringswette nie. Die wet bevat wel 'n algemene bepaling wat voordeeltorekening reguleer op die basis dat die regter by die vasstelling van die skadevergoeding rekening met die uitkering wat die benadeelde kragtens die wet ontvang, moet hou.¹⁶³ Geen vermoënsverbetering van die benadeelde se finansiële posisie word toegelaat nie. Die oënskynlike argument agter die nie-verlening van 'n verhaalsreg bestaan daarin dat die dader gewoonlik 'n lid van die Nederlandse gemeenskap sal wees en reeds op 'n manier premies tot die volksversekering sou bygedra het. Deur die betaling van die premies word tot die risiko dat die verweerder 'n dader tot 'n delik kan wees, bygedra.¹⁶⁴ Die resultaat is dat die dader die voordeel van die sosiale versekering verkry op die basis dat die dader se verpligting tot betaling van skadevergoeding met die bedrag gelykstaande aan die uitkering ingevolge die wet verminder.¹⁶⁵ Geen kumulاسie vind dus plaas nie.

Die AWBZ het ten doel om aan die benadeelde vir die koste van geneeskundige versorging dekking te verleen.¹⁶⁶ Hierdie wet bevat geen regresreg vir die verhaling van die statutêre uitbetaling nie. Die las van die uitbetalingsbedrag word derhalwe deur die staatsorgaan gedra. Die argument is daarop gebaseer dat die dader in elk geval tot die fonds sou bygedra het en daarom alreeds tot die uitbetalingsbedrag 'n bydra gemaak het en gevolglik is dit nie onredelik dat die dader nie weer 'n betaling hoef te maak nie en kan die uitbetaling tot die dader se voordeel toegereken word.

---

¹⁶² Ander wetgewing soos o a die *Algemene Ouderdomswet* en die *Algemene Kinderbijslagwet* kan ook as deel van volksversekering onderskei word. Hierdie wetgewing is vir doeleindes van hierdie studie minder relevant en word van bespreking uitgesluit.

¹⁶³ Art 82.

¹⁶⁴ Sien in die algemeen Bolt *Voordeelstoerekening* 74-76.

¹⁶⁵ Sien in die algemeen Bolt *Voordeelstoerekening* 231-233 in hierdie verband.

¹⁶⁶ Sien Bolt *Voordeelstoerekening* 234-235 vir 'n bespreking van die wet.

404

Die wet bepaal dat die regter moet rekening hou met die ontvangstes wat die benadeelde ingevolge die wet ontvang.¹⁶⁷ Geen kumulاسie vind in die hande van die benadeelde plaas nie.

---

¹⁶⁷

Art 13.

Die posisie betreffende die *AWW* is soortgelyk aan die posisie ingevolge die *AWBZ*. Hierdie wet verleen in sekere omstandighede aan onder andere 'n weduwee 'n bepaalde betaling weens die dood van 'n eggenoot. Geen verhaalsreg ten aansien van die uitbetaling word aan die bedryfsorgaan verleen nie. Die uitbetaling ingevolge die wet word toegereken en die verweerder word met die uitbetalingsbedrag tegemoet gekom.¹⁶⁸ Die argument is dat die eiser slegs kan eis vir sover daar 'n behoefte daartoe bestaan. As algemene reël het hierdie ontvangste ook 'n vermindering van die behoefte tot gevolg. Geen kumulاسie vind plaas nie.

Die regsposisie kan samevattend soos volg aangedui word: Dit blyk dat die sosiale werknemersversekeringswette 'n inbegrepe regresreg teen die dader bevat. Die kollaterale bron word, deur die uitoefening van die regresreg, vir die uitbetaling aan die benadeelde vergoed. Die resultaat is dat die dader aanspreeklikheid vir die volle uitbetalingsbedrag teenoor die bedryfsorgaan opdoen. Die logiese gevolg is dat die benadeelde nie die dader vir die uitbetalingsbedrag kan dagvaar nie.

Wat die sosiale volksversekeringswette betref, word die uitbetaling wel toegereken met die gevolg dat die dader die voordeel van die statutêre uitbetaling vir redes soos reeds vermeld, verkry. Geen kumulاسie vind in die guns van die benadeelde plaas nie. Die kollaterale bron het wat die uitbetaling betref geen verhaalsreg nie en die las van die uitbetaling word deur die kollaterale bron gedra.

4.3.14 Skadebeperkingsvoordele

---

¹⁶⁸ Bolt *Voordeelstoerekening* stel dit soos volg: "Ook een uitkering ingevolge de *AWW* moet worden beschouwd als een financieel voordeel, dat door de werking van het behoeftigheidsvereiste in mindering komt op de door de schadeplichtige verschuldige vergoeding."

406

Die beginsels betreffende skadebeperking geld uiteraard ook in die Nederlandse reg.¹⁶⁹ Voordele wat in die loop van skadebeperkende optrede ontstaan, word wel verreken. Ten aansien van die sogenaamde “plig” tot beperking van skade is Bloembergen¹⁷⁰ se siening soos volg:

“Ik sluit mij bij deze - door haar eenvoud aantrekkelijke - opvatting aan: de benadeelde, die nalaat de schade te beperken, handelt wel onredelijk ten opzichte van de eigen belangen, maar van het niet-nakomen van een verbindtenis of van een verplichting - met de daaraan verbonden rechtsgevolgen - is geen sprake.”

---

¹⁶⁹ Sien in die algemeen Bloembergen *Schadevergoeding* 390 e v; Bolt *Schadevergoeding* art 107 - 57-63. Ten aansien van regspraak vgl Bloembergen *Schadevergoeding* 400-402 409- 410.

¹⁷⁰ *Schadevergoeding* 399.

Bloembergen¹⁷¹ onderskei wel die geval waar 'n eiser meer doen as wat van hom in die omstandighede verwag word. In hierdie *scenario* is die vraag na werklike skade relevant. Skadevergoeding kan net verhaal word as skade bestaan. As die eiser se optrede meer of beter is as wat die reg verwag en sodoende skade voorkom, is daar steeds nie skade nie. Van vergoeding van “niet-ontstane schade” kan nie sprake wees nie. Bloembergen¹⁷² se standpunt moet teen die agtergrond van die beginsels van die deliktereg gesien word. Dit blyk dat skadebeperkende optrede as deel van die vraag na skade hanteer word en gevolglik as kwantifiseringsvoordele verreken word.

4.3.15 Voordeeltorekening en die matigingsbeginsel

Die skadevergoeding wat 'n benadeelde ontvang, kan in sekere omstandighede deur die regter getemper word.¹⁷³ Die *NBW* bepaal in hierdie verband soos volg:¹⁷⁴

---

¹⁷¹ Bloembergen *Schadevergoeding* 399.

¹⁷² Die voorbeelde waarna Bloembergen *Schadevergoeding* 399 verwys, is almal deliktuele gevalle.

¹⁷³ Sien ook die bespreking van die matigingsbevoegdheid deur Davel *Broodwinner* 391-398 en veral op 397.

¹⁷⁴ Art 109 (6.1.9.12a).

“Indien toekenning van volledige schadevergoeding in de gegeven omstandigheden waaronder de aard van de aansprakelijkheid, de tussen partijen bestaande rechtsverhouding en hun beider draagkracht, tot kennelijk onaanvaardbare gevolgen zou leiden, kan de rechter een wettelijke verplichting tot schadevergoeding matigen.”

Hiermee word aan die regter die statutêre bevoegdheid verleen om die uiteindelijke skadevergoedingsbedrag te kan matig of aanpas indien omstandighede dit regverdig.¹⁷⁵ Die uitgangspunt bly egter steeds volledige skadevergoeding.

Volgens Bolt¹⁷⁶ is die parlementêre geskiedenis hieragter dat faktore soos die toenemende intensiteit van die hedendaagse verkeer, die ingewikkeldheid van die samelewing, die potensiële gevaarlike sake, die moontlikheid dat 'n klein onvoorsienigheid of nalatigheid iemand anders groot skade kan berokken, vereis dat die skadevergoeding getemper kan word. So kan onder andere die vermoënsposisie van die skuldenaar, die aard en die erns van die skade, die graad van die verwynt en die risiko in die arbeidsomgewing 'n rol in die vermindering van die skadevergoeding speel.¹⁷⁷ Dit blyk dat die basis van die matigingsbevoegheid dalk in 'n onderliggende billikheid teenoor die dader geleë kan wees. Deur die matigingsbevoegheid kry die regter die geleentheid om tot die beskerming van die dader te kom in geval waar volledige skadevergoeding tot kennelike onaanvaardbare gevolge sou lei.¹⁷⁸ Die bevoegdheid om skadevergoeding te kan verminder, is 'n dikresionêre bevoegdheid gebaseer op die belange van beide partye.¹⁷⁹

Verskeie matigingsgronde soos onder andere die aard van die aanspreeklikheid word onderskei.¹⁸⁰ 'n Voorbeeld hiervan is waar skuldlose aanspreeklik sou volg of waar

---

¹⁷⁵ Bolt *Voordeelstoerekening* 185.

¹⁷⁶ *Schadevergoeding* art 109 -13.

¹⁷⁷ Sien Bolt *Schadevergoeding* art 109 - 1-26 vir 'n algemene bespreking van die matigingsgronde.

¹⁷⁸ Bolt *Schadevergoeding* art 109 - 13.

¹⁷⁹ Bolt *Schadevergoeding* art 109 - 73.

¹⁸⁰ Bolt *Schadevergoeding* art 109 - 34. Sien ook Schoordijk *Verbintenissenrecht* 279-285.

die ouderdom van die dader of 'n geestes- of liggaamlike gebrek 'n rol speel. Verdere gronde soos die regsverhouding tussen die partye, die vermoë van die partye, die mate van skuld aan die kant van die dader, die aard en die erns van die skade, die algemene risiko in 'n bepaalde beroepsfeer, beroepsaanspreeklikheid en waar die dader self ook weens die optrede¹⁸¹ ernstige skade opdoen, kan onderskei word.

---

¹⁸¹ 'n Voorbeeld is waar die dader weens 'n motorongeluk 'n invalide is en dus self ernstige nadeel weens sy eie nalatigheid ervaar.

410

Myns insiens is die matigingsbevoegdheid van die regter nie 'n aspek behorende tot die sfeer van voordeeltorekening nie maar 'n aspek behorende tot volledige skadevergoeding. Bolt¹⁸² het gelyk waar sy argumenteer dat voordeeltorekening te doen het met die vasstelling van die dader se aanspreeklikheid om 'n bepaalde skadevergoedingsbedrag te moet betaal. Nadat die skadevergoedingsbedrag vas gestel is, kom die vraag ten aansien van 'n moontlike vermindering van die vergoeding aan die orde. Voordeeltorekening en die matigingsbevoegdheid is dus in tyd en proses van mekaar geskei.

4.4 DIE AUSTRALIESE REG

4.4.1 Inleiding

Voordeeltorekening word in die Australiese reg in 'n mate op 'n kasuïstiese wyse hanteer. In geval van eise weens persoonlike besering geld die gemene reg wat meebring dat voordele op 'n kasuïstiese wyse hanteer word. Voordele in geval van aksies weens die dood van die broodwinner word meestal deur wetgewing gereël.¹ Statutêre voordele (sosiale versekering) word eweneens deur wetgewing gereguleer.²

---

¹⁸² *Voordeeltorekening* 185.

¹ Sien Luntz *Assessment* 520 vn 274 vir 'n uiteensetting van die relevante wetgewing in hierdie verband.

² Sien par 4.4.10 vir 'n bespreking van sommige van die relevante wetgewing in geval van

Die Australiese reg het 'n baie noue historiese verbintenis met die Engelse reg wat die ontwikkeling en hantering van voordeeltorekening betref.³ Net soos die Engelse reg word die vergoeding ten aansien van die onregmatige dood van 'n ander party deur wetgewing in al die Australiese jurisduksies beheer.⁴ Die *Fatal Accidents Act* van 1846 (*Lord Campbell's Act*) van Engeland is ook in Australië van toepassing gemaak.⁵ Weens die noue verband tussen die Australiese en die Engelse reg word die fokus van die ondersoek hoofsaaklik op die werklike basis of rede vir die verrekening al dan nie van sekere voordeelklasse geplaas.⁶

4.4.2 Welwillendheidsvoordele (*ex gratia*-voordele)⁷

In hierdie geval is dit nodig om 'n tweeledige onderskeid te maak. Welwillendheid word hoofsaaklik deur die verskaffing van 'n onverpligte bedrag geld of deur die lewering van gratis of onverpligte dienste bewys.⁸ As algemene reël word welwillendheidsvoordele nie teen die skadevergoeding verreken nie.⁹ Die basis waarom die verrekening van hierdie voordele nie plaasvind nie blyk uit die aanhaling

---

³ Baie van die Engelse wetgewing en ook regspraak is deur die Australiese regsisteem oorgeneem. So is o a die *Fatal Accidents Act* van 1846 en die beginsels in sake die toerekening van versekeringsvoordele soos neergelê in *Bradburn v The Great Western Railway Company* (1874) LR 10 Ex 1 oorgeneem. Sien ook par 4.4.6 vir 'n bespreking van die invloed van *British Transport Commission v Gourley* [1956] AC 185 ten aansien van die verrekening van inkomstebelasting.

⁴ Sien in die algemeen Trindade en Cane *Torts* 547-549 en Luntz *Assessment* 479-480 485 vir 'n uiteensetting van die toepaslike wetgewing betreffende die jurisdiksionele gebiede. Die wetgewing word nie individueel ondersoek nie.

⁵ Sien Trindade en Cane *Torts* 547-549 en Luntz *Assessment* 479-480 485 vir 'n bespreking van die toepaslike wetgewing en die geskiedenis van die oornome van die Engelse wetgewing in die Australiese state en gebiede.

⁶ Slegs die bekende voordeelklasse word ondersoek. Sien par 4.2.2 vir 'n uiteensetting van die voordeelklasse. In die ondersoek na die voordeelklasse word slegs na die mees relevante hofsake verwys.

⁷ Sien in die algemeen Luntz *Assessment* 458-460 en Trindade en Cane *Torts* 522-525 vir 'n bespreking van welwillendheidsvoordele wat gratis dienste insluit.

⁸ Sien Trindade en Cane *Torts* 522-525 ten opsigte van gratis dienste wat gelewer word.

⁹ R Windeyer stel dit in *The National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne* (1961) 105 CLR 569 598 soos volg: "The benefits of benevolence do not reduce damages recoverable. That may be accepted."

van regter Windeyer in *The National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne*:¹⁰

“The most satisfying of the reasons that have been given for refusing to diminish damages because of voluntary gifts is that they are given for the benefit of the sufferer and not for the benefit of the wrongdoer.”

---

¹⁰ (1961) 105 CLR 569 598.

Dit is dan duidelik dat die bedoeling van die bewerker van die voordeel 'n belangrike oorweging in die beoordeling van die verrekening van die voordeel speel.¹¹

In die geval van gratis dienste moet tussen twee *scenario's* onderskei word. Die eerste is waar die behoefte aan die diens bestaan en die behoefte deur byvoorbeeld familie of vriende weens welwillendheid verskaf word. *Griffiths v Kerkemeyer*¹² is 'n gepaste voorbeeld hiervan. Die eiser is sodanig beseer dat hy 'n kwadrupeeg is. Sy verloofde en familie verskaf sekere gratis dienste waarvoor daar wel 'n verhaalbare behoefte bestaan. Die hof *a quo* staan 'n eis vir die waarde van die dienste toe. Op appèl lewer al drie die regters afsonderlike uitsprake en beslis dat die waarde¹³ van die welwillendheidsdienste verhaalbaar is, desondanks die eiser nie verplig is om vir die dienste te betaal nie.¹⁴ Regter Gibbs stel die regsposisie soos volg:¹⁵

---

¹¹ Sien ook *Redding v Lee* (1983) 151 CLR 117 122-123 waar die hof dit as korrek aanvaar dat welwillendheidsvoordele nie verreken word nie.

¹² (1977) 139 CLR 161.

¹³ Aldus r Mason op 193 kan die standaard- of markwaarde van die diens verhaal word.

¹⁴ Al drie die regters steun op die korrektheid van *Donnelly v Joyce* [1974] QB 454. R Gibbs op 164, r Stephen op 175 en r Mason op 191-193.

¹⁵ 169.

“Where necessary services have been provided gratuitously by a relative or a friend, it should now, as a general rule be held that the value of the services so provided should not reduce the damages payable to the plaintiff.”

Die hof verwys na Engelse regspraak¹⁶ en aanvaar die algemene korrektheid daarvan en motiveer nie werklik die grondslag waarop die waarde van die dienste verhaalbaar is nie.¹⁷

---

¹⁶ Soos *Cunningham v Harris* [1973] QB 942; *Donnelly v Joyce* [1974] QB 454; *Hay v Hughes* [1975] QB 790.

¹⁷ In *Blundell v Musgrave* (1956) 96 CLR 73 het hr Dixon op 79 (minderheid) ten aansien van gratis hospitaaluitgawes aangedui dat uitgawes as 'n algemene reël slegs verhaalbaar is as daar 'n aanspreeklikheid is om dit te betaal. Hierdie benadering het egter nie die goedkeuring van die hof in *Griffiths v Kerkemeyer* (1977) 139 CLR 161 weggedra nie.

In *Van Gervan v Fenton*¹⁸ ('n eis vir persoonlike beserings) word die korrektheid van *Griffiths v Kerkemeyer*¹⁹ aanvaar en bevind die hof ten aansien van die basis van die eis soos volg:²⁰

"Consequently, it should now be accepted that the true basis of a *Griffiths v Kerkemeyer* claim is the need of the plaintiff for those services provided for him or her and that the plaintiff does not have to show, as Gibbs J, held, that the need 'is or may be productive of financial loss'."

Die tweede *scenario* wat onderskei word, is waar die dienste gratis gelewer word en daar nie 'n verpligting op die verskaffer is om 'n rekening te lewer nie. In *Blundell v Musgrave*²¹ is die eiser ('n seeman) beseer en daarna in 'n militêre hospitaal behandel. Die regulasies maak voorsiening dat die departement kan besluit of die mediese koste teen die lid gedebiteer kan word. Die departement se besluit of die lid aanspreeklikheid opdoen, is onseker.²² Die meerderheid van die regters bevind dat

---

¹⁸ (1992) 175 CLR 327.

¹⁹ (1977) 139 CLR 161.

²⁰ 333.

²¹ (1956) 96 CLR 73.

²² Die departement het die lid wel gedebiteer met die waarde van die mediese koste maar het die verhaalbaarheid daarvan onderworpe gestel aan die uitslag van die siviele aksie. Dit blyk dat sou die eiser nie met sy aksie slaag nie, die mediese koste nie van die eiser verhaal sou word nie. Die minderheid by monde van r Dixon en r Fullagar bevind dat die departement nie van die eiser verwag om die koste terug te betaal nie. M

die eiser wel die waarde van die mediese koste wat deur die hospitaal gelewer word, kan verhaal aangesien die regulasies 'n aanspreeklikheid vir die eiser daarstel. Die meerderheid bevind dat die aanspreeklikheid (of die risiko daarvan) wat die eiser opdoen wel skade verteenwoordig en daarom verhaalbaar is. Regter Fullagar²³ bevind dat die departement nie die eiser vir die mediese koste aanspreeklik hou nie, aangesien die aanspreeklikheid net vestig as die lid skadevergoeding van die verweerder sou verhaal. Die eiser kan nie skade bewys nie en dus faal sy eis.

---

²³ 97. Sien ook *Free State Cons t/a The E Oppenheimer Hospital v Multilateral MVA Fund* 1998 (3) SA 213 (A) 219B-D waar die hof bevind dat die bestaan van 'n verpligting om mediese koste te betaal 'n aanspreeklikheid skep en gevolglik is die mediese koste wel verhaalbaar.

418

In geval van aksies gebaseer op die dood van die broodwinner word die toerekening van welwillendheidsvoordele in die meeste Australiese jurisdiksies statutêr gereël. Hiervolgens word welwillendheidsvoordele statutêr van toerekening uitgesluit.²⁴ Welwillendheidsvoordele word as aanpassingsvoordele hanteer, welke voordele nie teen die skadevergoeding verrekenbaar is nie en gevolglik is dit kollaterale voordele.

4.4.3 Versekeringsvoordele²⁵

‘n Onderskeid kan gemaak word tussen skade- en sommeversekering. In beide gevalle vind geen verrekening van die uitbetaling plaas nie. Volgens Luntz²⁶ is daar weens die werking van subrogasie geen voordeel in geval van skadeversekering aanwesig nie. In die geval van sommeversekering geld ander oorwegings. In *The National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne*²⁷ is met goedkeuring na

---

²⁴ Sien Luntz *Assessment* 527-528 520 vn 274 vir ‘n uiteensetting van die relevante wetgewing in elkeen van die jurisdiksies.

²⁵ Sien in die algemeen ten aansien van ‘n bespreking van die posisie in die Australiese reg McInnes *Damages* 103; Luntz *Assessment* 431-433; Riordan *Laws of Australia* 151.

²⁶ *Assessment* 431. Hy stel dit soos volg: “If the payments are received under a true indemnity policy, the principle of subrogation would ensure that the plaintiff does not retain a double recovery.”

²⁷ (1961) 105 CLR 569.

*Bradburn*²⁸ verwys. Regter Windeyer stel dit soos volg:²⁹

“The decision in *Bradburn v The Great Western Railway Co* ((1874) L.R. 10 Ex 1), has stood too long and on too firm a foundation of policy and justice to be unsettled by demands for logical consistency. It does not depend upon general doctrines of subrogation ...”

Ten aansien van die onderliggende rede waarom versekeringsvoordele nie verreken word nie verklaar regter Windeyer soos volg:³⁰

“Insurance affords the classic example of something which is treated in law as collateral ... There are special reasons for this. If the wrongdoer were entitled to set off what the plaintiff was entitled to recoup or had recouped under his policy, he would in effect be depriving the plaintiff of all benefit from the premiums paid by the latter, and appropriating that benefit to himself.”

---

²⁸ *Bradburn v The Great Western Railway Co* (1874) LR 10 Ex 1. Sien ook par 4.2.4.2.3 en par 5.3.3.2 vir ‘n bespreking van die saak.

²⁹ 12. So ook r Menzies op 9.

³⁰ 589-590.

420

In opvolgende hofsake is weereens met goedkeuring na *Bradburn* verwys.³¹ Alhoewel subrogasie nie in die geval van sommeversekering geld nie, word die voordeel in elk geval nie verreken nie, na analogie van die redes soos in *Bradburn* neergelê is.³²

In geval van aksies gebaseer op die dood van die broodwinner word die regsposisie deur Luntz soos volg saamgevat:³³

“All Australian jurisdictions now exclude consideration of any sum paid or payable on the death of the deceased under any contract of insurance.”

Dit is duidelik dat geen skade- of sommeversekeringsvoordele hetsy gemeenregtelik of by wyse van statuut teen die skadevergoedingsaanspraak verrekenbaar is nie. Hierdie voordele is dan eweneens kollaterale voordele. Die blyk dat hierdie voordele

---

³¹ Sien *Redding v Lee* (1983) 151 CLR 117 134 154; *Manser v Spry* (1994) 181 CLR 428 436; *Kars v Kars* (1996) 187 CLR 354 362.

³² Sien par 4.2.4.2.3 en 5.3.3.2 vir 'n bespreking van *Bradburn v The Great Western Railway Co* (1874) LR 10 Ex 1.

³³ *Assessment* 520 en sien veral vn 274 vir 'n uiteensetting van die relevante wetgewing in die verskeie jurisdiksies.

op grond van redelikheid, billikheid en regverdigheid van toerekening uitgesluit word.

4.4.4 Pensioenvoordele³⁴

---

³⁴ Sien in die algemeen Luntz *Assessment* 444-448 vir 'n bespreking van die verrekeningsposisie van pensioenvoordele.

Twee sake wat elkeen in eie reg as *locus classicus* gevalle aangemerkt kan word, beheer die kwessie van verrekening van pensioen. Die eerste saak is *The National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne*³⁵ waar die hof onder andere oor die verrekening van 'n ongeskiktheidspensioen moes beslis.³⁶ Die pensioen word buite rekening gelaat in die bepaling van die eiser se skadevergoeding. Regter Windeyer dui aan dat die aard van die pensioen van deurslaggewende belang is en nie soseer of die voordeel ontvang is as gevolg van of as resultaat van die ongeluk nie.³⁷ In hierdie geval is die rede vir die nie-verrekening van die pensioen in die aard van die relevante wet te vind. Die bedoeling van die wet is om aan die beseerde (eiser), addisioneel tot enige skadevergoeding wat verhaal kan word, 'n voordeel te gee.³⁸

Die tweede saak is *Paff v Speed*³⁹ waar die hof oor die verrekening van 'n pensioen ingevolge die "Police Superannuation and Reward Fund" moes beslis. Die eiser is in so 'n mate beseer dat sy diens beëindig word en hy 'n pensioen van sy werkgewer ontvang. Die eiser eis vir die verlies van pensioen van die datum wat hy sou afgetree het. Die verweerder betoog dat die eiser 'n pensioen weens sy diensbeëindiging ontvang en versoek toerekening daarvan. Sonder dat die hof op die werklike aard van

---

³⁵ (1961) 105 CLR 569. Sien ook *McInnes Damages* 100-102 ten aansien van hierdie saak.

³⁶ Die pensioen is ingevolge die *Commonwealth Social Services Act* 1947-1959 (Cht) aan die eiser betaal.

³⁷ 600.

³⁸ 600. Ook hr Dixon op 574 is van mening dat die pensioen bedoel is as iets addisioneel tot die skadevergoeding en daarom kan die dader nie die voordeel daarvan kry nie.

³⁹ (1961) 105 CLR 549.

die pensioen in gaan, bevind die meerderheid van die hof dat die reeds ontvangde pensioen nie verrekenbaar is nie. Regter McTiernan bevind dat die pensioen 'n aangeleentheid tussen die eiser en die Polisie is en nie die verweerder aangaan nie. Hy stel sy standpunt in hierdie verband soos volg:⁴⁰

“It seems to me that it would not be just or reasonable that the tortfeasor would claim in the assessment of damages caused by his wrong a credit in respect of a payment received by the injured party from another party towards which the tortfeasor himself has not made nor is liable to make a contribution ...”

So het die hof in *Graham v Baker*⁴¹ ook nie 'n pensioen verreken wat 'n beseerde eiser as gevolg van sy verpligte uitdienstrede ontvang het nie. Vir die nie-verrekening van die pensioen steun die hof op die beslissings van *The National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne*⁴² en *Paff v Speed*.⁴³

Die toerekening van 'n pensioen het ook in *Redding v Lee*⁴⁴ ter sprake gekom. Die eiser is sodanig beseer dat hy arbeidsongeskik is en ontvang ingevolge die *Social Security Act* van 1947 'n ongeskiktheidspensioen. Met 'n meerderheid van ses regters teenoor een bevind die *High Court* dat die pensioen nie verrekenbaar is nie. Die hof bevind desondanks daar oor jare heen verskeie wysigings aan die *Social Security Act* van 1947 (Cht) was, die wysigings nie van so 'n aard is dat die beginsels soos in *Espagne*⁴⁵ neergelê aan die verrekeningsposisie van 'n ongeskiktheids-pensioen afbreuk doen nie.⁴⁶ Die toets ten einde te bepaal of 'n voordeel ter vermindering van skadevergoeding verreken moet word, behels die volgende:⁴⁷

---

⁴¹ (1961) 106 CLR 340.

⁴² (1961) 105 CLR 569.

⁴³ (1961) 105 CLR 549.

⁴⁴ (1983) 151 CLR 117.

⁴⁵ *The National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne* (1961) 106 CLR 569.

⁴⁶ Per hr Gibbs op 126-128 en per r Mason en Dawson 142-144, *contra* r Wilson op 153-154.

⁴⁷ Per hr Gibbs op 125.

“The test suggested is a general one, and it requires the court to consider the nature of the benefit which the defendant seeks to set off against the damages, and to inquire whether the person or body supplying the benefit intended that the plaintiff should enjoy it in addition to whatever damage[s] he might recover from the defendant. In the case of a benefit provided under statutory authority, the intention of the legislature, in providing the benefit must be gleaned from the statute itself as ‘n matter of interpretation.”

En verder:⁴⁸

“In many cases, however, the statute under which the benefit is provided will give no assistance of this kind. Then it will be necessary to consider closely the nature of the benefit itself.”

48

125.

426

As algemene reël kan dit gestel word dat pensioenvoordele in geval van persoonlike beseringeise nie verreken word nie as gevolg van die onderliggende statutêre bedoeling. Die algemene bedoeling is dat die pensioen as iets addisioneel tot die eiser se skadevergoeding gesien word.⁴⁹

In geval van aksies gebaseer op die dood van die broodwinner word die toerekening van pensioenvoordele in al die Australiese jurisdiksies statutêr gereël.⁵⁰ Hiervolgens word pensioenvoordele statutêr van toerekening teenoor die skadevergoedingsaanspraak uitgesluit.⁵¹

4.4.5 Salarisvoordele⁵²

---

⁴⁹ *The National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne* (1961) 106 CLR 569; *Redding v Lee* (1983) 151 CLR 117.

⁵⁰ *Luntz Assessment* 524. Sien o a die *Compensation to Relatives Act* 1897 (NSW) art 3(3)(a); *Wrongs Act* 1958 (Vic) art 19(a); *Fatal Accidents Act* 1959 (WA) art 5(2)(a).

⁵¹ Sien *Luntz Assessment* 524-525 520 vn 274 vir 'n uiteensetting van die relevante wetgewing in elkeen van die jurisdiksies.

⁵² In hierdie afdeling word op die verrekening van "sick pay" teenoor die skadevergoedingsaanspraak gefokus. In hierdie bespreking word ook na "unemployment benefits" verwys.

Verskeie *scenario's* kan in hierdie verband onderskei word.⁵³ Vir doeleindes van hierdie ondersoek word slegs op vier *scenario's* gefokus.⁵⁴ Die eerste is waar die eiser kontraktuele siekteverlofbetalings gedurende die afwesigheid van diens ontvang. Die leidende saak in hierdie verband is *Graham v Baker*.⁵⁵ Die eiser is as gevolg van beserings van diens afwesig. Hy ontvang vir die tydperk wat hy van diens is wel siekteverlofbetalings. Die vraag na die toerekenbaarheid van die betalings dien onder andere voor die hof.⁵⁶ Ten einde tot 'n beslissing te kom, vind die hof dit nodig om die aard van die siekteverlof betaling teen die agtergrond van die dienskontrak te ondersoek en kom tot die volgende slotsom:⁵⁷

"In our view the respondent's contract says no more and no less than that, if he becomes unable by reason of sickness or other specified causes to perform his ordinary duties, nevertheless his right to 'full pay' or, in other words, his ordinary wages, shall continue to be payable, subject to the limits specified, during the period of his absence. If, therefore, the claim be made as it was, that the respondent lost the whole of his wages between the date of the accident and the date of trial then the appellant was entitled to answer it by showing that for a period of 178 days he received his full wages. The conclusion that the respondent's so called 'sick pay' constituted wages in every sense of the word is completely in accord with a long line of authority concerning the right of an employee to receive his ordinary wages in respect of a period during which he is unable, by reason of sickness or accident, to perform his duties."

Die siekteverlofbetalings word deur die hof verreken aangesien die betalings in wese 'n kontraktuele voortsetting van die eiser se salaris is maar net onder 'n ander

---

⁵³ Luntz *Assessment* 434-443 onderskei 6 kategorieë in geval van salarisvoordele. So onderskei hy tussen kontraktuele siekteverlofbetalings, salaris sonder 'n formele kontraktuele reg, salaris by wyse van 'n onvoorwaardelik lening, voorwaardelike salarisbetalings, die werkgewer-verweerder betalings en "board en lodging".

⁵⁴ Die rede hiervoor is dat daar oorvleueling tussen die verskeie kategorieë bestaan en dit nie 'n afsonderlike ondersoek na elkeen van die kategorieë regverdig nie.

⁵⁵ (1961) CLR 340.

⁵⁶ Hierdie saak is ook ten aansien van pensioenvoordele relevant. Sien in hierdie verband par 4.4.4 vir 'n bespreking van die verrekening van pensioen.

⁵⁷ 345-346.

428

benaming, te wete “sick pay”.⁵⁸

In *Paff v Speed*⁵⁹ maak regter Windeyer ten opsigte van salarisbetalings die volgende *obiter* opmerking:

“A servant is entitled, in the absence of an express or implied term to the contrary, to be paid his wages during periods of temporary illness or incapacity ... So that a plaintiff, who was injured but whose employment was not terminated, cannot recover as lost wages what he was entitled to have from his employer ...”

Opsommend kan die regsposisie in hierdie verband soos volg gestel word. Waar ‘n eiser sy salaris weens die afwesigheid van diens verbeur maar in die plek daarvan ingevolge die dienskontrak ander betalings ontvang, moet die aard daarvan ondersoek word. Sou die aard daarvan in wese ‘n voortsetting van die eiser se salaris wees of as substituuat of gedeeltelike substituuat vir die salaris geag kan word, moet toerekening van die betalings teen die verlies van salaris plaasvind. Die basis vir die toerekening is dat die eiser nie werklike skade kan bewys nie.

---

⁵⁸ 343 346. In hierdie verband steun die hof ook op *Paff v Speed* (1961) 105 CLR 549 en meer spesifiek r Windeyer se uitspraak op 566 op die basis dat die eiser nie ‘n verlies (skade) kan aantoon nie.

⁵⁹ (1961) 105 CLR 549 566.

Die tweede *scenario* is waar salaris tydens die afwesigheid van diens sonder 'n formele ooreenkoms daartoe betaal word. Hierdie area van die reg blyk volgens Luntz⁶⁰ nog onseker te wees. In sekere gevalle word die vrywillige voortsetting van onverpligte salaris as welwillendheidsvoordele gesien en van toerekening uitgesluit en in ander gevalle word dit wel verreken.⁶¹ Volgens Luntz is die beter opsie om die vrywillige voortsetting van die eiser se gewone salaris wel te verreken.⁶² Dit sal veral

---

⁶⁰ Luntz *Assessment* 436.

⁶¹ Sien vir 'n bespreking van hierdie *scenario* in die algemeen Luntz *Assessment* 436 en ook meer spesifiek vn 71 en 72 ten aansien van relevante regspraak ten opsigte van toerekening al dan nie.

⁶² *Assessment* 437. Hy onderskei die geval waar die werkgewer teenoor die werknemer aanspreeklik is en die geval waar die werknemer se aksie teen 'n derde werking vind. In die eerste geval behoort werkgewers nie ontmoedig te word om hulle werknemers tot hulp te kom nie, veral as hulle weet dat hulle betaling aan die werknemer verreken word met die gevolg dat hulle aanspreeklikheid verminder. Waar die werknemer se aksie teen 'n derde lê, kan die beginsels van "the action for loss of services" gekoppel met 'n subrogasiereg die probleem

430

wenslik wees in gevalle waar die werkgewer ook die dader is.⁶³

---

oplos.

⁶³ Luntz *Assessment* 436. Sien ook die vorige vn.

Die derde *scenario* bestaan daarin dat die eiser (salaris-) betalings van die werkgewer gekoppel aan sekere voorwaardes⁶⁴ of onvoorwaardelik⁶⁵ kan kry. In *Treloar v Wicham*⁶⁶ moes die *High Court* oor salaris beslis wat die beseerde eiser van sy werkgewer ontvang het.⁶⁷ Die getuienis is dat die werkgewer van die datum van die ongeluk tot ongeveer die datum van die verhoor aan die eiser 'n bedrag min of meer gelyk aan sy salaris betaal het. Verdere getuienis is dat die werkgewer die betalings as 'n voorskot beskou wat na afhandeling van die saak terugbetaal moes word. Die eiser het onderneem om na afhandeling van die saak die geld aan die werkgewer terug te betaal. Die meerderheid⁶⁸ van die hof aanvaar dat die betaling terugbetaal moet word en daarom kan die eiser die verlies van die salaris wel van die verweerder verhaal.⁶⁹ Die indruk word gekry dat die hof die betaling as 'n vraag na werklike skade hanteer. Op die feite van die saak moet die eiser die betalings aan die werkgewer terugbetaal en die verpligting verteenwoordig skade en daarom word die salaris as skadevergoeding toegelaat. Geen vermoënsvermeerdering (kumulاسie) ontstaan nie en die kollaterale bron ly ook nie enige verlies nie.

Die vierde *scenario* is waar die eiser se loon uit geld sowel as losies bestaan. In *Johns v Prunell*⁷⁰ was die eiser in sy pa se diens en het hy vergoeding in die bedrag van £ 10 per week plus losies ontvang. Die eiser is in 'n motorongeluk beseer en hy verbeur die £ 10 salaris maar ontvang wel nog die losies van sy pa. Hy eis £ 14 per

---

⁶⁴ Soos bv dat die betaling terugbetaalbaar is slegs as die eiser suksesvol met sy aksie vir die verhaling van skadevergoeding teen die verweerder is.

⁶⁵ Soos bv dat die betalings nie terugbetaalbaar is nie.

⁶⁶ (1961) 105 CLR 102.

⁶⁷ Die regspraak was meer spesifiek of 'n nuwe verhoor op *quantum* gelas moet word op die basis dat die skadevergoeding soos deur die jurie toegeken, te veel was.

⁶⁸ Die minderheidsuitspraak word deur r Menzies gelewer. Hy stel op 121 sy standpunt soos volg: "Thirdly, if the plaintiff had unconditionally bound himself to repay whatever was paid to him as wages, his liability to do should be taken into account in assessing damages; but if the plaintiff's obligation to repay was conditional and dependant upon prior recovery from the defendant, then that conditional liability should be disregarded in assessing damages."

⁶⁹ Hr Dixon stel dit op 111 soos volg: "The case is one where his *prima facie* loss is treated as standing unreduced by a payment contingently received."

⁷⁰ [1960] VR 208.

432

week van die dader waarvan £ 4 die waarde van die losies verteenwoordig. Na deeglike oorweging van die relevante Engelse regspraak op hierdie punt kom regter Sholl tot die bevinding dat die eiser geen skade ten aansien van die losies ly nie aangesien hy na die ongeluk die losies kry net soos hy dit voor die ongeluk ontvang het. Die eis vir die losies word afgewys aangesien die eiser nie skade kan bewys nie. Die algemene regsposisie blyk te wees dat van 'n kompensasie-gedagte uitgegaan word en dat kumulاسie in geval van salarisvoordele vermy word. Salaris kan net verhaal word as die eiser werklike skade kan bewys, tensy dit duidelik uit die getuienis blyk dat die salaris weens welwillendheid betaal is.

4.4.6 Belastingvoordele

Die aanvanklike posisie ten aansien van toerekening van inkomstebelasting was taamlik kontroversieel.⁷¹ Dit blyk dat die toerekening van inkomstebelasting in die Australiese jurisdiksies verskillend hanteer is.⁷² Die *High Court* kry in *Atlas Tiles Ltd v Briers*⁷³ die geleentheid om die toerekening van inkomstebelasting te oorweeg. Atlas Tiles het Briers as besturende direkteur aangestel. Hy word later ontslaan waarop hy 'n aksie vir onregmatige ontslag teen Atlas Tiles instel. In die berekening van sy skadevergoeding beslis die hof met 'n meerderheid van drie teenoor twee regters dat

---

⁷¹ Volgens r Jacobs in *Atlas Tiles Ltd v Briers* (1978) 144 CLR 202 237 was die gebruik voor *Gourley* om nie inkomstebelasting te verreken nie maar na *Gourley* het 'n ommeswaai gekom en is inkomstebelasting wel verreken. Sien par 4.2.8 vir 'n bespreking van die *Gourley*-saak.

⁷² Sien in die algemeen Luntz *Assessment* 347-353 vir 'n bespreking van inkomstebelasting.

⁷³ (1978) 144 CLR 202.

inkomstebelasting nie teen die skadevergoeding verrekenbaar is nie.⁷⁴

Hoofregter Barwick ontleed *Gourley*⁷⁵ noukeurig en kom tot die gevolgtrekking dat die saak nie in Australië aanwending verdien nie. Sy siening stel hy soos volg:⁷⁶

“The dismissed employee had lost the benefit of the employment: that means, in my opinion, the amount the employer agreed to pay him. Again, the fate of the wages received, whether already pledged to be paid away under some obligation or bound to be applied to or towards the payment of income tax, would, in my opinion, be quite irrelevant. The employer would, in my opinion, be bound to pay what he has agreed to pay undiminished by any consideration of the obligation to pay income tax. It is, in my opinion, quite fallacious in relation to damages for wrongful dismissal to ask the question what has the employee really lost, meaning thereby how much of what he would have been paid could he have kept for himself.”

---

⁷⁴ Die meerderheid het bestaan uit hr Barwick, r Jacobs en r Murphy. Die minderheid was r Gibbs en r Stephen. Al die regters gee gemotiveerde uitsprake.

⁷⁵ Sien *British Transport Commission v Gourley* [1956] AC 185.

⁷⁶ 219.

Regters Gibbs en Stephen ontleed die argumente⁷⁷ ten aansien van nie-verrekening van inkomstebelasting soos in *Gourley* aangevoer is en kom tot die slotsom dat hierdie argumente nie werklik meriete het nie. Vir regter Gibbs berus *Gourley* op gesonde beginsels en is nie ongerieflik in die praktyk nie en bevind dat die saak navolging verdien.⁷⁸ In hierdie verband word hy deur regter Stephen ondersteun.

Regter Jacobs⁷⁹ kom tot die bevinding dat die *Gourley*-beginsel (van verrekening van inkomstebelasting)⁸⁰ nie op gevalle van onregmatige ontslag van toepassing is nie. Hy bevind dat hierdie posisie ook geld al is die verlies ten tye van die berekening van skadevergoeding ten volle berekenbaar. Ten aansien van die toepassing van die vereistes van redelikheid en billikheid is sy standpunt soos volg:⁸¹

---

⁷⁷ Sien par 4.2.7 ten aansien van die verskeie standpunte van die Lords in die *Gourley*-saak.

⁷⁸ 223. Hy stel dit soos volg: "For the reasons I have given I consider that the decision in *Gourley's* case rested on sound principles and is not inconvenient in practice. It should be followed in Australia."

⁷⁹ 244.

⁸⁰ 244.

⁸¹ 244.

“I can appreciate the approach in *Gourley* that rather a defendant than a plaintiff should have the benefit of a tax saving which reduces the effective loss. But in the case of breach of contract I cannot see that the same considerations of justice and fairness apply. If there is a benefit it should not go to a defendant who deliberately breaks his contract and who must be taken to be aware of the consequences of that breach.”

Vir regter Murphy⁸² is die praktiese probleme wat in die berekening van inkomstebelasting kan ontstaan van so ‘n groot belang dat dit noodsaak dat inkomstebelasting nie verreken moet word nie. Hierdie posisie geld dan ook in geval van persoonlike besering sowel as in geval van onregmatige ontslag. Hiermee is *Gourley* dan nie in die Australiese jurisdiksies gevolg nie.

Die *High Court* kry hierna weereens die geleentheid om in *Cullen v Trappe*⁸³ die regsposisie ten aansien van inkomstebelasting te heroorweeg. Hierdie keer dien die saak voor sewe regters. Met ‘n meerderheid van vier⁸⁴ regters teenoor drie⁸⁵ bevind die hof dat inkomstebelasting wel ‘n faktor wat relevant tot die berekening van die eiser se skadevergoeding is en verreken moet word. Regter Gibbs, met wie regters Stephen en Mason saamstem, maak die volgende opmerking.⁸⁶

“I cannot accept that if *Gourley’s* case is followed, it will lead to unacceptable difficulty and complication in the assessment of damages ... But even if *Gourley’s* case renders the assessment of damages more complicated, that is no reason for departing from the fundamental principle on which that decision rests.”

Regter Murphy bevestig die standpunt wat hy in *Atlas Tiles* gehuldig het naamlik dat die belastingberekennings te moeilik is om toe te pas en daarom verkeerd en onbillik is

---

⁸² 247.

⁸³ (1980) 146 CLR 1.

⁸⁴ Soos per r Gibbs, Stephen, Mason en Wilson.

⁸⁵ Soos per r Barwick, Murphy en Aickin.

⁸⁶ 17.

436

om teenoor 'n eiser toe te pas.⁸⁷ Gevolglik moet *Gourley* nie gevolg word nie.

Hoofregter Barwick⁸⁸ bevestig ook sy standpunt in *Atlas Tiles* en bevind dat *Gourley* sekere fundamentele gebreke openbaar. Eerstens⁸⁹ moet deeglik tussen 'n eis vir salaris en een vir die verlies van die kapasiteit om te kan verdien, onderskei word. In geval van laasgenoemde gaan dit oor die bepaling van die waarde van 'n bate. Volgens die hoofregter het die hof in *Gourley* nie hierdie onderskeid na behore beoordeel nie. Die tweede⁹⁰ punt (of gebrek) is dat die universele verpligting om inkomstebelasting te betaal nie van so 'n aard is dat dit vereis dat *nie* van die *Gourley*-beginsel afgewyk kan word nie. Die derde⁹¹ punt van kritiek is dat toekomstige belastingvlakke onseker is en daarom kan die eiser benadeel word as aanvaar word dat die belastingkoers nie laer kan wees as die huidige vlak daarvan nie. Hy is gevolglik ten gunste daarvan dat inkomstebelasting nie verreken word nie.

Regter Aickin⁹² gaan akkoord met die standpunt van regter Jacobs ten aansien van die verlies van verdienvermoë soos dit in *Atlas Tiles* gemotiveer is.⁹³ Hy wys ook daarop dat sommige wetgewing⁹⁴ vereis dat die eiser die bruto bedrag moet terugbetaal.⁹⁵ Vir hom is die praktiese probleme van die berekening van toekomstige belasting 'n belangrike aspek wat teen verrekening van belasting tel.⁹⁶ Verder is daar ook nog die probleem dat van die hofsake deur 'n jurie aangehoor⁹⁷ word, wat meebring dat die berekening van die skadevergoeding nie deur die jurie met

---

⁸⁸ 7.

⁸⁹ 7-8.

⁹⁰ 8.

⁹¹ 10.

⁹² 29

⁹³ 30. Hierdie standpunt hou in dat inkomstebelasting wel op gelede verlies van salaris tot en met die datum van die verhoor bereken kan word.

⁹⁴ Soos o a die *Workers' Compensation Act* van 1926 (NSW) wat vereis dat die werknemer in geval van 'n eis teen die dader die bruto bedrag aan die instansie moet terugbetaal.

⁹⁵ 31.

⁹⁶ 35.

⁹⁷ Die r gebruik die voorbeeld van die staat Victoria waar die jurie-sisteem in sekere gevalle nog gebruik word.

438

wiskundige presiesheid weergegee word nie.⁹⁸ Al die praktiese probleme is van so 'n aard dat inkomstebelasting nie verreken moet word nie.

---

⁹⁸

Regter Wilson lewer nie 'n gemotiveerde uitspraak nie.⁹⁹ Hy stem saam met die minderheidstandpunte soos deur regter Gibbs en regter Stephen in *Atlas Tiles* gegee is. Hiervolgens is hy ten gunste van toerekening van inkomstebelasting. Die heersende regsposisie word soos volg deur Luntz geformuleer:¹⁰⁰

“The present position in Australia, then, is that in assessing damages for loss of earning capacity in an action for personal injury, there must be taken into account in reduction of the amount assessed the income tax that would have been paid on the earnings of which the plaintiff has been deprived and that will not now be paid.”

Die hoofrede volgens Luntz¹⁰¹ waarom skadevergoeding nie belasbaar is nie is die feit dat dit as 'n lomsom toegeken word en dit moeilik is om presies te bepaal welke bedrag geallokeer is as vergoeding vir die verlies van verdienvermoë teenoor ander hoofde van skadevergoeding. Die aanvaarding dat inkomstebelasting as 'n universele verpligting geld teenoor persone wat 'n inkomste verdien, versterk myns insiens die gedagte dat inkomstebelasting in die Australiese reg as 'n kwantifiseringsvoordeel hanteer word.

4.4.7 Hertroue van 'n huweliksparty

---

⁹⁹ 38.

¹⁰⁰ Luntz *Assessment* 347.

¹⁰¹ Sien Luntz *Assessment* 349 en ook die gesag soos deur hom aangehaal.

Dat die hertroue of die moontlike hertroue van die langsliewende wel tot die berekening van die skadevergoeding van die eiser relevant is, is nie te betwyfel nie.¹⁰² Die hof neem dan ook die hertroue of die moontlikheid daarvan teen die skade-vergoeding in ag.¹⁰³ Hierdie verrekening blyk oorgeneem te wees uit die Engelse reg as gevolg van die toepassing van die *Fatal Accidents Act* van 1846 (*Lord Campbell's Act*) in sommige van die Australiese gebiede.¹⁰⁴ In *Carroll v Purcell*¹⁰⁵ maak die hof die volgende opmerking:

"The death of one spouse inevitable results in a revived capacity in the other to remarry. This, for what it is worth in any particular case, has so long been regarded as having some value in the assessment of damages in fatal accident cases that it is profitless to debate how far the established rule is justified."

Hierdie toerekeningsbeginsel vind ook in geval van 'n eis weens die verlies van die dienste van die broodwinner werking.¹⁰⁶

Die beginsel van toerekening staan vas, dit is net die omvang (waarde) van die verrekening waarvoor 'n besluit geneem moet word. Die waarde van die hertroue of moontlikheid daarvan hang van die feitelike omstandighede van die benadeelde af. Dit is nie die feit van die hertroue nie maar die kwaliteit van onderhoud wat uit die

¹⁰² *Wills v The Commonwealth* (1946) 73 CLR 105 109-110 115; *Carroll v Purcell* (1961) 107 CLR 73 79 84; *Jones v Schiffmann* (1971) 124 CLR 303 308; *Nguyen v Nguyen* (1990) 169 245. Luntz *Damages* 540 maak die volgende opmerking in hierdie verband: "The theoretical justifications for taking remarriage into account differ and are not free from difficulties. The courts have not in practice applied a purely conceptual approach. Instead they have deducted any actual benefits received by the survivor from remarriage at the date of the trial and have made allowance, so far as they are able to predict, for any future benefits to be received."

¹⁰³ Sien vn 102 hierbo ten aansien van regspraak in hierdie verband. In *Jones v Schiffmann* (1971) 124 CLR 303 308 stel die hof dit soos volg: "A factor which the trial judge was bound to consider and which accordingly he did consider in making an assessment was the capacity of the respondent to remarry, a capacity derived from her husband's death."

¹⁰⁴ Sien o a *Wills v The Commonwealth* (1946) 73 CLR 105 108. In hierdie geval het die eiseres 5 maande na haar man se dood weer getrou. Die hof aanvaar dat die hertroue tot die berekening van die skadevergoeding relevant is en bevind voorts dat die eiseres geen skade weens die dood van haar man kan aantoon nie.

¹⁰⁵ (1961) 107 CLR 73 79.

¹⁰⁶ *Nguyen v Nguyen* (1990) CLR 169. Op 247 stel r Brennan dit so: "A loss of domestic services is a material loss."

hertroue gekry word wat relevant is.¹⁰⁷ Benewens die benadeelde se eie omstandighede speel verskeie ander faktore in die bepaling van die omvang van die verrekening ook 'n rol . So is onder andere die vermoë van die nuwe huweliksparty relevant.¹⁰⁸ In *Jones v Schiffmann*¹⁰⁹ stel hoofregter Barwick sommige van die ander relevante faktore soos volg:

“In the case of the widowed plaintiff, the capacity to remarry is of value. Undoubtedly that capacity will be much more to some women than to others. Age, appearance, inclination, experience, obligations to children or parents are among the factors to be weighed.”

---

¹⁰⁷ Luntz *Assessment* 541.

¹⁰⁸ Sien in die algemeen Luntz *Assessment* 541 en ook vn 413 vir relevante oorwegings en vir regspraak.

¹⁰⁹ (1971) 124 CLR 303 306.

442

Die klaarblyklike rede waarom die howe die hertroue of die moontlikheid daarvan in ag neem, is dat dit die omvang (of die tydperk) van die afhanklikheid verminder.¹¹⁰ Hierdie toerekening spruit oënskynlik uit die oornam van die *Fatal Accidents Act* van 1846 voort.¹¹¹ Myns insiens hanteer die howe die vermoënsvermeerdering of verwagte vermoënsvermeerdering as 'n kwantifiseringsvoordeel.

4.4.8 Aanneming van 'n kind (nuwe bron van onderhoud)

Dit blyk dat aanneming en die invloed daarvan op die afhanklike (kind) se skadevergoedingsaanspraak nog nie in enige van die Australiese jurisdiksies oor beslis is nie.¹¹² Uit 'n teoretiese analise blyk dit dat van twee standpunte uitgegaan kan word.¹¹³ Die eerste is dat die aanneming¹¹⁴ uit oorwegings van welwillendheid

---

¹¹⁰ Dit is die afleiding wat uit *Wills v The Commonwealth* (1946) 73 CLR 105 gemaak kan word.

¹¹¹ *Nguyen v Nguyen* (1990) CLR 169 247 253. Op 258 dui die hof aan: "This action was brought under the Queensland equivalent of *Lord's Campbell's Act* ..."

¹¹² Vgl *Luntz Assessment* 545.

¹¹³ *Luntz Assessment* 545.

gedoen word en daarom van toerekening uitgesluit word. Die ander standpunt is dat die gevolg van 'n aanneming meebring dat alle bande met die vorige ouer (oorledene) verbreek word en dat die aannemende party 'n wetlike verpligting tot onderhoud teenoor die kind het. Die posisie is dan analoog aan die van 'n hertroue en dat verrekening van die finansiële gevolge van die aanneming moet plaasvind.

---

¹¹⁴ In hierdie geval kan die aanvaarding van die kind sonder 'n formele aanneming ook ingesluit word.

Luntz¹¹⁵ is van mening dat die gevolge van 'n aanneming eerder geïgnoreer moet word. Die rede hiervoor is tweeledig.¹¹⁶ Eerstens na analogie van hertroue bring dit nie mee dat die kind se afhanklikheid uitgewis word nie. Dit bring bloot mee dat die hof rekenskap van die substituut onderhoud kan neem wat ingevolge die nuwe verhouding ontvang word.¹¹⁷

Die tweede rede is op oorwegings van konsekwentheid gebaseer. Hiervolgens sou dit onlogies wees om die bron van onderhoud wat 'n nie-aannemende stiefouer verskaf te ignoreer en die van 'n aannemende ouer wel te verreken. Konsekwentheid vereis dat beide bronne van versorging afgewys behoort te word. Hy voer verder aan dat selfs sou sy analogie verkeerd wees, bring die verrekening van die onderhoud nie mee dat die kind se eis afgewys moet word nie. Die eis behoort slegs verminder te word tot die waarde van die verwagting om deur die aannemende ouer versorg te word.¹¹⁸

---

¹¹⁵ *Assessment 545.*

¹¹⁶ Sien in die algemeen *Assessment 545* vir 'n bespreking van sy standpunt in hierdie verband.

¹¹⁷ Hiermee saam moet volgens Luntz *Assessment 545* rekening gehou word met die feit dat die nuwe bron van onderhoud nie noodwendig van dieselfde aard en kwaliteit sal wees as die verlore bron van onderhoud nie. Al word die aanneming verreken, kan daar nog steeds vir die kind 'n verlies wees.

¹¹⁸ *Assessment 545.*

4.4.9 Vervroegde ontvangs van voordele¹¹⁹

---

¹¹⁹

In hierdie geval word net die toerekeningsposisie van erfregtelike voordele ondersoek. Die rede vir die beperking is daarin geleë dat die vervroegde ontvangs van geld of bates hoofsaaklik by die aksie van die afhanklike as erfregtelike voordeelklas manifesteer. Die doel van die ondersoek is nie om op individuele feitelike situasies te fokus nie maar op die toerekeningsposisie al dan nie van die besondere voordeelklas.

446

Die beginsel is gevestig (uitsluitend in Australian Capital Territory en die Northern Territory¹²⁰) dat die vervroegde ontvangs van erfregtelike voordele wel 'n voordeelklas verteenwoordig wat toerekening vereis aangesien die vervroegde ontvangs van hierdie soort voordele 'n vermoënsvermeerdering (kan) verteenwoordig.¹²¹ Die verrekening word gedoen ten einde 'n akkurate verlies van die afhanklike se skade weens die dood van die broodwinner te kan bereken. Die voordeel wat in die vervroegde ontvangs van erfregtelike voordele bestaan, word myns insiens as 'n kwantifiseringsvoordeel hanteer, ten einde die werklike skade te bepaal.

Die toerekening is egter nie die volle waarde van die erfregtelike voordeel nie. Luntz verduidelik die toerekeningswaarde soos volg:¹²²

“The benefit is, therefore, to be measured by the value of the acceleration of the claimant's receipt of the assets, with possibly some allowance for the certainty of the receipt as opposed to its prior contingency.”

Dit kan ook gebeur dat die waarde van die vervroegde ontvangs van die voordele gekanselleer word (of selfs oorskry word) deur die verbeuring van die waarde van 'n groter erfposisie indien die oorledene nie ontydig gesterf het nie.¹²³ In *Public Trustee (WA) v Nickisson*¹²⁴ het die hof ten aansien van die waarde wat verreken moet word die volgende aangedui:

“The strictly proper approach would be to make a deduction of the acceleration and then make

---

¹²⁰ Dit blyk dat wetgewing in hierdie gebiede bestaan wat bepaal dat geen voordeel teen die eis van die afhanklike verreken mag word nie. Sien Luntz *Assessment* 534 vn 359 vir 'n uiteensetting van hierdie wetgewing. Hierdie wetgewing blyk analoog te wees aan die posisie ingevolge a 4 van die *Fatal Accidents Act* van 1976 in Engeland. Sien par 4.3. in die algemeen vir 'n bespreking van die Engelse wetgewing.

¹²¹ Sien Luntz *Assessment* 533-535 en die regspraak soos deur hom aangehaal.

¹²² Luntz *Assessment* 534.

¹²³ Sien Luntz *Assessment* 534 en vn 363 ten aansien van regspraak soos deur hom aangehaal.

¹²⁴ (1964) 111 CLR 500 505. Die ouers sterf beide in 'n motorongeluk. Die seun (eiser) ontvang geld uit die boedel van die vader. Die hof *a quo* bevind dat die seun geen verlies kan bewys nie weens die toevalling uit die boedel van die vader. Op appèl bevind die hof dat slegs 'n verrekening vir die waarde van die vervroegde toevalling gemaak moet word.

an addition for the future savings lost.”

Luntz stel sy kritiek teen hierdie werkswyse soos volg:¹²⁵

“[T]his approach is ‘of very doubtful general application’ because it is often highly speculative whether a particular beneficiary would ultimately have received anything and whether the estate would have been increased or dissipated by the deceased.”

---

¹²⁵

Assessment 534-535.

In *Horton v Byrne*¹²⁶ verduidelik die *High Court* die toerekeningswaarde van die vervroegde ontvangs van bates soos 'n huis en meubels soos volg:

“It must ... be borne in mind that, had her husband lived, she would have continued to enjoy the use of the house, as well as of the furniture, with him, or of any residence by which it might be replaced, throughout her married life. So that her gain is not very real and certainly is not equal to anything like half the value of full ownership.”

Dat die vervroegde ontvangs van erfregtelike voordele wel 'n verrekenbare voordeel daarstel, is nie te betwyfel nie. Die probleem in hierdie gevalle is eerder hoe die waarde van die voordeel in die lig van die verskeie feitelike moontlikhede wat kan manifesteer, gekwantifiseer moet word.¹²⁷ Myns insiens word die vervroegde ontvangs van erfregtelike voordele as deel van die vraag na skade hanteer en gevolglik kan die voordele as kwantifiseringsvoordele geklassifiseer word.

4.4.10 Statutêre voordele (sosiale versekeringsvoordele)

Weens die diversiteit van statutêre voordele wat ter sprake kan kom, is dit bykans 'n onmoontlike taak om elkeen te bespreek. Hierbenewens het elke staat of gebied ook sy eie wetgewing in hierdie verband. In die ondersoek wat volg, word die klem op die algemene toerekenbaarheid van statutêre voordele geplaas en word nie soseer op individuele voordele gefokus nie. Daar word gefokus op die vraag of daar enige toets afgelei of geformuleer kan word om te bepaal watter voordele verreken word, al dan nie.

---

¹²⁶ (1956) 30 ALJ 583 584. Sien ook *Luntz Assessment* 535 se aanhaling en bespreking van hierdie saak.

¹²⁷ Vir doeleindes van hierdie bespreking is die verskeie berekeningsmetodes ten einde die werklike waarde van die verrekenbare voordeel te bepaal, nie werklik relevant nie en word van verdere ondersoek uitgesluit.

In *Tuncel v Renown Plate (Pty) Ltd*¹²⁸ het die *Supreme Court of Australia* die geleentheid gehad om oor werkloosheidsvoordele te beslis. Die eiser ontvang van die departement van Maatskaplike Diens weens sy beserings werkloosheidsvoordele. Die hof *a quo* neem die voordele teen die skadevergoeding in ag. Op appèl bevind die hof dat die voordele wel verrekenbaar is. Die hof ondersoek as vertrekpunt die relevante artikels van die wet ten einde die bedoeling van die wetgewer af te lei. In hierdie verband maak die hof die volgende opmerking:¹²⁹

“[T]hat whether an amount paid to a plaintiff pursuant to some statutory provision should or should not be deducted from his damages will depend primarily on a correct interpretation of the statutory provisions ... nevertheless, where the interpretation of the statute cannot assist, then one is thrown back on the policy of the law to be found in various cases ...”

Die hof kom tot die gevolgtrekking dat die bedoeling van die wetgewer ten aansien van verrekening nie uit die wet afleibaar is nie en dat verrekening op algemene regsbeginsele beoordeel moet word. Sou algemene regsbeginsele ook nie tot hulp wees nie moet die vraag met inagneming van aanvaarde beleid beoordeel word.¹³⁰ Na oorweging van die aard van die voordeel kom die hof tot die beslissing dat daar 'n verbandhoudende analogie tussen die verlore salaris en die ontvangs van die

---

¹²⁸ *Tuncel v Renown Plate (Pty) Ltd* [1976] VR 501.

¹²⁹ 511.

¹³⁰ 511.

450

werkloosheidsvoordele is.¹³¹ Op die basis dat die skadevergoedingsreg kompen-
serend van aard is, moet daarteen gewaak word dat die eiser meer verhaal as sy
werklike skade en daarom is die werkloosheidsvoordele verrekenbaar.¹³²

---

¹³¹ Hierdie analogie bestaan daarin dat 'n verbeurde salaris een van die vereistes is alvorens die eiser werkloosheidsvoordele kan kry. Tweedens moet die eiser stappe neem om sy skade te beperk deur ander werk te soek. Ten einde werkloosheidsvoordele te kry, moet die eiser aantoon dat hy probeer het om werk te soek en nie kon vind nie. Sien in die algemeen op 506-507 r Gillard se opmerkings.

¹³² 511-512.

‘n Belangrike uitspraak word ook in *Redding v Lee*¹³³ gevind.¹³⁴ Die eiser is in ‘n ongeluk beseer en as gevolg van sy beserings ontvang hy werkloosheids-voordele (“unemployment benefits”) ingevolge die Social Security Act van 1947 (Cht). Die vraag is of die waarde van die voordele teen die verlies van salaris verrekenbaar is. Die saak word voor sewe regters aangehoor waarvan ses gemotiveerde uitsprake lewer.¹³⁵ Regter Gibbs bevind dat *Tuncel*¹³⁶ van ‘n verkeerde standpunt uitgaan deur ‘n analogie tussen werkloosheids-, mediese voordele en verbeurde salaris te trek en onderskei *Tuncel* van hierdie saak. Vir regter Gibbs is die probleme wat in die praktyk ondervind kan word in die berekening van die voordele, ‘n belangrike oorweging. Verder vereis konsekwentheid na aanleiding van *Espagne*¹³⁷ dat die voordele nie verreken word nie. Regter Gibbs stel sy siening soos volg:¹³⁸

“The benefit is intended to provide some relief against destitution for a needy person who is unemployed, whether or not his unemployment is due, to an injury, and whether or not he has any cause of action for damages. In my opinion it must be concluded that the Parliament intended that unemployment benefit should enure entirely for the benefit of the person who receives it and should not relieve from liability any other person who may be liable to pay damages to him. The case seems to me to fall entirely within the principles enunciated in *National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne* and I am unable to see any valid point of distinction between the unemployment benefit now in question and the invalid pension considered in that case.”

Die meerderheid bevind dat die werkloosheidsvoordele wel teen die verlies van salaris verreken moet word. Regters Mason en Dawson sien die regspraak uit ‘n

---

¹³³ (1983) 151 CLR 117.

¹³⁴ In hierdie saak het die *High Court* twee sake gekonsolideer vir doeleindes van die appèl. Die saak waaroor dit hier gaan, is die geval val *Evans v Muller* soos dit in *Redding v Lee* bespreek word.

¹³⁵ Die regbank het bestaan uit regters, Mason, Dawson, Brennan, Wilson, en Deane wat die meerderheid vorm en wat ten gunste van verrekening is. R Gibbs en r Murphy is die minderheid en steun nie-verrekening van die voordele.

¹³⁶ [1976] VR 501.

¹³⁷ *The National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne* (1961) 106 CLR 569.

¹³⁸ 133.

452

ander hoek.¹³⁹

“As we indicated earlier, the central question in this appeal is whether the unemployment benefits can be said to be a substitute or partial substitute for wages, justifying the same treatment as wages in terms of assessment of damages.”

139

144.

Na bestudering van die relevante wetgewing kom die regters tot die gevolgtrekking dat werkloosheidsvoordele die karakter van 'n gedeeltelike substituuat ten aansien van die salaris het. Die betaling van werkloosheidsvoordele word afhanklik van die vereiste van werkloosheid gestel en dus is daar 'n analogie tussen die verlore salaris weens werkloosheid en die ontvangs van die voordele weens werkloosheid.¹⁴⁰ Die regters erken dat daar praktiese probleme¹⁴¹ kan ontstaan as toerekening plaasvind maar sien die probleme nie as so ernstig dat 'n afwyking ten gunste van nie-toerekening gemaak moet word nie. Dit wil lyk of die meerderheid van die hof wel met die uitspraak in *Tuncel v Renown Plate (Pty) Ltd*¹⁴² ten aansien van verrekening akkoord gaan.

---

¹⁴⁰ 145-146.

¹⁴¹ 146-147. Soos die verrekening van uitgawes wat ontstaan deurdat die eiser verplig is om werk te soek ten einde op die werkloosheidsvoordele geregtig te wees.

¹⁴² *Tuncel v Renown Plate (Pty) Ltd* [1976] VR 501.

Die *High Court* kry in *Manser v Spry*¹⁴³ weereens die geleentheid om die regsposisie ten aansien van sosiale voordele te oorweeg. Die eiseres is in 'n motorongeluk beseer en daarna in werksverband weer beseer tot die mate dat die reeds bestaande beserings vererger. Weens die werksverbandhoudende beserings is sy op betaling ingevolge die *Workers Rehabilitation and Compensation Act* van 1986 (SA) geregtig. Die regspraak is of die eiseres geregtig is om betaling weens ongeskiktheid, mediese koste, hospitaal uitgawes en ook 'n lomp som vir nie-vermoënskade as statutêre kompensasie te verhaal en skadevergoeding van die verweerder te kan eis sonder inagneming van hierdie voordele. Die hof verwys met goedkeuring na hoofregter Dixon se opmerking in *Espagne*¹⁴⁴ dat die karakter van 'n voordeel sodanig is dat die voordeel deur die eiser geniet kan word onafhanklik van sy reg om skadevergoeding te kan eis.¹⁴⁵ Die hof formuleer die "toets" om te bepaal of 'n voordeel die vereiste karakter het soos volg:¹⁴⁶

"To ascertain whether a statutory benefit possesses the 'distinguishing characteristic' that it is to be enjoyed independently of, and cumulatively upon, the right to damages, the court must endeavour to discover the intention of the legislature. There are three possible indicia of a relevant legislative intention: the financial source of the benefit, the presence of a provision which requires a repayment of a statutory benefit out of the damages awarded or paid and the nature of the benefit."

Sou al die bogemelde indicia nie 'n antwoord verskaf nie moet die "settled principle governing the assessment of compensatory damages"¹⁴⁷ toegepas word. Hierdie beginsel is dat 'n eiser nie meer as sy werklike verlies kan verhaal nie.¹⁴⁸ Die hof ontleed¹⁴⁹ die karakter van die verskillende voordele en kom tot die slotsom dat die

---

¹⁴³ (1994) 181 CLR 428.

¹⁴⁴ Sien hr Dixon se opmerking in *The National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne* (1961) 106 CLR 569 573.

¹⁴⁵ 436.

¹⁴⁶ 436.

¹⁴⁷ 437. Hierdie sinsnede word deur die hof uit *Haines v Bendall* (1991) 172 CLR 60 aangehaal.

¹⁴⁸ 434-435.

¹⁴⁹ 438.

mediese voordele as skadeloosstelling bedoel is. Die weeklikse betalings het ten doel om vir die verlies van die eiser se weeklikse salaris op te maak. Die lomsom betaling dien as statutêre substituuat vir nie-vermoënskade. Die hof stel sy beslissing ten aansien van verrekening soos volg:¹⁵⁰

“The Act is not designed to confer benefits to be added to the damages to which the worker might otherwise be entitled at common law for a loss, caused by an event which is not work related. The compensation benefits paid or payable under the Act are ordinary incidents of a worker’s employment which must be taken into account in assessing the damages of a plaintiff-employee for loss and damage for which a tortfeasor is liable at common law.”

150

438-439.

In *Harris v Commercial Minerals Ltd*¹⁵¹ is die gedagte van toerekening van statutêre voordele voortgesit. Die eiser ontvang na aanleiding van 'n siekte wat hy opdoen, ingevolge die *Workers' Compensation (Dust Diseases) Act* van 1942 (NSW) sekere voordele. Die vraag wat voor die hof dien, is of die voordele teen sy eis vir skadevergoeding verrekenbaar is. Die hof gaan van die standpunt uit dat die beginsels soos in *Manser v Spry*¹⁵² uiteengesit is, korrek is en toegepas moet word.¹⁵³ Hiervolgens is daar drie aspekte, te wete die finansiële bron van die voordeel, 'n bepaling in die wet ten aansien van terugbetaling van die voordeel en laastens die aard van die voordeel wat ondersoek moet word om te besluit of voordele verrekenbaar is.¹⁵⁴

Die bron van die voordeel is 'n werkgewer-georiënteerde fonds. Die fonds bestaan uit twee bronne te wete werkgewers- en statutêre regeringsbydraes. In hierdie geval blyk dit dat daar nie enige regeringsbydraes was nie. Die hof bevind dat dit moeilik is om te aanvaar dat die Parlement bedoel het dat die werkgewer tot die fonds moet bydra en daarna ook nog vir die betaling van skadevergoeding teenoor die eiser aanspreeklik is.¹⁵⁵ Die finansiële bron van die voordeel dui daarop dat die betalings

---

¹⁵¹ (1996) 186 CLR 1.

¹⁵² (1994) 181 CLR 428.

¹⁵³ 16.

¹⁵⁴ 16-17.

¹⁵⁵ 17.

ingevolge die wet teenoor die skadevergoeding verreken moet word. Die hof beslis ten aansien van die aard van die voordeel dat dit as substituuat of gedeeltelike substituuat vir verlore salaris dien.¹⁵⁶ Die hof beslis dat die voordele ingevolge die wet wel teen die eis vir skadevergoeding verrekenbaar is.¹⁵⁷

---

¹⁵⁶ 18.

¹⁵⁷ Die hof aanvaar dat daar geen reëling in die wet is wat terugbetaling van die voordele reël nie en oorweeg gevolglik nie hierdie vereiste nie.

458

Die beginsels wat toegepas moet word ten einde te besluit of statutêre voordele verreken moet word, is duidelik deur die *High Court* in *Manser v Spry*¹⁵⁸ uiteengesit. Statutêre voordele word, afhangende of dit as substituut vir salaris gesien word al dan nie, as deel van die vraag na skade gesien. Op hierdie basis sou die statutêre voordeel dan die skade tot die waarde van die omvang van die voordeel uitwis. Sou die statutêre voordeel nie verreken word nie is die voordeel 'n kollaterale voordeel.

4.4.11 Skadebeperkingsvoordele¹⁵⁹

Dit staan vas dat van 'n eiser verwag word om in sekere omstandighede redelike stappe te neem om sy skade te beperk.¹⁶⁰ Die beginsel¹⁶¹ van skadebeperkende optrede en die verrekening van resulterende voordele is beginsels wat in die

---

¹⁵⁸ (1994) 181 CLR 42. Sien ook *Harris v Commercial Minerals Ltd* (1996) 186 CLR 1.

¹⁵⁹ In hierdie ondersoek word nie op individuele (diverse) feitelik gevalle gefokus nie maar op die verrekenbaarheid van die voordeelklas.

¹⁶⁰ Sien McInnes *Damages* 27 e v; Luntz *Assessment* 124-132 en die gesag soos aangehaal.

¹⁶¹ In *Tuncel v Renown Plate Co Ltd* [1961] VR 501 503 verwys die hof na *Ardlethan Options Ltd v Easdown* (1915) 20 CLR 285 296 waar r Isaacs die reël met verwysing na die eiser soos volg stel: "He was bound, as every person claiming damages is bound, to do all things reasonable to mitigate his loss." Die verwysing na die aanhaling deur r Gillard blyk egter verkeerd te wees. Sien o a Trindade en Cane *Torts* 514-515 en Luntz *Assessment* 124-125 vir 'n algemene bespreking van skadebeperkende optrede en 'n verwysing na regspraak.

berekening van skadevergoeding relevant is. Daar is wel 'n "plig"¹⁶² op 'n eiser om in sekere omstandighede redelike stappe te neem om skade of die moontlike intrede van skade te voorkom of te beperk. Die verrekening van voordele spruit voort uit die toepassing van die beginsel dat die eiser sy skade of moontlike skade moet beperk.

---

¹⁶²

Trindade en Cane *Torts* 514 stel die posisie met verwysing na die sg plig soos volg: "This so-called 'duty' to mitigate loss is not really such. All it means is that if the plaintiff does not take all reasonable steps to reduce the loss to a minimum then the damages will be calculated as if [plaintiff] had taken those steps." Ook Luntz *Assessment* verduidelik die posisie soos volg: "It has often been pointed out that the word 'duty' is a misnomer, but nevertheless its usage is inveterate."

460

Die toepassing van skadebeperkende beginsels is in *Tuncel v Renown Plate Co Pty Ltd*¹⁶³ uiteengesit.¹⁶⁴ Hiervolgens is daar drie basiese reëls:¹⁶⁵ Die eerste is dat geen skadevergoeding verhaalbaar is nie ten aansien van skade wat beperk moes gewees het en wat die eiser nagelaat het om te beperk. Die tweede reël is dat die eiser die kostes en skade kan verhaal wat ontstaan weens die neem van redelike stappe om verhaalbare skade te voorkom of te beperk. Die derde reël is dat die eiser nie skadevergoeding kan verhaal vir skade wat deur sy redelike optrede voorkom is nie. Die effek hiervan is dat die omvang van die skade verminder weens die optrede van die eiser en gevolglik verminder die omvang van die eiser se skadevergoeding.¹⁶⁶ Die toepassing van die derde reël bring mee dat beginsels van voordeeltorekening in die berekening van die eiser se skadevergoeding relevant raak.

Dit staan vas dat skadebeperkende voordele teen die skadevergoeding in ag geneem word. Geen duidelike regsbeginsele kon egter gevind word hoe onderskei kan word tussen daardie voordele wat oënskyklik weens skadebeperkende optrede ontstaan maar nie verreken word nie en daardie voordele wat wel verreken moet word.

4.5 GEVOLGTREKING

Dit is duidelik dat nie een van die bespreekte buitelandse regstelsels 'n standaard reël

---

¹⁶³ [1976] VR 501 (FC) 503-504.

¹⁶⁴ 504. Sien ook *Luntz Assessment* 124-125.

¹⁶⁵ Die reëls waarna die hof verwys, is die reëls soos deur Mayne en McGregor, outeurs van *Mayne en McGregor on Damages*, geformuleer is.

¹⁶⁶ Sien die verwysing na die probleem in *Griffiths v Kerkemeyer* (1977)139 CLR 161 per r Gibbs op 165.

of toets kon formuleer om die verrekening van voordele bevredigend te hanteer nie. Daar word telkens op 'n kasuïstiese werkswyse teruggeval.

Die Engelse¹⁶⁷ en die Australiese¹⁶⁸ reg gebruik redelikheid, billikheid en regverdigheid as maatstaf vir toerekening van voordele. In die beoordeling van hierdie maatstaf speel feitelike kousaliteit, die aard van die voordeel en die bron daarvan 'n deurslaggewende rol ten einde toerekening van die voordeel te beoordeel. In hierdie twee regstelsels speel die dominante beginsel van die skadevergoedings-reg 'n oorwegende rol. Die algemene uitgangspunt is dat voordele *prima facie* verreken word ten einde oorkompensasie te vermy, tensy redelikheid, billikheid en regverdigheid meebring dat dit nie verreken word nie.¹⁶⁹ Die Nederlandse reg gebruik redelikheid as die beoordelingsmaatstaf.¹⁷⁰ Hierdie maatstaf is 'n statutêre maatstaf.¹⁷¹ Al drie die regstelsels erken sekere nie-verrekenbare voordele.¹⁷² Die Nederlandse reg verreken egter meer voordele as die Engelse en Australiese reg.¹⁷³

Daar word nie 'n duidelike teoretiese onderskeid tussen voordele wat deel van die vraag na skade en voordele wat deel van die vraag na skadevergoeding is, gehandhaaf nie.¹⁷⁴ Daar word bloot in die algemeen na voordele verwys, welke voordele gesien word as deel van die vraag na die vasstelling van skadevergoeding.

Daar word veral in die Engelse en Nederlandse regstelsels in geval van sosiale

---

¹⁶⁷ *Parry v Cleaver* [1960] 1 All ER 555.

¹⁶⁸ *The National Insurance Co of New Zealand Ltd v Espagne* (1961) 106 CLR 569.

¹⁶⁹ *Hodgson v Trapp* [1988] 3 All ER 449 453B-C.

¹⁷⁰ Sien par 4.3.5 vir 'n bespreking van die kriterium.

¹⁷¹ Sien art 6.1.9.5 van die *NBW*.

¹⁷² Die vernaamste voordele is welwillendheids- en versekeringsvoordele.

¹⁷³ So word o a versekeringsvoordele wel verreken in geval van 'n aksie wat op die dood van 'n broodwinner gebaseer is. Sien par 4.3.10 in hierdie verband.

¹⁷⁴ Skrywers soos Bloembergen *Schadevergoeding* 336 en Bolt *Voordeelstoerekening* 210 onderskei wel belastingvoordele as deel van die vraag na skade. Pseudovooredele word ook deur Bolt *Voordeelstoerekening* 6 as deel van die vraag na skade gesien.

462

versekering gepoog om sekere voordele van die dader te verhaal of ten minste teen die eiser se aanspraak te verreken, ten einde oorkompensasie te vermy.¹⁷⁵ Hierdie werkswyse skep tussen die belange van die dader, die verweerder en die kollaterale bron harmonie.

Voordeeltoerekening bly steeds 'n dinamiese vraagstuk in al drie die regstelsels. Die verrekening van voordele word steeds op 'n kasuïstiese wyse na gelang van die intrinsieke aard van die voordeel hanteer. Dit verklaar dan ook die diversiteit van die motivering waarom voordele verreken word al dan nie.

---

¹⁷⁵ In die Engelse reg vind die *Social Security (Recovery of Benefits) Act* van 1997 toepassing. Die Nederlandse reg reguleer voordeeltoerekening *per se* in sekere van die wette. Sien par 4.3.13 vir 'n bespreking van sommige van die wette.